

PRÆFATIO.

Ruditatis antidotum Eruditio est, quâ in Scholis ingenia imbui debent: sed ita, ut Eruditio vera & lucida sit. Vera erit, si non nisi utilia vitæ docentur & discuntur; ne postmodum quiritandi occasio sit: *Necessaria ignoramus, quia necessaria non didicimus.* Lucida erit, si quicquid docetur & discitur, non obscurum sit, aut confusum; sed clarum, distinctum, articulatum, tanquam digiti manuum. Hujus rei fundamentum est, ut sensusualia clarè & lucidè delineentur & distinguantur. Quid enim prodest more Psittaci verba non intellecta reddere, imò nec agere, nec loqui sapienter possumus, nisi prius omnia, quæ agenda sunt, & de quibus loquendum est rectè intelligamus. In intellectu autem nihil est, nisi fuerit in sensu. Sensus ergo circa rerum differentias rectè percipiendas, graviter exercere, erit toti Floquentiæ, omnibusque vitæ actionibus fundamenta ponere.

En igitur hoc Scholis subsidium! Johan: Amos Comenii omnium fundamentalium in mundo rerum, & in vitæ actionum Nomenclatura! Quam ut vestris cum discipulis, boni Præceptores, pertransire, ne gravemini.

M.N. MUZEUM WONYTANA

II. Nyant. Nyant. Nyant.

1911 av 168.

Vorr

Vorrede.

Der Unwissenheit Artzney: Mittel ist die Kunst-Lehre/ welche den Gemüthern in der Schul solt bey gebracht werden: Aber also/ daß es sey eine wahre und klare Kunst-Lehre. Wahr wird sie seyn/ wenn nichts/ als was zum Leben nützlich/ gelernet wird/ damit man nachmahls nicht Ursach habe zu klagen: Wir wissen nicht/ was nothwendig zu wissen ist/ weil wir nicht was nothwendigs gelernet haben. Klar wird sie seyn/ wenn alles was gelehret und gelehet wird/ nicht dunckel und verwirret/ sondern deutlich/ unterschieden und abgetheilet ist/ wenn die sinnbahre Sachen deutlich gesetzt und unterschieden werden/ denn/ was ist nutz/ wenn man/ als der Papagoy die Wort schnadert/ und sie nicht verstehet: Ja wir können nichts ins Werk setzen/ noch etwas vernünfftig ausreden/ wenn wir nicht zuvor alles/ was zu thun/ und wovon zureden ist/ verstehen lernen: Es ist aber nichts im Verstand/ wo es zuvor nicht im Sinn gewesen. Weil nun die Sinnen der Sachen Unterscheid wol zu ergreifen/ geübet werden/ das ist so viel/ als der ganzen Beredsamkeit und allen Lebens-Berrichtungen/ den Grund legen.

Demnach so sehet hier ein Hülf-Mittel vor die Schulen! Aller vornehmsten Welt-Dinge und Lebens-Berrichtungen Benachmung. Diese mit euren Lehr-jungē/ liebe Lehrmeister/ zu durchwandern lasset euch nicht verdriessen.

Syrach. 25/ 5.
Wenn Du in der Jugend nicht sammlest/ was wilt Du im Alter finden?

Elöl-

Elöl-Járó-Beszéd.

A Tudatlanság - ellen - való orvasság a' Tudomány, melyet az Oskolákban kell az élmékbe beléönteni: de ily formán, hogy az igaz, tökéletes, világos, és derék tudomány legyen. Igaz fog az lenni, hogy ha sem nem tanítanak, sem nem tanulnak egyebet annál, a' mi ezen életre hasznos; hogy valaha ne legyen valakinek oka eképpen panaszolkodni: A' mit szűkléges képen tudnunk kellene, azt nem tudjuk, mivel azt, a' mi szűkléges, nem tanultuk. Tökéletes fog az lenni: hogy ha el készítetik az elme a' böltseségre, a' nyelv az ékesen szólásra, és a' kezek e' világi életre tartozandó dolgoknak serény véghez vitelére: ez lesz ennek az életnek ama' sója és java, tudil-lik, akoskodni, (böltselkedni) tselekedni és szólni. Világos fog az lenni, és ez által állandó és derék-is, hogy ha semmi dolog, a' melyet tanítanak és tanulnak, nem lesz homályos avagy össze-egyeledett és zavaros: hanem inkább nyilván-valo egy mástól meg-választatott, és rendesen el-ősziva valamint a' kezünk újjai. Ennek a' dolognak ez a' fundamentum, hogy a' mi érzékenységekkel meg-fogható dolgok, az érzékenységeknek igazán eleikbe adattassanak, hogy az ember meg-érthesse azokat. Mert mit használ Publikán-madár módjára a' nem értett szókat el-mondani: sőt sem tselekedni, sem szólani böltsen nem lehet mi tőlünk; hanemha először mindeneket, a' melyeket tselekedni kell, és a' melyekről szó-
lani

lani kell, igazán meg-értsük. Az értelemben pedig semmi nintsen, hanemha annak előtte az volt legyen az érzékenységben, az igazán meg-értendő érzékenységeket tehát a' dolgoknak különbsége körül szorosan gyakorolni egészen az ékesen, szólásra lépzen, és minden ez élet tselekedetinek fundamentumának meg-vetésére.

Ime ezért egy új-és Oskalákat segítő eszköz! Minden e' világon lévő leg-derekasabb dolgoknak, és ebben az életben való tselekedeteknek le-ábrázolások, és neveken való megnevezések: Mellyen hogy ne nehezteljeteek általmenni tanítványitokkal, ti jámbor Mesterek.

Syrach. 25. & 5.

Hogy-hanem gyűjtesz ifiú korodban: mit fogsz találni vénségedben:

Invitatio.	Einleitung.	Meg. szólitás.
M. <i>Veni puer!</i> m 2,	L. Komm her Knab!	M. Jöszte ide, gyer- mek!
<i>disce sapere</i>	lerne klug seyn.	tanúlj bölselkedni.
P. <i>Quid hoc est</i> <i>sapere?</i>	S. Was ist das? Klug seyn.	G. Mitsoda ez, bölselk dni?
M. <i>Omnia</i> <i>qua necessaria,</i>	L. Alles/ was nöthig ist/	M. Mindeneket, valamellyek szüksé- gesek,
<i>recte intelligere,</i> <i>recte agere,</i> <i>recte eloqui.</i>	recht verstehen/ recht thun/ recht außreden.	igazán megérteni, igazán tselekedni, igazán kimondani,
P. <i>Quis me hoc</i> <i>docebit?</i>	S. Wer wird mich das lehren?	G. Kitsoda tanit- meg engemet-erre?
M. <i>Ego,</i> <i>sum DEO.</i>	L. Ich/ mit GOTT. (staltz)	M. En, isten segitségivel.
P. <i>Quomodo?</i>	S. Welcher Ges	G. Mitsoda formán?
M. <i>Ducam te</i>	L. Ich will dich führen/	M. Altal viszlek té- gedet
<i>per omnia:</i> <i>ostendam tibi</i> <i>omnia:</i> <i>nominabo tibi</i> <i>omnia.</i>	durch alle Dinge/ ich wil dir zeigen alles: ich will dir nennen alles:	mindeneken: meg-mutatok néked mindeneket, megnevezek tenéked mindeneket.
P. <i>En! adsum!</i> <i>duc me.</i>	S. Sibelhier bin ich/ führe mich/	G. Imé! jelen vagyok, vezessen Kegyelmed engemet
<i>in nomine DEI.</i>	im Namen Gottes.	Istennek nevében:
M. <i>Ante omnia</i>	L. vor allen Dingen	M. Mindeneknek előtte,
<i>debes discere</i>	mußt du lernen	meg-kell tanulnod <i>simplices</i>

<i>simplices sonos,</i> <i>ex quibus</i> <i>constat</i>	die schlechten Stimmē a' in welchen bestehet	a' közönséges szóza- mellyekből (tokat, áll
<i>sermo humanus,</i> <i>quos animalia n 3</i> <i>sciunt formare,</i> <i>& tua lingua</i> <i>scit imitari,</i> <i>& tua manus f 1.</i> <i>potest pingere.</i>	die menschliche Rede az emberi beszéd, welche die Thiere wissen abzubilden/ und deine Zunge weiß nachzumachen und deine Hand kan mahlen.	mellyeket az állatok tudnak formálni, és a' te neyelled utánna mondhat, és a' te kezzed, le írhat.
<i>Postea</i> <i>ibimus</i> <i>in mundum,</i> <i>& spectabimus</i> <i>omnia.</i>	Nach wollen wir gehen in die Welt/ und wollen beschauē alle Dinge.	Az után el fogunk menni a' világra, és meg-fizemléünk minedeneket.

I.	I.	I.
DEUS.	GOTT.	AZ ISTEN.
<i>DEVS est</i> <i>ex seipso,</i> <i>ab aeterno</i> <i>in aeternum</i> <i>Perfectissimus</i> <i>us, a. um.</i> <i>& beatissimus</i> <i>esse (ens)</i> <i>Essentia,</i> <i>Spiritalis</i> <i>& Pnus a. um.</i> <i>Hypostasis f 1.</i> <i>Trinus.</i>	GOTT ist ans sich selber/ von Ewigkeit in Ewigkeit. Das allervollkom- menste. und allerseeligste Seyn. (Ding) Im Wesen/ Geistlich und Einig. (lichkeit és egy; In der Persöhn- Sreyeinig.	AZ ISTEN vagyon magától öröktől fogva öröken. A' leg-tökéletes- sebbj leg-boldogjabb valóság. Allatjában Ielki Személyében három.
	A4	Volante

<i>Voluntate</i> f 3.	Im Willen	Akaratjában
<i>Sanctus</i> , a, um.	Heilig/	Szent,
<i>Iustus</i> ,	Gerecht/	Igaz.
<i>Clemens</i> ,	Gütig/	Kegyelmes.
<i>verax</i> . o 3.	Wahrhaftig.	Igaz-mondó.
<i>Potentia</i>	An Macht	Hatalmára-nézve,
<i>Maximum</i> ,	der Gröste/	a' leg-nagyobb,
<i>Bonitate</i> f 3.	An Güte	Jóságra-nézve,
<i>Optimus</i> , a, um.	der Beste,	a' leg-jobb.
<i>Sapientia</i>	An Weißheit	Bóltseségre-nézve,
<i>Immensus</i> .	Unermesslich.	meg-mérhetetlen.
<i>Lux</i> , f 3.	Ein Licht/	Hozzá-mehetetlen
<i>inaccessa</i> , m, a, um.	zu dem man nicht kommen kan:	Világoság;
<i>& cetera</i>	und doch	mind-azon-álta
<i>omnia in omnibus</i>	Alles in allem,	mindenekben mindé.
<i>Ubique</i>	überall	Mindenütt
<i>& nullibi</i> .	und Nirgend.	és sohol-sem.
<i>Summum Bonum</i> n 2.	Das höchste Gut/	A' leg-fővebb jó.
<i>& solus</i>	und alleine	és egyedül
<i>inexhaustus fons</i> m 3.	der unerschöpfliche Brunn	kimerítetetlen kút-seje
<i>omnis boni</i> .	alles Guten.	minden jónak.
<i>Omnium rerum</i> , f 3.	Aller Dinge/	Minden dolgoknak,
<i>quas vocamus mundum</i> ,	die wir nennen die Welt/	mellyeket világnak hívunk,

<i>ni Creator</i> , m 3.	gleich wie ein Erschaffer/	a' mine Alkotója,
<i>Ira & Gubernator</i> , also auch ein Regie- m 3 rer	ekképen-is Igazgatója,	(ceremtője)
<i>& Conservator</i> .	und Erhalter.	és meg-tartója.

II.

Mundus.	Die Welt.	A' Világ.
<i>Caelum</i> n 2.	Der Himmel	Az Eg
<i>habet</i>	hat	magában foglalja
<i>ignem</i> m 3.	stella. das Feuer die Sterea' tüzet, a' tsilagokat.	f 1. nen.
<i>Nubes</i> f 3.	Die Wolcken	A' felyhök (fellegek)
<i>pendens</i>	hangen	függenek
<i>in aere</i> . m 3.	in der Luft.	a' levegő égben.
<i>Aves</i>	Die Vögel	A' madarak
<i>volans</i>	fliegen	repdesnek
<i>sub nubibus</i> .	unter den Wolcken.	a' felyhök, alatt.
<i>Piscis</i> m 2.	Die fische	Az halak
<i>natans</i>	schwimmen	uszálóak
<i>aqua</i> .	im Wasser.	a' vizben.
<i>Terra</i>	Die Erde	A' földnek
<i>habet</i>	hat	vannak
<i>montes</i> .	Berge/	hegyei.
<i>sylvae</i> .	Wälder/	erdei.
<i>campos</i> , m 2.	Felder/	mezei.
<i>animalia</i> , n 3.	Thiere/	állati.
<i>homines</i> , m 3.	Menschen.	emberi.

<i>Ita sunt</i>	<i>Also</i>	<i>Ekképen</i>
<i>plena habita.</i>	sind voll	rakva vannak
<i>toribus suis.</i>	ihrer Einwohner	lakosival
<i>quatuor elementa,</i>	die vier Elemente/	a' négy éltető-állatok
<i>quae sunt</i>	welche sind	mellyek
<i>mundi</i>	der Welt	a' világnak
<i>maxima corpora.</i>	größte Körper.	leg-nagyobb testeik.

III.

<i>Coelum.</i>	<i>Der Himmel.</i>	<i>Az Ég.</i>
<i>Caelum n 2.</i>	<i>Der Himmel</i>	<i>Az ég</i>
<i>rotatur,</i>	drehet sich/	környül-kereng forog
<i>& ambit</i>	und umgeheth	és környül-veszi
<i>terram,</i>	die Erde/	a' földet,
<i>in medio stantem.</i>	die in der Mitten	a' melly középben áll.
<i>Sol m 3.</i>	<i>Die Sonne/</i>	<i>A' Nap</i>
<i>ubi ubi est,</i>	sie sey / wo sie sey/	akár hol légyen,
<i>fulget perpetuo :</i>	scheinet immer :	szüntelenül fénylik:
<i>ut ut</i>	ob schon	noha
<i>nubila n 2</i>	das Gewölcke	a' felhők
<i>enim nobis eripiant</i>	sie uns rauben;	öket el-veszi elölünk,
<i>facitque</i>	und macht	és szerez
<i>suis radiis n 2.</i>	mit ihren Strahlen	sugárral (fenével)
<i>lucem; f 3.</i>	das Licht/	világosságot;
<i>lux, diem f 5.</i>	das Licht/den Tag.	a' világossag napot.
<i>Ex opposito</i>	Gegen über	Ellenben
<i>sunt tenebra, f 1. p.</i>	ist die Finsterniß/	vagyon a' sötétség,

Inde

<i>Inde nox. f 3.</i>	daher die Nacht.	onnet az Ejj,
<i>Nocte</i>	Bey der Nacht	Ejjel (éjfélnél)
<i>splendet luna,</i>	scheinet der Mond/	fénik az hold,
<i>& stella</i>	und die Sternen	és a' csillagók
<i>micant, scintillant.</i>	schimmern/blinken	csillámlanak.
<i>Vesper</i>	Des Abends	Estve vagyon
<i>est crepusculum.</i>	ist die Dämmerung	az est-hajnal;
<i>Mane</i>	Des Morgends	Reggel;
<i>aurora, f 1.</i>	die Morgenröthe	az hajnal
<i>& diluculum. n 2.</i>	und das Tages/oder	és viratta.
	der anbrechende Tag.	

IV.

<i>Ignis.</i>	<i>Das Feuer.</i>	<i>A' Tüz.</i>
<i>Ignis m 3.</i>	<i>Das Feuer</i>	<i>A' Tüz</i>
<i>ardet (urit) & cremat,</i>	brennet und versbrenner.	ég és éget.
<i>Ejus scintilla</i>	Desse Funcke/	Annak szikra,
<i>ope chalybis,</i>	mit Hülff des Stals	az atzélz segítségvel
<i>è filice (pyrite)</i>	aus dem Feuerstein	a' tüz-ütd-köből
<i>elisa</i>	geschlagen/	ki-verettetvén,
<i>& in suscitabulo</i>	und im Feuerzeug	és tüz élesztő-szer-
		számban
<i>à fomite excepta,</i>	vom Zünder auffge-	a' taptól hozzá-fo-
	fangen/	gattatván,
<i>sulphuratum n 2.</i>	den Schwefelsaden/	a' kénköves fonalat,
<i>& inde</i>	und damit	és az-álat,

cande-

candelam, die Lichtkerz. a' gyertyát,
vel lignum. n 2. oder das Holz avagy fát
accendit, anzündet/ meg-gyűjta,
& flammam und eine Flamme és lángot
excitat erregt/ szerez,
vel incendium, oder eine Feuers- vagy gyúladást,
quod welche (Brunst a' melly
adificia corripit. die Häuser ergreift. az házakat meg-szöki

Fumus, m 2. Der Rauch A' füst
ascendit inde, steigt davon auff/ fel-megyen onné
qui welcher a' melly.
adharens hangend ragadván
camino, m 2. am Camin/(Schor-a' kéményhez,
 (stein)

abit in fulgimen. wird zu Ruß. korommá változik
Ex torre m 3. Aus dem Brand/ Az égő-űszögből,
(ligno ardente) (brennenden Holz) (égő fából)
fit vitio, m 3. wird ein Löschbrädelzen füstölgő-űszög
(lignum extinctū) (ein ausgelöschten (meg-öltött-fa)
 Holz)

Ex pruna, Aus der Glutkohle/ Az eleven-szénből
(candente) (dem glühenden [az égő űszögnek
particula torris) Stück Brande/ tüzés darabjából)
fit carbo, m 3. wird eine verloschnelészén hölt izén,
 Kohle.

Tandem, Endlich Végére,
quod remanet, was überbleibet/ a' mi meg-marad,
est cinis m 3. ist Asche hamu
& favilla f 1. und Loderasche. és pörnye, (parás)
ardens cinis. (glühende Asche.) tüz és hamu.

V.

Aër. Die Luft. A' Levegő Ég.
Anra f 1. Die Luft A' szellő
spirat leniter. wehet sanfft. gyengén fúj. (lengedez)

Ventus m 2. Der Wind A' szél
fluit valide. bläset starck. erösen fül.
Procella f 1. Der Sturmwind A' szélvész
sternit arbores, reiset die Bäume le-döjti a' fákac.
 f 3. nieder.

Turba Der Wirbelwind A' förgő-szél,
se agit in gyrum. drehet sich im Kreiß kereng (kerengöben
 forog)

Ventus Der Wind A' föld-allat lévő
subterraneus unter der Erden/ szél,
excitat erregt indie
terre motum; ein Erdbeben/ föld-indulást:
terre motus m 4. das Erdbeben a' föld-indulás
facit macht csinál
labes. (ruinas) Erd-fälle. omlásokat.

VI.

Aqua. Das Wasser. A' Viz.
Aqua Das Wasser A' Viz
scatur entspringet buzog
e fonte, m 3. aus der Brunnquel/ a' kút fűből;
defluit schießt herab sebesen alá foly
in torrente; m 3. im Gießbach/ a' csorgó patakban;
manat rinnet folydogal
in rivo, m 2. im Bach/ a' folyásban;

<i>stat</i>	steht	áll
<i>in stagno: n 2.</i>	im See; (oder Weyer)	a' tóban:
<i>fluit</i>	fließt	folly
<i>in flumine, n 3.</i>	im Ströme:	a' derékfollyó-vízben
<i>gyratat</i>	dreht sich	tegereg (kereng)
<i>in vortice: m 3.</i>	im Wirbel:	a' tekervényben: (örvényben)
<i>facit</i>	macht	csinál
<i>paludes. 3 f.</i>	Sümpfe (Morast)	álló tókat
<i>Flumen n 3.</i>	Der Fluß	A' derék folyó- viznek
<i>habes</i>	hat	vannak
<i>ripas.</i>	Ufere.	rév-partjai:
<i>Mare n 3.</i>	Das Meer	A' tenger.
<i>facit</i>	macht	csinál
<i>littora n 3.</i>	Gestade/	partokat,
<i>sinus, m 4.</i>	Meerbusen/	hajlásokat, (szakadé- kokat,
<i>promontoria,</i>	Vorgebürge	tengerre dülő magas hegyeket,
<i>insulas,</i>	Insuln / (Eylande)	szigeteket,
<i>peninsulas,</i>	Halb-Insuln/	fél szigeteket,
<i>isthmus, m 2.</i>	Erds-ängen/	két tenger-között, bé-nyúló föld-szorú- lásokat,
<i>freta, n 2.</i>	Meer-ängen (Sund)	zógó tengeri-szoros- ságokat,
<i>et habes</i>	und hat	és vannak
<i>scopulos, m 2.</i>	Steinkluppen.	kő-szálai.

VII.

Nubes-	Die Wolcke.	A' Felyhök.
<i>Ex aqua</i>	Aus dem Wasser/	A' Vizből
<i>ascendit</i>	steiget auff	fel mégyen
<i>vapor. m 3.</i>	der Dampff.	a' pára. (göz)
<i>Inde fit</i>	Darauf wird	Abból léfzen
<i>nubes;</i>	eine Wolcke	felyhő;
<i>et prope terram</i>	und nahe an der Erden	és közel a' földhöz
<i>nebula f 1.</i>	ein Nebel.	köd.
<i>Enube</i>	Aus der Wolcke	A' felyhőből
<i>stillat (desluit gut- talim)</i>	tröpflet (fließt hernus/csepeg(cseppenként ter tropffen weit)	csik)
<i>pluvia</i>	der Regen	az eső;
<i>et imber. m 3.</i>	und Platz-Regen.	és a' zápor-eső.
<i>Qua</i>	Welcher	A' melly
<i>gelata, u, a, um.</i>	gefrohren	fagyos lévén,
<i>grando; f 3.</i>	ein Hagel/	kő-eső;
<i>semigelata,</i>	halbgefrohren	fele-fagyos
<i>nix: f 3.</i>	ein Schnee;	hó;
<i>calefacta u, a, um.</i>	erhitzt	meg-melegedvén,
<i>rubigo est. f 3.</i>	ein Mehltau ist.	ragya. (sütő-eső)
<i>In pluviosa</i>	In einer Regens- Wolcke/	Az esős felyhőben (ben
<i>nube f 3.</i>	welche der Sonnen	melly a' nap ellené-
<i>qua soli opposita</i>	gegenüber gesezt/vagyon (vetetett)	meg-jelenik (tetizik)
<i>us, a, um.</i>	erscheinet	
<i>apparet</i>	der Regenbogen.	a' szivárvány.
<i>iris. f 3.</i>	Ein Tropff/	A' tsep,
<i>Gutta,</i>	in aquam incidens	Wasser fallend / a' vízbe esvén,

<i>cie</i>	macht	tsinál
<i>ullam;</i>	eine Wasserblase;	buborékot;
<i>multa bulla</i>	viel Blasen	fok buborékok
<i>faciunt</i>	machen	szereznek
<i>spumam.</i>	einen Schaum.	tajtékot,

Aqua congelata Gefrohren Wasser a' meg-fagyott viz
fi glacies, wird Eis; jégge' lészen;
ros congelatum gefrohrner Thau a' meg-fagyott har-

dicisur pruina. wird genennet ein zuzmaráznak mon-
 Reiff. datik.

<i>Ex</i>	<i>Aus</i>	<i>A'</i>
<i>sulphureo vapore</i>	schwefelichem	kénköves párából
<i>us, a, um. m. 3.</i>	Dampff/	
<i>fi tonitru: n. 4.</i>	entstehet d Donner:	támad a' menny-dör-
<i>quod</i>	welcher/	a' mellye (gés:
<i>n nube erumpens</i>	aus der Wolcke	a' fellyhöből ki-ro-
	brechend	hanván
<i>sum fulgure, n. 3.</i>	mit einem Blitz/	vilámással
<i>sonat.</i>	donnert/	dörög,
<i>& fulminat.</i>	und Wetterstrahlet.	és mennykövet vét
		(hány)

VIII.

<i>Terra.</i>	<i>Die Erde.</i>	<i>A' Föld.</i>
<i>Super terra</i>	<i>Auff der Erden</i>	<i>A' föld-felett</i>
<i>sunt</i>	sind	vannak
<i>alti montes, m. 3.</i>	hohe Berge/	magas hegyek,
<i>profunda valles,</i>	tieffe Thäler/	melly völgyek
<i>elevati colles,</i>	erhabne Hügel/	fel-emelkedett hal-
		mok,

<i>cava spelunæ.</i>	<i>höle Klüffte (Hölen)üres (hézag) barlan-</i>
<i>us, a, um. f. 1.</i>	<i>gok (üregek)</i>
<i>plani campi m. 2.</i>	<i>ebene Felder/ egyenes (lapály) me-</i>
	<i>zők</i>
<i>opaca sylva f. 1.</i>	<i>schättigte Wälder. fetétes (árnyékos)</i>
<i>us, a, um.</i>	<i>erdők</i>

IX.

Terra-Fœtus *Erde-Gewächse.*

A' Föld-fajzati.

<i>Pratum n. 2.</i>	<i>Die Wiese</i>	<i>A' rét</i>
<i>fert</i>	trägt	hoz (terem)
<i>gramina, n. 3.</i>	<i>Gras/</i>	<i>pásztor.</i>
<i>cum floribus m. 3.</i>	<i>mit Blumen</i>	<i>virágokkal</i>
<i>& herbis: f. 1.</i>	<i>und Kräutern:</i>	<i>és füvekkel</i>
<i>que</i>	welche	a' mellyek
<i>desecta, u, a, um.</i>	abgehauen/	le - vágatarván (ka- száltatván
<i>fœnum n. 2. fiunt.</i>	<i>Heu werden.</i>	<i>szénává lésznek</i>
<i>Arvum n. 2.</i>	<i>Das gepflügte</i>	<i>A' szántó-mező</i>
<i>fert</i>	bringer	(föld hoz (terem
<i>fruges & olera n. 3.</i>	<i>Getrâid und Ge-</i>	<i>gabonát és paréjo-</i>
	<i>wächse.</i>	<i>kat.</i>
<i>In sylvis f. 1. p.</i>	<i>In den Wäldern</i>	<i>Az erdöken</i>
<i>proveniunt</i>	kommen hervor	jönnek elő (termnek)
<i>ungi m. 2,</i>	die Erdschwämme	a' gombák,
<i>raga, n. 2. pl.</i>	die Erdbeere/	eperjek,,
<i>nyrtilli & c. f. 2.</i>	die Heydelbeere	varjú medgyek,
	und der gl.	(szőlők) 's a' e.
<i>Sub terra</i>	<i>Unter der Erden</i>	<i>A' föld alatt</i>
	<i>B</i>	<i>nascentur</i>

<i>nascuntur</i>	wachsen	teremnek
<i>Metalla</i> , n. 2.	die Metalle (Erze)	a' bányásznaék, (érczék)
<i>lapides</i> , m. 3.	die Steine/	a' kövek,
<i>mineralia</i> n. 3.	die Mineralien	a' bányás nedveségek
plu.	(Erdschäffre)	(földi levek.)

X.

<i>Metalla.</i>	Die Metalle.	A' Bányásznaék
<i>Plumbum</i> n. 2.	Das Bley	Az ón
<i>est molle & grave</i> , ist weich und schwer		lágý és nehéz
<i>Ferrum</i> n. 2.	Das Eisen	A' vas
<i>est durum</i> :	ist hart	kemény;
<i>& durior</i> c. 3.	und noch härter	és még keményebb
<i>chalybs.</i> m. 3.	der Stahl.	az aczél.
<i>Faciunt</i>	Sie machen	Csinálnak
<i>estanno</i> n. 2.	aus Zinn	ónból
<i>cantbaros</i> : m. 2.	die Bannen :	kannákat ;
<i>cuprom</i> 2.	aus Kupffer	a' rézből
<i>ahena</i> : n. 2.	die Bessel/	üstököt (vasfazéka-
		kat,
<i>ex orichalcon</i> 2.	aus Messing	A' sárga rézből
		(velencei rézből
<i>candelabra</i> n. 2.	die Leuchter :	gyertya tartókat ;
<i>ex argento</i> n. 2.	aus Silber	Az ezüstmöl
<i>thaleros</i> , m. 2.	die Thaller	Tallérokát ;
<i>Philipeos</i> m. 2.	Philipssthaler	koronás. (olafz Fül-
		lep) tallérokát
<i>& aureos impe-</i>	und Guldenthaler/	és arany tallérokát
<i>riales ex auro</i> ,	aus Gold	az aranyból
<i>scutatos (ducatos)</i>	die Ducaten/	aranyokat,

& solidus

<i>& solidos aureos</i> , und Goldgülden.	és arany forintokat.
<i>Argentum vi-</i>	Das Quecksilber/
<i>vum</i> n. 2.	Az eleven keneső.
<i>liquet semper</i> ,	fließet immer zu/
<i>& corrodit me-</i>	und durchfrisst die
<i>talla</i> , n. 2	Metalle.
	mindenkor olvad.
	és által rágya a'
	bányásznaakat (ér-
	czeket)

XI.

<i>Lapides.</i>	Die Steine.	A' Kövek.
<i>Arena</i> ft.	Der Sand	A' földvény
<i>& sabulum</i> n. 2.	und Dief	és homok
<i>est comminutus</i>	ist ein zerriebener	el-töretet kö.
<i>lapis</i> ,	Stein.	
<i>Saxum</i> n. 2.	Der Stein	A' kö-darab
<i>est pars</i> f. 3.	ist ein Stück	egy része
<i>peira. (causa)</i>	eines felsen.	a' kösziklának.
<i>Cos</i> , f. 3.	Der Wegstein/	A' kasza-kő,
<i>flex</i> c. 3.	der Bieselstein/	a' kova,
<i>marmor, &c</i> n. 3.	der Marmelstein/	a' márvány' s a' r.
<i>sunt obscuri la-</i>	sind dunkle Steine	setétes kövek.
<i>pides.</i>		
<i>Magnes</i> m. 3.	Der Magnet	A' Mágnés-kő
<i>attrahit ferrum.</i>	ziehet an sich das	a' vasat magához
	Eisen/	vonnya.
<i>Gemma</i> f. 1.	Die Edelgesteine	A' drága kövek,
<i>sunt pellucidi</i>	sind leuchte	által-világzó kö-
<i>lapilli</i> , m. 2.	Steine/	vecskék :
<i>ut candidus</i>	also :	ngy-mint :
<i>adamus m, a, um</i>	der weisse Die manta	fejer Gyémánt,
<i>rubens rubinum.</i>	der rothe Rubin/	a' veres Rubint
m. 2.		

B 2

carulea

<i>caerulea saphirus</i> , der blaue Saffir/	a' kék Sáphir,
f. 2.	
<i>viridis smaragdus</i> der grüne Smaragd/	a' zöld Smaragd,
m 2. is c. e. n. 3.	ragd/
<i>lutea hyacinthus</i> der gelbe Hyacinth/	a' sárga Hyacinth,
ns. a. um.	und der gl. s a t.
<i>& micant</i> und glänzen	fénlenek-is,
<i>si angulati sunt.</i> wenn sie eckicht sind	ha szégeletesek
<i>Margarita,</i> Die kleine Perlen/	A' gyöngyök,
<i>& unioes</i> m 3. und die große Perlen/	és öreg gyöngy szé- mek,
<i>crescunt</i> wachsen	teremnek
<i>in conchis</i> ; f 1. in Muscheln;	a' csiga hejakban;
<i>Corallian</i> 2. Die Corallen/	A' kalárisok
<i>in marinis arboribus</i> auf Meerbäumen	tengeri-tsemetekén.
<i>sculis</i> , f. 1. lein	
<i>Succinum</i> n 2. Der Agtstein	Az hideg-gyanta
<i>colligitur</i> wird gesamlet	szedetik
<i>ad mare</i> , n 3. an dem Meer/	a' tenger mellet,
<i>praecipue</i> sonderlich	kiváltképen
<i>in Borussia</i> f 1. in Preußen.	Prusz országban.
<i>Vitrum</i> Das Glas	Az üveg
<i>est simile</i> ist gleich	hasonló
<i>crystallo</i> . f 2. dem Crystall	a' Kristályhoz

XII

Arbor.	Der Baum.	Az élő-fa.
<i>E semine</i> n 3. Aus dem Saamen		A' magból
<i>procrescit</i> wächst hervor		ki-nevelkedik
<i>plantat</i> 1. die Pflanze.		a' Palánta (jövés) plan

<i>Planta</i>	Die Pflanze	A' palánta!
<i>abit</i>	wird	lézen
<i>in fruticem</i> :	zu einem Strauch/	csemetével.
<i>Frutex</i> m 3.	Der Strauch	A' csemeta
<i>abit</i>	wird	lézen
<i>in arborem</i> :	zu einem Baum.	élő fává
<i>Arbor</i>	Der Baum	Az élő-fa
<i>sustentatur</i>	wird erhalten	tartatik (cáplálatik)
<i>aradice</i> :	von der Wurzel.	a' gyökérétől.
<i>Ex radice</i>	Aus der Wurzel	A' gyökérből
<i>surgit</i>	steiget über, sich	fel ereszkedik
<i>stirps</i> c 3.	der Stamm.	a' szála (a' törőke.)
<i>Stirps</i>	Der Stamm	A' szála
<i>dividit se</i>	theilet sich	el osztja magát
<i>in ramos</i> m 2.	in Aeste	ágakra
<i>& frondes</i> .	und grüne Zweige/	és ág-bogakra, (zöld- ágakra,)
<i>qua fiunt</i>	welche werden	a' mellyek léznek
<i>ex foliis</i> . n 2.	aus den Blättern/	a fa-levelekből.
<i>Cacumen</i> n 2.	Der Gipfel	A reteje
<i>est in summo</i> .	ist zu oberst.	leg fellyül vagyon.
<i>Truncus</i> m 2.	Der Stoc	A' töve
<i>adhaeret radi-</i>	hängt an den	a' gyökerekhez va-
<i>eibus</i>	Wurzeln.	gyon ragasztva.
<i>Caudex</i> m 3.	Der Glot	A' tsölönke
<i>est defectus</i>	ist ein abgehaue-	le vágott töke,
<i>stipes</i> , m 3.	ner Stamm	
<i>sine ramis</i> :	ohne Aeste:	ágok nélkül való
<i>& habet</i>	und hat	és vagyon
<i>corticem</i> c 3.	eine Rinde/	héja,

<i>librum</i> , m 2.	und Bast/	és hártája(belső hé-
<i>pulpam</i> f 1.	das Holz	fája. héja)
<i>medullam</i> f 1.	und den Kern.	és béli.
<i>Viscum</i> n 2.	Der Mistel(Vo-	Az enyves lép
(<i>Viscum</i> m 2.)	gelein)	
<i>adnascitur ramis</i>	wächst an den Ae-	az ágakon terem;
<i>qui etiam</i>	welche auch	(sten a' mellyek
<i>gummi</i> , n ind.	das Gummi/	mácska mézet,
<i>resinam</i>	Hartz/	gyantát,
<i>picem</i> , &c.	Pech/ u. d. g.	szurkot-is 's a' t.
<i>exsudant.</i>	aueschwinzen.	verétekeznek-ki.

XIII

Fructus Arborum Die Baumfrüchte.

Fáknak gyümöltei.

<i>Poma</i>	Das Obst	A' gyümölteök
<i>decerpuntur</i>	wird abgebrochen	le-szedetik
<i>afertilitiferis ar-</i>	von den fruchtbarn	a' termő-fákról
(<i>boribus.</i>	Bäumen	
<i>Malum</i> n 2.	Der Apfel	Az alma
<i>est rotundum:</i>	ist rund.	gyöm belyeg.
<i>Pyrum</i> n 2.	Die Birn	A' körtvély
<i>& ficus</i> f 2. & 4.	und die Feige	és a' füge
<i>sunt oblonga.</i>	sind länglicht.	hofsizacsák.
<i>Cerasum</i> n 2.	Die Birsche	A' cseresnye
<i>pendet</i>	hänget	függ
<i>longo petiolō.</i>	an einem langen	hofsizú tsutkán, (lá-
(<i>pediculō</i>) m. 2.	Stiel:	ba: skán)
<i>Prunum</i> n 2.	Die Pflaume	A szilva
<i>& Persicum</i> n 2.	und die Persche/	és baraczk,

<i>breviori</i> c 3.	an einem kürzern.	rövidebben:
<i>morum</i> n 2.	die Maulbeere/	A' fa-szederi
<i>brevissimō.</i>	am kürzesten.	leg-rövidebben.
<i>Nux juglans</i> , f 3.	Die welsche Nuß/	Az örög-dió,
<i>Avellana</i>	die Haselnuß/	Mogyoró,
<i>& castanea</i> , f 1.	und die Castanie/	és gefztyene,
<i>sunt involuta</i>	sind eingewickelt	bé-vannak börtiva
<i>cortici</i> m 3.	in eine Rinde	héjjal
<i>& putamini.</i> n 3.	und Schale.	és kopácsolékcal.
<i>Steriles arbores</i>	Vufruchtbahre	Gyümölestelen
<i>sunt:</i>	sind.	(Bäume fák:
<i>abies</i> f 3.	die Tanne/	a' jegenye-fa,
<i>alnus</i> f 2.	die Erle/	az eger-fa,
<i>betula</i> f 1.	die Birsche/	a' nyir-fa,
<i>cupressus</i> , f 2.	die Cypresse/	a' cziprus-fa,
<i>fagus</i> , f 2.	die Buche/	a' bik-fa,
<i>fraxinus</i> , f 2.	die Esche/	a' körös-fa,
<i>salix</i> , f 3.	die Weide/	a' fűz-fa,
<i>tilia</i> , &c. f 1.	die Linde &c.	a' hárs-fa, 's a' t.
<i>Sed pleraque</i>	Soch meistens	De jobbára mind
<i>sunt umbrifera,</i>	sind sie schättricht.	árnyék-tartók,
<i>At juniperus</i> f 2.	Aber der Wachol-	Dea' gyalog fenyő
	derbaum	
<i>& laurus</i> , f 2. 4.	und der Lorber-	és borostyán-fa
<i>ferum</i>	tragen	(baumhoznak
<i>baccas</i> ; f 1	Beere.	apró kemény gyü-
		(mölcöket.
<i>Pinus</i> f 2.	die Fichte	A' fenyő-fa
<i>Strobilos</i> ; m 2.	Tannzapffen.	hofsizú fenyő-bugát,
<i>quercus</i> f 2. & 4.	die Eiche	A' cser-fa
<i>glandes</i> , f 3.	Eicheln/	makkokat,
<i>& gallas</i> , f 1:	und Galläpfel.	és bugákat.

Flores. Die Blumen. A' Virágok.

Inter flores m 3. Unter den Blumen
sunt notissimi: sind die bekanntesten
m, a, uno. testen (közönségesebbek)
Primo vere, n 3. Im angehenden
Frühling/ Kikeletnek elein.

viola, f 1. das Veilchen/ a' viola (ivolya)
hyacinthus, m 2. die Hyacinthe/ a' hyacinth,
narcissus, m. 2. die Narzisse. a' narcis liliom,
Tum lilia, n 1. ferner/die Lilien/ Ismét a' liliom,
alba ac lutea, die weisse und gelbe a' fejer, 's a' sárga,
& caerulea. und die blauen. és a' kék.
Tandem Endlich Végteré
rosa, f 1. die Rose/ a' Rósa,
caryophyllum. das Nelcken (Nä= és székfü,
n 2. & c. gel=Blum) ic. 's a' t.

Ex his Aus diesen Ezekből
videntur werden gebunden kötetnek
seria, n 2. die Bränge/ kofzorúk,
& servia: f 1. und Straußen. és bokréta.
Etiam adduntur Es werden auch Véternek hozzá
darzu gen m nen

herba odorata, wohlriechende Kräuter illatozó füvek-is,
m: amaracum, m 2 als: der Majoran/ ugy-mint mojórána
amaranthus, m 2 die Tausendschön/ bárfony virág,
ruta, f 1. die Raute/ ruta,
lavendula, f 1. der Lavendel/ levendula,
rosmarinus, m 2. der Rosmarin/ rosmarin,
hyssopus, f 2. der Isop/ isóp,
nardus, f 2. die Narde/der Spiz spikinárd,

acinum

acinum, n 2. die Basilie Basilom,
salvia, f 1. die Salbey/ sálya,
menta, f 1. die Münze. ic. ménta, 's a' t
Inter campestris. Unter den feld= A' mezei virágok
flores Blumen közzét
notissimi sunt: sind die bekanntesten leg isméretesebbek
lilia convallium. das Maizenblümlein a' szent György virá-
gok, (gyöngy virá-
gok)

chamadrya, f 3. das Vergiß mein. a' gámandor-fü,
cyanus, m 2. die Kornblumme/ a' búza-virág.
chamamelum & c. die Chamille. u. d. g. a' székfü, 's a' t.
Inter herbas Unter den feld= A' füvek közzét
Fräutern

cytisus, f 2. tri- der Blee/ a' lóher, (három-le-
folium, n 2. velő fü)

absynthium, n 2. der Wermuth/ az üröm,
acerosa, der Saurampfer/ a' fóska,
urtica & c. die Nessel u. a. m. a' csallyán, 's a' t.
Tulipa f 1. Die Tulipan A' Tulipán.
est decius n 3. flo- ist eine Tierde der a' virágoknak ékesíté-
rum, Blumen/ gek.
sed absque odore aber ohne Geruch. de illat-nélkül való.
(odoris expost.)

XV.

Olera. Gartenfrüchte. A' Paréjok.
In hortis m. 2. In Bohlgärten A' kertekben
nascuntur. wachsen teremnek
olera, n 3. Gartenfrüchte/ peréjok,
u. lactuca, f 1. als: der Salat/ ugy-mint. a' saláta,
B s brassica

<i>brassica</i> f 1.	der Kohl/	a' káposzta,
<i>cepa</i> , f 1.	der Zwiebel/	a' veres hagyma
<i>alium</i> , n 2.	der Knoblauch/	a' fok-hagyma,
<i>cucurbita</i> , f 1.	der Kürbiß/	a' tök,
<i>fiser</i> , n 3, (<i>fisarum</i>) n 2.	die Möhre/ (gelbe Rube/)	fárga répa, (morkony murok répa)
<i>rapa</i> , f 1.	die weiße Rube/	a' fejer-répa,
<i>raphanus</i> , m 2. <i>minor</i> ,	der Rettich/	a' retek,
<i>raphanus</i> m 2. <i>major</i> , c 3.	der Meerrettich/ (Brân)	a' torna,
<i>petroselinum</i> , n 2.	die Petersilge/	a' petreselyem,
<i>cucumeres</i> , m 3.	die Gurken (Cucumern)	az ugurkák,
<i>pepones</i> , m 3.	die Melonen.	a' dinyék.

XVI.

Fruges Geträide/ oder Feldfrüchte.

A' Veteményes magok.

<i>Quoddam frumentum</i> , n 2.	Etliches Geträide	Némelly gabona
<i>crescit</i>	wächst	terem
<i>super culmum</i>	auff einem Balm/	szálon,
<i>geniculis distin-</i>	in Büttlein getheilt	a' melly izekre' el-
<i>ctum</i> ,	let/	vagyon osztva;
<i>ut triticum</i> , n 2.	als: der Weizen/	ugy mint; a' buza,
<i>siligo</i> , f 3.	der Roßten/	a' ros,
<i>hordeum</i> : n 2.	die Gerste/	az árpa,
<i>in his</i>	an diesen	Ezeken
<i>haber</i>	hat	vannak
<i>frica</i> f 1.	die Aehre	a' gabona-sőnek

aristat

<i>aristas</i> : f 1.	Spizen:	szálkái; (kalászi)
<i>aut est mutila</i> ,	oder ist zugestumpft	vagy hogy tar,
<i>fovetq. grana</i> n	aund trägt die Körn-és neveli a' magot	
<i>in gluma</i> , f 1.	im Hälglein. (lein a' tokban.	
<i>Quoddam</i>	Etliche/	Némellynek,
<i>pro spica</i> ,	anstatt der Aehre/	a' feje helyetere
<i>haber paniculam</i> ,	hat ein Hölblein/	vagyon bürkéje,
<i>grana continen-</i>	welche die Körner	az melly a' szemeket
<i>tem</i>	in sich hält/	(magában foglalja)
<i>fasciatim</i> ,	Büschelweis	körésként, bokronként,
<i>ut: avena</i> , f 1.	als der Haber/	ugy-mint a' zab,
<i>milium</i> , n 2.	die Hirsen/	a' köles,
<i>frumentum Sa-</i>	das Heidekorn/oder a' hajdina, (tatárka)	
<i>racenicum</i> , n 2.	der Heiden.	
<i>Legumina</i> n 3.	Das Hülsen-Ge-	Az héjas Veteményeknek

<i>habent siliquas</i> ,	hat Schoten (Hülse)	vagyon hivellyek
<i>qua grana</i>	welche die Körner	mellyek a' szemeket
<i>valvulis inclu-</i>	in Hälglein schliesse/	a' nyiló tokocskákban
<i>dunt</i>		bé-rekesztik,
<i>ut pisum</i> , n 2.	als: die Erbeiß/	ugy mint a' borsó.
<i>faba</i> ,	die Bohne/	a' bab,
<i>vicia</i> , f 1.	die Wicke/	a' büköny (lednek)
<i>Et his minora</i> ,	und welche kleiner	és a' mellyek ezek-
	also diese/	nél kisebbek,
<i>lentes & cicera</i> ,	die Linsen und Bie	a' lentse és szeges-
<i>f 3. n 2.</i>	chern.	borsó.

XVII.

Frutices, Die Sträuch oder staude. A' Csemeték.
Planta, f 1. Eine Pflanze/ A' palánta (jövés)

<i>qua major</i> c 3.	so grösser	a' melly nagyobb
<i>& durior est,</i>	und härter ist/	és keményebb,
<i>quam herba,</i> f 1.	als ein Braut/	hogy nem a' fű,
<i>dicitur frutex,</i>	wird genennet ein Strauch/	csemetének monda- tik
<i>ut sunt:</i>	als da sind:	a' minéműek:
<i>In ripis</i>	In den Ufern	A' partokon
<i>& stagnis</i> n 2.	und in stehenden Wassern	és álló tókban.
<i>juncus,</i> m 2.	die Binsen/	a' káka,
<i>enodis scirpus</i> m 2	die Scinden ohne (canna) f 1	a' csomós iz-nélkül, való gyékén, káka,
<i>typha ferens,</i>	so Narrekolben tragen/	az melly pálikákat bodzogányokat hoz,
<i>& nodosa,</i> us, a, n.	und das knottichte	és az csomós
<i>intusq; cava</i>	auch inwendig hole	belől-is hézag
<i>arunda;</i> f 3.	Schilffrohr;	nád szál
<i>alibi,</i>	anderstwo	Másutt
<i>rosa,</i> f 1,	der Rosenstock/	a' rósa,
<i>ribes,</i> c 3.	der Johannes beerbusch/	a' szent-Iános-fája,
<i>sambucus,</i> f 2.	die Holderstaude/	a' bodza. fa,
<i>juniperus,</i> f 2.	das Wachholder- baumlein-	a' gyalog-fenyő, (mak-termő fenyő)
<i>Ham vitis,</i> f 3,	Wie auch der Weinstock/	lgy a' szőlő-tő-is,
<i>que emittit</i>	welcher herausgibt	a' melly ha je
<i>palmites,</i> m 3.	die Reben/	szőlő vészszöket,
<i>& hi. capreolos,</i>	und diese die Gábe- lein/	és ezek tekergős ka- csoskakát,
<i>pampinas</i> c 2.	die Weipblätter/	szőlő leveleket,

<i>ac racemos;</i> m 2.	und Trauben:	és szőlő fejeket:
<i>quorum scapo</i>	an deren Stamm	mellyeknek csutkái
<i>uvae</i> f 1.	pendent, die Weinbeere	a' szőlő-szemek füg- genek,
<i>continentes acinos</i>	welche inwendig	mellyeknek belől
m. 2.	Berne haben.	mag vok vagon.

XVIII.

Animalia.	Die Thiere.	Az élő Alatok.
<i>& primum</i>	und erstlich	és leg elsőször
<i>Aves.</i>	die Vögel.	a' madarak.
<i>Animal n. 3,</i>	das Thier	Az első-állat
<i>vivit, sentit,</i>	lebet/empfindet/	él, érez,
	beweget sich/	mozdul;
<i>nascitur & mo- ritur,</i>	wird/und stirbt;	születezik, és meg hal;
<i>nutritur, & refectur,</i>	nährt sich / und wächst;	táplálja magát, és öregbedik;
<i>stat. aut sedet,</i>	steht / und sitzt/	vészteg-áll, vagy ül,
<i>aut cubat,</i>	oder lieget/	vagy fekszik,
<i>aut graditur.</i>	oder gehet.	vagy jár,
<i>Avis,</i> f 3.	Der Vogel/	A' madár, (cyon,
<i>hic halcyon</i> f 3.	(hier der Eißvogel/	mint itten az hal- madár, ki a' tenger- ben rak fészket,
<i>qua in mari ni- dulatur,</i>	so im Meer nistet/	
<i>tegitur plumis,</i>	ist bedekt mit Federn	bé-fedetik pihel,
<i>volat pennis,</i>	fliehet mit den Fi- richen/	repül a' tollain (szár- nyain.)
<i>habet duas alas,</i>	hat zween Flügel/	vagon két szárnya
<i>& totidem pedes,</i>	und so viel Füße.	és ugyan-annyi lá- farka
<i>caudam,</i>	einen Schwanz/	bai,

rostrum, n. 2. und Schnabel. és orra,
Femella, Das Weibelein A' nőstény,
in nido m. 2. im Nest a' fészekben
ponit ova, leget Eyer/ tojik tojományokat,
isque incubans. und darüber sitzend és azokon ülven;
excludit pullos. brüret (beckt) ki-költi a' fiát.
 m 2. Junge aus.
Ovum, n 2. Das Ey/ A' tojomány
regitur testā, ist umgeben mit bé-vagyon fedve
 Schale/ héjjal
sub qua est unter welcher ist melly alatt vagyon
albumen, n 3. das Eyerweiß/ a' fejeri,
in hoc vitellus, in diesem der Dotter. ebben a' széki.

XIX

Aves domestica Haus-Geßügel. A' házi Madarak

Gallus, m 2. Der Han A' kakasnak
(qui mane cantat) so des Morgens (a' ki reggel szól)
 frähet)
habet cristam, hat einen Ramm/ bubja vagyon,
calcaria, n 3. und Sporn: és farka;
castratus, u, a, umgekoppt/ a' meg-heréltetett,
dicitur capo, m 3 heist er ein Cappaunkappannak mondatik
saginat und wird gemästet/ és hizlaltatik
in ornithotrophio. in dem Hünnerforb. a' tik-tartó-helyben.
Gallina f. 1. Die Henne A' tyúk (tik)
usparatus metum scharret den Mist/ vakarsál a' szemerén
 n. 2.
colligit grana, und sucht Körnlein és szedeget szemeket
sicut columba, gleich wie auch die valamin a' galamb-
 Tauben/ ok-is,

qui

(qua educantur) (welche gezogen werden (a' melly neveltetik)
in columbario, in dē Taubenhaus/ a' galamb házban.)
Gallopavus, und der Culecuri- és a' pujka, (indiai-
 m 2. sche Hahn/ kakas)
cum sua Mateag- mit seiner Henne. pujka tyúkjával (nő-
 tide. stényével együt.
Formosus pavo der schöne Psau/ Az ékes páva,
superbit pennis, stolzieret mit den kevélykedik tollai-
 federn. ban.
Ciconia Der Storch A' gólya,
nidificat in testā nistet auff dē Dach az házon rak fészket.
Hirundo, f 3. Die Schwalbe/ A' fetske,
passer, der Sperling/ a' veréb,
pica, die Aelster (Heze) a' szarka,
monedula, die Dohle/ a csóka,
vespertilio, und die fledermaus és a' denevér,
(mus alatus) (geflügelte Maus (szárnyas eger)
volitant circa do- fliegen umb die repdesnek az házak
 mos. f 4. Häuser. körül.

XX.

Oscines. Gesangs-Vögel. Az éneklő Madarak.

Luscinia (phi- Die Nachtigall A' fülemile,
lomela f 1.
cantat suaviter singet szól (énekel)
simé omnium am lieblichsten un- mindeneknél leg-
 ter allen. gyönyörűségesbb.
Alanda Die Lerche A' pacsirta,
cantillat singet énekeldegel,
volitans in aere; fliegend in der Luft. repdesyén a' levegő-
 m 3. sing. égeben. *Couit-*

<i>Coturnix.</i>	Die Wachrel	A' fürj
<i>humis sedens;</i>	auff der Erde sitzend	az földön ülve;
<i>Catere,</i>	Die andere	A' többik,
<i>in ramis arborum</i>	auf den Bäumen	a' fáknak ágain;
<i>ut peregrina lu-</i>	als 2 der fremde	ugymint az idegen
<i>reola,</i>	Canarienvogel/	sármány,
<i>fringilla, f 1.</i>	der Finkle/	az pintyöke,
<i>carduelis, f 3.</i>	der Strigitz/	a' tengelicz,
<i>acanthus, f 3.</i>	das Trübsen/	az czizige, (czizeczke
<i>linaria,</i>	der Hanffling/	a' kenderike.
		(heffling)
<i>parvus parvus</i>	die kleine Miese	a' kis ctiz,
<i>galgulus, m 2.</i>	der Emmerling/	az sármály,
<i>rubecula, f 1.</i>	das Rothkeßchen	a' veres bögy,
<i>curruca, &c.</i>	die Graßmücke/	A' poszáta, (nyomo-
	u. a. m.	rek, s' a' t.
<i>Discolor psita-</i>	Der bunte Papa=	A' tarkabarka pu-
<i>cus, m 2.</i>	gey/	plicány;
<i>merula, f 1.</i>	die Amsel/	a' rigó,
<i>fluvius.</i>	der Staar/	az seregely.
<i>sum pica,</i>	mit der Hetze/	a' szarkával,
<i>& monedula,</i>	und Dohle/	és tsokával együtt,
<i>discunt</i>	lernen	tanúlnak
<i>humanae voces</i>	menschliche Stimmen	emberi szózatokat
<i>formare.</i>	nachsprechen.	utánna mondani.
		(formálni)
<i>Pleraq;</i>	Die meisten	Jobbára
<i>solum includi</i>	pflegen eingeschlos=	bé-szoktanak rekesz-
	sen zu werden	tetni
<i>carpe</i>	in Besichre.	a' kalitzkákba.

Aves

X XI.

<i>Aves Campe-</i>	Feld- und	Mezei és Erdei
<i>stres & sylvestres.</i>	Wald-Gefügel.	Madarak.
<i>Struthio m 3.</i>	Der Strauß	A' Strutz-Madár
<i>est maximus alio</i>	ist der größte Vogel;	a' leg-nagyobb ma-
<i>regulus m 2.</i>	Der Zaunkönig	Az ökörfzem (dár-
<i>(trochilus m 2.</i>		
<i>minimum. a. um.</i>	der kleinste.	a' leg-kissebb;
<i>noctua f. 1.</i>	Die Nachtreule	Az éjjeli-madár
<i>despicatissima.</i>	die verächtlichste.	a' leg-utálatosabb;
<i>upupa f 1.</i>	Der Widhoff	a' babuk.
<i>fordidissima.</i>	der unfähigste/	a' leg-tisztátalanabb
<i>nam vescitur ster.</i>	denn er nährt sich	mert ganéjjal el,
<i>coribus</i>	vom Mist.	
<i>Manuchdiata f 1.</i>	Der Paradiesvogel	A' paradits-madár
<i>rarisima.</i>	der seltenste.	a' leg-ritkább;
<i>Phasianus, m 2.</i>	Der Fasan/	A, fácán,
<i>tarda, f 1. (dit) 3.</i>	der Trappe/	a' tüzök,
<i>surdu tetraon, m 3</i>	der taube Turban/	a' fikér erdei-kakas,
<i>attagen, m 3.</i>	das Haselhuhn/	a' Császáz-madara,
	(Buckhuhn)	
<i>perdix, f 3.</i>	das Rebhuhn/	a' fogoly madár,
<i>gallinagaf 3.</i>	der Schnepff/	a' vizi-tik (erdei faj-
<i>(rusticola, f 1.)</i>	(vogel	tik, reznez)
<i>& turdu m 2.</i>	und der Bramet	és a' húros-madár
<i>in deliciis habentur.</i>	werde sonderlich begyönyörü	érkeknek
<i>f 1. p.</i>	liebet / oder vor Le-	tartatnak. (kedve-
	erbißtem gehalten.	sek)
<i>Inter reliqua.</i>	Unter den übrigen	A' többik közöt,
<i>potissimas sunt.</i>	sind die vornehmste	a' leg-fövebbek:
<i>pervigil grus, f 3.</i>	der Wachsame Kranich	az igen vigyázó da-

ru, gemens

<i>gemens turtur</i> , m 3.	die gürende Turtel/	a' nyögö gerlicze,
<i>oculus</i> , m 2.	der Botack/	a' kakuk,
<i>palumbus</i> , c 3.	die Holztaube/	a' vad-galamb,
<i>picus</i> , m 2.	der Specht/	a' harkaly,
<i>garrulus</i> , m 2.	der Föhler/	a' szajkó,
<i>cornix</i> , f. c. f3.	die Krähe/	a' varit, 's a' t.

XXII.

Aves rapaces. Raubvögel. Ragadozó. Ma.

<i>Aquila</i> , f 1.	Der Adler/	A' Sas, (darak
<i>Rex avium</i> ,	der König unter den Vögeln/	a' madaraknak kirá- lya,
<i>solem intuetur</i> .	siehet in die Sonne.	a' napban belé-néz
<i>Vultur</i> , m 3.	Der Beyer/	A' keselyű,
<i>Corvus</i> , m 2.	und der Raabe/	és a' halló,
<i>nutrunt se morcibus</i> .	nehren sich mit dem Das.	táplállyák magokat dök-húsál, (dögek- kel)
<i>(cadaveribus)</i>		
<i>Milvus</i> m 2	Der Hünereger/	A' héja, (kánya)
<i>infectatur</i>	Stellet nach	leselkedik (olálke-
<i>pulos gallinac</i>	den jungen Hünerna/	tyukfiak után (dik. (Küchlein)

<i>Falco</i> , m 3.	Der Falck/	A' Rlvom,
<i>nifus</i> , m. 2.	der Sperber/	a' karvolv,
<i>Accipiter</i> m. 3.	und der Habicht/	és az ölyv,
<i>captant aviculas</i> .	fahen die kleine Vö- gelein/	fogdosák a' madár- kakat.
<i>Astur</i> , m 3.	Der Weyhe	A' sebes szarnvú
<i>capit</i>	fanger	fogdosz (ölyv,
<i>columbas</i>	die Tauben/	a' galambokat,
<i>Ardea majores</i> ,	und grössere Vögel.	és az öregebb mada- rakat.

XXIII.

Aves aquaticae. Wasser-Geßügel. Vizi-Madarak.

<i>Candidus olor</i> , m 3	Der weisse Schwann/	A' fehér hattyú.
<i>anser</i> , m 3.	die Gans/	a' lud,
<i>Canas</i> , f3.	und Ente/	és a' récze,
<i>natare</i> .	schwimmen.	úszkálnak.
<i>Mergus</i> , m 2.	Das Lächerlein	A' buár,
<i>semergit</i> .	taucht sich unter.	el.búik.
<i>Hir ananera</i>	In diesen zehle	Ezekhez számláljad
<i>fulicam</i> ,	das Wasserhuhn/	a' fárcsát,
	(Bläfling)	
<i>pelecanum</i> f. c.	die Köffelaans etc.	a' kalános-gémet,
<i>Halietus</i> m 2.	Der Fisch-Var/	A' kalászó-madár,
<i>Gavia</i> , f 1.	und Bybiz/ (send/	és gödeny. (bibucz)
<i>devolante</i> ;	von obē herab schwe- bendes	le-repülvén
<i>sed arden</i> , f 1.	aber der Reiger/	de a' gem,
<i>stans in ripis</i> ,	stehend an den Uferna/	partokon álva,
<i>captant pisces</i> .	fahen fische.	fogdosák a' halakat.
<i>Buto</i> , m 3.	Der Rothdömel/	Az ökör- (bölön-) bika,
<i>inserit rostrum</i>	steckt den Schnabelor- rat/	a' vizbe tollja,
<i>aque</i> ,	ins Wasser/	
<i>Emagit ut bos</i> .	und brummt wie	és bögmint az ökör- gerő,
c. 3.	ein Och.	
<i>Motacilla</i> f 1.	Die Bachstelze/	A' barázda bille,
<i>motat caudam</i> .	bewegt ihre zu- den Schwanz.	mindenkor mo- gatja a' farkát.

XXIV.

Insecta volantia. Fliegens Ungeziffer.
Repdeső apró állatok.

<i>Apis</i> f. 1.	Die Biene (Zme)	A' méh
<i>facit mel,</i>	macht Honig/	tsinál mézet,
<i>quod depascit</i>	welches hinweg	mellyet el. költ,
<i>fucua.</i> m. 2.	die Hummel. (zebrta' here.	
<i>Vespa,</i> f. 1.	Die Wespe	A' légy-darás'
<i>& crabro,</i> m. 3.	und Hornisse/	és a' ló darás.
<i>insestant aculeo:</i>	plagen mit dem	kinoznak fuánk-
m. 2.	Stachel;	jokkal:
<i>& inprimis pecus</i>	und insonderheit	és leg. inkább a' bar-
<i>insestat.</i>	das Viehe plaget	mor kinozza
<i>astrum</i> n. 2.	die Bräme:	a' böggöly:
<i>nos autem</i>	uns aber	minket pedig
<i>musca,</i> f. 1.	die Fliege	a' légy
<i>& culex.</i> m. 3.	und Mücken	és szunyog.
	(Schwache.	
<i>Gryllus</i> m. 2.	Der Grille	A' prüttsöé
<i>cantillar.</i>	singt.	énekedelgel.
<i>Papilio,</i> m. 3.	Der Sommervo-	A' lövöldék (lep-
	gel (Dweifalter)	pendek)
<i>est alata eruca,</i> f. 1.	ist eine geflügelte	szárnyas hernyó.
	Raupe.	
<i>Scarabeus,</i> m. 2.	Der Käfer	A' (szarvas) bogár
<i>regit alas</i>	deckt die Flügel	bé-fedi a' szárnyakat
<i>vaginis.</i>	mit Bälglein.	hivelyes héjjakkal.
<i>Cicindilla,</i> f. 1.	Das Johannee=	A' szent János-
(<i>lampyrus</i> f. 3.)	würmlein	(Iván) bogara
<i>modis niter.</i>	glänzet bey der	éjjel tsilámlik.
	Nacht.	

X X V.

Quadrupedia, & primùm domestica.
Vierfüßige Thiere.

Vierfüßige Thiere u. ersilich die Haus Thiere.

Négy-lábu állatok, és először az háziak.

<i>Canis</i> c. 1.	Der Hund	Az eb
<i>cum catella,</i> m. 2.	mit dem Hündlein/kölykével együtt,	
<i>est castus</i> c. 3. do-	ist ein Hütter des	az háznak őrzője.
mús. f. 4.	Hauses.	(vigyázója)
<i>Felis,</i> f. 3.	Die Katz (der	A' matska
(<i>Catus</i> m. 2.)	Bater)	
<i>purgat domum</i>	säubert das Haus	tisztítja a' házat
<i>a muribus</i> m. 3.	von den Mäusen/	az egerektől;
<i>quod etiam facit</i>	welches auch thut	a' mellyet meg. is
		tselekfizik
<i>muscipula.</i> f. 1.	die Mäuesfalle.	az egér-fogó-is.
<i>Sciurus,</i> m. 2.	Der Eichhorn/	A' mokus, (evet)
<i>simia,</i> f. 1.	der Affe/	a' majom,
<i>& cercopithecus</i>	und die Akerkatz/és a' tengeri-	(mats-
m. 2.		ka-) majom,
<i>domi habentur,</i>	werden im Hause	háznál tartanak
<i>delectamento</i> m. 2.	zur Lust. (gehaltenmalatság kedvéért,	
<i>Glis,</i> m. 3.	Die Ratz/	A' patkány,
<i>& ceteri,</i>	und die andern	és egyéb
<i>mures majores:</i>	grosse Mäuse/	nagyobb egerek
<i>ut muscula</i> f. 1.	als das Miesel/	ugy-mint a' menyét
<i>marter</i> f. 3.	der Marder/	a' ness,
<i>vivera,</i> f. 1.	die Fuchs/	a' görény,
<i>insestant domum.</i>	beschwehren das	nehézségre vannak
	Haus.	az háznak.

X X V.

Pecora. Heerd Viehe. Marhák.
Taurus, m. 2. Der Ochse/(Stier) Az ökör, (bika)
C3 vacca

<i>vacca</i> , f 1.	die Kuh/ und	a' tehén,
<i>& vitulus</i> , m 2,	das Kalb/ (deckt. és a' borjú,	
<i>pilis teguntur</i> ,	sind mit Haaren bez. szörrel fedetnek-bé	
<i>Aries</i> , m 3.	Der Widder (Ham	A' kos,
(<i>vervex</i> , m 3.)	mel/ Schäpe)	
<i>ovis</i> , f 3.	das Schaaff/	a' juh,
<i>cum agno</i> ,	mit dem Lamm/	a' bárányal
<i>gestant lanam</i> f 1.	tragen Wolle.	visselnek gyapját.
<i>Hircus</i> m 2. (ca-	Der Boek/	A' baknak
<i>per</i> m 2.)		
<i>cum capra</i> , f 1.	sambt der Geiß/	a' kerskével,
	(Ziege/)	
<i>& ovis</i> , m 3.	und dem Bäcklein.	és gödölyével,
<i>habent</i>	haben	vagyon
<i>villos & aruncos</i> .	Zotten und Härte.	gyapjú-fürtöök és
		ketske szakállók.
<i>Percus</i> , m 2.	Das Schwein/	A' disznónak (eme
(<i>scrofa</i> , f 1.		vagy mag-disznónak)
<i>cum porcellis</i> , m 2:	mit den Ferkeln/	a' malaczokkal,
<i>habet setas</i> , f 1	hat Borsten:	vannak fertéi,
<i>at non cornua</i> ,	aber nicht Hörner:	de nem szarvai;
<i>sed etiam</i>	doch auch	hanem
<i>bisulcas ungulas</i> ,	gespaltene Blauen/	meg-hasar körmeis.
<i>ut illa</i> .	wie jene.	valamint amazoknak.

XXVII.

Jumenta.	Last Viehe.	A' Barmok.
<i>Asinus</i> m 2.	Der Esel	A' szamar
<i>& mulus</i> , m 2.	und der Maulesel	és az öszvér,
<i>gestat</i>	träget	hordoz
<i>onera</i> , n 3.	Lasten.	terheket.

Equus

<i>Equus</i> m 2,	Das Pferd (Ross)	A' Ló
<i>quem ornat</i>	(welches zieret	(mellyett ékesít
<i>juba</i> , f 1.	die Mahne)	a' ferénye)
<i>gestat</i>	träget	hordoz
<i>nos ipsos</i> .	mag selber	minket magunkat.
<i>Camelus</i> m 2.	Das Cameel/	A' teve
<i>gestat</i>	träget	hordozza
<i>Mercatorem</i> ,	den Kaufmann/	a' Kalmárt
<i>cum mercibus suis</i>	samt seines Wab-	árújával (kalmár-
	ren.	marhájával) jegyütt.
<i>Elephas</i> m 3.	Der Elephant	Az Elefánt
(<i>barrus</i> m 2.)		
<i>attrahit pabulum</i> ,	ziehet an sich das	húzza magához az
	Futter	abrakot
<i>proboscide</i> :	mit dem Rüssel-	orrával:
<i>habet</i>	hat zwey	vagyon
<i>duos prominentes</i>	hervorrägende	két ki-álló fogoi;
<i>dentes</i> :	Sähne.	
<i>& potest portare</i>	und kan tragen	és el-hordozhat
<i>etiam triginta vi-</i>	auch dreissig Män-	hármincz férfit-ém-
<i>ros oind</i> ,	ner.	bereket-is.

XXIIX.

Fera pecudes.	Wild Viehe.	Vad állatok.
<i>Ursus</i> m 2.	Der Auer Ochs/	Az erdei -bika
<i>& bubalus</i> ,	und Büffel/	és a' bial,
<i>sunt feri boves</i> ,	sind wilde Ochsen.	vad (fene) ördök,
<i>Alces</i> , f 3.	Das Elend	Az lónál,
(<i>major equo</i>)	größer/ als ein	nagyobb Alcénél
	Pferd/	
<i>canis tergis</i> n 3.	dessen Haut	kinok az hátát

C4

im 11-

impenetrabile est. undurchdringlich semmi meg nem jár-
habet hat (ist) vannak (ja)
ramosa cornua. zackichte Hörner ágos-bogas szarvai,
ut & ceruus. m 2. wie auch der Hirschhorns a' szarvasnakis.
Sed caprea f 1. Aber das Rehe/ De az öznek
eum hinulo. m 2. sambr dem Rehebof az himjével edgyütt
habet hat fast vagyon
ferē nulla cornua. gar keine Hörner. majd semmi szarva.
Capricornus. m 2 Der Steinhockf Azerdei baknak
 (vad-kosnak)
habet (nna) hat vannak
pragrandia cor- gar grosse Hörner: iszonyu nagy-szarvai
Rapicapra f 1. Die Gemse Az havasi (kösziklás)
 ketskének
minua. gar fleine / kitsinkék. (kisdedek)
quibus se mit denen sie sich mellyekkel magát
ad rupem suspen- an die Steinklippena' kösziklára fel-a-
dit. hanget. kasszra,
Monoceros m 3. Das Einhorn Az egy-szarvának
ut um, ein eingee/ egy.
Sed pretiosum. aber gar köstliches de drágalátos.
Aper. m 2. Der Eber/ A' vad-kán
grassatur dentibus. wühlet mit den Zähnogaiva/ farkál.
Lepus. m 3. Der Hase. (nen A' nyúl
pavet. ist furchsam. félékeny.
Cuniculus m 2. Das Cananichen Az ürge
perforat terram. durchgräbt die erdeálta-álta a' földet.
ut & talpa. f 2. wie auch der Maul-a' mint a' vakondokia
 muiff/
qua gramos facit. welcher Häufflein a' kitúrásokat tsi-
 m 2, auffwirfft. nál.

Fera bestia. Wildes Thiere. A' Fene-vadak.
Bestia f 1 Die wilde Thiere A' fene-vadagnak
habent acutos haben scharffe vagyon és
ungues & dentes. Blauen und Zähne/ körmök és fogok,
 m 3. (fräsig/
suntq; carnivora. und sind fleisch hús-évök-is.
ut Leo. m 3. Als der Löwe/ Ugy mint, az him
 oroszlán,
Rex quadrupe- der König der vier-a' négy-lábú álla-
dum. o 3. füssigen/ toknak királlyok,
jubatus. a. um. bemähnet/ térenyes lévén,
cum leana. f 1. sambr der Löwin: a' nöstény-oroszlán-
 nyal edgyütt.
maculosus. a. um. das fleckichte A' pörtögetert
pardus. m 2. Pantherthier: Párducz; (nöstény-
 (panthera f 1.) Párducz)
tigris. f 1. Das Tigerthier/ A' Tigris
immanissima omnibus das gransamste u. mindeneknél leg-
 m; ter allen kégyetlenebb
villosus. a. um. der zottichre A' szörös (borzas)
ursus; m 2. Beer: Medve,
rapius. o 3. der reissende A' ragadozó
lupus: m 2. Wolff: Farkas,
Lynx. m 3. der Luchs A' hiúz,
pallens visu. m 4. der ein scharffen melly eröffnen néz-
 Gesicht hat: hető; (látással bir)
caudata. a. um. der lang geschwanz A' hofszú-farkú
ulpe. f 1. fuchs/ (te Róka,
astutissima omni- das Listigste unter a' leg-rava szabb
 um. allen. mindeneknél,

<i>Erinaceus</i> m 2	Der Igel	A' Borz
<i>est aculeatus.</i>	ist stachelicht.	idvisses.
<i>Melis</i> f 3.	Der Dachs	A' hörtsök
<i>latebris gaudet.</i>	verkreicht sich gern.	rejtsek - helyeknek sz. rül. (szereji)

XXX.

Serpentes & Reptilia. Schlangen und Gewürme.
Csúszó-mászó állatok.

<i>Anguis</i> m 3.	Die Schlangen	A' kigyók
<i>repnat</i>	frischen/	csúsznak, (másznak)
<i>sinuando se.</i>	sich krümmend.	tekervén magokat.
<i>coluber</i> m 2.	Die grosse Schlange	A' zomok-kigyó
<i>in sylvis.</i> f 1.	im Walde.	az erdőn:
<i>Natrix</i> c 3.	Die Natter	Az úszó-kigyó
<i>in aqua.</i>	im Wasser.	a' vizben:
<i>Vipera</i> f 1.	Die Otter	A' vipera
<i>in saxis.</i> n 2.	in Steinflippen.	a' köszikláktan.
<i>Aspis</i> f 3.	Die feld-Otter	Az Alpis- (mezei- kigyó)
<i>in campis.</i> m 2.	in Feldern.	az erdőkön
<i>Boa</i> f 1.	Die Vneke	A' tehén szőke kigyó
<i>in domibus.</i> f 1. 4.	in Häusern.	az házaknál
<i>Cacilia</i> f 1.	Die Blindschleiche	A' vak-kigyó
<i>est caca. us, a, um.</i> ist blind.		nem lát.
<i>Pedes habent</i>	Füsse haben	Lábok vagy on
<i>lacerta.</i> f 1.	die Eidek.	a' gyeknak:
<i>Salamandra</i> f 1.	Die Salamandera	tüzes lángban élő (Molch)
<i>in igne vivax.</i>	so im Feuer lebet.	Salamandrának.

Draco.

<i>Dracom</i> 2.	Der Drache	A' Sárkány
<i>serpens</i> c 3.	<i>alatus</i> , ist eine geflügelte Schlange/	szárnyas-kigyó.
<i>necat</i>	tödtet	meg-öl
<i>habet</i> m 4.	mit dem Anhauchen	leheletrivel.
<i>Basiliscus</i> m 2.	Der Basilisk	A' Basiliscus
<i>oculis.</i> m 2.	mit den Augen.	szemeivel.
<i>Scorpio</i> m 3.	Der Scorpion	A' Scorpio (scarap- venenatus, a, um mit dem vergifteten mérge- na)
<i>candā.</i> f 1.	Schwanz.	farkával.

XXXI.

Insecta repentia. Kriechend Ungeziffer.
Mászó Bogarak, (arpo állatok)

<i>Vermes</i> m 3.	Die Würmer	A' fergek
<i>rodunt res.</i>	benagen die Sachen	meg-rágják a' dolgo- kat.
<i>Lumbricus</i> m 2.	Der Regenwurm	A' geleszta
<i>terram.</i>	die Erde.	a' földet.
<i>Erucis</i> f 1.	Die Raupe	A' hernyó
<i>plant.</i> a n.	die Pflanze.	a' palántát.
<i>Locus</i> f 1.	Die Heuschrecke	A' faska
<i>fruges</i> f 1. plus	die Früchte.	a' vereményes gyü- möltöket.
<i>Curculio</i> m 3.	Der Kornwurm	A' fífik
<i>frumentum</i> n 2.	das Getreide.	a' gabonát.
<i>Teredo</i> f 3. (cos- sus m 2.)	Der Holzwurm	A' szú
<i>ligna.</i> n 2.	das Holz.	a' fák
<i>Tinea</i> f 1.	Die Schaabe	A' moly
<i>vestes.</i> f 1.	die Bleider.	a' ruhákat.

blatta:

<i>Blatta</i> f. 1.	Die Motten	A' Papiros molly
<i>librum.</i> m. 2.	das Buch:	a' könyvet.
<i>Termites</i> m. 3.	Die Maden	A' nyűvek
<i>carneum & casum.</i> Fleisch und Bees.		a' húst és sajtot.
m. 2.		
<i>Acari</i> m. 2.	Die Mülben	Az ház-molyok
<i>capillum.</i> m. 2.	das Haar.	a' hajar.
<i>Saltans pulex</i>	Der hüpfende Floh/	Az ugrádozó balha
<i>pediculus.</i> m. 2.	die Laus/	a' tetű,
<i>foetens cimex</i> m. 3.	die stinkende Wanze	a' bűdös pálczka,
<i>nos mordent.</i>	beissen uns selber.	csipnek minket.
<i>Ricinus</i> m. 2.	Die Schaaßflaus	Az eb-légy
<i>sanguisugus est.</i>	saugt das Blut aus vért szopik.	
<i>Bombyx</i> m. 3.	Der Seidenwurm	A' felyem bogár.
<i>facit sericum.</i> n. 2.	macht Seide.	ereszt selymet.
<i>Formica</i> f. 1.	Die Ameise	A' hangya
<i>est laboriosa. us. a. ű.</i> ist embsig.		munkás. (dolgos)
<i>Aranea</i> f. 1.	Die Spinne	A' pók
<i>texit araneum.</i>	würdet ein Gewebzöddögeli	a' pók-halót, (ázat)
<i>retia</i> n. 3. <i>musci.</i>	Neze den Flügen.	halókat a' lygeknek
<i>Cochlea</i> f. 1.	Der Schneck	A' tsiga
<i>restam circumferi.</i> trägt sein Haus herum.		héjat (házát) nagával hordozza.

XXXII.

Amphibia.	Beydlebige Thier.	A' vizben és szárazon egy-aránt élő állatok.
<i>In Terra</i> f. 1.	Auff Erden	Szárazon a' [földön]
<i>& Aqua</i>	und im Wasser	és a' vizben

vivunt

<i>vivunt:</i>	leben	élnek.
<i>Crocodilus</i> m. 2.	Das Crocodil	A' Crocodil
<i>immanis</i>	ein ungeheures	szörnyű (iszonyú)
<i>& pradarrix</i> o. 3.	und räuberisches	és ragadozó (prédáló) fenne-vadja
<i>bestia.</i>	Thier	
<i>Nil fluminis.</i> n. 4.	des flusses Nilus.	a' Nilus vizének.
<i>Castor.</i> m. 3. (fiber)	Der Biber	A' hod
<i>habens</i>	habend	
<i>pedes anserinos</i>	Ganefüsse/	a' kinek vannak
<i>ad natandum.</i>	zum Schwimmen/	lúd lábai,
<i>& squameam can-</i>	und einen Schup-	az úszásra,
<i>dam.</i> f. 1.	penischwanzes hal-héjas farka:	
<i>Lutra.</i> f. 1.	Der fisch=Otter/	A' vidra,
<i>& eoaxans</i> o. 3.	und der quackende	és a' rekegő
<i>rana</i> f. 1.	Frösch	béka,
<i>cum bufone.</i> m. 3.	mit der Kröte.	a' varas-békával;
<i>Testudo.</i>	die Schildkröte/	A' Tekendős-béka
<i>supra & infra</i>	oben und unten	felyül és allól
<i>testis.</i> f. 1.	mit Schalen/	héjakkal
<i>ceus scut</i>	als mit einem	egy pajssal
<i>operia. n. a. um.</i>	bedeckt. (Schild	bé.fedetett.

XXXIII

Pisces fluviatiles & lacustres.
Fluß- und Weiher- Fische.
Folyó- és vízbéli halak.

<i>Piscis</i> m. 3.	Der fisch	Az halsnak
<i>habet pinna.</i>	hat flossfedern/	vannak hal-szárnak
<i>quibus natat.</i>	womit er schwimmt	mellyekkel úszik,
<i>& branchias.</i>	und Bissen (fisch=	és kopórtói, ohren)

qui

quibus respirat, wodurch er Athem-melleyk által léleg-
 bohlt/ zetet vészta,
 & spinas, f 1. und Gräsen/ és szálkái,
 loca ossium: ausrat der Knochen/a' esontak helyet,
 praeterea über das/ azon kívül,
 mas, m. 3. lactes; der Leimer/Milch/az hűnek teje;
 femina, f 1. ova. der Kogner/Kogen/a' nősténynek, ikrája.
 Quidam Etliche Némelyeknek
 habent squamas, haben Schuppen/ vannak hal-héji,
 ut carpio, m 3. als der Barpf/ mint a' pontynak,
 lucius, m 2. lupus. der Fuchs. csúkanak.
 Aliis aut glabri. Andere sind glatt Egyebek simák
 ut anguilla, f 1. als der Zal/ ugy-mint, az angolna
 mustela, f 1. die Zalurpe. a' meny-hal.
 Accipenser, m 3. Der Stör A' ketsege
 sturio, m 3.
 est mucronatus, ist stachlicht/ és tükes hegyes
 & excrescit und wächst és nagyobb
 ultra longitudinem über Mannolänge. a' ferst-emb r hof-
 viri: iz nál.
 Bucculentus Der weitmäulige A' nagy-szű
 fluvius m 2. Weis/ hartsa
 est major illo ist größer als jener. nagyobb a' al:
 Sed maximus Ober der größte De leg-nagyobb
 us, a, um.
 est antaceus m 2. ist der Hausen. a' Viza.
 huso, m. 3.
 Apua, f 1. Die Gründelcin/ A' kövi - halacska,
 qua gregatim so hauffenweiß melleyk seregenként
 natant, schwimmen/ úszkálnak járnak.
 sunt minutissimi, sind die kleinste. a' leg-kissebbek.
 us, a, um.

Alii hujus generis Andere dieser Art Más effelék
 sunt, perca, f 1. sind die Beersche/ a' Siger,
 alburnus, m. 2. der Weissfisch/ a, fehér keszeg,
 mullus, m 2. die Barbe/ a' márna,
 Barbus,
 thimallus, m 2. der Esch/ az jász-keszeg
 crutta, f 1. die forelle/ az pisztrang,
 gobius, m 2. die Bresse/ a' gob-hal,
 tinca f 1. die Schleie/ a' czompó.
 Cancer m 2. Der Brebo A' rák
 regitur ist bedeckt bé-fedetik
 crusta f 1. mit der Schale/ héjjal,
 habet chelas, bat Schären/ vannak-is csipő lábai
 & graditur und gehet és jár mász
 porro & retrò. vor und hinter sich. elől és hátra, vissza
 Hirudo, f 3. Die Egel/ A' nádaly, pióka,
 szopóka
 sugit san vinem. saugt das Blut aus szopja a' vért.

XXXIV.

Marin, pisces & concha. Meerfisch und Muscheln.
 Tengeri halak és csigák.
 Piscium marino- Unter den Meer- A' tengeri-halak
 rum fischen közzét
 est maximus ist der größte/ leg-nagyobb
 balena. der Walfish. a' czet-hal.
 Delphinus m 2. Der Delfin A' Delphin
 velocissimus. der geschwindeste. a' leg-gyorsabbik.
 Raja, f 1. Der Roche A' tengeri-süllő.
 monstruosissimus. der seltsamste. a. leg-csudálatosabb.
 Alti

<i>Alii sunt,</i> <i>muranula,</i> <i>falmo. m 3.</i> <i>Dantur etiam</i> <i>volatiles.</i>	Andre sind/ die Neunaugen/ der Lachs. Es giebt auch geflügelte.	Más-félék a' kilencz szemű hal az lázatsz. (semlyng) Találatnak röpdösök-is, szár- nyasok
<i>Appone</i> <i>halceus. f 3.</i> <i>qua false.</i> <i>Et passeris, m 3.</i>	Setze hinzu die Heeringe/ welche gesalzen: Und die halbfische/	Tedd hozzá a' heringeket, a' kik sósak Es az aszalt halats- kákat-is
<i>cum asellus, m 2.</i> <i>qui arefacti</i> <i>afferuntur.</i> <i>Et monstra ma-</i> <i>rina, n 2.</i>	mit den Stocfische welche außgedörret hergebracht werdē. Und die Meerwanz- der/	a' töke. halakkal, szárítottva hozatnak hozzánk Es a' tengeri tsu- dákat,
<i>phocam, f 1.</i> <i>hippopotamum</i> <i>Ec. m 2.</i>	das Meerkalb/ das Meerpferd. u. d. g.	a' tengeri-borjút, a' ló-fejű hat's a t.
<i>Conchaf 1.</i> <i>habet testas. f 1.</i> <i>Ostrea, f 1.</i> <i>das</i> <i>sapidam carnem.</i> <i>Murex m 3.</i>	Die Muschel hat Schalen. Die Auster giebt wolgeschmackt fleischjő izu hást. Der Purpurschneel	A' tengeri- vannak hējja. Az Austria ad festő tsiga
<i>dat purpuram</i> <i>conchamargariti-</i> <i>fera, f 1.</i> <i>margaritas.</i>	giebt Purpur: Die Perlemuschel Perlein.	ad bärsonyt. A gyöngy-termő tsigá (gyöngy-ház) gyöngyöket.

XXXV.

XXXV.

<i>Homo.</i> <i>Adamus m 2.</i> <i>primus homo, m 3.</i> <i>est creatus a. um.</i> <i> sexta die</i> <i>creationis,</i> <i> à DEO, m 2.</i> <i>ad imaginem</i> <i>DEI,</i> <i> è gleba terra.</i> <i> Et Heva, f 1.</i> <i>prima Mulier,</i> <i>est formata</i> <i> è costa</i> <i> viri. m 2.</i> <i>Hi</i> <i> à Diaboli</i> <i> sub speci-</i> <i> serpentis c 3.</i> <i> seducti. s; a. um.</i> <i> cum con-</i> <i> uederent alo</i> <i> de fructu n 4.</i> <i> vetita m a, um.</i> <i> arboris, l</i> <i> damnabantur</i> <i> ad miseriam,</i> <i> & mortem,</i> <i> cum omni sua</i> <i> posteritate,</i>	<i>Der Mensch.</i> Adam der erste Mensch/ ist erschaffen am sechsten Tag der Erschaffung/ von GOTT/ nach dem Ebenbild GOTTES/ auß einē Erdenkloß Und Heva/ das erste Weib/ ist abgebildet aus der Liebe des Mannes. Diese von dem Teuffel in Gestalt der Schlange/ verführt/ als sie aßen von der Frucht des verbottenen Baumes/ wurden verdammt zum Elend/ und zum Tod/ mit aller ihrer Nachkommenschaft/ D	<i>Az Ember.</i> Az Adam, a' leg-első ember, teremtetett, a' teremésnek hatodik napján, az Istenöl, képére egy darab földből. Az Eva, az első asszonyi-álat ábrázoltatott (f r. máltatott) az férfinak oldala-tsontjából. Ezek az ördögöl, kigyó képében, meg-tsalaratván, midőn ennének a' meg-tilltott fának gyümölcséből, kárhoztattanak a' nyomorúságra, és halálra, minden (gyetemben, maradékjokkal e Ejci-
---	---	--

Es ciebanur und wurden versto-és ki vettetének
sen
e Paradiso. m 2. aus dem Parades. a' Paraditsomból,

XXXVI.

Septem aetates hominis.
Die Sieben Alter des Menschen.
Az Embernek hét ideje.

Horzo est Der Mensch ist Az Ember
primum infans, erstlich ein Kind/ leg-először tsetssemő,
deinde puer. m 2. darnach ein Knab/ az után szóló gyer-
mek,
tüm adolescens, ferner ein Jünglingtovábbá nevedéken
(mañ(fel-ferdült) iffjúska
inde juvenis. c 3. weiter ein Jungs ennek utána iffjú,
postea vir, m 2. folgens ein Mann/ következendő. képen
ember-korra - jutott,
dehinc senex, alsdeñ ein Altmañ/ ezek után vé - ember,
tandem silierni- endlich ein Greiß. ezek után le horgatt
um. n. 2. vén. mber.
Sic etiam Also auch (schlecht Ekképen
in altero sexu im andern Ge= a' másk nem ben-is
sunt pupa, f 1. sind das Püppchen/ vanaak, a' t bab-
(Töchterlein) yermek,
puella, f 1. das Mägdlein/ a' leánka.
virgo, f 3. die Jungfrau/ a' fel-ferdült szüz,
mulier, f 3. das Weib(die Frau) az afiszony,
vetula, f 1. ein altes Weib/ a' vén afiszony.
anm, f 4. decrepita die Altmutter (das az ag-kofa, (vén a-
steinaltr Mütterlein.) nyós bába, agnő.)

XXXVII

XXXVII.

Membra Homi-
nis externa.

Die äußerliche Glieder
des Menschen.

Az Embernek külső tagjai.

Caput, n 3. Das Haupt A' fő
est supra: ist oben/ fellyül vagon,
infra pedes. m 3. unten die Füße. alól a' lábak,
Colli n 2. Des Halses A' nyaknak
(quod desinit (der sich endet (a' melly végezödik
in axillas) an den Achseln) a' vállakon)
pars f 1. anterior das Vordertheil/ ejöl-való része
est jugulum : n 2. ist die Kähle/ a' torok:
posterior das hintertheil/ az hátulró,
cervix. f 3. der Nacken. a' nyak-szírt
Pectus, n 3. Die Brust/ A' mely,
est ante ist vornen/ elől vagon;
retrò dorsum, n 2. hinten der Rücken/ hátul az hát:
in illo, sunt an jener haben amazon vannak
feminis die Weibsbilder az afiszonyoknak
bina mammae f 1. zwei Suré (Brüste) két emlő
cum papillis. mit Warze (Zitzen) a' csecs-bimbóival.
Sub pectore, n 3. Unter der Brust/ A' melly alar
est venter. m 2. ist der Bauch; vagon az has;
in ejus medio, in dessen Mitten/ mellynek közepin,
umbilicus, m 2. der Nabel/ vagon a' aöldök.
subius inguen, n 3. darunter der alatta, az klső kövér-
Schmerbauch/ has, (ágyék)
et pendenda. und die Schahm. és a' szemérmes ta-
gok.
Atergo, Auf dem Rücken/ A' hát megett
D 2 sunt

fun *find* *vannak*
scapulae die Schulterblättera' vál lapoczkái,
a quibus pendent an welchem hangen mellyeken függnek,
humeri, m 1. die Schultern: a' vállak,
ab his brachia, an diese die Arme/ ezeken a' karok,
cum cubito, m 2, mit dem Ellenbogē a' könyökkel,
inde von dannen/ onné (felől),
ad utrumq, latius, zu beyden Seiten/ mind a' két oldal
manus dextera die Hände die rechtea' kezek, a' jobb
& sinistra. f 1. und die Lincke. és a' bal - kéz.
Humeros Auf die Schultern A' vállakat
excipiunt lumbi, folgen die Lenden/ követik az ágyékok,
cum coxis, mit den Hüften/ a' tomporokkal,
& in podice m 3. und am Hintern és az alfelen (seggen)
(culo)
nates. f 1. die Arbacken: a' farak. (seg-pofái)
Pedem absolunt Das Bein machen A' lábat csinálják
femur, n 3. die Oberschenkel/a' czomb, (haz)
in cruri, n 3. ferner die Unter- ismét a' szár
schenkel/
(intermedio genu) (darzwischen das középbén lévő a'
n 4. Bnie) térd)
in quosura, f 1. an welche die Wade' mellyen vagon
a' láb-csajja,
cum tibia; samt dē Schinbein/a' szár teten mel
abhinc tali, m 2. weiter die Knorrenattól-fogva a' bokák
calx c 3. (calcane- die Fersche/ a' farkallat, (fark)
um, n 2.)
& solum n 2, (solea und die Sohle/ és a' talp,
in extremo; n 2, im Ende/ a' végen,
hallu, m 2. die große Zehe/ a' hüvelyk, (öreg-uj)
cum

cum quatuor mit den vier a' több
reliquis digitis. andern Zehen. négy újjal együtt.

XXXIIX.

Caput & manus. Haupt u. Hände. A' Fő és kezek

In capite sunt: Am Kopffe/ sind A' fejen vannak:
capillus, m 2. das Haar/ (wirdaz haj,
(qui pectitur (welches gekämmt/a' melly füsteltetik
pectine) m 3. mit dem Kamm) füstüvel)
bina aures, die beyde Ohren/ a' két fülek,
tempera, n 2. die Schläffe/ a' vak szemek,
& facies. f 5. und das Gesicht. és az ábrázat.
In facie sunt Im Angesicht sind Az arczülatban
frons, f. 3. die Stirn/ az homlok,
uterg, oculum, m 2. die beyde Augen/ a' két szem,
nasus, m 2. die Nase az orr,
(cum duabus mit zweyen (a' két
naribus) f 3. Nasenlöchern/ orr-lyukakkal)
os, n 3. der Mund (das a' száj,
Maul)
gena (m 1a) die Wange (Backe) a' posák (ortzák)
& mentum. n 2. und das Binn. és az áll.
Os septum est, Der Mund/ ist A' száj környül
umgeben vagon véve
myface, f 3. mit dē Bnehlbare bajuszszal,
& labris, n 2. und mit den Lippen és ajakokkal;
lingua, die Zunge/ a' nyelv;
cum palato, n 2. samt dem Gaumē az innyel együtt,
septa est ist umgeben bé- kerítve
dentibus, m 3. mit den Zähnen fógakkal
in maxilla am Biffer (Binn) az áll kapczában.

Virile mentum, Das männliche A' férfitü áll,
regitur barbâ, wird bedeckt vom bé-fedetik szakáll
 Bart/

oculus, m 2. *verò* das Aug aber/ a' szem pedig,
 (in quo albugo f 3. in welchẽ das weisse (a' mellyben a' fejeri
 & pupilla f 1.) und der Augapffel) és a' szem-fény),
regitur wird bedeckt bé-fedetetik
palpebris f 2. pl. vonden Wimmernszem-szörökkel,
 & *supercillid.* n 2. und von den Aug= és szemöldökkel,
 brauen.

Contracta manus Die zugedruckte A' bé-vonatattott
 f. 4. Hand/ (ösz veszörított) kéz
est pugnus; m 2. ist eine Faust; ököl;
aperta manus die offne Hand. a' meg-nyilt kéz.
est palma, ist eine Flach=Handtenyer,
in medio in der mitten középben
est vola: f 1. ist die Hölle: vagon a' marok,
extremitas f 1. das äuserste a' külső-vég
est pollex, m 3. ist der Daum. az hivelyk,
cum quatuor mit den vier a' négy. újjakkal,
o. indecl. digitis, Fingern/

indice, m 3. dem Zeiger/ az mutatóval,
medio. m 2. Mittelfinger/ a' középső újjal,
annulari. m 3. Goldfinger/ és orvos-újjal,
 & *auriculari.* m 3. und Ohrfinger. az kis-újjal együtt.

In quolibet An jedem Mindenikében
sunt tres articuli, sind drey Glieder/ vannak három izek
 & *totidem condyli* und so viel Knöchel/ és ugyan annyi tso-
 mói (butkói)

cum ungve. samdt dem Nagel. a' körömel egyetem-
 ben.

Caro & viscera. Fleisch und Ingeweid.

Hús és belső Részek.

In corpore sunt Am Leibe/ sind A' testen vannak,
cutis, f 3. die Haut/ a' bőr,
cum membranis. mit den Häutlein/ az hártýákal,
caro. f 3. das Fleisch/ a' hús,
cum musculis, mit den Mäusen/ az inakon-való árva-
 húsokkal

canales, m 3. pl. das Geäder/ az erek,
cartilagineæ, f 3. die Knorpeln/ a' porczogók,
ossa, n 3. Beine a' tsontok,
 & *viscera.* n 3. und das Ingeweid. és bélek,
De tractâ us, a, um Nach abgezogener Le. vonattarván
cutis, f 3. Haut/ a' bőr,
apparet caro, f 3. erscheint das: meg tejszik a' hús

Fleisch/

non continua. us, nicht in einem stücknem egész darabban
 a. um. massa, f 1.
sed distributa sondern getheilet hanem el-osztva
tanquam in farci- gleichsam in Würstemint-egy kólbá-
 minâ, n 3. szokra

quod vocant welches sie nennen a' mellyet hívnek
musculos. m 2. die Mäuse/ egereknek
quorum numeran- deren gezehlet wer=mellyek számlástat-
 tur. den. nak

quadraginta a, a, vier hundert négy-száz
quing, 50 ind. und fünf: ötnke;
canales m 3. Leitröhren esévi (nek
spirituum, m 4. der Lebensgeister/ az elevenítő. lefkek-
 D. a. ad mo-

ad movendum zu bewegen die *a' tagoknak mozditás-*
membra, Glieder. *okra,*
Viscera sua, Das Ingeveid *A' bélek*
 sind/
interna membra. die innerlichen Gliedelsörszek:
 der:
Ut: in capite. Als im Haupt *ugy-mint, a' föben*
cerebrum, n 2. das Gehirn/ *az agy-velő,*
circumdatum us, ist umgeben *melly környül va-*
a, um. *gyon véve*
craniū n 2. mit der Hirnschale/ *agy-koponyával,*
pericraniū. und dem Hirn= fell. *és agy - koponya bo-*
ritó hártával.
In pectore Unter der Brust *A' melyben*
cor das Herz/ *a' sziv.*
obvolutum eingewickelt *a' melly bé-vagyon*
pericardiū in dem Herzbündel/ *sziv-borító hártával.*
et pulmo n 3. und die Lunge/ *és a' tüdő, (véfzen.*
qui respirat. so Athem holet, *a' melly lélegzetes*
In ventre Im Bauch *Az hasban*
ventriculus, n 2. der Magen/ *a' gyomor.*
et intestina n 2. p. und das Gedärm/ *és a' bélek,*
omentum adducta; ins netz eingewickelt/ *virággal, bé-ta-*
karittatva;
hepar (hepar) die Leber/ *a' máj.*
et a sinistro und zur Linken *és bal-kézről*
ei oppositus lien ihr entgegen gesetzt/ *az ellenében által.*
m 3. das Milz/ *helyhezteret lép*
duo vena, die beyden Nieren *a' két vesék,*
om vesica, sambr der Blase. / *az hójaggal.*

Pectus,

Pectus n 3. Die Brust *A' mely (melly)*
dividitur wird unterschiedenel. *választatik*
à ventre, von dem Bauch *a' hastól, (val*
crassa membrana durch eine dide hautegy *temérdek hártá-*
qua vocatur welche geveñet *a' melly hivartatik*
diaphragma. n 3. wird das Zwerch= *által-rekesztó hár-*
 fell. *tyának,*

X L.

Canales & Offa.

Geäder und Gebeine

Az Ereկ és Csontok.

Canales	Geröhre	A' testnek
<i>corpus sunt:</i>	des Leibes sind.	tsévéi:
<i>vena,</i>	die Adern;	az erek,
<i>qua sanguinem</i>	so das Geblüth	mellyek a' vére
<i>ex hepate;</i>	auß der Leber/	a' májból
<i>arteria.</i>	die Pulsader/	a' szökő erek,
<i>qua calorem</i>	so die Wärme	mellyek a' melleges
<i>et vitam,</i>	und das Leben/	és az életet
<i>e corde</i>	auß dem Herzen	a' szivből,
<i>nervi;</i>	die Senn Adern;	az inak.
<i>qui sensum</i>	welches die Si=ltig-melleyek az érzéken.	
<i>et motum</i>	und Bewegung/ (kétes mozgást	(séget
<i>à cerebro,</i>	auß dem Gehirn	az agy-veloból
<i>per corpus deferant.</i>	durch den Leib leitē	a' testen által-vizik.
<i>Hac tria</i>	Diese dreye	Ezt a' hármat
<i>invenis ubiq, soci-</i>	findestū überall	mindenütt együtt
<i>ata.</i>	beyammen.	találod,
<i>Potro ab ore</i>	ferner vom	Annak- utánna, a'
	Mund	szájtól fogva
<i>est gula,</i>	ist der Schlung/	vagyon a' nyeldekli=
	Ds	via

via cibi ac der Speise und desaz ételnek és italnak
potus Trancsa Strasse útja
in ventriculum, in den Magen/ a' gyomorba,
& juxta hanc und neben dieser és e' mellett
ad pulmonem gut- zur Lungen die a' tüdőre szolgáló
tur, n 3. Lufftröhre/ torok.
pro respiratione; zum Arhem holen; a' lélekzet-vételért,
a ventriculo ad vom Magen zum a' gyomortól az ál-
anum, Hindern/ felig (seggig,
est colum, n 2. ist der Mistdarm vagy az öreg hurka
ad excernendum außzuführen den a' ganéjnak ki-veré-
stercus. Unflath. sére; (tűszitására)
ab hepate ad ve- von der Leber zur a' májól fogva az
ficam, Blase/ hójagig,
ureter n 3. die Harnröhre/ a' vizillet tséveje,
ad urinam reddendam. den Harn zu lassen. a' vizelletnek ki-bo-
 tsátására.

Ossa sunt: Gebeine sind: A' csontok:
in capite calvaria, am Kopff die Hirns a' főben a' kaponya.
f 1. schale/
duo maxilla. die zween Biffer/ a' két áll-csont, (áll-
 kapcza)
cum triginta mit zwey und dreißig harminczkét
duobus sig
dentibus Zähnen fogakkal:
in spina f 1. weiter das Ruck= Istmet a' hát-gerincz
dorsi, n 2. grad/
columna corporis, die Seule des Leibs a' restnek ofzlopja,
constans bestehend. állván

ex tri-

ex triginta quatuor in vier und dreißig harmincz-négy
or o ind. (tsontokból
vertebris, Gelenke: gerezedkből (forgó)
ut corpus daß der Leib hogya' rest
se flextere queat: sich beigen könnte. magát meg-hajchassa
Costa, Die Rieben/ Az oldal tsontok,
quarum viginti deren mellyek
quatuor: vier und zwanzig huszon négyen van-
 nak:
Osteopectoris. Das Brustblatt/ A' mely-tsont
duo scapula. die zwey Schulter a' két váll-lapocz-
 blätter/ kái,
os sesibili, n 2. das Hustbein/ a' far-csigája, (tsipő-
 tsont)
lacerti, [ulna] die Armschienen/ a' karok (818k)
tibia, die Schenckelbeine a' tsomb-tetemek,
anterior das fördere az első
& posterior und hintere és utolsó.
fibula f 1. Schienbeine. szár-tsont.
Ossa manus, Beine an der Hand A' kéznek tsontja
sunt triginta qua- sind vier und dreißig harmincz-négyen
tuor, vannak,
pedis triginta, am Fuß/ dreißig. a' lábnak harminczan
In ossibus In den Beinen, Az tsontokban
est medulla. f 2. ist das Marck. vagy az a' velő.

XLI.

Sensus externi & interni.
 Euserliche und innerliche Sinne.
 Külső és belső érzékenységek.
 Externi sensus Euserliche Sinne. A' külső érzékeny-
 ségek sunt

sunt quinque. sind fünffe. ötön vannak.
Oculus m 2. Das Auge A' szem
videt colores m 3. siber die Farben/ látja a' festékeket,
quid album vel was weiß oder mitsoda fehér avagy
airum schwarz/ fekete,
viride & caeruleum grün oder blau/ zöld avagy kék,
rubrum vel lute- roth oder gelb sey. veres avagy sarga
um, m, a, um. sit. legyén.
Auris f 3. Das Ohr A' fül
audis sonos, höret die Schalle/ hallja az hangokat,
tam naturales, sowol die natürliche mind a' természetie-
 (Worte; ket,
voces et verba; die Stimmen und a' szokat és igéket,
quam artificiales als die Kunstfün- mind a' mestersé-
 digen seget
tonos muscos. die Music-Thöne. a' muskás-hangokat.
Nasus m 2. Die Nase Az orr
olfacit odores, riechet die Gerüche/ szagolja a' szagokat
& fetores. und Gestäncke. és büzeket
Lingua f 1. cum Die Zunge mit A' nyelv az innyel
palato dem Gaumen
gustat sapes: schmecket die Ge- kóstolja az izeket:
 schmäcke/
quid dulce aut was süß oder bitter mitsoda édes vagy
amarum keferü
acre aut acidum. scharff oder sauer/ erös vagy savanyú,
acerbum aut au- herb oder streng septsipös vagy fojtós
sterum. légyén.
Manus f 4. Die Hand A' kéz
dignoscit tangen- unterscheidet/ meg-isméri egy-más
do, durchs anrühren/ töl tapasztalással,
 rerum

rerum quantita- der Sachen Maas a' dolgoknak mennyi-
 tem; ségeket
& qualitatem und Beschaffenheit; és minémüségeket:
calidum & frigi- warmes und kaltes meleger és hideget;
 dum
humidum & sic. feuchtes und truck=nedvest és szárazt:
 cum, nes
durum & molle: hartes und weiches keményt és lágyat;
leve & asperum; glattes und raues simát és darabost;
grave & leve. schweres u. leichtes nehezet és könnyüt.
Sensus interni Die innerliche A' belső érzékeny-
 Sinnen ségek
sunt tres. sind dreye. hármak.
Sensus m 4. Die gemeine A' közönséges érte-
 communis Empfindniß lem
sub sincipite, unter der Vorhaupt a' főnek első része
apprehendit ergreiffet meg-fogja (alatt
a sensibus externis die von äußerlichen a' külső érzékenysé-
 Sinnen gekötöl
perceptas res. eingebrachte Sacheb=vert dolgokat.
Phantasia, f 1. Die Einbildungs Az elmélkedő erő
 Brafft/ (belső-nézés)
sub vertice, unter dem Wirbel/a' fő-teteje alatt,
dijudicat res istas. entscheidet dieselbenezen dolgok között
 Sachen/ ítéleter téssen. (elvá-
 lafuzja egy mástól ezeket)
cogitat. somniat. dencket/ träumet. gondolkodik, álmad.
Memoria, f 1. Die Gedächtniß/ Az emlekező elme,
sub occipito, unter dem Hinter= a' főnek hátulsó ré-
 Haupt sze alatt,
singula recondit, verwahrt alle mindenkert el-rejt,
 Sachen/ & de-

& de promiss: und langt sie wie és vizsontag elő adja:
 der hervor
quadam deperdit, etliches verlieren sienémellyeket el veszt
 & hoc est obliuio und das ist die Verzés ez a' feledékeny-
 f 3. gessenheit f 3.
Somnus, m 2. Der Schlass/ Az álom
est requies f 3. & 5. ist eine Ruhe der az érzékenységek-
sensuum, m 4. Sinnen nek nyugodalma.

XLII.

Anima hominis. Die Seele des Menschen.

Az Ember lelke.

Anima f 1. Die Seele A' lélek
est corporis vita, ist des Leibes Lebena' testnek élete,
una in toto, u, s, einzig in dem ganzégy az egészben:
 a, u, m.
Tantum Allein Csak
vegetativa, eine Wächstümlichenyersitö, (élesztö)
 u, a, u, m.
in plantis: in den Pflanzen: a' palántákban (öld-
 jövéseben)
simul sensitiva, zugleich eine Sinn=egyszer-s'-mind ér-
 u, a, u, m. liche/ zékeny
in animalibus. in den Thieren: az állatokban;
etiam rationalis, auch eine Vernünff=és okos
 tige/
in homine. in den Menschen. az emberben.
Hac consistit Diese besteht Ez áll
in tribus. in dreyen Dingen: háromban:
 Primò, Erstlich Először

in mente

in mente in der Vernünfft az eszben (okoság-
 ban)
sive intellectu, oder in dem Verstäðavagy értelemben,
quo cognoscit wodurch sie erkens a' melly által meg-
 net ismérí
& intelligit und verstehet/ és meg-értí
bonum ac malum, das Gut und Böse/a' jót és a' roszszat,
 u, a, u, m. (gonolzt)
vel verum, entweder das wahr=a' valóságost
 haffte/ (bahre. (igazat)
vel aparens: oder das Schein= vagy a' tetetté; ;
 Deinde hernach/ Az után,
in voluntate. in dem Willen (letaz akaratban,
quod eligit, wodurch er erwäh=mellyel meg-választja
& concupiscit und verlangt/ és kívánnya,
aut rejicit, oder verwirfft/ avagy meg-veri,
& adversatur, nnd' verabscheuet/ és útálja,
cognitum, das Erkandte: a' meg-ismért dol-
 Tertio, Zum dritten/ Harmadszor, (gor
in animo in dem Gemüthe/ az elmében,
quo persequitur, wodurch er nach= mellyel indúl
 strebet (után
bonum electum, dem er wehlt=Gut=a' el-választott jó
vel fugit oder fliehet avagy távaztaja
reiectum malum, das verworffene a' meg-vetett go-
 Böse. noszt.
Hinc oritur Daher entspringet Innét ered
 spe, f 5. Hoffnung/ a' reménség.
& timor, m 3. und furcht/ és a' félelem,
in cupidine, in der Begierde/ kívánságban,
& aversatione, und Abscheu, és megutálásban.

Hinc

<i>Hinc est etiam</i>	<i>Daher ist auch</i>	<i>Innét vagy on a'</i>
<i>amor, m 3.</i>	<i>Liebe/</i>	<i>szereget-is</i>
<i>& gaudium, n 2.</i>	<i>und Freude/</i>	<i>és az öröm,</i>
<i>in fritione.</i>	<i>in der Genießung</i>	<i>az haszon-vételben.</i>
<i>Sed ira, f 1.</i>	<i>Aber Zorn</i>	<i>De az harag</i>
<i>ac dolor m 3.</i>	<i>und Schmerz</i>	<i>és fájdalom</i>
<i>in passione.</i>	<i>in der Leidenschaft.</i>	<i>a' szenvedésben.</i>
<i>Vera cognitio</i>	<i>Die wahre Erkenntz</i>	<i>A' dolognak</i>
<i>rei, f 5.</i>	<i>eines Dings</i>	<i>(niß-igaz meg-ismérése,</i>
<i>est scientia: f 1.</i>	<i>ist eine Wissenschaft</i>	<i>tudomány:</i>
<i>falsa, error, m 3.</i>	<i>die falsche ein Irrsa'</i>	<i>hamis, tévelygés,</i>
	<i>rhumb/</i>	
<i>opinio & suspicio</i>	<i>Wahn und Vers</i>	<i>vélekedés és gyana-</i>
<i>f 3.</i>	<i>dacht.</i>	<i>kodás.</i>

XLIII.

Deformes & monstrosi.

Ungestalten und Mißgeburthen.

Ektelenek és tsuda-termetűek

<i>Monstrosi.</i>	<i>Mißgeburthen</i>	<i>Tsuda-termetűek,</i>
<i>& Deformes sunt,</i>	<i>und Ungestalten</i>	<i>sind és éktelenek,</i>
<i>corpore</i>	<i>die mit dem Leib</i>	<i>a' kik testekkel</i>
<i>aberrantes</i>	<i>abweichen</i>	<i>el-távoznak</i>
<i>a communi forma,</i>	<i>von gemeiner Ge-</i>	<i>a' közönséges ter-</i>
<i>ut sunt:</i>	<i>als da sind:</i>	<i>(kaltugy-mint: (mettől,</i>
<i>immanis gigas,</i>	<i>der ungeheure Rießa'</i>	<i>szörnyű nagy Oriás</i>
<i>nanum pumilio,</i>	<i>der winzige Zwerga'</i>	<i>piczin törpe.</i>
<i>bicorpor, o 3.</i>	<i>der Zweybeleibte/</i>	<i>a' két-testű,</i>
<i>biceps, o 3.</i>	<i>der Zweykopff/</i>	<i>a' két-fejű,</i>
<i>& id genus mon-</i>	<i>und dergleichen</i>	<i>az efféle tsudák.</i>
<i>stra.</i>	<i>Ungestalten.</i>	

<i>His</i>	<i>Zu diesen</i>	<i>Ezekhez</i>
<i>accensentur</i>	<i>werden gezeulet;</i>	<i>számlálatnak</i>
<i>capito, m 3.</i>	<i>der Großkopff/</i>	<i>a' nagy-fejű</i>
<i>naso,</i>	<i>der Großnase/</i>	<i>a' nagy-orrú,</i>
<i>labeo,</i>	<i>der Wurstmaul/</i>	<i>a' nagy-ajakú,</i>
<i>bucco,</i>	<i>der Paußback/</i>	<i>a' nagy-szájú,</i>
<i>strabo,</i>	<i>der Schieler/</i>	<i>a, sandal, (kantsal)</i>
<i>obstipus,</i>	<i>der Bruchhale/</i>	<i>a. görbe,</i>
<i>strumosus,</i>	<i>der Bröppfichte/</i>	<i>a. golyvás,</i>
<i>gibbosus,</i>	<i>der Häckerichte/</i>	<i>a. dombos-hátú,</i>
<i>loripes,</i>	<i>der Dohlfuß/</i>	<i>a' görbe-lábú,</i>
<i>cilo, m 3.</i>	<i>der Spitzkopff;</i>	<i>a' hegyes-fejű,</i>
<i>adde</i>	<i>setze hinzu</i>	<i>tedd-hozzá</i>
<i>calvastrum.</i>	<i>den Bahlkopff.</i>	<i>a' kopaszt.</i>

XLIV.

Hortorum Cultura Die Gärtnerey.

A' Kerreknek mivelése.

<i>Hominem</i>	<i>Den Menschen</i>	<i>Az ember</i>
<i>vidimus.</i>	<i>haben wir gesehen.</i>	<i>látuk:</i>
<i>jam pergamus</i>	<i>jetzt laßt uns fort-</i>	<i>mostan mennünk</i>
	<i>schreiten/</i>	<i>tovább,</i>
<i>ad victum homi-</i>	<i>zur Kunst des Men-</i>	<i>az embernek életem-</i>
<i>nis,</i>	<i>schon/</i>	<i>jére, (eledelére,)</i>
<i>& ad mechanicas</i>	<i>und zu den Hand-</i>	<i>és a' kezt-mives</i>
<i>artes,</i>	<i>wercks-künsten</i>	<i>meisterségekre,</i>
<i>qua hac faciunt.</i>	<i>so hierzu dienen.</i>	<i>mellyek ide szolgál-</i>
		<i>nak,</i>
<i>Primus & an-</i>	<i>Die Erste und</i>	<i>A' leg-első és leg-</i>
<i>quisimus</i>	<i>älteste</i>	<i>régiebb</i>
<i>viduus, erant</i>	<i>Nahrung/ waren</i>	<i>életem, valának</i>
	<i>E</i>	<i>terra</i>

<i>terra fruges:</i>	die Erdrüchte.	a' földnek gyümölsi.
<i>Hinc etiam</i>	Saher auch	Innét-is
<i>primus labor m 3.</i>	die erste Arbeit	első munkája
<i>Adami,</i>	des Adama/	az Adámnak.
<i>horti m 2, cultura</i>	der Gartenbau.	a' kert-mivelés.
<i>Hortulanus</i>	Der Gärtner	A' kertész
<i>in viridario</i>	im Pflanzgarten	a' virágos kertben
<i>fodit</i>	gräbet	ás
<i>ligone,</i>	mit dem Grabescheltkapával, (ásóval,)	
<i>aut bipalio:</i>	oder mit der Spathvagy két-ágú-kapá-	val,
<i>facitq. pulvinos,</i>	und macht Bette/	és tsinál-ágyakat,
<i>ac plantaria,</i>	und Pflanzbette:	s' vereményes ágya-
<i>quibus infert</i>	darein er bringt	a' mellyekben veti
<i>semina</i>	den Saamen	a' magokat
<i>& plantas</i>	und die Pflanzen.	és palántákat.
<i>Arborator m 3,</i>	Der Baumgärtner	A' fákkal-bánó
<i>in pomario,</i>	im Baumgarten/	a' gyümölsős kert-
		ben.
<i>plantat arbores,</i>	pflanzet Bäume/	ültet (plántál) fákat
<i>inferisque</i>	und impffet	és ölt
<i>furculos</i>	die Propffreiser	öltő ágakat
<i>v. viradicibus.</i>	auff die Stämme.	éldö-gyökerecs tövekre
<i>Hortum sepi-</i>	Den Garten zäunet	A' kertet bé-keríti
<i>vel cura</i>	entweder der Fleiß	vagy a' szorgalmatos
		ság,
<i>muro,</i>	mit einer Mauer/	kő-fallal,

<i>aut macerie,</i>	oder Leinwand/	vagy fából tsinált
		fallal, (kal
<i>aut vacerrâ,</i>	oder mit Stachetenvagy hegyes karók-	
<i>aut plantis,</i>	oder Plancken/	vagy palántokkal
<i>aut sepe,</i>	oder mit eine Zaun	vagy sövényel.
<i>que flexa</i>	der geflochten	a' melly fonattartot
<i>e sudibus;</i>	aus Zaunpfälen	karókból
<i>& visilibus:</i>	und Reifich	és fonó-veszőkből,
<i>vel natura,</i>	oder die Natur/	vagy a' természet,
<i>dumis</i>	mit Hecken	tüske-bokrokkal
<i>& vepribus.</i>	und Büschen.	és tövisekkel.
<i>Ornatur</i>	Er wird gezieret	Fel-ékesítettik
<i>ambulacris</i>	mit Spaziergängen	lugosokkal
<i>& pergulis.</i>	und Sommerläu-	és árnyékos-szinek-
	ben.	kel.
<i>Rigatur</i>	Er wird gefeuchet	Meg-nedvesítettik
<i>fontanis</i>	mit Brunnen	szőkő-kútokkal
<i>& harpagio.</i>	und dem Spreng-	és öntöző-vederrel.
	frug.	

X L V.

<i>Agricultura..</i>	Der Feldbau.
<i>Szántás vetés (Majorkodás, föld mívelése.)</i>	
<i>Arator m 3.</i>	Der Ackermann A' szántó vető
	ember
<i>jugat boves</i>	spannet die Ochsen bé-fogja az ökröket
<i>aratro,</i>	vor den Pflug/
<i>& tenens,</i>	und haltend
<i>levâ</i>	mit der Lincken
<i>stravam,</i>	die Pflugsterg/
<i>dextrâ</i>	mit der Rechten
	jobb-kézze

rallam,	die Reude/	az östökét
quā amoves	womit er beyseit	mellyel félre-vert
	räumt	
glebas,	die Erdschollen/	a' göröngyöket,
scindit terram	pflüget er die Erde	hasitja a' földet,
vomere	mit dem Pflug/	charaz eke-vasal,
& dentali,	und dem Pflugisen/	és a' tsoroslyával
qua ante simō	die zuvor mit Mista' mely előb	ganéjol
est stercoreata,	ist gedünget worden; meg-völt	ganéjözva
facitq; sulcos.	und machet furchen	és tsinál barázdákat.
Tum seminat	Alsdann säet er	Annak útáuna el-
		veti
semen,	den Saamen/	a' magot
& inocat occā.	und eget ihn ein mit	és bé-baronállja
	der Egen	baronával,
Messor m 3.	Der Schnitter	Az arató
metis	schneider (meyer)	le. aratja
matras fruges,	das zeitige Geträida' meg-értt	gaboná-
falce messoria,	mit der Sichel/	farlóval, (kat
colligit	samlet	öszve-szedegeri
manipulos	Handvoll/	a' markokat,
& colligat	und binder	és köt
mergites.	Garben.	kévéket.
Trium m 3.	Der Drescher	A' tséplő
in area horrei,	auff der Schrunz	a' patja szérőn,
(um	Tenne/	
trivrat frumen-	drischt das Korn	ki-tsépli a' gabonát
flagello (tribulā.)	mit dem Pflagel/	tséppel,
jactat	wirft mit	hánnya (szórja)
ventilabro,	der Wurffschaffel	szóró-lapáttal,
aigne ita	und also/	és ekképpen,

cūm palea f1.	wann die Spreu	mikoron a' polyva
est separata	ist abgesondert	el-választatott
& stramen n 3°	und das Stroh	és a' szalma
congerit in saccos.	fasset er in Säcke.	fákoka rakja azt.
Fenifeca m 1.	Der Mäder	A' kaszás
in praton 2.	auff der Wiese	a' réten,
facit fœnum, n 2.	machet Heu/	tsinál szénát,
defecans gramin	abhauend das Gras	le-kaszálván a' füvet
falce fœvariā,	mit der Sense/	a' kaszával,
corradiq;	rechet es zusammen	és öszve gereblyéli
rastrō,	mit dem Rechen/	gereblyével,
componit acervos	machet Schober	rak boglyákat (ka-
		longyákat)
furcā,	mit der Hengabel/a' széná	villával,
& convellit	und führets ein	és szekerekkel
vehibus	mit Fudern	viszi
in fœmle.	auff den Heuboden.	a' széná-tartó helybe!

XLVI.

Pecunaria. Die Viehzucht. A' Barommal való bánás.

Agrorum m 2.	Der felobau	A' majorkodás
cultus, m 4 (agri-		
cultura, f 1.		(való
& res pecunaria	nnd die Viehzucht	és a' barommal
f 1.		bánás, (barom pász-
arat antiquissimis	war von uralten	vala régi (torság)
temporibus	Zeiten	üdök elört (régenté)
Regum & Hero-	der König und Hela	a' királyak és fő-
um	den:	(nagyságos dolgokat
		viselt, emberek:

<i>hodie est tantum</i>	heutiges Tags istee'	mái nap tsak allein
<i>infima plebis</i>	des untersten Pö-	ar alarson (közren- bels den lévő) népnek
<i>cura.</i>	Angelegenheit.	gondja (szorgos munkája)
<i>Bubulcus m 2.</i>	Der Buhz-Hirt	Az ökör-pásztor,
<i>evocat armenta</i>	bläset das Vieh	ki-szólitja (hija, kürtöli) a' tsordákat,
<i>a bovilibus</i>	aus den Ställen	az istállokból
<i>buccinā (cornū)</i>	mit dem Bühhoren/	kürtel,
<i>& ducit</i>	und führet es	és legeltetni (étetni)
<i>pastum.</i>	auff die Weyde.	viszi,
<i>Opilio m 3.</i>	Der Schäffer	A' Juhász
<i>(Pastor m 3.)</i>		
<i>pascit gregem.</i>	weidet die Heerde/	legelteteti a' nyáját,
<i>instructus fistulā</i>	versehen mit der	fölkészülvéen tömlő- Sackpfeiffen sippal,
<i>& perā,</i>	und Hirtentasche/	és táskával (málhával)
<i>ut & pedā.</i>	wie auch mit dem	a' mine páztori Hirtenslaab. bortal-is;
<i>habens secum</i>	bey sich habend	tartván maga mellet
<i>molossū,</i>	den Rüden (Schafsa'	komondor-ebet,
	Hund/)	
<i>qui munitus est</i>	welcher bewafnet ist	a' ki felfegyverkez- tetett
<i>contra lupos</i>	wider die Wölffe	a' farkasok ellen
<i>milō</i>	mit dem stachlich-	szeges-örvel
	ten Halsband.	
<i>Sues</i>	Die Schweine	A' disznók
<i>saginantur</i>	werden gemästet	hizlaltatnak

ex aqua-

<i>ex aqualiculis</i>	aus dem Trog des	a' disznó-ólnak válu- jából.
<i>hara,</i>	Schweinstals.	
<i>villicae f. 1.</i>	Die Meyerinn	A' majorné
<i>mulget</i>	melcket	feji
<i>ubera vacca,</i>	die Luter der Buh/	a' tchennek rölgyet,
<i>ad praesepe n. 3.</i>	an der Bruppen/	a' jászol meller
<i>super mulctra</i>	über dem Meltschafa'	fejő. fájtar felett
	oder Melckfäbel;	
<i>& facit</i>	und machet	és tsinál
<i>in vase butyraceo</i>	im Butterfaß	a' vajas-köpüben
<i>butyrum</i>	Butter/	vajat
<i>e flore lactis</i>	aus de Milchrauma'	tej-felből;
<i>& e coagula</i>	und aus der Laab	és az öltött réjből
<i>caseos.</i>	Bäse.	fajtokat.
<i>Ovibus</i>	Den Schaffen	A' juhoknak
<i>deonderur lana,</i>	wird abgeschoren	le-nyirettetik a'
<i>f. 1.</i>	die Wolle/	gyapjok
<i>ex qua conficiuntur</i>	aus welcher ge-	melyből tsináltatnak
	macht werden	(ruhák.
<i>varia vestes.</i>	allerley Bleider.	külömb-külömb féle

XLVII.

<i>Melificium.</i>	Der Honigbau.	A' méz-gyűjtés.
<i>Apes</i>	Die Bienen	A' méhek
<i>emittunt examen.</i>	schwärmen/	eresttenek,
<i>adduntque illi</i>	und geben dem	és adnak mellé
	Schwarm einen	
<i>Ducem, (Regem)</i>	Weiser (König) mitannya-méhet,	királyt
<i>examen illud,</i>	Serselbige/	Az a' raj
<i>cum avolaturum</i>	wenn er wegfliegenmüßön el-akar repül-	ni,
<i>est,</i>	(oder durchgehen) wil	
	E 4	revocatur

<i>revocatur.</i>	wird zurück gebracht.	<i>viszsa-hivattatik</i>
<i>tinntu</i>	mit dem Klang	<i>réz-edénynek</i>
<i>vafis anei,</i>	eines Beckens	<i>hangjával</i>
<i>& includitur</i>	und wird gefasset	<i>és bé-rekesztetik</i>
<i>novo alveari.</i>	in einen neuen Stoß	<i>új méh-kasba.</i>
<i>Strunt</i>	Sie bauen	<i>Tsinálnak</i>
<i>sexangularis cel-</i>	sechs eckichte Zellen hat	<i>szegelerű kama-</i>
<i>lulai,</i>		<i>rátstkakat,</i>
<i>complantque eas</i>	und füllen dieselben	<i>és meg-töltik azokat</i>
<i>melligine,</i>	mit Seim/	<i>mézi nedveséggel,</i>
<i>& faciunt favos,</i>	und machen Honig-és	<i>tsinálnak lépes-</i>
	Buchen/	<i>mézet,</i>
<i>a quibus</i>	aus welchen	<i>mellyekből</i>
<i>mel n 3. effluit.</i>	das Honig fließet.	<i>a' méz ki-fo ly.</i>
<i>Crates</i>	Die Gewercke/	<i>A' viaz lépek</i>
<i>igne liquati,</i>	am Feuer geschmelz	<i>a' tűz-által meg-ol-</i>
	zet/	<i>vasztatván,</i>
<i>abeunt in ceram.</i>	wird zu Wachs.	<i>viazszá válnak.</i>

XLVIII.

<i>Molitura.</i>	Das Mühlwerck	Az őrlés.
<i>In mola f 1.</i>	In der Mühl	A' malomban
<i>currit lapis</i>	läuft ein Stein	<i>egy kö (fut)</i>
<i>super lapidem,</i>	auf einem Stein/	<i>a' másik kövön forog</i>
<i>circumagente ro-</i>	durch ein umtrei-	<i>hajtván azokat egy</i>
<i>ta,</i>	bendes Rad/	<i>kerék,</i>
<i>& conterit</i>	und mahlet (zer-	<i>és őszve-töri (rontja)</i>
	malmet)	
<i>per infundibulum</i>	die durch den Trich-	<i>a' garadon által</i>
<i>n 2.</i>	ter	<i>reá-töltet</i>
<i>infusa grana, n 2.</i>	auffgeschüttete	<i>szemeket</i>
	Börner/	<i>separat</i>

<i>separatque fur-</i>	und scheidet die	<i>és el-választja a' kor-</i>
<i>furam</i>	Bleyen/	<i>pát.</i>
<i>decidentem</i>	so da fallet	<i>a' melly lehull (esik)</i>
<i>in cistam,</i>	in den Bassen/	<i>a' ládába,</i>
<i>a farina, (polline)</i>	von dem Meel/	<i>a' lisztöl,</i>
<i>n 3.</i>		
<i>elabente o 3.</i>	das da stäubet	<i>melly által esik</i>
<i>per excusarium.</i>	durch den Beutel	<i>a' szitán</i>
<i>Talis mola f 1.</i>	Eine solche Mühl	<i>ilyen malom</i>
<i>primum fuit</i>	ist erstlich gewesen	<i>volt leg-először</i>
<i>mola manuarum.</i>	die Hand-Mühl:	<i>a' kézi-malom;</i>
<i>Deinde</i>	Sarnach	<i>Az után</i>
<i>mola jumentaria:</i>	die Ross-Mühl:	<i>a' barom hajró malé</i>
<i>Porro mola aqua-</i>	ferner die Wasser-következendöképen	
<i>rica.</i>	Mühl	<i>a' vízi-malom,</i>
<i>& mola navalis,</i>	und Schiffmühl:	<i>és hajós-malom;</i>
<i>Tandem</i>	endlich	<i>végére</i>
<i>mola alata (pnev-</i>	die Windmühl.	<i>a' szárnyas- (szél)</i>
<i>matica.) f 1.</i>		<i>malom.</i>

XLIX.

<i>Panificium.</i>	Die Brodback.	A' kenyér tsinálási
		<i>(sütés)</i>
<i>Pistor m 3.</i>	Der Becker	<i>A' Sütő</i>
<i>cernit farinam</i>	beutelt das Meel/	<i>szitálja a' lisztet</i>
<i>cribro pollinario,</i>	mit dem Meelsieb/	<i>sűrű szitával,</i>
<i>n 2.</i>		<i>(Kätter).</i>
<i>& indit</i>	und schüttet es in	<i>és bé-teszi</i>
<i>mastra. f 1.</i>	den Backtrog;	<i>a' sütő tekendőbe;</i>
<i>Tunc affundit</i>	Alsdeß gießet er zu	<i>Akkor osztán reá-</i>
<i>aquam, f 1.</i>	das Wasser/	<i>a' vizet, (tölt</i>
		<i>faci.</i>

facit massam machet einen Teig/tsinál téstát,
depstique eam und knetet ihn és dagasztja azt
spatula lignea. mit dem Bnetscheit; fa-lapoczkával,
Deinde format Darnach formet er Ennek-útánna for-
malja
panes, Brodleibe/ a' kenyereket,
placentas, Kuchen/ lepényeket,
similas. Semlen/ (u; d. g. semlyeket,
spiras. &c. Brezen./ (Brenzel) perezceket, s' a' t.
Post imponis Nach diesem legt. Ez után téstzi
er sie auff
pala. die Backschauffel/ a' sütő-lapáttra,
& ingerit und schießt sie és beveti
furno m 2, in den Backofen a' sütő-kemenczébe
per prafurnium; durch das Ofenloch. a' kemencze-száján.
Sed prius Doch zu vor De elébb
eruit scharret er heraus ki-vonnya
rutabulo, n 2. mit dem Ofenkrüze a' szén-vonóval
ignem, m 3. & das Feuer/und die a' tüzet és holt-
carbones, m 3. Kohlen/ szeneket,
quos infra conge- die er unten zusam= mellyeket alól egy
rit. men wirfft. rakásra hány.
Et sic Und also wird Es ekképpen
panis pinisur, Brod gebacken süttetik a' kenyér
habens extra welches anssen mellynek vagyon
crustam, f 1. eine Rinde/ kívül heja, (béle)
& intus micam. und innen die Brod. és belől morfaja.

L.

infiscatio.

Piscator, m 3

Die Fischerey.

Der Fischer

Az halászás

A' halász,

capitat

capitat pisces, fähert Fische: fogdassa az halakat
sive in littore. entweder am Ufer/ avagy a' partton,
hamo, m 2. mit dem Angel/ horoggal,
qui ab arundine welcher von der An= melly az horgászó
gelrutt veliszöröl
filo n 2. pender, am Faden herab czérnán fugg,
hanget/
& cui inhaeres und an welchem és a' mellyre vagyon
Flebet téve (ragasztva)
esca: f 1. die Speise oder das az étető-maszlag.
Beder:
sive fundá, oder mit dem Ham= avagy merető háló-
men (selmer) val,
qua welcher a' melly
pendens peticá, hanget an der fuggván a' pózáán
Strangen/
agua inmittitur, ins Wasser gelassena' vizben eresztetik;
wird;
sive in cymba oder auf dem Bahn= avagy tsónakban,
reti; mit dem Netze hálóval,
(Zuggarn)
sive nassá, f 1. oder mit der Rense/ avagy varsával,
qua per noctem welche über Nacht a' melly éjtszaka
demergitur. eingesenckt wird. meg-vettetik.

LI.

Aucupium.

Auceps m 2.

exstruit

aream, f 1.

superstruit illi

Der Vogelfang.

Der Vogelfsteller

richtet

einen Lockherd/

leget darauf

A' Madarászás.

A' madarász

el-készíti

a' szérür,

felibe terjeszti

rete aucupatorium das Vogelgarn/
obspat streuet
escam, f 1 die Art (Rörner)
et abdens se und sich verbergend
in latibulum, n 2 in die Hütte
allicit aves, f 3 locket er die Vögel/
cantu illicum, c 3 mit dem Gesang
qui partim welche theils
in area currunt, auff dem Heerd
partim theils
caveis f 1 in Befche
inclusi sunt: eingeschlossen sind
atque ita und also
obruis überfällt er
reti, mit dem Garn
transvolantes die vorbey fliegende
aves, f 3 Vögel
dum in dem
so ad escam demit- sie auff die Art
tunt: len: boatsátkoznak
Aut tendit oder/er leget
tendiculas, f 1 Schlingen/
quibus seipsas in welchen sie selber
suspendunt sich erhencken/
et suffocant: und erwürgen:
Aut exponit Oder/er stecket
viscatis calamos, Zeimrutben
amiti m 3 auff die Zeimstange

a' madarászó hálót,
el-hinti
a' tsaló-eledelt,
el-rejtén magát
a' lapangó-szinbe,
magához édesgeti a'
madarakat,
az hitegető madarak
énekével,
kik rész szerint
a' szérün ugrándoz-
nak (futkároznak)
rész szerént
kalitzkákba
bé-vannak rekesztve:
és ekképpen
bé-bor-tja
az hálóval.
az arra repülő
madarakat,
midőn
a' tsaló-eledelre le-
boatsátkoznak -
avagy rak (hány)
töröket, (tsékletet)
mellyekkel magokat
fel-akasztják,
és meg-fojtják;
Avagy ki-tétzen
lépes-vezszőket
a' madarász rudra,
quibus

quibus an welche mellyekre
se insident. wenn sie sitzen/
implicant verwickeln sie ha reá-szállanak
pennas: die Federn/
ut nequeant, daß sie nicht könnenhogy el-nem
avollare, davon fliegen/
et decidant in ter- und fallen zur Er- és le-esnek a' földre:
ram: den:
Aut captat Oder fängt er sie avagy fogdosza öket
pericla, f 1 mit dem Bloßen/
vel decipula. oder mit dem Mál-vagy czinege fogó-
sensschlag. val.

LII.

Venatus. Die Jagt. A' Vadászás.
Venator m 3. Der Jäger A' vadász
venatur feras, jaget das Wild/
dum si vram f 1 in dem er den Wald midőn az erdő
tingit cassibus, umstellet mit Garz környül-fogja va-
nen/
qui tenduntur welche aufgestellt mellyek meg-vertet-
werden nek(ki-terjesztetnek)
super varos (fur- mit Garnstangen. háló terjesztő póz.
cillas.) nákkal(villa-fákkal)
Canis sagax o 3. Der Spürhund A' visla (kopó-eb)
feras vestigat, spürt das Wild aus a' vadakat nyomó-
kon fél-kereti,
aut indagas oder stäubert es aus avagy fel-keriti
odoratu; m 4. mit dem Geruch; szaglásával;
vertagus, m 2. der Wind-Hund az agár
persequitur eos, verfolgt es. kergeti azokat.

<i>Lupus m 2.</i>	Der Wolff	A' farkas
<i>incidit</i>	fällt	belé. efik
<i>in fossam f. 1.</i>	in die Grube;	a' verembe,
<i>cervus fugiens,</i>	der fliehende Hirsch	a' szaladó szarvas
<i>incidit</i>	fällt	bé-efik (belé kerül)
<i>in plagas.</i>	ins Aeze.	a' kötelekből-tsinálé halókba.
<i>Aper m 2.</i>	Der Eber	A' vad-kan
<i>transverberatur</i>	wird gefället	álcal verettetik
<i>venabulo n 2.</i>	mit dem Jägerspiß.	vadáfzó. dárdával.
<i>Vrsus m 2.</i>	Der Beer	A' medve
<i>mordetur</i>	wird gebissen	meg-haraptatik
<i>a canibus,</i>	von Hunden/	az ebektől,
<i>& tunditur</i>	und geschmiessen	(és meg-ütetik
<i>clavâ. f 1.</i>	mit der Beule.	fejes-(farkós) bottal.
<i>Si quid effugit</i>	Was durchgeheth	Ha valami ki-szalad
<i>evadit,</i>	das entwischet/	az el-szalad,
<i>ut hic lepus m 3.</i>	wie der Haase	mint itten a' nyúl
<i>& vnipec. f 3.</i>	und der fuchs.	és a' róka.

LIII.

<i>Laniona.</i>	Die Fleischhack.	A' Mészráosság.
<i>Lanio m 3.</i>	Der fleischer	A' Mészáros,
<i>mastrat</i>	schlachtet (metzelt)	meg öli
<i>pecudem alilem.</i>	das Mastvieh/	a' hizlalt barmot,
<i>(macilenta a, um.</i>	das mager taugt	az ösztövéri
<i>non sunt vesca.)</i>	nicht zum Essen)	nem enni való)
<i>proflernit</i>	schlecht es	le-veri (üti)
<i>clavâ</i>	mit der Barte/	a' fejszével,
<i>vel jugular</i>	oder sticht es ab	avagy meg-metzi
	(messer/	torkokat (kessel)
<i>clunaclo</i>	mit dem Schlacht-	ja' mészárló

<i>excoriat (deglubit)</i>	zucht die Haut ab/börit le-vonsza	
<i>dissecatque,</i>	und zerstückt es/	és fel.vagdálja,
<i>& carnes</i>	und das fleisch	és a' húst
<i>venum exponit</i>	hat er feil/	el-adni ki-teszi
<i>in macello. n 2.</i>	auff der fleischbant	a' mézár-székbén,
<i>Snem c 3.</i>	Die Sau	A' diszadó
<i>glabrat igne.</i>	senger er mit feuer/meg perfeli tüzzel	
<i>vel aquâ fervidâ,</i>	oder brühet sie mit vagy forró-vizzel	
<i>us, a, um.</i>	heissem Wasser/	
<i>& fecit pernas,</i>	und machet Ham-	és tsinál sódorokat,
	men (Schaltern	
<i>petasones, m 3.</i>	Schinken	disznó lábokat
<i>& succidias:</i>	und Speckseiten:	és szalonnákat.
<i>Praterea</i>	Über das	Azon-kivül
<i>varia farcipina,</i>	allesley Würste/	külömb-külömb féle
<i>n 3.</i>		kolbászokat,
<i>faliscos, m 2:</i>	grosse Würste/	gömböczöket,
<i>appexabores, m 3.</i>	Schweiß (Blut)	véreseket,
	Würste/	
<i>tomacula, n 2.</i>	Leber Würste/	májosokat,
<i>botulos, m 2. (lu-</i>	Brat-Würste/	húsos.kolbászokat.
<i>canicas)</i>		
<i>Adeps c 3.</i>	Das Schmeer	Az háj
<i>& sebum n 2.</i>	und Nischlit	és fadgyú
<i>eliquatur.</i>	wird ausgeschmeltzt	meg-olvasztatik,

LIV.

<i>Coquinaria.</i>	Das Kochwerck.	A' Szakátsság.
<i>Promus-condus</i>	Der Speißmeister	A' konyha-sfár
		Mester
<i>profert</i>	giebet heraus	elő-hozza

e penn, c 3. & 4. aus der Speßkam = az eledes - kamará.
 obsonia. n 2. mer die Eßwahren. az eledeleker: (ból)
 Ea accipis Diefelbe empfäht Azokat el-vézi
 coquus, der Koch/ a' szakáts,
 & coquit und kochet és főz étkeker
 varia esculenta mancherley Speise. külömb-küldömbféle
 Aves f 3. Die Vögel A' madarakat
 deplumati prius, rupffet er erstlich/ meg mellyeszti (kop-
 pasztja) elébb,
 & exenterat; und nimmt sie aus; és béleket ki-veri;
 Piscis m 3. Die fische Az halakat
 desquamati, schuppet héjoktól meg-vakar.
 & exdorsuat. und spaltet er; és fel-hasítja: (ja
 Quasdam carnes erliches fleisch Némelly húsokat
 lardó trajaftat. spieft er/ szalonával által-sze-
 gep (fűz-meg-spékel)
 ope creacentri n 2. vermittelst der a' spékelő-(fűző) tö-
 (lardarii; n2.) Erieknadel; vel;
 Lepores, Die Haasen A' nyúlaknak
 exuit. streift er ab. bőreket le-vonsza,
 Tum elixat ollis darnach siedet er in Az után főz fazé-
 f 1. Eßpfen kakban,
 & cacabis, m 2. und Kesseln/ és vas-fazékakban,
 in foco, auff dem Heerd/ a' tüz-hellyen, (nya
 & despumati und schäumt ab és tajtékjoktól le-hán-
 ligula. mit dem feimlöffel. az abarló-kalánnal.
 Elixatum, a, um Das Gesotene A' meg-föttet
 condit aromatibus, würzt er mit Ges meg-fű szerzfámmal
 n 3. würtze fű-szerzfámmal,
 qua comminuit welches er zerstößt mellyet őszve-tör
 pistilló, n 2. mit dem Stämpffela' mosár-törövel
 & mortario, n 2. im Mörser/ a' mosárban, ant

auterit oder reibt es avagy vakarja
 radula, auff dem Reibeisen. a' vakaró-szerzfám-
 mal,
 Quadam assat Etliches brätet er Némellyeket süe
 verubis, n 2. an Bratspissen a' nyársokon
 & autumato und am Bräter/ és magoktól forgó-
 nyársokon
 vel super craticum oder über dem Rost; vagy rostélyon;
 Vel frigis (lam; Oder röstet Avagy ránt
 sartagine f 3. in der Pfanne férpenyőben
 super tripodem. über dem Dreyfuß. az három-lábú. vas
 felét
 Vasa coquinaria Büchen geräthe Konyha-edények
 n 2. plur.
 sunt praeerea: find über das: ezeken-kivül;
 rotabulum, n 2. die Ofenrücke/ a' szén-vonó.
 foculus, m 2. (igni. die Glutpfanne/ a' tüzelő, (melegítő)
 tabulum, n 2.
 trua, Die Spülgelte/ az mosdó-sájtár, (te-
 kenő-válú)
 (in qua eluuntur (worinn gespült a' mellyben meg-ö-
 werden blittetnek
 catini m 2. die Tieffe a' mälly
 & patina) und flache Schüsselnés széles-tálak)
 pruniceps, f 3. die Feuerzange/ a' szén- (tüz) fogó,
 culter incisorem, das Hackmesser/ a' szakás (aprító) kés,
 qualus, m 2. der Seiber/ a' süto-edeny (szita)
 corbis, & scopae. der Korb/und Best. a' kófar, és seprü.

L V.
 Vindemia. Die Weinlese. A' szüret.
 F Vinum

Vinum crescit Der Wein wächst A' bor terem
in vinea, in dem Weinberg/ a' szőlőben, (szőlő-
 (cfe hegyben)
ubi vitis allwo die Weinstö- holott a' szőlő-övek
propagantur, fortgepflanzt ki- terjesztetnek,
 & *vimibus* n 3. und mit Weidenru- és kötő- veszőkkel
 then
ad arbores, an die Bäume/ a' fák hoz,
vel ad palos m 2. oder an die Weine- vagy szőlő- karókhöz,
 (vidicas) pfäle/
vel ad juga, n 2. oder an die Weine- vagy támasztó léczek-
 latten hez
alligantur. angebunden werden kötternek,
Cum tempus Wenn die Zeit da Mikoron jelen va-
 n 3, adest ist gyon az ideje
vindemiandi, den Wein zu lesen/ a' szüretnek;
abscindunt schneiden sie ab le- mettzik
botros, m 2. die Trauben/ a' szőlő- fejeket,
 & *comportant* und tragen sie zu- és öszve hordják
 sammen
trimodiis, n 2. mit Butten/ puttonokkal,
conjiuntq; und schütten sie és helé- vetik
in lacum, m 4. in die Weinkuffe/ a' kád- ba,
calcant pedibus, treten sie mit den tiporjál lábokkal,
 m 3. Füßen/
aut tundunt oder pressen sie avagy török
ligno pilo, n 2. mit einem hölzern tömő- fával,
 Strämpfel/
 & *exprimunt* und zwijchē heraus és ki- fatsarják

succum

succum m 2. den Saft a' levér (nedvességér)
corculari, n 2. auff der Kälter a' perésen, (sajtón)
qui dicitur welcher genennet melly hivattatik
mustum, n 2. der Most/ (wird mustnak,
 & *orcâ* f 1. und von der Most- és mustos- csobán-
 Kuffe nyal
exceptum, m, a, angefangen/ el- fogattatván,
vasis (dolis) a 2. in Weinsässer hordókba
infunditur. gefasset/ röltetik,
perculatur, verspündet/ bé- dugattatik,
 & *in cellas* und in die Keller és a' pinczékbe
super cantherios auff Benterlein a' gantárokon
abditum, gelegt/ el- rétetvén,
in vinum abis. zu Wein wird. borrá- válik.
E dolia Aus dem faß A' hardóból
promitur. wird er gelanget/ ki- vétetik,
siphone; mit dem Heber; hébérral;
aut tabulo, m 2. oder mit der faß avagy tsapon,
 (in quo est) (an dern ist) (röhre a' mellyben
 & *epistomium* n 2. das Hainlein: a' tsap- dugásza va-
 (ist. gyon (kezdetet.
vase relito. wenn es ausgepffst minnek- utánna meg-

LVI.

Zythopoeia. Die Bierbrau. A' ser- főzés.
Vbi non Wo man nicht A' hól
habetur vinum, Wein hat / bor nintsen,
bibitur cerevisia, trinkt man Bier/ isznak sert,
que ex polenta, welches aus Maltz a' melly szaladból;
 & *lupulo* m 2. und Hopffen/ és komlóból;
in aheno n 2. in Bessel a' vas- fazékban

F 2

coquuntur

<i>coquitur</i>	gekottet:	főzetterik;
<i>post in lacus m 4.</i>	hernach in Bussen	azután kádakba
<i>effunditur,</i>	gegossen:	töltetik:
<i>& frigefacta,</i>	und/wenn es ver-	és meg-hidegülvén,
<i>labris n 2.</i>	mit Gelten (tühlet	tsöbrökkel
<i>in cellaria n 2.</i>	in die Keller	a' pinczékbe
<i>defertur,</i>	getragen/	le-hordatik,
<i>& vasis infunditur</i>	und gefasset wird.	és hordókba töltetik,
<i>Vinum sublimatū,</i>	Der Brandwein/	Az égetbort,
<i>defecibus vini,</i>	aus den Weinbesen/a' bor-seprüböl,	
<i>in aheno, n 2.</i>	in einem Bessel/	az üstben,
<i>cui superimpositum est</i>	über welchen gestellt	mellynek hegyére
	ist	vagyon téve
<i>alembicum, n 2.</i>	ein Brennkolbe/	a' füveg. (réz-fedő)
<i>vi caloris m 3.</i>	durch Brafft der	a' melegnek ereje
	Hitze	által
<i>extractum,</i>	herauf gezogen/	ki-szivattatván,
<i>destillat</i>	tröpffet	le-tsepeg
<i>per tubum m 2.</i>	durch die Röhre	a' tséven által
<i>in vitrum. n 2.</i>	in das Glas.	az üvegbe.
<i>Vinum & cere-visia.</i>	Wein und Bier/	A' bor és ser,
		(etzeredefik
<i>acefcens,</i>	wenn es versauert/	mikor meg-vész
<i>fit acetum. n 2.</i>	wird zu Eßig.	etzeré-válik,
<i>Ex vino & melle</i>	Aus Wein und	Borból és mézből
<i>n 2. n 3.</i>	Honig	
<i>faciunt mulsum.</i>	wird der Meert ge-	tsinálják a' méh-sert
<i>n 2.</i>	sotten.	(mézes bort)

LVII.

Convivium. Die Mahlzeit. A' Vendégség.
Cum apparatus

<i>Cum apparatus</i>	Wenn angestellter	Mikoron el-készít.
	wird	terik
<i>convivium;</i>	eine Gasterey/	a' vendégség;
<i>mensa sternitur</i>	wird der Tisch (Ta-az asztal meg téri-	
	fel gedeckt	terik (vetterik)
<i>tapetibus, m 3.</i>	mit Teppichen/	szőnyegekkel,
<i>& mappā,</i>	und dem Tischtuch/	és abroszszal,
<i>a triclinariis, m 2</i>	von de Taffeldekern/az asztalnokoktól	
<i>qui prater ea ap-</i>	welche über das	kik azon-fellyül fel-
<i>ponunt.</i>	aufflegen/	teszik (rakják)
<i>discos (orbis)</i>	die Teller/	a' tángyérokat,
<i>cochlearia, n 3.</i>	die Löffel/	a' kalánokat
<i>cultros m 2.</i>	die Messer	a' késeket,
<i>cum fusciniis,</i>	mit den Gabeln	a' villátskákkal,
<i>mappulas,</i>	die Tellertüchlein/	a' kefczenöket
<i>panera m 3.</i>	das Brodt	a' kenyeret
<i>cum salino, n 2.</i>	mit dem Salzfaß.	a' só-tartóval.
<i>Fercula n 2.</i>	Die Speisen	Az étkek
<i>inferuntur</i>	werden auffgetragel-	hozattatnak (fel-
		adatok)
<i>in patinis;</i>	in Schüsseln/	tálakban:
<i>artocreas n 3.</i>	die Pastete	a' húfos-béles
<i>in lance.</i>	auff der Platte.	sik talban.
<i>Conviva m 1.</i>	Die Gäste/	A' vendégek
<i>ab hospite c 3.</i>	von dem Wirt	a' gazdától
<i>introduci,</i>	hineingeführet/	bé-vittetvén,
<i>abluunt manus.</i>	waschen die Hände/meg-mossák kezeiket,	
<i>& gutturnio, n 2.</i>	aus dem Handfaß/	a' tsorgó mosdóból,
<i>vel ex aquali.</i>	oder aus der Gieß-vagy a' viz-öntő	
	m 3.	Fanne/ kannából,
<i>super maluviam,</i>	über dem Handbek-	a' mosdó,
<i>n 2.</i>	ten/	F3

aut pelvim f 3. oder Gießbecken / avagy medencze fele
terguntque und trucknen die és kendenek
 Hände
mantili, n 3. mit der Handquel / a' kendő-kefzkenőbe
tum asident men- alsdenn sitzen sie azután le-ülnek az
fa, zum Tisch / aszrahöz,
per sedilia, n 3. auff die Stühle. a' székeken. (tőlő
Structor m 3. Der Vorscheider A' fő-rátnok (me-
deartuat dapo, zergliedert die izenként el-darabol
f 3. plu. Speisen / lja az étkeket,
& distribuit. und legt sie vor. és el-osztogaja:
Affaturus f 1. Zwischen das A' sülték
 Gebratene
interponuntur werden gesetzt köziben rekatnak
embammata, n 2, Funken (Dütsche) mártogatni való
 (levetskék)
in scutellis. in Schüsseln. tálatsskában,
Pincerna m 1. Der Schencke A' Pohárnok
infundit remeum schencket das Gez bé-tölti az erős
 n 2. tráncke ein / italt
ex urceo, m 2. aus dem Trug / a' korbából
vel cantharo, m 2 oder Banne / vagy kannából,
vel lagena, f 2. oder Flasche / vagy palaczkból,
in pocula n 2. in die Becher a' pohárokbá
& vitra, n 2. und Gläser / és üvegekbe;
qua exstant welche stehen mellyek állanak
in abaco: m 2. auff der Credenz a' pohár-tzéken:
& porrigit und überreicht es és kezebe adja
convivatori, m 2. dem / der die Ga- a' vendéglő gazdá-
 stung hält / nak:
qui hospitibus welcher den Gäsienki a' vendégekre el-
propinat. zurrincket. köszöni. Tra-

LVIII.

Tractatio lini. **Flachs Arbeit.** A' len mivelés.
Linum n 2. Der Lein und A' len és kender
& canabis, f 3. Hanff / (tarrván
aqua macerata im Wasser geröstet vizben meg-azittat-
rursumq; siccata und wieder getrocknet és visszontag meg-
 us, a, um. net / szaraztatván,
contunduntur wird gebrochen meg-törtetnek
frangibulo ligneo, mit der Breche / a' tilóval,
(ubi cortices c 3. (da die Flocken (az hol a' pozdorja
decidunt) hinweg fallen) le-húl)
tum carminantur alsdenn gehechelt akkor osztán meg-
 gerebeneltetnek
carmine ferreo; mit der Hechel; vas-gerebennel;
ubi supa f 1. da das Werck holott a' tsepü
separatur. davon kommt. el válik.
Linum purum Der reine flachs A' tisztá len
 us, a, um.
all gatur colo, c 2. wird gelegt anden körtetik a' rokkához
 & 4. Rocfen
à nerice; f 3. von der Spinnerin: a' fonó aszronyról.
qua sinistra welchemit der linken ki bal-kézze
filum m 2. trahit den faden spinnet a' fonalat vonszá,
dexterà mit der Rechten jobb-kézze
rhombum (girgil- das Spinrad / a' pergő-rokkát
 lum m 2.
vel fusum m 2. oder die Spindel vagy orsó
in quo (an dern (mellyen vagyon
verucillus, m 2. der Einspan / oder a' perdítő-karika)
 Witte /
 F 4. versae

<i>versat.</i>	umdrehet	pergeti.	(nya
<i>Fila accipit</i>	Die Fäden empfä-	A' fonalat bé.von-	
<i>voiva;</i>	die Spule: (het a' forgó (pergő) orsó		
<i>inde deducuntur</i>	von dannen werden önnét fel motólál-		
	sie gebaspelt	ratik	
<i>in alabrum:</i>	auff die Weisse:	a' motólára:	
<i>binc vel glomi</i>	darauf werden ent=abból vagy gombol-		
<i>m 2. & n 3.</i>	weder Kneule	lyagok	
<i>glomerantur,</i>	gewunden/	gombolyéttatnak,	
<i>vel fasciculi m 2.</i>	oder Streichen	vagy vég-fonolak	
<i>fiunt.</i>	gemacht.	léfznek.	

LIX.

Textura. Das Gewebe. A' szövés (Takártság.)

<i>Textor m 3.</i>	Der Weber/	A' takás,
<i>deducit in flamen</i>	zettelt an	fel. veti az esztovátán
<i>glomos, m 2. n. 3.</i>	das Garn/	a' gombolyagokat,
<i>& circumvolvit</i>	und rollet es auff	és fel-tekeri
<i>jugo n 2.</i>	dem Weberbaum/	a' zugoly. fára,
<i>ac sedens o 3.</i>	und sitzend	és ülven
<i>in tetrino, n 2.</i>	auff dem Weberstula' szöv.-székben	
<i>calcat ped bus</i>	tritt er mit den Füß-nyomdossa lábaival	
<i>insilia. n 2.</i>	die Schemel. (sen a' kompostorokat.	
<i>Laciis n 2.</i>	Mit den Sorten	A' nyűtös fona-
		lokka
<i>diducit flamen.</i>	theilet er das Garn/ egy-mástól el-vá-	
	lasztja az álló-fonalat	
<i>& trajicit</i>	und stecket dadurch és által veti rajta	
<i>radium m 2.</i>	den Weberspul: a' vetélt:	
<i>in quo est</i>	an welchem ist	a' mellyen vagy on
<i>erama; f 1.</i>	der Eintrag; a' bél-fonal;	
<i>ac densat</i>	und macht es dicht és meg-sűrűti,	

<i>pectine. m 2.</i>	mit dem Weberkam a' bardával.	
<i>Atq; na conficit</i>	Und also webet	Es akképen tsinal-
	oder macht er	lja
<i>linteum. n 2.</i>	die Leinwand.	a' vásznat.
<i>Sic etiam</i>	Also auch	Azor/képen
<i>paunifex m 3.</i>	der Tuchmacher	a' posztó-tsinaló-is
<i>facit pannum n 2.</i>	webet das Tuch	tsinalja a' posztót
<i>e lana. f 1.</i>	auf der Wolle.	a' gyapjúból.

LX.

Lintea. Die Leinwand. A' vásznok.

<i>Lintamina n 3.</i>	Die Laken (Loden)	A' vásznok
<i>insolantur</i>	werden gebleicht	a' verőfényen meg-
	(gesonnet)	fejérrítternek
<i>aqua superfusa,</i>	mit aufgegoßenen wizzel meg-öntöz-	
<i>f 1. us, a, um.</i>	Wasser	tervén,
<i>donec candescant</i>	bis sie weiß werden	míg meg-fejérednek.
<i>Ex iis</i>	Aus denselben	Azokból
<i>sunt sarrix f 3.</i>	nehet die Wästerinn a' varroné varr	
<i>industria. n 2.</i>	Hemder/	ingeket,
<i>muccinia. n 2.</i>	Schnupftücher/	keszkenőket,
<i>collaria. n 3.</i>	Brägen/	gallérokak,
<i>capitia. &c. n 2.</i>	Nachtmützen. ud. g. háló sapkákak. 'a a' t.	
<i>Hac</i>	Diese/	Ezek,
<i>si sordidentur,</i>	so sie unrein werden	ha meg mottkosulnak
<i>ru sum lavantur</i>	werden wieder ge-	ismét meg-mosat-
	wäschen	tatnak
<i>à lotrice f 3.</i>	von der Wäscherin	mosónétól,
<i>aqua sive lixivio,</i>	mit Wasser oder	vizzel vagy lúggal,
<i>n 2:</i>	Laugen/	
<i>ac sapone, m 3.</i>	und mit Seifen.	és szappannal.

LXI.

Sartor.	Der Schneider.	A'Szabó.
<i>Sartor m 3.</i>	Der Schneider zer=	A'Szabó
<i>discindit pannum</i>	schneider das Tuch fel=	metéli a' posztó
<i>forsice, f 3.</i>	mit der Scheer /	az ollóval;
<i>& confuit</i>	und neht es zusamē	és öltve varrja
<i>acu, f 4.</i>	mit der Nadel /	a' tövel
<i>& filo duplicato,</i>	und zwiefaden.	és czérnával.
<i>Postea</i>	Darnach	Az után
<i>complanat sucuras</i>	bügelt er die	meg-téglázza a' var=
	Naaten	rásokat
<i>ferramento. n 2.</i>	mit dem Bügeleisena'	téglázó-vassal.
<i>Sicq, conficit</i>	Und also macht er	Es ekképpen tsinálja
<i>plicas us, a, nm.</i>	die gefaltene	a' ráncos
<i>tunicas,</i>	Röcke /	szoknyákat
<i>in quibus infrā est</i>	an welchen unten ist	a' mellyeken alól
<i>fimbria,</i>	der Saum /	a' széle (vagyon
<i>cum institis. f 1.</i>	mit dem Gebreme.	a' parémekkel ;
<i>Pallia n 2.</i>	Mäntel	A' palástokat
<i>cum parigio, n 2,</i>	mit dem Bragen	a' galléral,
<i>(focali n 3.)</i>		
<i>& manicatas togas</i>	und Ermelröcke /	és újjas felső ruhákat
<i>thoraces, m 3.</i>	Wammeser /	melly-fzorítokat
<i>cum globulis, m 2.</i>	mit Knöpfen	gombotsakkal,
<i>& manicis ;</i>	und Ermeln /	és újjakkal,
<i>caligas,</i>	Hosen	nadrágokat, (lom=
		pokat, plundérakat)
<i>aliquando</i>	zuweilen	néha
<i>cum lemniscis n 2.</i>	mit Bändern;	kürtökkal ; (pántli=
<i>plur. t,</i>		kákkal)
<i>tibialia, n 2.</i>	Strümpffe /	salavárdákat,

chirothe-

<i>chirothecae,</i>	Handschuh /	kefztyüket,
<i>amiculum, n 2.</i>	Leibchen / u. d. g.	vállakat. 'sa' t.
<i>Sic pellio, m 2,</i>	Also der Büschner	ekképpen a' szüts,
<i>facit pellicea n 2.</i>	macht Pelzkleider /	tsinál ködmönket,
	plur.	(tökből.)
<i>e pellibus. fg.</i>	aus Pelzwerch.	a' bélésekből. (bö=

LXII.

Sutor.	Der Schuster	A'varga.
<i>Sutor conficit</i>	Der Schuster macht	A'varga tsinál,
<i>ope subula f 1.</i>	vermittelt der Naleaz árral	
<i>& file picati, n 2.</i>	und der Pechdrate /	és szurkos-fonallal,
<i>super modalo. m 2.</i>	über den Leist /	a' kaptán,
<i>(forma calcei)</i>		
<i>e corio, n 2.</i>	aus Leder /	börből,
<i>(quod</i>	(welches	melly
<i>scilaprosutorio</i>	mit der Zneipe	a' varga-késsel
<i>n 2.</i>		
<i>discinditur]</i>	zugeschnitten wird)	el-meteltetik)
<i>crepidas, f 1. [san-</i>	Pantoffeln /	papútsokat, (solyákat
<i>dalia n 2.]</i>		patsmagokat)
<i>calceos, m 2.</i>	Schohe /	tzipellőseket,
<i>[in quibus</i>	(an welchen	(mellyeken
<i>spētat</i>	zusehen ist	láttatik'
<i>superne</i>	oben	fellyül
<i>obstragulum, n 2.</i>	das Oberleder übera'	fejé
<i>inferno</i>	unten (geschübe)	alól
<i>solea, f 1.</i>	die Sole /	a' calpa,
<i>& uring,</i>	und zu beyden seite	és mind két-felől
<i>ansa] f 1.</i>	die Lapplein)	a' fülek)
<i>oereas, f 1.</i>	Striemen /	farukat,

& parones

¶ *parones*. m 3. Und halbstriefeln. és rövid-szárú sarukat,
(botskorokat.)

LXIII.

Faber lignarius. Der Zimmermann. Az Áts.

Hominis Des Menschen Az embernek
victum & amicum Fülle und Bülle eledelé és ruházat-
m 2. & 4. járt

vidimus: haben wir gesehen: láttuk:
nunc sequitur nun folget (ben most következik,
domicilium ejus die Wohnung dessel: annak az ő hájléja.

Primo habita- Erstlich wohnete Elein laknak vala
bant. man

in specubus; o 3. in Höhlen; barlangokban;
deinde & 4. darnach azután
in tabernaculis in Laubhütten/ szineken,
vel sugnris n 2. oder Strohhütten; avagy kunnyokban;
eum etiam denn auch megint (ismét)
in tentoriis; n 2. in Gezelten; sátorokban-is;
denum Endlich végtére
in domibus f 4. in Häusern. házokban.

Lignator m 3. Der Holzhacker A' fa-vágó
securi f 3. mit der Holzart a' fejszével,
ferris & truncat fället und behauet le-vágja és el-tson-
kitja (meg-nyesi)

arbores f 3. die Bäume/ a' fákat,
ubi remanent davon überbleiben az holott meg-ma-
radnak

sarmenta: die Reiß-Hölzer: az ág nyeselek;
Clavosum lignum Das knotichte Holz A' tsomós (ágas) fát
findit cuneo m 2. spaltet er mit dem hantja az ékkel,

Beul/

quem

quem adigit welchen er hinein mellyet belé-ür
treibet

iudite, m 3. mit dem Schl. gel/ sulyókkal,
& componit und machet és tsinál

strues f 3. holzhaußen. fa-rakásokat.

Faber lignarius Der Zimmermann Az áts

asciat ascia, f 1. zímert mit der Zím-meg-faragja (bárdol-
mer Art ja) a' szinlő. bárdol

materiam, f 1. das Bauz-Holz/ az épületre való fát
unde cadunt davon fallen az honoét le-esnek

assula, f 1. die Spännen; a' forgátsok;

& *ferrat ferrà*, f 1. und seeget es mit és fureszli fureszfzel,
der Seege/

ubi scopis, f 3. da die Seegspane holott a' furesz hulla-
decidit davon stäubem le-húl; (dékja

Post elevat li- Darnach legt er Azután fel-emeli
gnum, n 2. das Zimmerholz a' meg-faragott fát

super canterios, auff Böcke/ (a' tekerő-emelövel,
m 2.

opo trochlea, f 1. mit Hülz der Winde az átslő-tökékre.)

affigit assis, f 1. bevestet es mit reá-szegezi kajmástal
Blammern/

lindeat amussis f 3. messet es mit der egyenesen meg méri
Bichtschnur. sínóral,

Tum compaginat Alodenn paaret er Akkor osztán öszve
(füget) zusammen foglalja

parietes m 3. die Wände/ a' falakat,

& *configit trabes* und füget die Balks és öszve szegezi a'
f 3. fen barona-fákat

clavis m 2. traba-mit Zimmernägeln öreg vastag szegek-
libu c 3. kel.

Faber

X L I V.

Faber Murarius. Dē Maurer. A' Kō-mives.

Fabermurarius Der Maurer A' kō-mives
ponit fundamentū. leget den Grund/ vét fundamentomot,
 & *struit* und sezet és rak
muros. Mauren. kō-falakat:

Sive e lapidibus Entweder auß Vagy bánya-kō-
 m 3. Bruchsteinen/ vekből,

quos lapidarius welcher der Stein= mellyeket a' kōvágó
eruit bricht (hauer ki-ás

in lapidina, in die Steingrube/ a' kō bányában,
 & *latus,* m 2. und der Steinmetz & a' kō-faragó

conquadrat zubereitet négy szegre tsinál
ad normam. f 1. nach dē Richtsheit: az igazgató mérték-

Sive e lateribus, Oder auß Ziegelsteinvagy téglákból,
qui ex arena welche aus Sand mellyek vizzel öszve-

& *luto,* n 2. und Lehen/ fővényből,
aquā intriis, mit Wasser ange= és sárból

formantur, geformet/ formáltatnak
 & *igne excoquantur:* und gebrennet wer= és tüzzel égettetnek:

Dein crustas Darnach bewirfft Az után meg-va-
 er sie kolja

calce, m 3. mit Balch (Mertel) mélszfel,
ope trulla, vermittelst der Mer=a' vakaló-kalánnal,

& *testorio vestit.* und übertüncht sie. és meg-mázolja.

Machina

L X V.

Machinæ. Gewerck=Zeng.

Mester séges emelő-szerzőmök.

Quantum duo So viel zween tra= A' mennyit ket-
ferre possunt. gen können ten vihetnek

palanga, an einer Stange/ dorongon,
vel feretro, n 2. oder auff der Trag=vagy saroglyán,

tantum potest unum so viel dan einer/ annyit vihet egy,
 m, n, m. [maga elött

trudendo ante se vor sich herschieben tatzigálván (tolyván)
pabonem m 3. den Schubbkarren/ a' taligátskát,

suspensa a collo mit vom Hals han= az nyakban akasztott
 gendem (függesztett)

aranea. f 1. Tragriemen. hordozó szíjjal.
Plus autem potest Mehr aber vermag Többet vihet penig

qui molem, wer die Last/ a' ki.
phalangis (cylindris) auff Walzen (Rola az hömpölyögge-

impositam, gelegt/ rett (rakott) terhet,
provolvitur velle. fort walzet mit dem hengergeti (hömpel-

Ergata f 1. Der Wellbaum A' kerengő-fa
est columella, ist eine Seule egy oszlopotska,

qua versatur welche gedreht wird melly forgattatik
circumundo. durch herum gehen. kerengve.

Geranium n 2. Die Grane Az hájó-tsigának
habet tympanum, hat ein hohles Rad/ vagyon egy hézag

n 2. kereke,
in ambulans in welchem einer melyben járván vala-

quis gehend/ ki pon-

<i>pondera</i>	die Lasten	terheket
<i>navi exarabit</i>	aus dē Schiff hebet/von-ki az hajóól,	
<i>aut in navim de-</i>	oder ins Schiff laderavagy az hajóba	
<i>mittit</i>	belé-ereszt	
<i>Fistula, f. 1.</i>	Der Hoy (Schlä-	A' le-verő kofsal
	gel	
<i>adhibetur</i>	wird gebraucht	élnék
<i>ad pangendum</i>	einzuschlagen	a' vizi-gerendákna
<i>publicas, f. 1.</i>	die Wasserpfäle/	le-ütésekre;
<i>attollitur fune,</i>	wird gehoben mit	fel-emelttetik tsigán
<i>m. 3.</i>	dem Seil/	
<i>tracto per troch-</i>	gezogen durch die	vontt-köccéllel;
<i>leas, f. 2.</i>	Werbel:	
<i>vel manibus, f. 4.</i>	oder mit Händen/	vagy kézzel,
<i>si ansas habes.</i>	wenn er Hands-	hogy-ha fogantói
	heben hat.	vannak

LXVI.

Domus.	Das Hausß.	Az Ház
<i>Ante januam</i>	vor der Thür	Az ház-ajtaja
<i>domus, f. 4.</i>	des Hauses/	elött,
<i>est vestibulum.</i>	ist der Eingang.	vagy a' tornácz
<i>Janua habet</i>	Die Thür hat	Az ajtónak vagyon
<i>limen, n. 3.</i>	eine Oberschwelle/	altó
<i>& super liminare,</i>	und Unterschwelle/	és felső küszöbje,
<i>& utrinque</i>	und beyderseits	és mind a' két-felől
<i>postes.</i>	die Posten.	ajtó-ragasztói.
<i>A dextris:</i>	Zur Rechten	Jobb kezre
<i>sunt cardines,</i>	sind die Thürangel/	vannak az ajtó sarkak
<i>a quibus pendent</i>	an welchem hanget	mellyeken függ
<i>fora; pl.</i>	die Thür;	az ajtó;

à sinistra

<i>a sinistra clau-</i>	zur Linken das	bal-kézre a' pléh,
<i>strum, n. 2.</i>	Schloß/	
<i>aut pessulus. m. 2.</i>	oder der Riegel.	vagy a' zár.
<i>Sub adibus</i>	Unter dem Haus	Az ház alatt
<i>est cavedium n. 2.</i>	ist der offne Saal/	vagy a' szabad pa-
		lota (pitvar)
<i>refellatōus, a, um.</i>	mit einem gewürf-	négy-szegű kövekkel
<i>pavimentō,</i>	felten Estrich/	meg-pádíméto mozva
<i>fulcitum colu-</i>	gestützet mit Seulēmeg	támasztva olz-
<i>mnis f. 1.</i>		lopokkal,
<i>in quibus</i>	an welchen	mellyeken vagyon
<i>peristylum n. 2,</i>	das Capitel (Saal)	az oszlop-feje,
<i>& basis, f. 1.</i>	und Postement,	és a' talpa.
<i>Per scalas</i>	Über die Treppe	A' graditsokon,
<i>& cochlidia, n. 2.</i>	und Wendeltreppe	és kerengő-graditsok-
		kon
<i>ascenditur in su-</i>	steiget man auff diefel-	mennek a' felső
<i>periores</i>	obern	
<i>contignationes.</i>	Stockwercke.	épületekbe.
<i>Extrinssecus</i>	Dussen erschei-	Kivül
<i>apparent fenestra</i>	nen die fenstern	látzanak az ablakok
<i>& cancelli m. 2.</i>	pl. und Gitter/	és rostélyok,
<i>pergula, f. 1.</i>	die Gallereyen/	a' fétáló folyosók,
<i>sub grundiā, n. 2pl.</i>	Wetterdächlein/	az eszterha,
<i>& fulcra</i>	und Pfeiler	és a' támaszok
<i>muris fulcindiū.</i>	das Gemäuet zu	a' köfalaknak gyá-
<i>m. 2.</i>	stügen.	móltásokra.
<i>In summo est</i>	Zu oberst ist	Leg-fellyül vagyon
<i>tectum, n. 2.</i>	das Dach/	az héjazat,
<i>confectum</i>	gedeckt	meg-fedve
<i>imbricibus c. 2,</i>	mit Ziegeln/	tserepekkel,
<i>(regulis f. 1.)</i>		

vel

del scandalis, f 1. oder Schindeln/ vagy findelyekkel,
qua incumbunt welche liegen mellyek feküsznek
igillis, n 2. auff den Lagen/ léczeken,
hac tignis, m 2. diese auf den Sparsezen szarú-fákon.
 ren.
Testo adhaeret Im Dach hängt Az ház-héján függ
fillicidium. die Rinne (Erösffe) a' tsatorna.
Locus sine testo Der Ort ohne Dach Az héjazat nélkül
 való hely
dicitur subdiale. wird genennet die filagorianak monda-
 n 3. Altan/ tik.
In testo sunt Auff dem Dach Az ház-fedelen
 sind vannak
meniana, n 2. pl. die Bercker/ az erkéllyek,
& coronides, f 3. Fahnen und a' gombok és lobo-
 Knöpfe. gok.

LXVII.

Metallifodina. Die Erzgrube. Az Ércz-Bánya.
Metallifossore Die Bergknappen A' bányászok
ingrediuntur lassen sich le-ereszkednek
puteum, m 2. in die Schacht a' bányának
fodina des Bergwercks/ gödrébe, (torkába)
bacillo, m 2. auff dem Knebel/ az üllő fán,
sive gradibus, m 4. oder auff den Stufen avagy lajtorjákon,
 fen
cum incernis, f 1. mit dem Liecht/ világgal,
& effodiunt und hauen és ki-ássák
ligone, mit der Beilhauen a' vágó-kapával,
terram metallicam das Erz/ az ércz-göröngyeket,
qua welches/ mellyek,

imposita

imposita corribus, in Börbe gefasset/ bé-rakatván vékák-
 ban, a, um. f 3.
extrahitur fune, mit einem Seil herkei-vonattatnak kö-
 auffgezogen télen
ope machina tra- durch Hülf des a' tekerő-tsígvál,
ctoria, Haspels/
& desertur und gebracht wird és viretik
in astrinam, f 1. in die Brennhütten/ a' koholó-műhelybe,
ubi igne urgetur da es im Feuer ge- az hol tüzzel meg-
 schmelzet wird koholatik,
ur profusur daß davon fleust hogy el-folyon
metallum, n 2. das Metall. az ércz,
Scoria f 1. die Schlacken A' salakja (gazza)
scoriam abjiciuntur werden besonders küldöm helyre vet-
 geschüttet. retik.

LXVIII.

Faber ferrarius. Der Schmied. A' kovács.
Faber ferrarius, Der Schmied A' kovács
in astrina f 1, in der Schmitte/ a' kovács-kohban
 (fabrica) (műhelyben)
inflat ignem, m 3. bläst das Feuer auff fel-síjja a' rüzet
folle, m 3. mit dem Blasbalg/ a' fúvóval,
quem attollit den er tritt mellyet fel-emel
pede, m 3. mit dem Fuß: lábával,
ut ita candefacit und also glühet er és ekképen rüzesíti
ferrum, n 2. das Eisen a' vasat.
Deinde Darnach Az után
eximit ziehet er es herauf ki-vevzi
forcipe, mit der Zange/ a' fogóval,
imponit legt es rá-telzi

<i>in endi,</i>	auff dem Amboss/	az űlő-vasra,
<i>& endit</i>	und schmiedet es	és kovátsolya
<i>malleo, m 2.</i>	mit dem Hammer/	a' kalapáttsal,
<i>ubi strictura</i>	da die Funcken	holott a' szikrák
<i>exiliunt.</i>	darvon springen.	ki-szökellenek.
<i>Et sic</i>	Und also	Es ekkpen
<i>excudentur</i>	werden verfertigt	készítetnek-el
<i>clavi, m 2.</i>	die Nägel/	a' szegek,
<i>solea</i>	die Hufeisen/	a' patkók,
<i>canthi, m 2.</i>	die Radschienen/	a' kerék-sínges, (ke- rék-talp-vasak)
<i>catena,</i>	die Betten/	a' lánczok,
<i>lamina,</i>	die Bleche/	a' pléh-vasak,
<i>sera</i>	die Schlösser	a' lakatok, (pléhék)
<i>eum clavibus</i>	mit den Schlüsseln/a'	kútsokkal,
<i>cardines. &c, m 2.</i>	Thürangel. u. d. g.	az ajtó-sarkak, 's a' t.
<i>Ferramenta can-</i>	Das glühende	A' tüzés vas-mivet
<i>dentia, n 2.</i>	Eisenwerck	
<i>restingvit</i>	löscher er ab	el-öltja
<i>in lacu, m 4.</i>	in dem Löschtrug.	a' vas-hivesítőben.

LXIX.

Scrinarium & Tornator. Der Schreiner u. Drechsler.
A' Szekrényes és Esztergáros. (Hr.

<i>Arcularius</i>	Der Schreiner	Az 'Asztalos (szek- rényes)
<i>m 2.</i>	(Eisler)	
<i>edolat afferes</i>	hobelt die Bretter	meg- gyalulya a' deszkákat.
<i>runcinā,</i>	mit dem Hobel/	gyalúval
<i>in tabula,</i>	auf der Hobelbäck/a'	faragó-széken
<i>deplanat</i>	glattet sie	meg-símitja

pla-

<i>planulā,</i>	mit dem Schlicht-	simiró-gyaluval,
<i>perforat (terebrat)</i>	bohret sie (Hobel/	meg-fúrja
<i>terebrā,</i>	mit dem Bohrer/	a' fúróval,
<i>sculpir culiro m 2.</i>	schnezt mit dem	meg-faragja a' fara- gő-késsel,
	Schnitzer/	
<i>combinat</i>	füget sie	egybe - foglalja
<i>glutine, n 3.</i>	mit Leim	enyvel
<i>& subscudibus,</i>	und mit den Leisten	és héderekkel,
<i>f 3.</i>		
<i>& facit</i>	und machet	és tsinál
<i>tabulas,</i>	Geräffel/	táblákat,
<i>mensas,</i>	Tische/	asztalakat,
<i>arcas (cistas) &c.</i>	Bisten. u. d. g.	ládákat. 's a' t.
<i>Tornio m 3.</i>	Der Drechsler	Az Esztergáros
<i>Sedens in infili,</i>	sitzend auff dem	ülvén a' composto- ros széken,
	Reitstock/	
<i>tornat torno, m 2.</i>	drehet mit dem	esztergál az eszter- ga-vésővel, (vassal)
<i>super scamnotor-</i>	über der Drehbank/	az esztergáron,
<i>natio,</i>		
<i>globos.</i>	Bugeln/	tekéket,
<i>conos,</i>	Begel/	és tsonokokat,
<i>icunculas,</i>	Püppchen/	bábokat,
<i>& similia c 3.</i>	und dergleichen	és effele
<i>toremata,</i>	Drehwerck.	esztergáros-műveket.

LXX.

<i>Figulus.</i>	Der Töpffer.	A' Fazekas.
<i>Figulus, m 2.</i>	Der Töpffer	A' Fazekas,
<i>Sedens o 3.</i>	sitzend	ülvén
<i>super rota, f 1.</i>	über der Scheibe/	a' karika felett,
	G 3	format

<i>format</i> <i>ex argilla,</i>	bildet oder macht aus Ton (Leim)	<i>formál</i> agyagból (siker- gyúrott-sárból)
<i>ollas,</i>	Töpfe/	fazékakat,
<i>mycos.</i>	Krüge/	korsókat,
<i>tripodes, m. 3.</i>	Dreystollen/	lábásokat,
<i>patinae,</i>	Schüsseln/	tálakat,
<i>testacea vasa, n. 2.</i>	erdene Gefässe/	tserép-edényeket,
<i>fideliae,</i>	Offenscheln/	kályhákat,
<i>opercula. &c.</i>	Stürzen. u. d. g.	fedőket, 's a' t.
<i>Postea excoquis</i>	Darnach hárter er	Azután meg-égeti sie
<i>in furno, m. 2.</i>	im Brennofen/	az égető-kemenché- ben,
<i>& incrustat</i>	und gläset sie	és meg mázolja
<i>lithargyro. n. 2.</i>	mit Glasur.	mázzal.
<i>Fracta u, a, um.</i>	Ein zerbrochen	Az el-törött fazék
<i>olla</i>	Topff	
<i>dat testas.</i>	giebt Scherben.	tserépeket át.

LXXI.

Partes Domus. Die Hausgemächer.
Az háznak rekeszei (Ház-épületek.)

<i>Domus</i>	Das Haus	Az Ház
<i>distinguitur</i>	wird abgetheilet	el-választatik
<i>in conclavia,</i>	in Gemächer/	küls-záros helyekre,
<i>ut sunt.</i>	als da sind:	a' minémű:
<i>atrium,</i>	das Vorgemach/	a' pitvar-ház,
	(der Saal)	
<i>hypocaustum,</i>	die Stube/	a' szoba,

culina

<i>culina</i>	die Küche/	a' konyha,
<i>cella penuraria,</i>	die Speißkammer/	az eledes-kamara,
<i>cenaculum, n. 2.</i>	der Eß-Saal/	az ebédlő-ház,
<i>camera, f. 1.</i>	das Gewölbe/	a' bólt, (kamara)
<i>cubiculum, n. 2.</i>	die Schlafkammer/	az ágyas-ház,
<i>cum adstructo</i>	samt de angebautena'	melléje épített
<i>secessu. m. 4. (la-</i>	Secret/ (heimlich	fél-félé-való helyel
<i>trina. f. 1.)</i>	Gemach)	együtt.
<i>Corbes f. 3.</i>	Die Körbe/	A' kosárok;
<i>in servitius</i>	dienen	szolgálnak
<i>robis</i>	die Sachen	a' portékáknak
<i>transferendis;</i>	hin und wieder zu	ide-stová-való
<i>u, a, um.</i>	tragen;	hordozásokra;
<i>arca, f. 1.</i>	die Kisten (Truhen)	a' ládák
<i>(quacunque f. 3.</i>	welche mit dem	(mellyek külsesat
<i>recluduntur]</i>	Schlüssel	
	auffgeschloffen	meg-nyitának)
	werden)	
<i>illis adservandis.</i>	dieselben zu ver-	azoknak el-tartására
<i>u, a, um.</i>	wahren.	
<i>Sub tecto est</i>	Unter dem Dach	A' házazat-alatt
	ist	vagyon
<i>solum, n. 2. [pavi-</i>	der Boden;	a' padlás:
<i>mentum, n. 2.]</i>		
<i>In arca</i>	Im Koff	Az udvaron,
<i>puteus, m. 2.</i>	der Schöpfbrunne/a'	kút,
<i>stabulum n. 2.</i>	der Stall/	az istálló,
<i>cum balneo.</i>	sambr der Badstube	'fürdő-szobával
		együtt.
<i>Sub domo</i>	Unter dem Haus	A' ház-allat
<i>est cella.</i>	ist der Keller.	gyon a' pince.

LXXII.

Hypocaustum cum Dormitorio.

Stube/ und Schlaf- Kammer.

A' szoba az Ágyas-házzal.

Hypocaustum Die Stube A' szoba,
ornatur laqueari wird geziehret von meg-ékesítették
 n 3. der Decke menyezettel
& parietibus, m 2. und den Wänden/ és meg-deszkázott
tabulatis m, a, m. so getäfelt sind; fallakal,
& illuminatur und wird erleuchtet és meg-világosítottatik
fenebris; f 1. durch die Fenster; ablakokkal;
calefit wird erwärmet meg-melegül
fornace. f 3. durch den Offen. a' kemenczéről.
Ejus utensilia Dessen Stubens Annak házi eszközei,
 n 3. pl sunt: Gerátke sind: (szerzámai)
scamna, n 2. die Bäncke/ a' padok,
secla, f 1. die Sessel/ a' székek, (selyék)
mensa die Tische az asztalok
cum fulcris, n 2. mit ihren Gestühlna' lábokkal,
ac scabellis. n 2. und fußtritten/ és sálmolyokkal,
& culcitra. und Polster (Bancz és az üld-párnák,
 pfüle.
Appenduntur Es werden auch Fel-függeszettnek
etiam aufgebänge
sapetes. m 2. Tapezereyen. szünyegek-is,
Prolevis c 3. Zur sanfften Ruhe A' tsendes nyúga-
cubatu, n 4. dalom kedvéért,
est in dormitorio, ist in der Schlaf-
 n 2. Kammer/ vagyon az ágyas-
testus m 2. (cubi- das Bett/ házban,
 le) n 3. az ágy,

stratus

stratus m, a, m. gebettet meg-verve,
in spanda auf dem Spanbett/a' nyoszolyában.
super stramentum über den Strohsack/a' szalmán,
cum iodicibus, mit Leylachen lepedökkel
& stragulis. f 2 1. und Bettdecken. és paplanokkal.
Cervical n 3. das Büffen A' fő-allya
est sub capite. liegt unter de' hauptvagyon a' fő allar.
Conopeo n 2. Mit dem fűrhang A' tupperláttal
 (kárpittal)
Letus tegitur. wird das Bette bé-feddetik az ágy.
 verdecktet.
Marula. f 1. Der Nachtpors A' vizelő-edény
est vesica levenda dienet die Blase zu az hójagnak meg-
 m, a, m. leichtern. könnyebbitésére
 vagon.

LXXIII.

Putei. Schöpfß, Brunnen. A' Kútak.

Ubi fontes Wo Quellen Az hol források
deficiunt, mangeln/ nintsenek:
effodiantur putei werden Brűnnen kűtak ásattatnak,
 m 2. außgegraben/
& circumdantur und umgeben és környűl-vétettnek
crepidine, f 3. mit einer Lehne: kűt kávával:
n. quis incidat. daß niemand hineinhogy valaki bé-ne
 falle. essék.
Inde hauritur Daraű schöpfet Azokból merítették
aqua man das Wasser/ a' viz,
urnis (situlis) f 1. mit Emern/ vedrekkel,
qua pendent so da hangen mellyek függenek
vel perticā, au einer Stange/ vagy rűdon,
 Gs vel

<i>vel fune</i> m 3.	oder am Seil/	vagy kötelen,
<i>vel catonâ;</i>	oder an der Bette:	vagy láncon;
<i>idquo</i>	und dieses	és ugyan
<i>aut tollonone,</i>	entweder mit dem	vagy kankalékkal,
	Schwängel/	
<i>aut girgillo,</i> m 2.	oder in der Werbel/vagy forgó-karikával	(tsigával)
<i>aut cylindrom</i> 2.	oder mit der Walze/vagy tekerővel,	
<i>manubriano,</i>	die einen Handgriffmellynek markolatja	hat/
		vagyon
<i>aut rotâ</i> f 1. sym-	oder mit dem hollenavagy széles-kerék.	
<i>pauo</i> n 2.	Kad/	kel,
<i>aut denique</i>	oder endlich	avagy utóljára
<i>anellâ.</i>	mit der Pumpe.	viz-vonó szivattyúval.

LXXIV.

Balneum.	Das Bad.	A' Fördö.
<i>Qui lavari cupit</i>	Wer zu baden be-	A' ki meg-akar fõ-
	gehret	rõdni (mosódni)
<i>aquâ frigidâ,</i>	im kalten Wasser/	hideg-(fris) vizben,
<i>descendit</i>	der steigt	a' folyó-vizbe
<i>in fluvium.</i>	in den Fluß.	megyen.
<i>In balneario</i>	In der Badstube	A' fördö-házban,
<i>abluium</i>	waschen wir ab	le-mosuk
<i>squaloros,</i> m 3.	den Schmutz/	a' szennyeket,
<i>sive sedentes</i>	entweder sitzend	avagy vesztég ülve
<i>in labro,</i> n 2.	in der Badwanne;	a' fördö-kádban;
<i>sive confedens</i>	oder steigend	avagy fel-ülve
<i>in sudatorium;</i>	auf die Schwitz-	a' veritékeztö-padra
	banck/	
<i>& defricamus nos</i>	und reiben uns	és meg-vakarjuk
	(dörgölyük) magunkat	pm.

<i>putrice</i> c 3.	mit dem Reibstein	tajték-kövel,
<i>aut cilicio.</i> n 2.	oder härinnen Tuch.	avagy ször-ruhával.
<i>In apodyterio</i>	In der Auszieh-	A' le-verkeztö szo-
n 2.	stube	bában
<i>eximus</i>	ziehen wir auß	le-verjük
<i>vestis</i>	die Kleider/	ruhátokat,
<i>& praecingimus</i>	und gürten uns	és elöl fel-köttjük.
<i>in stula subligari</i>	mit dem Badschurza	a' fördö-pendele
<i>Caput</i>	Das Haupt	Fejünkbe
<i>regimus</i>	bedecken wir	fel-técszük
<i>pileolo,</i> m 2.	mit dem Badhut/	a' fördö-sapkát,
<i>& pedes</i> m 3.	und die Füße	és lábainkat
<i>imponimus</i>	stellen wir	bele-técszük
<i>pelluvia.</i>	in das Fußbecken	láb-mosdó edénybe.
<i>Balneatrix</i> f 3.	Die Badmago	A' fördöben szolgáló leány
<i>ministrat aquam,</i>	trägt Wasser zu/	szolgálattja a' vizet,
<i>stula;</i>	mit dem Badgeschirrtajtrál;	1
<i>quam haurit</i>	das sie schöpft	mellyet merít
<i>ex alveo,</i> m 2.	auß dem Wasser.	a' viz-tartó-váluból
	Trog/	(kádból)
<i>in quem defluit</i>	worein es fließt	mellybe foly
<i>& canalibus.</i> m 3.	auß den Badröhren.	a' csatornákon,
<i>Balneator</i> m. 3.	Der Bader	A' fördös
<i>scarificat</i>	schöpft	(eisen/köppöllyöz
<i>scalpro,</i> n 2.	mit dem Schröpf=a	a' köppöllyözö-vassal
<i>& applicando</i>	und aufsetzend	és fel-vervén
<i>encurbitulas,</i>	die Laßköpffe/	a' köppöllyöket,
<i>extrahit</i>	ziehet er heraus	ki-szítja
<i>sanguinem,</i> m 3.	das Blut	a' vért,
<i>substantanum,</i>	zwischen sehl und	melly a' bõr és hús-
	fleisch/	közt vagyon, <i>quemad</i>

quem abstergit
spongia. das er abwischt
mit dem Schwam. mellyet le-töröl
spongiával.

LXXV.

Tonstrina. Die Barbierstube. A' borbély-műhely

Tonsor m 3. Der Barbierer A' borbély
in tonstrina, in der Barbierstube a' borbély-műhely.
sondet buzet tarolya (ben
crines m 3. & bar-Haar und Baart/ az hajakat és a' szá-
bam f 1. kált,
forpice; f 2. mit der Scheer; a' toroló-ollóval;
vel radit oder nimbt sie ab avagy le-beretválja
novacula, f 1. mit dem Schermes=a' beretvával,
quam | welches er (ser/ mellyet
e theca, f 1. aus dem Futeral a' tartó-tokból
depromit. hervorlanger; elő-vészen;
& lavat und wäscht sie Es meg-mossa
super pelvim f 3. über dem Wäschfaß' moszó-edénfelett
lixivio; n 2. mit Lauge/ lúggal,
quod defluit welche fließet a' mely le-foly
& gutturnio, n 2. auß dem Gießfaß/ a' tsörgóból,
et & sapone; wie auch mit Seife mint a' szapannal. is
Et tergit Und trüffnet sie Es meg-szárazítja
linteo, a 2. mit dem Haartuch; a' kendővel;
pestit kámmet sie meg-füsti
pektine; m 3. mit dem Bamm; füstivel;
crissat Fräuselt sie fel-fodorítja,
calamistro. n 2. mit dem Brauseiß. a' fodorító-vassal.
Interdum Zuweilen Néha-néha
venam secat leffet er zur Ader eret vág
scalpello, n 2. mit dem Laßseisen/ az ér-vágó-vassal.
ut sanguis m 3. da das Blut kól a' vér pra-

propullulat, herauß schießt. ki-szökik.
Chirurgus m 2. Der Wundarzt A' seb-gyógyító
orvos
curat vulnera n 3. heilet die Wunden. gyógyítja a' sebeket.

LXXVI.

Equile. Der pferdstall. A' Ló-Istáló.

Stabularius m 2. Der Stallknecht A' lovász
(equis m 2.)
purgat a simo mistet auß ki-tisztítja a' ganéje
stabulum: den Stall. az Istálóból. (vaz
Alligat. equum Bindet das Pferd Hozzá-kötözi a' lo-
capistro n 2. mit der Halfter kötő-fékkal
ad praesepe, n 3. an den Barn/ a' válúhoz,
aut si mordax sit, oder/so es beißig ist vagy ha harapó,
constringit leget er ihm an orr-kötöt (vaskosárt)
fiscelli. den Maulkorb. vét a' szájára.
Deinde Darnach Azután
substernit stra-macht er die Streu; meg-veti az allját.
menta. n. 2.
Avenam Den Habern A' Zabot
ventilat, schwingt er meg-pallolja,
vanno, f 2. in der Wanne/ a' polló-rostával,
quam miscet den er mengt mellyet egyelit
paleis, f 1. mit Halmen/ szetska köziben,
ac depromit und nimmet és ki-vészen
& cista pabulato- auß dem Futter= az abrak tartó láda-
ria, f 1. Kasten/ ból,
eag, pascio und füttert damit és aval abrakolja
equum, das Pferd/ a' lovat,
ut & feno; n 2. wie auch mit Heu. a' mint szénával. is.

<i>Postea</i>	Nach diesem	Az után
<i>ducit aquatum</i>	führt er es zur	itarni vizzi
	Träufel/	
<i>ad aquarium:</i>	zum Wassertrog:	az itató helyre;
<i>Tum detergit</i>	Denn wischt er es	Akkor osztán meg- törli
<i>panno, m. 2.</i>	mit dem Tuch/	ször-törölvel,
<i>depehit strigili,</i>	strigelt es mit dem	meg-vakarja a' lö-
<i>f 3.</i>	Striegel/	vakaróval,
<i>insfernis</i>	legt ihm auff	reá-teríti
<i>gausape, n 3. ind.</i>	die Decke (Boge)	a' pokróczot,
<i>& inspicio soleas,</i>	und beschauet die	és meg-nézi a' kör-
<i>f 1.</i>	Buffe/	meit, (lábat)
<i>an calcei ferrei</i>	ob die Eisen	hogy-ha a' parkok
<i>adhuc firmis cla-</i>	noch an vesten Kl-	még erősen álla-
<i>vis habeant. m 2.</i>	geln hangen.	nak-é, (vannak fel- (szegezve,)

LXXVII.

Horologia. Vhrwerck. Ora mutatók (óra-mivek)

<i>Horologium</i>	Das Vhrwerck	Az Ora-miv,
<i>dimetiunt horas.</i>	theilt die Stunde abmértékli az órákat.	
<i>Solarium n 2.</i>	Die Sonne Vhr	A' nap-fénnyel szolgáló óra,
<i>ostendit</i>	weist	meg-mutatja
<i>umbrā gnomonis,</i>	mit dem Schatten	a' mutató-lápnak deu Zeigero/ árnyékával,
<i>quota sit hora</i>	wieviel es geschlagemennyi-légyen az óra	
<i>sive in parietis,</i>	entweder ander	akár a' falon,
	Wand/	
<i>sive in pyxide, f 3.</i>	oder im Compass.	akár a' kompáson.
<i>magnetica f 1.</i>		Clep

<i>Clopfydra,</i>	Die Sande Vhr	A' folyó óra,
<i>ostendit</i>	zeigt der	meg-mutatja
<i>hora quatuor o.</i>	Stundvierdsheil/	a' fértály órákat,
<i>ind. parcu. f 3.</i>		
<i>fluxu arena,</i>	mit dem Sandlauffa' fővény folyásával	
<i>olim aqua.</i>	vorzeiten mit dem régenten a' vizfol-	
	Wasserlauf.	lyásával.
<i>Automaton, n 3</i>	Die Schlag-Vhr	A' verő-óra,
<i>numerat etiam</i>	zehlet auch	meg-számlálja
<i>nocturnas horas,</i>	die Nachstunden/	az éjjeli órákat, is,
<i>circulatione rota-</i>	durch Vmteirungaz kerekének forgá-	
<i>rum,</i>	der Räder/	si által,
<i>quarum maxima</i>	dessen grösste	mellyek között a'
		leg-nagyobbik
<i>trahitur</i>	gezogen wird	vonnattarik
<i>a pondere n 3.</i>	von dē Bleygewicht a' nehézségtől.	
<i>& ceteras trahit.</i>	u. die andern zieht. és a' többiket hajeja.	
<i>Tum</i>	Alsdenn	Akkor osztán
<i>indicat horam.</i>	bedeutet die Stunde az órá jelenti,	
<i>vel campana</i>	entweder die Glocke vagy az harang	
<i>suo sonitu. m 4.</i>	mit ihrem Blang/	tsengésével,
<i>percussa u, a, um.</i>	angefschlagen	meg-üttetvén
<i>a malleolo, m 2.</i>	von dem Hammer: a' kalapátskától;	
<i>vel extra</i>	oder aussen	vagy kívül
<i>index, c 3.</i>	der Zeiger/	a' mutató (járásával
<i>circulatione sua.</i>	mit seinem Vmlauf.	forgásával. (környül-

LXXVIII.

<i>Pictura.</i>	Die Malheroy.	A' kép-írás.
<i>Pictura f 1.</i>	Die Gemähle	A' kép-írások
<i>obstant oculos,</i>	ergezen die	gyönyörködterik
	Augen/	a' szemeket, &c.

ornant concla- und zieren die Ges és ékesítetik az há-
via n 3. mácher. zakat.
Pictor m 2. Der Maler A' kép-író
pingit effigiem f 5. mahlet ein Bildniß meg. írja a' képet
(ábrázatot)
penicillò m 2, mit dem Pinsel festő-etsétkével (fark
kal)
in tabula, auff die Taffel/ a' táblára,
super pluteo; m 2, über der Staffeley: a' támasztón;
sinistratenens in der Lincké haltáo bal-kézzel tartván
orbem pictorium, das Pollet/ a' festék-készítő táb-
m 2. látskát,
in quo pigmenta, auff welchem die mellyen vannak a'
n 2. Farben festékek,
qua terebantur so gerieben werden mellyek meg-törét-
tetnek vala
à puerom 2. von dem Jungen/ az Inárlól
in marmore, n 3. auff dem Marmel a' márvány-kövön:
stein.
Sculptor m 3. Die Bildschnitzer A' kép faragó
& statuarius m 2, und Bildhauer/ és kép-öntő,
exsculpunt schnitzen (bauen) faragják
statuas, f 1. die Seulpturen/ az álló-képeket
è ligno auß Holz fából
& lapide. m 3. und Stein. és köböl.
Calator m 3. Der Kunststecher A' mesterséges metző
& sculpsor m 3. und Formschneider és rávátoló
in sculpsit sticht (schneider) bé-metzs
ari n 3. (ligno) in Bupffer (Holz) a' rézbe (fába)
aliisq; metallis, n 2 und andre Metalle/ és egyéb érczekbe,
figuras, f 1, Bildungen ábrázolásokat

& cha

characteres, und Buchstaben és börtüket,
m 3
ealo. n 2. mit dem Stecheisen. a' vajo-szerfzámmal
(vásóvel)

LXXIX.

Specularia. Gesicht, Gläser.

Nézésre szolgáló üvegek.

Specula n 2 Die Spiegel A' tükörök
parantur, werden zubereitet tsinálraznak,
ut homines m 3 daß die Leute hogy az emberek
seipsos intueantur: sich selber sehen: magokat meg-te-
kinthetik;
Perspicilla n 2 Die Brillen/ Az okulárok,
ut acutus cernat, daß der schärffer hogy élesebben lát-
sehe/ hasson,
qui habet der da hat a' kinek gyenge
debilem visum, ein blödes Gesicht. szemei vannak.
Per telescopium Durch das fern- A' mefsze-látó-
n 2 Glas/ üveg által, (perspe-
ctivum)
videntur werden gesehen látatnak (latz nak)
remota, ut, a, ut, m, entfernte Sachen/ a' mefsze (rávul)
való dolgok,
ut proxima: wie die nächsten: valamin a' leg-köze-
lebb-valók;
In macroscopio, In dem Grössers A' nagyobbító ü-
n 2 Glas/ vegben,
apparet pulex erscheint ein Floh akkorának látzika a'
m 3 balha
ut porcellum, m 2 wie ein Spanferkel, mint egy verő-ma-
lac.

H

Ra

Radis solis
accendunt ligna
per urens o 3 vi-
rium n 2

Die Sonnenstrahlē A' napnak sugári
zündet das Holz an meg-gyűjtiák a' fát
durch das Brennen az égető-úveg által.
Glaß.

LXXX.

Victor. Der Böttcher. (Büttner.) A' Kádár, (Pintér)

Victor, m 3

Der Böttcher A' Pintér
(Büttner)

amissus us, a. um.
praelectorio, n 3
facit
e virgis columnis,

angethan fel-öliörtevéen
mit dem Schurzfelelő-körövel,
machet tsinál
auß Hassel- Ruthena' magyaró-fa vész-
fzökbül

super sellam incisori-über der Schnitz- a' faragó-fzéken
am f 1 Banck

scalpro himannubriato, mit dem Schnitz- az abrontos: késsel,
n 2 messer/

circulos, m 2
ex ligno
assulas. f 1
Ex assulis

Reiffe:
und auß Holz
Tauben.
Aus Tauben
A' dongákpol

conficit
dolia n 2
et eupas f 1
bino. a, a, fundo:
tam lacus, m 2
labra, n 2
vimodia, n 2
et gulas,

machet
Fässer
und Tonnen/
mit zwey en Böden két fenékre;
dann Buffen/
Schöffer/
Butten/
und Gelten
és tungokat,
ismét kádakat,
sajtarokat,
puttanokat,
és tsobányokat,
(vedreket)

uno fundo.

mit einem Boden. egy fenékre.

Postea

Postea vincis

Darnach bindet
er sie

Azután meg-köti
(abrontosozza)

circulis,

mit Reiffen/

abrontosakkal,

quos ligat,

welche er hefftet

mellyeket meg -teker

ope falcis 3 victoria, mit Hülff des

Bindmessers/

a' pintér-kés segitsé-
gével,

saliginis viminibus,

mit weidenen Sais-füz-fa vitláfikal,
nen[Ruthen] (körö-veszfzökel)

et aptat

und anschlager

és reá-veri

rudine m 3

mit dem Schlägel

a' súlyokkal

ac tudiculá.

und Triebel.

és hajró-fával.

LXXXI.

Restio & Lorarius.

Der Seller und Riemer.

A' kötél-jártó, és Szij-jártó.

Restio m 3

Der Seiler

A' kötél-jártó

contorquet

drehet

öszve-tekeri

funas, m 3

Seile/

a' köteleket,

agitacione

durch umdrehung

a' kerék

rotule,

des Rads

forгатáfa által,

et stapa

aus Wercf

len-tsepüböl

vel canabi,

oder Hanff/

vagy kenderbül

quam sibi circumdat. so er um sich leget.

mellyet maga-kör-
nyül veszen.

Sic sunt,

Also werden ge-
fertigt/

Eképen tsináltat-
nak

primo

erstlich

először

funiculi,

das Seilgarn

a' kötő-madzagok,

(Bindfaden)

sum restis,

denn die Stricke/

az után a' kötelek,

tandem

endlich

végtré

H 2

ruden-

rudentes, m 3	die Brunn- oder Schiffseile.	a' kütra való avagy hajó-kötelek.
Lorarius	Der Riemen	A' Szij-jártó
seindit	Schneider	metél
de corio bubulo,	aus der Buhenhaut	az ökör-börböl,
loramenta, n 2	Riemen/	szijakat,
frena, n 2	Säume/	fékeket,
cingula, n 2	Gürteln/	öveket,
balteas, m 2	Wehrgehänge/	bagariákat, (szabla-sziakat)
crumenas, f 1	Taschen/	táskákat (tarfolyokat)
hippoperas, f. c.	Vellis/ (Wadsack)	izsákokat, (turbákat,
f 1	u. d. g.	s a' s,

LXXXII.

Viator.	Der Wandersman.	Az úton-járó.
Viator m 3	Der Wandersmann	Az úton-járó,
portat humeris	trägt auff dem Rü=viszen (hordosf) a'	
m 2	cken/	vállán
in bulga, f 1	im Reise-zell/	tarisznyában, (tűszöben)
qua capere nequit	was nicht fassen kana'	mi belé nem fér
funda f 1	der Schiebsack	a' sebébe
vel. maxsupium.	oder die Tasche,	avagy táskájába.
Tegitur,	Wird bedeckt	Bé-fedettetik
lacerat,	mit dem Reismätel	úti-köponyeggel,
tenet manus	hält in der Hand	kezében tartja
baculum,	den Wander=Stab/a'	botor, (islapot)
quo se fulciat;	darán er sich halte.	mellyel támogassa magát
opus habet	bedarff	szüksége vagyon
viatico, n 2	einer Wegzebrung/az	úti-költségre,

ut & fido m, a, um,	wie auch eines ge=	és hív
	renen	
& facundo m, a, um,	und gesprächich	's nyájas társra.
comite,	Gefährten.	
Propter semitam,	Wegen des Fuß=A'	gyalog-út kedve=
	Steigs/	ért,
nisi sit	wenn es nicht ist	einhanem. ha
tritum callis,	gebahnter Pfad/	járt-út lézen,
non deserat	verlasse er nicht	el ne hadja
viam regiam,	die Landstrasse.	az ország-útját,
Avia, n 2	Sie Abwege	A félfelé való (tébolgyó) utak
& bivia n 2	und Scheidwege	és kertős utak
fallunt,	betrügen/	meg tsalnak,
& seducunt	und verführen	és félfele visznek
in falebras,	an unwegsahme dr=	a' járatlan helyekre
non aque	nicht so sehr (ther:nem	olly igen,
tramites m 3	die Brunnwege.	a' kerülő-utak,
& compita.	und Kreuzwege.	és a' keresz-utak,
Scissiterur igitur	Scinnach so for=	Tudakozzék azért
	schere	
obvius m, a, um.	bey den Begegnend	az eleibe jövőköl
qua sit eundum:	welchen Weg er ge=	merre kellessék
	hen mülfe/	menni,
& caveat	und hüte sich für	és őrizze magát
pradones, m 3	den Strassen=Käu=a'	tolvajoktól.
	bern/	
ut in via,	gleich wie auff	dervalamint az úton
	Strasse	
sic etiam	also auch	ekképen
in diversorio, n 2	in der Herberge/	a' vendég-fogadban
ubi pernoctat,	wo er übernachtet.	a' hol meg-hál.

LXXXIII.

Eques.

Der Reuter.

A' Lovas.

Eques m 3
imponit equo
ephipium,
idque succingit

cingulo m 2
infernis etiam
dorsuale, n 3

ornat eum
phaleris f 1 pl.

frontali n 3
antilenâ
& postilenâ.

Deinde
insidit in equum,
m 2

indit pedes m 3
stapidiibus m 3

sinistrâ
capesit
lorum (habenam)
freni, n 2
quo equum
flectit & retinet;

Der Reuter
leget dem Pferd
den Sattel auff/
welchen er ihm an-
gürtet
mit dem Gurt/
er legt ihm auch auf
den Schaberack/
(Rückdecke)

zieret es
mit dem Roßzeug /
dem Stirnriemen /
Brustriemen /
und Schwanzrie-
men.

Darnach
schwingt er sich auffel-ül a' lora,
das Roß/
setzt die Füße
in die Steigrettf/
[Bügel]

mit der linken fassetbal. kézzel meg- fogja
er
den Zügel (Saum) a' fég
des Gebisses /
womit er das Pferd mellyel a' lovae
lencket und anhalt; igazgatja és meg-
tartóztatja;

im

im-
admovent calcarias
incitaturque
virgula. f 1.
& coercet
postomide. f 3:
Bulga,
pendens
ex ephippii apice,
quibus inseruntur

sclopi, m 2:

Ipsa, eques,
induitur
chlamide;
lacerna f 1
à tergo
revincitur.

Veredarius m 2
equisim equo fertur.

alsdenn (Sporen
gibt er ihm die
treibt es an
mit der Spitzruthe
und bremset es
mit der Bremsen-
Die Hülffern
hängen
am Sattelnopff/
worein gesteckt
werden

die Pistolen (Faußt-
rohr)

Er/der Reuter/
ist angehan
mit dem Reitrock;
der Regenmantel
wird hinten
aufgebunden
Der Postreuter
rennet dahin.

LXXXIV.

Vehicula.

Trahâ
vehimur
super nivibus
& glacie.
Vehiculum uniro-
tum,

dicitur

Die Wägen.

mit den Schlitten
fahren wir
über Schnee
und Eis.
Ein Wagen mit
einem Rad
wird genennet

H 4

A' szekerek.

Szánon.
járunk (szánkázunk)
a' hóba.
és a' jégén.
Az egy kerekű se-
kér
hivatattik

pado

pabo m 3 ein Schubkarre; talyigátskának;
 birotum n 2 mit zweyen Räderna' két kerekű
 carrus. m 2 eine Karre; talyigának,
 quadrirotum mit vieren a' négy-kerekű
 curru. m 4 ein Wagen/ szekérnek,
 qui welcher entweder a' melly
 vel farracum n 2 ein Stierwagen vagy köz-szeker.
 vel planstrum. oder ein Lastwagen. vagy tesh. hordozó

Carrus partes sunt. Die Wagenstücke A' szekérnek darabai
 sind:

remo, m 3 die Deisel/ a' rúd,
 jugum, n 2 die Wage/ a' kisa-fa, (förhécz)
 campages, die Fuge/ a' nyújtó,
 sponda, die Leitern; az oldalak;

Tum axes m 3 Denn die Axen/ Imét a' tengelyek
 circa quos currunt um welche laufen mellyeken forognak
 rota, die Räder/ a' kerek
 quibus praefiguntur denen vorgesezt mellyek eleibe belé-
 werden veretretnek

paxilli m 2 die Nägel a' kerék szegek
 & obices. m 3 und Lonne. és a' lötsök.

Basis f 3 rota Die Grundveste A' keréknek funda-
 mentoma
 est modiolus, ist die Nabe/ (gghena' kerék-agy.
 ex quo prodeunt aus welcher hervormellyből kelnek
 duodecim radii zwölff Speichen: tizenkét kerék küllök
 Hos ambit diese umgiebet Ezeket környül-
 foglalja

orbile, n 3 der Brantz/ n' kerék-talp,
 compositum zusammen gesezt a' melly öszve-fer-
 keztetere

sex abscidibus f 3 aus sechs Felgen hat talp-fákból,
 & totidem o indecl. und eben so vielen és ugyan annyi talp-
 canthus, m 2 Radschienen. fa-(sing)vasakból.
 Currui Auf den Wagen A' szekerre
 imponuntur werden gelegt fel rakatnak
 corbus & crates. Börbe und flechten. a' kasok.

LXXXV.

Vectura. Das Fuhrwerck. A' Szekerezés.

Auriga f 1 Der Fuhrmann/ A' Szekeres,
 jungit spannet bé fogja
 parippum, m 2 das Handpferde a' rúdas-lovat,
 sellario, m 2 zu dem Sattelpferde a' nyerges mellé,
 ad temonem, an die Deichsel/ a' szekér-rúdhos,
 de helcia n 2 mit den vom Cumeta' szügy-hámról
 dependentibus herabhängenden le. függő
 loris vel catenis. Riemen und Bettenszijakkal vagy lán-
 czokkal.

Deinde Sarnach Az után
 insidet siget er reá-ül
 sellario, auff dem Sattel a' nyergesre,
 Pferd /

agit ante se sages vor sich her hajtja maga előtt
 antecessores die Vorspann az elsöket
 scuticæ f 1 mit der Peitsche/ az ostorral
 & fleclit und leitet sie és igazgatja
 funibus m 3 mit den Strängen. gyep-lökökkel.

Axem m 3 Die Rads-Axt A' tengelyt
 unguit schmieret er meg-keni
 ex vase n 3 unguen- aus der Schmier a' kenő-tartóból
 torio büchse
 axungia f 1 mit Wagenschmier. szekér-kenővel:

Inhibet rotam und hängen das Rad. *meg-köri a' kere-*
cui *ket*
sufflamine, n 2 mit der Hemfette / *a' körtő-lánczal*
in præcipiti o 3 in geher Abfahr. *a' meredekle. eresz-*
descensu, m 4 *kedésben.*
Et sic aurigatur Und also fähret er. *Esekképen mégyen*
a' szekérrel,
per orbitas in der Wagenleise. *a' kerék vágáson.*
Magnates Grosse Herren / *A' nagy úri-rendek*
vehuntur fahren
sejugibus; m 3 pl. mit sechs Pferden / *járnak har-lovakon.*
duobus rbedariis. und zweyen Rut- *két kotsissal,*
schern/
curru penfili. auf dem hangwaggefügö *szekérben.*
qui vocatur welcher genasit wird *melly hivattatik*
carpentum, [pilen- eine Carrete (Rut- *hinzónak.*
tum n 2) *sché)*
Alii bijugibus m 3 p' Andre mit zwey *Egyebek két lovón*
Pferden/
essedo n 2 auff der Caleffe. *kotsin.*
Arcera f 1 Die Rossbaren *A kolyák*
& lectica und Sänften *és lectikák*
portantur werden getragen *hordoztatnak*
a duobus equis. von zweyen Pferden *két lórol.*
Per invios m, a um. Ober unwegsame *Az útatlan hegye-*
montes. m 3 Gebürge *ken által*
utuntur gebraucht man *élnék*
loco curruum anstat der Wagen/ *szekerek helyett*
inmentis clivellariis, die Saumrosse. *terh. hordozó bar-*
mokai.

A' vizeken való által menés. (költőzködés)
Trajecturus flumen Wer über einen *A' ki a' vizen által*
n 3 Fluß kommen wil/ *akar menni,*
ne made fiat, daß er nicht naß *hogy meg ne ázzék,*
werde/
excogitati sunt sind erdacht worden *ki-gondoltatának*
pontes m 3 die Brücken *a' hidak*
pro vehiculis, vor die Fuhren/ *a' szekerek kedvéért*
& ponticuli und die Stege *és a' gyalog-hidak*
(hidatskák, pallók)
peditibus. für die Fußgänger. *a' gyalogok kedvéért*
Si flumen Wenn der Fluß *Hogy-ha a' viznek*
vadium habet, eine Fuhre hat/ *esekélje vagyon,*
vadatur. wird er durch wasser által *láboltatik.*
Struuntur etiam Man bauet auch *Epittetnak*
nares, f 3 flösse/ *szálak-is,*
ex compactis m, a, aus zusammengefügt *az őszve-foglale*
um, lignis: ten Baubölzern; *szál-fákból,*
vel pontones, und fähren/ *avagy rév hajók*
consolidatis ex tra- aus dicht zusammen *a' szorossan őszve-*
bibus. gefügten Blöcken/ *ferkesztetett geren-*
da fából,
ne damit sie nicht *hogy vizet*
aquam excipiant Wasser fangen. *bé ne ereszszenek.*
Porrò ferner *Továbbá*
fabricantur werden gezimmert *ésinaltatnak*
lintres, (lembi) Klaven (Bähne) *tsólnokok,*
qui aguntur, welche fortgetrie- *mellyek hajtatnak*
ben werden
remo m 2 mit dem Ruder/ *evezővel,*
vel canto, m 2 oder mit der Steurvagy tsákjával
Orange:

aut trahuntur
remulo. m 2

oder fortgezogen mitavagy vonmartatnak
der Cabel (Trefe) hajó-vonó kötellel.

LXXXVII.

Natatus.

Das Schwimmen.

Az Uzás.

Solent etiam
tranare aquas,

Man pfleget auch Altal-is szokták
über das Wasser zuiszni a' vizeket,
schwimmen/

super scirpeum
m 2 fascem:

auff einem Binsen-kákából. való kötél-
Büschel/ ken,

porro
super inflatas
beum, c 3 vesicas.
deinde, liberè
jactati m 4

ferner ismè
auff aufgeblasenenfel fuvott
Ochsenblafen/ ökor-hójagokon;
darnach/ frey azután szabadon
durch Bewegung a' kezeknek és lábok-
nak

manuum pedumque. der Hände und Füßshányatásával.

Tandem
nonnulli didicerunt
calcare aquam,
cingulo tenui
immersi

Endlich Végtére
haben etliche ge- némelylek meg-ra-
lernet nultak
Wasser-tretten/ a' vizez tapodni,
bis an den Gürtel övedig
unter dem Wasser a' vizben lévően,
gehend

& vestes f 3
super caput
gestantes

und die Kleider és ruhájokas
über dem Haupt fejeken
tragend. hordozván.

Urinator m 3
etiam natare potest
sub aqua
ut piscis m 3

Der Läufer A buár
kan auch schwimmen úszhatik
unter dem Wasser a' viz alatt-is,
wie ein Fisch. valamint a' hal.

Navis

LXXXVIII.

Navis act uaria. Das Ruderschiff. Az Evezős hajó.

Navis instructa

Ein Ruderschiff

Az evezős-hajó

(zós)

remis

est uniremis f 3
vel biremis, &c.

hat ein Ruderband vagy egy-rend-eve-
oder 3 wo/u. d. g. vagy két-rend-eve-
zós, 's a' t.

in qua
remiges m 3
confidentes
per transla u 2
ad scalmas,

in welchem mellyben
die Ruderpursche/ az evező legények,
sitzend auff ülven
den Ruderbäncken az által-deszkákon
bey den Ruderrins a' dal-(evező)gus-
gen/ nak-ragasztójához

aquam
remis pellendo.
remigant.

das Wasser a' vizez
mit der Ruder Schla- az evezőkkel hajtván,
rudern. (gend/evezkélnek.

Proreia m 1,

Der Schiffmann A hajós-mester

stans
in prora, f 1
& Gubernator
sedens o 3
in puppi f 3
tenensque
clavum, m 2
gubernant
Navigium n 2

stehend állván
im Vordertheil/ a' hajó-orrában,
und der Steuermann és a' kormányos
sitzend ülven
im Hintertheil a' hajó-farában
und führend és tartván
das Steuerruder/ a' kormány-szeget,
regieret igazgatják
eine Schiffahrt. a' hajót.

LXXXIX.

(hajó.)

Navis oneraria. Das Lastschiff. A' terh-hordozó.

Navigium n 2
impellitur
non remis

Das Schiff A' derék hajó
wird fortgetrieben üzettetik, (el hajtatik)
nicht durch Ruder nem evezőkkel

Sed solum vi f 3
ventorum.
In illo
origitur
malus, m 2
undique
ad ora navis
fimbria firmatus;
eni anectuntur
antenna,
his vela,
qua ad ventum
expanduntur,
& versoria
versantur.
Vela sunt,
artemon, m 3
dolen, m 3
& appidromas.
In prora
est rostrum,
In puppi,
signum. n 2 (ve-
xillum]
ponitur.
In malo

sondern allein von hanem egyedül a'
 Gewalt der Winde. szelek ereje-által
 In demselben Abban
 wird aufgestellt egyenessen fel tá-
 masztatik
 der Mastbaum/ az árbocz-fa,
 rings um (Schiffskörös. körnül
 an den Bort des a' hajó szélire
 mit Seilen bevestet; kötelekkel meg-erő-
 sítetve;
 an welchen gehängt mellyre fel akasztat-
 werden nak
 die Segelstangen/ a' vitorla-fák,
 an diese die Segel /ezekre, a' vitorlák,
 welche gegen den mellyek a' szelnek
 Wind ellene
 ausgespannet ki-feszítetnek
 und mit den Leitsseilen az igazgató köte-
 gerichtet werden. forgattatnak. (lekkel
 Segel sind A' vitorlák,
 das grosse Segel a' közép vitorla,
 das Vorder Segel/az elő-járó vitorla,
 und Hinter Segel és a' hátulsó vitorla.
 Am Vordertheil A' hajónak elein
 ist der Schiffsnabelvagon a' hajó orra
 Im Hintertheil A' hajó-farában,
 wird das Fähnlein a' jel (zászló)
 aufgesteckt. helyhezetetik.
 Am Mastbaum Az árbocz fán

est

est robris. f 3
navis specula
& supra galeam
aplustris, n 3
ventorum index.
Anchora, f 1
navis fissitur.
Bolide, f 3
profunditas f 3
exploratur.
Navigantes o 3
deambulant
in tabulario, n 2
Nausea m 1
curstant
per foros. m 3 pl.
Atque ita
etiam maria n 3
trajiciuntur.

ist der Mastkorb/ vagon a' kosár,
 des Schiffes warthe/a' hajónak ór-álló-
 helye,
 und über der Krone és a' koszorú felet
 die Flagge/ a' hajó lobogója,
 der Wind Zeiger. a' szeleknek meg-
 mutatója,
 Mit dem Anker A' vas matskával
 wird das Schiff an a' hajó meg-tartoz-
 gehalten. tatik.
 Mit dem Senfbley Az ónos kinnórral
 wird die Tiefe er- a' mélység meg-mé-
 ründigt. teretetik.
 Die Schiffenden A' hajókázók
 spazieren sétálnak
 auf dem Schiffbode a' hajó-padlásán.
 Die Vorteleute A' hajósok
 laufen futosnak
 in den Schiffgänge a' hajó-tartajain.
 Und also Es ekképen
 werden auch die a' tengerekén-is
 Meere überreiset. által mennek.

XC.

Naufragium.
Cum procella
repente oritur,
contrahunt
vela: n 2
ne navis f 3
ad scopulos m 2
allidatur.

Der Schiffbruch. A' hajó-törés.
 Wann ein Sturm Mikoron szél-vész
 gelinge entsethet/ hirtelen támad,
 ziehen sie zusammen öfve vonnyák
 die Segel: damit a' vitorlákat:
 nicht das Schiff hagy a' hajó (hoz)
 an die Klippen a' tengeri-kösziklák-
 geworffen werde/ ne veretessék,

aut in brevia oder auff die Syrttenavagy tsekélyekre
(syrttes, f 3 pl.) (Serande)
incidat. lauffe. ne akadgyon.
Si non possunt Wenn sie es nicht Hogy ha nem te-
prohibere, Können abwenden/ ellene, (hetnek)
patiuntur leiden sie hajó-törést
naufragium n 2 Schiffbruch. szenvednek.
Tunc Blodenn vers Akkoron
pereunt miserabiliter derben jammerlich nyomorultúl vesznek
homines, die Menschen/ az emberek, (el
merces, f 3 die Waaren/ az árúk
& omnia. und alles. és mindenek.
Neque hic quic- Und hilfft hic Nem-is használ oly-
quam juvat nichts kor semmit-is
rudente m 3 dergrosse Anker/ az alattággal (temér-
dek hajó-kötéllel)
jacta, us, a, um. ausgeworffen meg-vetett
sacra anchora, am Ankerseil. vas-matska.
Quidam evadunt, Etliche Kommen Nemelley ki-sza-
davon/ badúlnak
vel tabulà entweder auf einemvagy deszkán
Bret/
anatando, auschwimmend/ kiúszván,
vel scaphà. oder auff dem Was vagy tsolnakon.
chen. (resze
Pars mercium Theils Waaren Az árúknak egy
cum mortuis sammt den Todtena' meg-hóltahkal
à mari werden von dem a' tengertől
Meer
ad littora defertur ans Vfer geworfen. a' tenger. partjára
ki-vetterik.

Ars

Ars Scriptoria. Die Schreibkunst.
Az Iró-deáki Mesterség.

Veteres o 3 Die Alten A' régiek
scribentes geschrieben írnak vala
in tabellis ceratis auff wächserne Ta- viaszos táblákra,
f 1 feln/
ancostylo m 3 m. is' einem ehernen rézből isináltt iró-
Griffel/ veszfzövel,
cujus cuspidatà us, a, mit dessen spitzigen mellyek hegyével
um. parte Theil
exarabatur litera die Buchstaben ges- meg iratnak vala a'
fi zogen/ bötük,
planà us a, um. mit dem breiten a' lapjával penig
vero parte Theil aber
rursus obliteraban- wieder ausgerhan ismét ki töröltetnek
tur. wurden; vala;
Deinde literas Darnach! Az urán
pingebant mahlten sie die írják vala a' bötüket
Buchstaben
subtili c, 3 le n 3 mit einem zarten vékony nádal,
calamo m 2 Rohr.
Nos utimur Wir gebrauchen Mi élünk
auserinà pennà, die Gansfeder/ lúd-tollal,
cujus caulem m 3 dessen Riel mellynek a' tsévejée
temperamus wir zuschneiden meg mettük
scalpello mit dē federmesser/a' toll tsináló-késsel;
tum intingimus darnach tuncfen osztáa belé mártjuk
wir ein
crenam f 1 den Spalt/(Schlitz)a' hafadékját
in atramentarium, ins Dintenfaß/ a' kalamárisba,
quod

<i>quod obstruitur</i>	welches zugemachtmelly bé tsináltatik	
	wird	
<i>operculo, n 2</i>	mit dem Deckel;	dagaszszel,
<i>& pennas</i>	und die Federn	és a' tollakat
<i>recondimus,</i>	stecken wir	el. teszszük
<i>in calamario, n 2</i>	in das Pennalf (Fes a' penna-cartóba.	
	verrohr.)	(penna-várisba)
<i>Scripturam</i>	Die Schrift	Az írás
<i>ficcamus,</i>	trocken wir/	meg-szárazszjuk
<i>charta bibulá,</i>	mit dem Löschblat/az itatú-papirossal,	
<i>vel arena scriptoria,</i>	oder mit Strensandavagy a' porral,	
<i>f 1</i>		
<i>ex theca pulveraria.</i>	aus der Sandbüch=a' porozóból.	
<i>f 1</i>	se.	
<i>Et nos quidem</i>	Und wir zwar	Es mi ugyan
<i>scribimus</i>	schreiben	írunk
<i>a sinistra</i>	von der Linken	bal-kézről
<i>dextrorsum,</i>	gegēdie rechte Hand jobbk-kéz-felē;	
<i>Ebrai m. 2</i>	die Ebreer (Juden) a' Sidók	
<i>a dextera</i>	von der Rechten	jobb-kézről
<i>sinistrorsum,</i>	gegen der Linken /bal-kéz-felē;	
<i>Chinenses m 3</i>	die Chineser	a' Chinabéliek
<i>& alii m, a, um.</i>	und andere India-és egyéb Indiaiak	
<i>Indi, m 2</i>	ner/	
<i>a summo</i>	von oben	az eleiről
<i>deorsum.</i>	herunter.	alá.

XCII.

Papyrus.	Das Papier.	A' Papiros.
<i>Petere utebantur</i>	Die Alten brauch-	A' régiek élnek
	ten	vala
<i>saginis sabulá,</i>	Taffeln/ auß Bu-	bük-fából-való tá-
	phen/	blákkal,

<i>aut foliis n 2</i>	oder Blätter/	avagy fa-levelekkel,
<i>ut & libris m 2</i>	wir auch Binden	valamint a' fáknak
<i>arborum, praesertim</i>	der Bäume/ son-	hártjáival, s leg-in-
	derlich	kább
<i>Aegyptia arbuscula,</i>	des Egyptischen	az Aegyptombéli
	Bäumleins/	tsemerének,
<i>cui nomen n 3 erat</i>	welches genennet	mellynek neve vála
	wurde	
<i>papyrus f 2</i>	Papyrus.	papyrus.
<i>Nunc est in usu m</i>	3und ist gebräuch-	Mostán szókásban
	lich	vagyon
<i>charta, f 1</i>	das Papier/	a' papyrus,
<i>quam chartopæus</i>	welches der Papier=	mellyet a' papyrus-
<i>m 2</i>	macher/	tsináló,
<i>in mola papyracea</i>	in der Papiermühl	a' papyrus malamban
<i>conficit e linteis</i>	macher aus alten	tsinal a' régi len-ru-
<i>vetustis</i>	Lumpen/	ha-darabokból
<i>qua in pulmentum</i>	also zu einem Brey	mellyek kásával
<i>contunduntur,</i>	gestossen werden/	öszve törtetnek,
<i>quod, normulis</i>	welchen/ in die for=	mellyet a' formáts-
	men	kákba
<i>haussum,</i>	geschöpft/	merítvén,
<i>diducit in</i>	er ausbreitet	ki terjeszt
<i>plagulas,</i>	in Bögen/	árkusokra,
<i>aerique m 3 sing.</i>	und in die Luft	és ki-téfszi a' levegő-
<i>exponit</i>	hanget/	égre,
<i>ut siccentur.</i>	daß sie trocken wer=	hogy meg száradgja-
	den.	nak,

<i>Harum viginti</i>	Deren fünff und	Ezek huszon-ötön
<i>quinque</i>	zwanzig	
<i>faciunt scapsam,</i>	machen ein Buch/	résznek egy konczt
<i>viginti scapi</i>	zwanzig Bücher	husz konc
	12	volume

volumen minus ein Rieß/
horum decem und deren zehn
volumen majus. ein Ballen Papier.
Diu duraturum, Wie lang wäh-
 ren soll/
scribitur in membra- wird geschrieben
na. auf Perment.

XIII.

(tatás.

Typographia. Die Buchdruckerey. A' könyv nyom-

Typographus m 2 Der Buchdrucker A' könyv-nyomta-
 tónak

habet aneos typos m 2 hat ehre Buchsta-
 ben/(Schriften) börtü,

mugno numero, in grosser Menge/
distributos m, a. um. so ausgetheilet sind mellyek el-vannak
 osztva

per loculamenta, in die Schriftkastentartó helyetskékre.

Typotheta m 1 Der Schriftsetzer A' börtü szedegerő
eximit illos. nimmt dieselben ki-szedi azokat

singulatim, einen nach dem an- egyenként,
& componit und setzt (dern és őszve-szedi

(secundum exem- (nach der Vorschrift) az eleibe adoet irás
plar, n 3 szerint,

quod welche
retinaculo n 2 auff dem Tenackel /a' terjesztő-fán
 (Halter)

ipsi prefixum est) vor ihm stecket) elötte-áll)

verba, n 2 Wörter/
gnomone, m 3 a' szókat

donesc fiat in ben Winkelfasza' multába:(vágóba)
versus, m 2 bis es wird
 eine Zeile;
 még egy rend (vers)
 lélzen:

hunc

hunc indic- die hebet er
forma f 1 in das Schiff/
donesc fiat biß es wird
pagina, f 1 eine Colum (Seite);
hanc iterum diese wiederum
tabula compositoria auff das Formbret/a'
eamque coarctat und fasset sie
marginibus ferreis mit der Formram/
ope cochlearum, durch die Form-
f 1 schrauben/
ne dilabantur, daß sie nicht von ein-
ac subicit ander fallen/
prelo n 2 und hebet sie ein
Tum impressor, unter die Presse.
m 3 tészti.
ope pilarum, f 1 Wledenn der Druc-
 tzer/
 mit Rüttel der Ba-
 len/
 laprakkal
illinit trägt auf
auramento impressoridie die Farbe;
superimponit leget darauff
operculo n 2 inditas die in den Deckel
 gefasste
chartas, f 1 Bögen/
quas, welche er/
in tigello n 2 auff dem Tigel;
subditas geschoben
trochlea, unter die Spindel
& fucula f 1 und mit dem Penzel
impressas, m, a. um. gedrußet/
facit machet
typos imbibere, die Schrift trinken.
 ezt rakja
 a' gyűjtő-formára,
 míg egy
 fél folius (levél) létsz
 ezt ismét
 és őszve szoritja azt
 a' vas-rámakkal,
 a' forúk által,
 ne húljanak,
 és a' prés alá
 ezután a' nyomtató
 a' nedvesítő (itató)
 rea-keni (fel-adja)
 a' nyomtató festéket,
 fellyül rea-tészti.
 a' fedelbe tett.
 árkusokat,
 mellyeket
 a' bé vett ölém,
 a' sütt alá
 vervén,
 a' fordító-rúddal
 meg nyomván,
 fel-írtaja vélek

XCIV.

Bibliopolium Der Buchladen. A' könyv-áros Bólt

<i>Bibliopola m 1</i>	<i>Der Buchführer</i>	<i>A' könyv-áros</i>
<i>vendit</i>	<i>verkauft</i>	<i>el adja</i>
<i>libros m 2</i>	<i>die Bücher</i>	<i>a' könyveket</i>
<i>in Bibliopolio;</i>	<i>in dem Buchladen</i>	<i>a' köny-áros bóltban</i>
<i>quorum</i>	<i>derer</i>	<i>mellyeket</i>
<i>catalogum m 2 con-</i>	<i>er ein Register hält.</i>	<i>laistromba veszen.</i>
<i>scribit.</i>		

<i>Libri</i>	<i>Die Bücher</i>	<i>A' könyvek</i>
<i>disponuntur</i>	<i>werden ordentlich</i>	<i>rendessen rakatnak</i>
	<i>gesetzt</i>	
<i>per repositoria,</i>	<i>in die Bücherrahmē</i>	<i>a' köny-áros póczó.</i>
		<i>kra,</i>
<i>& ad usum m 4.</i>	<i>und zum Gebrauch</i>	<i>és a' vétek való: élés.</i>
		<i>kedvéért,</i>
<i>super pulvemm m 2</i>	<i>über dem Pule</i>	<i>a' könyv támasztón</i>
<i>exponuntur,</i>	<i>aufgeschlagen.</i>	<i>meg nyitvatnak,</i>
<i>Multitudo librorum</i>	<i>Viel Bücher</i>	<i>A' sok könyv</i>

<i>recantur</i>	<i>werden genennet</i>	<i>hivatseik</i>
<i>Bibliotheca f 1</i>	<i>eine Bücherer.</i>	<i>Bibliothekának.</i>

XCv.

Bibliopegus. Der Buchbinder. A' könyv-kötő.

<i>Olim</i>	<i>Vorzeiten</i>	<i>Régenten</i>
<i>agglutinabant</i>	<i>leimeten sie</i>	<i>ragasztak (enyvez-</i>
		<i>nek] vala</i>
<i>chartam charta,</i>	<i>ein Papier an das</i>	<i>egy papyros. a' má-</i>
	<i>andere/</i>	<i>fikhoz,</i>
<i>convolvebantque eas</i>	<i>und wickelten solche</i>	<i>és szve takarják</i>
	<i>zusammen</i>	<i>(egybe. tükik) vala</i>
		<i>in unum</i>

<i>in unum volumen.</i>	<i>in eine Rolle.</i>	<i>egy takarékbá.</i>
<i>Hodie</i>	<i>Heut zu Tag</i>	<i>Ez mai nap</i>
<i>compingit libros.</i>	<i>bindet die Bücher</i>	<i>bé-köri a' könyveket</i>
<i>compactor, m 3</i>	<i>der Buchbinder/</i>	<i>a' könyv-kötő.</i>
<i>dum chartas</i>	<i>indem er die Bögen</i>	<i>midőn az enyves</i>

<i>aquâ glutinosâ mace-</i>	<i>wenn sie geplanzt/</i>	<i>foliusokot,</i>
<i>terget;</i>	<i>(rasta) trocknet;</i>	<i>szárasztja;</i>
<i>deinde complicat.</i>	<i>darnach faltet/</i>	<i>ezután öszve-illati,</i>
<i>& maleat;</i>	<i>und schläget;</i>	<i>és kalapátsolja;</i>
<i>tum confuit,</i>	<i>alsdenn häfftet/</i>	<i>akkor ösztán öszve</i>
<i>comprimat</i>	<i>presset</i>	<i>meg préseli (kötí</i>
<i>prelo n 2</i>	<i>in der Presse/</i>	<i>a' présel,</i>
<i>(quod habet duas</i>	<i>(welche hat</i>	<i>(a' mellynek vagyon</i>
<i>cochleas,)</i>	<i>zwo Schrauben)</i>	<i>két forúja)</i>
<i>dorso conglutinat</i>	<i>am Rücken leimet/</i>	<i>hátról meg-enyvezi</i>
<i>rotundo cultro,</i>	<i>mit dem Schnith-</i>	<i>a' kerekcs gyalúval</i>
<i>demarginat</i>	<i>bel beschneidet;</i>	<i>széleket el-metzi.</i>
<i>tandem</i>	<i>endlich</i>	<i>végére</i>
<i>membrana</i>	<i>mit Perment</i>	<i>pargaminával</i>
<i>vel coria n 2</i>	<i>oder Leder</i>	<i>vagy bőrtel</i>
<i>vestit,</i>	<i>überzucht/</i>	<i>bé borítja.</i>
<i>efformat,</i>	<i>ausmachet/</i>	<i>el készíti</i>
<i>& illis affigie</i>	<i>und ihnen anschlägt</i>	<i>és rájuk veri</i>
<i>uncinulos, m 2.</i>	<i>die Clausuren</i>	<i>a' kapszokat.</i>
	<i>(Gesperr)</i>	

XCvi.

<i>Liber.</i>	<i>Das Buch.</i>	<i>A' Könyv</i>
<i>Liber m 2</i>	<i>Das Buch/</i>	<i>A' könyv</i>
<i>quoad formam</i>	<i>nach der äußerlich</i>	<i>ékülső formájára-néz-</i>
<i>exteriorem c 3</i>	<i>Gestalt/</i>	<i>ve.</i>
	<i>14</i>	<i>est vel</i>

est vel in folio n. 2 ist entweder ein For- vagy egész foltsok-
liant/ ból áll, (foliant)
vel in quarto, oder ein Quartbuch vagy négyesben,
in octavo, in Octav/ nyólezásban,
in duodecimo, in Duodez/ tizenkettősben va-
 gyon,
vel columnatus, oder in Register- vagy laistrom, formá-
form/ jú.
aut linguatus, oder in lang Format vagy kofszas;
cum clausuris aenis, mit Clausuren/ rézől való kaptso-
 kal,
vel ligulis f 1 oder Bändern. vagy kötő szijatskák-
 kal, (szalag szijatskák)
& bullis angularibus, und Buckeln. és saegeletré. való
 boglárókkal.
f 1 e 3
Intus. Inwendig Belöl
sunt folia n 2 sind die Blätter vannak a' foliások
duabus paginis. mit zweyen Seiten mind a' két-felől va-
 ló részekkel;
aliquando zuweilen gespaltenéha
divisa columnis, mit Columnen/ elválasztva közép-
 vonasokkal,
f 1
cumque und mit a' szélre (karejára).
 irrt jegyzésekkel,
notis marginalibus. Randschriften. egyetemben.

XCVII.

Schola. Die Schule. Az Oskola.
 Schola. Die Schol. Az Oskola.
est officina, ist eine Werkstätt, olly műhely,
in qua in welcher a' mellyben
novelli animi, die jungen Gemüters' gyenge clmek
 ad virtu-

ad virtutem formam. zur Tugend ange- a' jófágos-tselekede-
tur. wöhnet werden / tre szoktatnak,
& distinguuntur. und wird abgetheiltes el-választatik
in classes. f 3. in Classen. classikre.
Præceptor m 3. Der Schulmeister. Az Oskala-Mester.
sedet in cathedra, sitzt auf dem Lehr-ül a' tanító székben;
 stul/
discipuli m 2 die Schüler a' tanítványok.
in subsellis n 2. auff Bäncken/ a' padokon,
ipse docet, jener lehret: amaz tanít:
hi discunt. diese lernen. ezek tanulnak.
Quadam. Etliche Némelly dolgok
præscribuntur illis. wird ihnen vorges eleikbe-irattatnak
 schrieben
creta f 1 mit der Breide krérával
in tabella. an der Taffel. a' táblára.
Quidam; Etliche Némellyek
sedent ad mensam. sitzen am Tische. ülnek az asztalnál,
& scribunt: und schreiben/ és írnak:
ipse corripit. Er verbessert
mendas. f 1 die Fehler. ő meg-jobbítja
Quidam stant. Etliche stehen. Némellyek állanak
& recitant und sagen her/ és el mondják
memoria mandata. was sie gelernt, a' miket meg-tanul-
 tanak.

Quidam confabu- Etliche schwätzen/ Némellyek egymás-
lantur, sal tsátsognak,
ac gerunt se. und erzeugen sich, és tsintalanul
perulantes, o 3. muthwillig, vífelik magokat
& negligentes: und unfleißig: és resten:
hi castigantur. die werden gezücht-ezek meg-verettet-
 tiget nek
 I s feralá

ferulâ [baculo] mit dem Backel/ lapoczkával (pálczá-
(Peitsche) val),
& *virgâ.* und der Ruthe. és vesszővel.

XCVII.

Museum. Das Kunstzimmer. A' Tanuló-ház.

Museum Die Studierstube A' tanuló-ház
est locus, m 2 ist ein Ort/ olly hely,
ubi studiosus, m 2 wo der Kunstliebenaz hol a' déák (tudo-
de(Student) mányfzeret(ö).
secretus, m 2, a, um, abgesondert von az emberektől el-vá-
ab hominibus m 3 den Leuten lasztva,
solus a, um, sedet, alleine sitzt/ magánosan üldögel,
studiis m 2 deditus, dem Kunstfleiß era a' tanulásnak adván
geben/ magát,
dum legitur libros indem er liest Búsmidön olvasdogalja
cher/ a' könyv-ker,
quos penes se welche er neben sich mellyeket maga mel-
let
super pultum auffdem Pule a' könyv támasztón.
exponit, & ex illis auffschlägt / und kiterjeszt, és azok-
darauf ból
in manuale suum in sein Handbuch az ő kézi-könyverts-
kéjébe
optima quaque excer- das allerbeste auß-à' jóvát ki-szedi
pit, zeichnet:
aut in illis oder darinnen avagy azokban
liturâ, mit unterstreichen/ vonással,
vel ad marginem oder am Rand vagy a' szélire
asterisco, m 2 mit einem Stern- csillagotskával,
notat. bezeichnet. [lein meg-jenyezi,
Lucubraturus, Wer bey Nacht stu- A' ki gyertya világ-
deren wil/ nál akar tanulni,

elevat der stiehet a' téfzen
lychnum, (candelam] ein Licht gyertya-világos
in candelabro, auff den Leuchter/ a' gyertya-tartóba,
qui emunguntur, welches gepazt mellynek az hama
wird el-veterik
emuntorio n 2 mit der Lichscheer: az hamva-vévvöl:
(koppantóval)
ante lychnum vor das Licht a' gyertya eleibe
collocet stellet er tetzi
umbraculum den Lichtschirm árnyék-tartó
quod viride est, welcher grün ist: a' melly zöld;
ne hebetet damit er nit dñűzhogy meg-ne veszte-
geffe
ocularum m 2 aei die Scheiffe des szemének világát:
Gesichts:
opulentiores die Reichern a' gazdagok
utuntur gebrauchen élnék
cereo Wachskertzen. viafz gyertyával,
Nam candela seba- Den das Unschlich Mert a' fadgyú
fozet, (ceasinct/ [Licht bűdös, [gyertya
& *fumigat.* und rauchet. és fűsölög.
Epistola f 1 Der Sendbrief A' levél
complicatur, wird zusámm gelegt öszve hajrogattatik
inscribitur, uberscriben/ a' elulassa rea-
irattatik,
& obfignatur. und versiegelt. és bé-petséleztik.
Noclu prodiens, Wenn er bey Nacht Ejszaka (ejjel) a'
ausgeheth/ ki kimégyen,
utitur laternâ braucht er eine La-lámpással él,
vel facc, f 1 oder Sacfel. (ternvagy fáklával,

Artes Sermonis, Redekünste, A' szoláshnak mester.

Grammatica, f. 1. Die Sprachkunst A' közönséges-
szóláshnak mestersége,

versatur, ist beschäfftriget, forgódik [bánik]
circa literas, mit den Buchstaben, börtük körül,
ex quibus, aus welchen sie, mellyekből
componit, zusammensetzet, öszve rakja (szedi)
voces, [verba], die Wörter, a' szokat.
easque docet, und dieselben lehret, és meg tanítja azokat.
recte loqui, recht ausreden, igazán ki-mondani,
scribere, schreiben, le-írni,
construere, zusammenfügen, öszve foglalni,
& distinguere, und unterscheiden, és meg (el)választani.
Rhetorica, f. 1. Die Rede-Kunst Az ékesen-szóláshnak mestersége.

pingit quasi, vermahlet gleich= képekkel mint-egy
sam, meg-írja

sermonis in 3, der Rede, a' szoláshnak [sár,
indem formam, den groben Abriß, vastag első ábrázolá-
oratoriis, mit rednerischen, az ékesen szóláshoz
pigmentis in 2, farben, festékekkel, [illendő
ut sunt: als da sind: a' minéműek:
figura, f. 1. die Verstandreden, a' szinegetések,
elegantia, f. 1. zierliche Red= Artana' szoláshnak ékes
formái,

adagia, in 2, Sprichwörter, a' példa-beszédek,
apophthegmata, Blugreden, a' jóles mondások,
sententia f. 1. Bernsprüche, a' válogatott mon-
dások,

similia, in 2, Gleichnisse, az hasonlatosságok
hie-

hieroglyphica, &c. Sinnbilder/ u. d. g. az elmés ábrázolások
s a t.

Poesis f. 3. Die Dichtkunst A' vers-ízerésnek
mestersége

colligit, sammler, öszve szedi
hos flores orationis f. 3. diese Redblüthen/ ezeket az ékes-szó-
láshnak virágie,
& colligit quasi, und binder sie gleiches mint-egy dízve-
sam zusammen, sam zusammen, köti
in corollam: in einen Branz: egy koszorúba:
aque ita, und also, és eképen,
faciens e prosa f. 1. machend auß unge=tsinálván a' folyó be-
bundener, szédből

ligatam orationem, eine gebündne Rede egybe kötötett
componit, dichter sie, szerez (beszédek,
varia carmina, allerley Gedichte, sok féle verseket
& hymnos, (odas) und Lieder, és énekeket,
ac propterea, und wird deßwegen és ezért
coronatur, gefrönet, meg-koronáztatik
lauris f. 2 & 4. mit dem Lorber= borostyán-koszorú-
val.

Musica f. 1. Die Thonkunst Az éneklésnek tu-
dománya

componit notas, setet in die Noten, kórákra tsinálja
melodias: f. 1. die Singweisen, az énekeket:
quibus verba aptat, legt den Text unter/alája, teszi a' szokat
aque ita cantat, und stümet also an: és ekképen énekelde.
(Stimme/ gel,
vel voce f. 3. sola, ent weder mit einer vagy tsak egy szóval
vel concertu, oder in zusammenstim vagy sok szónak e-
mung vieler stimmen: gyütt zengésével:
vel instrumentis, oder auß Klang= vagy muzikáló szerzä
spielen, mokkal, Instru

C.

Instrumenta Musica.

Blaugspiele.

Musicaló (hangitsáló) szerzőmök.

Musica instrumenta. Blaugspiele sind/ A' musikaló - szer-
ta sunt. számok azok,qua edunt vocem. die ein Stimme von mellyek hangot (szót)
sich geben: adnak.Primo, Erstlich/ Először,
cum pulsantur: wenn sie geschlagen werden/ (verettetnek)ut cymbalum, n 2 la die Cymbel mint a' Cimbalom
pistillum 2 mit dem Schwendelaz ütőjéül;
tintinabulum, n 2 die Schelle a' tsengerjü,
intus globulo m 2 inwendig mit einem belől a' vas-golyobi-
ferreo, us, a, am. eisernen Knöpflein; saról,crepitaculum, das Klepperlein a' tsergető (zörgető)
circumversando: durch umbdrehen/ környül forgattatván
crembalum n 2 die Maultrommel a' doromb,
ori admoium, an den Mund ge- a' szájjal tetervén,
halten/digito: m 2 mit dem Finger; az újjal:
sympnum die Trommel a' dob
& abenum, und Heerpauke/ és a' réz-dob,
claviculâ f 1 mit dem Schlägel/ a' verő-fával,
ut & sambuca, wie auch das Hack-volant a' cymboli-
bret, om-is.

cum organo pastoritio: mit der Strohsfidel: a' paraszt-játékkal

& systum, (crotalum) und der Triangel. és az három-szegű
érecz tsergető.

Secundo

Darnach/

Azután

in qui-

in quibus chorda f 1. an welchen die Saiten mellyeken az hú-
ten rokintenduntur & aufgezogen und meg-vonattatnak és
plectuntur, gerühret werden pengettetnekut nabium n 2 als die Harffe/ mint a' hárfa,
cum clavicordio, samt dem Clavieorda' virginával (clavi-
kordiummal) együt,utraque mit beyden mind a' két
manu, f 2 Händen: kézzel;
dexterâ tantum mit der Rechten al-egyedül a' job-kézzel
leinerestudo f 3 die Laute/ a' koboz, (lant)
(in qua jugum, [woran der Kragen/a' mellyen vagon a'
fogaró, (nyak)magadium, n 2 das Dach/ a' fedél,
& verticilli, m 2 und die Wirbel/ és szegetskék,
in quibus nervi an welche die Saiten mellyekkel az húrok]
intenduntur aufgezogen werden meg-vonattatnak]
super ponticulum über den Stieg) az húr-lábon)
& cythara f 1 und die Cither: és a' Citera,
pandura die Viole (Geige) a' hegedű,
plectro, n 2 mit dem Fidelbogen hegedű-vonóval;]
& lyra die Keyr/ és a' rekerő-lant.]
intus rotâ inwendig von dem belől a' keréktől,
Rad/qua versatur, welches gedrehet a' melly forgattatik.
in singulis, in jedem (wird/mindenikén
dimensiones werden die Blinde a' fogások
sinistrâ tanguntur, mit der Linken ge- a' bal-kézzel szöri-
grieffen. tatnak (illettetnek)Tandem, Endlich/ (den Végtére,
qua inflantur, welche geblasen werden a' mellyek fúztatnak
ut ore

ut ore, n 3 als mit dem Mund /ugy mint, szájjal,
fistula, (tibia) die Pfeiffe/[flöte] a' szp,
tibia gingrina, die Schalmey/ a' tárogató szp,
tibia uricularis, die Sackpfeiffe/ a' tömlő szp,
lituus, der Zincke/ a' kürt-(horgas) szp,
tuba, die Trompette/ a' trombita,
buccina. die Posaine/ a' vonogató-trom-
bita,

vel foliibus m 3 oder mit Blasbälgen/ vagy fuvókkal,
organum pneuma- als das Orgelwerk. mint az Orgona.
ticum n 2.

Cl.

Philosophia. Die Weltweisheit. A világi böltsesség

Physicus, m 2 Der Naturerfors A' természet. vis-
scher gáló,
speculatur betrachtet meg. vizsgálja
omnia alle Geschöpfe az Istennek minden
Dei m 2 opera, Göttes alkotmányai
in mando m 2. sing. in der Welt. ezen a' világon,
Metaphysicus Der Oberforscher/ A' természet. felelt
m 2 tanító,

perscrutator durchgründet végére megyen
rerum der Dinge a' dolgok
causae & effecta. Ursachen und Wirkokainak és mivelé-
f 1 n 2 kungen/ nek,
Arithmeticus, Der Rechenmeister A' szám-verő
m 2 ster/
computat rechnet egybe (össze) veti
numeros m 2 die Zahlen/ a' számokat,
addendo indem er sie zusammen midön azokat össze
men zehlet/ számlálja,

sub

subtrahendo, von einander ab
zieh/ egy-mástól el-vonya,
(ki-vezi)
multiplicando, vervielfältiget/ meg sokasítja
dividendo: und vertheilet és el-osztja:
idque und solches ezt pedig
vel ciphris, f 1 ent weder mit Zif- vagy szám-verő
fern/ jegyekkel,
in palimpsesto, auff der Rechenhanta' szám-verő perga-
minán, (táblán)
vel calculis m 2 oder mit Rechen- avagy számláló (szám
pfenningen verő) pénzkel,
super abacum: auf dem Rechentisch/ szám-verő-asztaló.
Rustici Die Bauren A' parasztok;
numerant zehlen olvasnak
decussibus, (X) mit Creuzen/ (X) tizen-ként, [kereszt-
kre, (X)
& quincuncibus (V) und halben Creuz- öten-ként, (fél ke-
zen/ (V) resztekre (V)
per duodenas, durch Duzet/ tizenkettőddön-ként,
quindenae, Mandeln/ tizenötödön-ként,
& sexagenae. und Schocke. és harvănodón-ként.

CII.

Geometria. Die Erdmesskunst. A' Föld-mérés.

Geometra m 1 Der Erdmesser A' Föld-mérő
metitur m 1 messet meg-méri
altitudinem f 3 die Höhe magasságát
curvis f 1 eines Churns/ a' toronyak,
aut distantiam über die Weite avagy az helyeknek
locorum, m 2 der Orter/ egy-mástól távol-
valóságokat,
sive quadrante, m 2. entweder mit dem akár mérő negyeddel
Quadrat/ K sive

five radio, m 2 oder mit dem Meß-ákar mérő-borcal,
 Strab.
Figuras rerum f. y. Die Uriffe der a' le-rajszolt formá-
 Dinge i-jokat
designat zeichnet er ab meg-jegyzi (irja)
lineis, f 1 mit Linien/ Gleich-vonásokkal,
 zügen)
angulis, m 2 Winkeln (Erdzúge) szegletekkel
 & *circulis*, und Kreisen (Kin=a' czirkalmazásokal,
 gen/ Rundzügen)
ad regulam, f 1 nach dem Lintal a' liniále,
 (Richtscheit)
normam Winkelmäß a' szeglet-mérték
 & *circinum*, m 2 und Circlel/ Kinc= és czirkalom szerént,
 maß.)
Ex his Aus diesen Ezekből
oriuntur entstehen származnak
cylindrus, m 2 das Quaf [lang- a' kerekded hofszú
 rund)
trigonus, der Triangel a' három-szegű,
tetragonus, m 2 der Quadrat/ a' négy-szegű
 & *alia figura* und andere Figuren. és egyéb formák.

CIII.

(bis.

Sphæra celestis. Die Himmelskugel. Az égi-golyó.
Astronomia f 1 Die Sternsehtunst/ A' tsillagok' forgását
 vizsgáló tudomány
considerat betrachtet/ meg-gondolja,
motus die Bewegung a' tsillagok
astrorum m 2 der Gestirne: járását: (forgását)
Astrologia, die Sterndeutkunst/ a' tsillagok' forgását
 magjарázó tudomány.
 corum

orum affectus. m 4 deren Wirkungen azoknak hathatossá-
 gokat. (erejeker)
Cæli globus, Die Himmelskugel Az égne golyóbiffa,
volvitur drehet sich meg-fordul
super Axem m 3 an der Axe a' tengelyen
circa uni a' földnek
globum terræ die Erðkugel/ golyóbiffa körül,
spatio n 2 innerhalb huszon-négy (XXIV)
XXIV. horarum. XXIV. Stunden. óra alatt.
Axem Die Axe A' tengelye
utrinque finiunt endet beydeyseite mind a' két-felől-el-
 végezik
duo Poli, m 2 die zweyen Himmels az égne két farkai,
 Angel/
arcticus m 2 der Nörpol. az északi
 & *antarcticus*. und Süderpol. és a' déli-fark.
Cælum n 2 Der Himmel Az ég
est stellatum ist gestirnet tsillagos
undique. um und um. körös-környül.
Stellarum fixarum Der Bestand ster= Az egy-aránt járó
 nen (fixsternen) tsillagok
numerantur werden gezehlet olvasznak
plus mille: n 3 über tausend: ezernél többen:
syderum verò der Gestirn aber/ a' tsillagzatok penig
septentrionalium der mitternächtsche az északiak
viginti unum, ein und zwanzig/ huszon-egyen,
meridionalium derer gegen Mittag a' déliek
quindocim. o. iad. fünffzehn. tizen-ötön.
Adde Setze hinzu Tedd hozzá
signa XII. die XII. Zeichen a' tizenkét jeleie
Zodiaci, m 2 des Thierkreises/ az állatos kerületnek
quodlibet ein jedes mindeniker
 K 2 tri-

triginta o iud.
graduum, m 4
quorum
nomina sunt:
Aries, m 3
Taurus, m 2
Gemini,
Cancer, m 2
Leo, m 3
Virgo, f 3
Libra, f 1
Scorpio,
Sagittarius
Capricornus,
Aquarius,
Pisces, m 3.

Sub Zodiaco
curvant,
septem
stella errantes,
quas vocant
Planetas, m 1
horum via f 1 est
circulus
in medio Zodiaci,

dictus
Eccliptica, f 1

Alii circuli sunt
Horizon, m 3

von dreißig
Himmels stoffen /
deren
Namen sind:
der Widder/
der Stier/
die Zwilling/
der Krebs/
der Löw/
die Jungfrau/
die Wage/
der Scorpion/
der Schütz/
der Steinbock/
der Wasserman
die fische.

Unter dem Thier
lauffen
die sieben
Lauffsternen/
welche man nennet
Planeten:
deren Strasse ist
der Circel
mitten im Thier
Freiß/
genannt
der Sonnen-Circel
Andere Kreise sind:
ger Horizon (Ge-
sichtskreis)

harmincz
araditsokkol:
mellyeknek
nevek:
a' Kos,
a' Bika,
a' Kettös,
a' Rák,
az Oraszlán,
a' Szüz,
a' Mérték,
a' Scorio,
a' Nyilas, [Löw]
a' Bak,
a' Viz-öntő.
az Halak.

Az állatos kerület a-
futosnak (la-
az hét
hújdoso tsillagok
mellyeket planéták-
hinak, (nak
ezeknek úrjok
a' környékező vonás
az állatos kerület
közepin,
melly neveztetett
Nap-környékeze-
nek,
Egyéb kerületek
a' látás határozó
környékezet.

Meri

Meridianus, m 2
Aequator, m 3
duo Coluri, m 2
alier
Aequinoctiorum, n 2
vernus,
quando Sol m 3
Arietem, m
autumnalis
quando
Libram m
ingreditur:
alier
Solstitiorum;
castivi, us, a, um.
quando Sol
Cancerum m
hybernus,
quando
Capricornum m
ingreditur:
duo Tropici, m 2
Tropicus Cancr, m 2
Tropicus Capricor- und Steinbock-
ni: m 2
eorundem
Solstitiorum
limitores, m 3

der Mittage-Cir-
Circel/
der Mittelkreise:
die zween Coluren/
der eine/
der Tag und Nacht a'
gleiche/
(im Frühling/
wenn die Sonne
in den Widen;
im Herbst/
wenn sie
in die Waage
tritt:]
der andere/
der Sonnenwendera'
im Sommer/
wenn die Sonne
in den Krebs;
im Winter/
wenn sie
in den Steinbock
tritt:)
die zween Neben-
Freise/
der Krebs-Circel/
Tropicus Capricor- und Steinbock-
Circel;
(eben dieser
Sonnenwenden
Abzielere/
K 3

a' dél hágarozóke-
rület,
egyenlítő:
a' két tsonka kerüle,
egyik (tek
a' nap-éj-egyenlő-
fégekre,
(a' tavaszé,
midőn a' Nap
a' Kosba
az őszé, (őszel)
midőn
a' mértékbe
bé-lép:)
a' másik
a' Nap meg-fordulási
a' nyárié, [nyárban)
midőn a' Nap
a' Rákba.
a' télié, (telben)
midőn
a' Bak-szarvúba
bé-lép:)
a' két Nap-térítő
(fordító) kerületek
a' Rák térítője,
és a' Bak-térítője.

<i>quasi</i>	und gleichsam	és mint-egy
<i>termini, m 2</i>	die Marcksteine	határi
<i>curfus solaris, 1</i>	des Sonnenlauffs	a' Nap-forgásának ;)
<i>et tandem</i>	und endlich	és végezetre
<i>duo circuli polares,</i>	die zweyen Polars-	a' két tengely végi
	Freise/	kerületek,
<i>arctica</i>	der Nordfreis	az északi terület,
<i>et antarctica,</i>	der Süderfreis.	és a' déli terület.

CIV.

Planetarum aspectus. PlanetenStellungen.

A' bújdosó tsillagoknak helyhezterések.

<i>Luna f 1</i>	Der Mond.	Az Hóld
<i>percurrit Zodiacum</i>	durchreiset den	meg-kerüli (járja)
	Thierkreis	állatos kerületet
<i>singulis mensibus ;</i>	alle Monat.	minden hólnapban.
<i>Sol m 3</i>	Die Sonne	A' Nap
<i>anno ;</i>	in einem Jahr	egy esztendőben.
<i>Mercurius ♀</i>	Mercurius	A Mercurius ♀
<i>et Venus ♀</i>	und Venus /	és Venus ♀
<i>circa Solem,</i>	neben der Sonne	a' Nap körül,
<i>ille CXV.</i>	jener in 115.	amaz száz tizen-öt
<i>hac quingentis et</i>	die in 549.	ez öt-száz negyven-
<i>quadraginta novem</i>		kilencz
<i>diebus ;</i>	Tagen.	napoktan (nap-alat)
<i>Mars, ♂ m 3,</i>	Mars/	A' Márs ♂
<i>biennio ; n 2,</i>	in zweyen ;	két ;
<i>Jupiter, ♀ m 3,</i>	Jupiter/	A Jupiter, ♀
<i>ferè duodecim ;</i>	fast in zwölf ;	majd tizen-két ;
<i>Saturnus, ♀</i>	Saturnus	A' Saturnus ♀
<i>triginta ind. annis.</i>	indreißig Jahren.	harmincz esztendőben.

Hinc

<i>Hinc variè</i>	Daher sie mannig=	Ezért (ennek-okaért)
	faltig ;	sok-féle-képen
<i>inter se conveniunt</i>	zusammen kommen	alálkoznak össze
<i>et se mutuo adspiciunt ;</i>	und einander an=	és néznek (tekintenek
	schauen ;	egy-másra ;
<i>Ut hic sunt,</i>	Als hier sind/	A' mint itten
<i>Sol et Mercurius</i>	und ♀ in Zusam=	a' Nap és a' Mer-
<i>in conjunctione,</i>	mentunfft/	curius ♀ vannak
		össze jövésben,

<i>Sol et Luna in</i>	und in	Gegen=	a' Nap és a' hold	(
<i>oppositione,</i>		schein/	ellen-állásban.)
<i>Sol et Saturnus</i>	und	Him	Gedrit=	a' Nap és a' Satur-
<i>in trigono,</i>		schein/	nus ♀ három-szegű,	
<i>Sol et Jupiter ♀</i>	und ♀ in	He	a' Nap és a' Jupi-	
<i>in quadratura,</i>		vierdschein/	ter ♀ négy-szegű ;	
<i>Sol et Mars ♂</i>	und ♂ in	Ge	a' Nap és a' Mars	
<i>in sextili ;</i>		sechstschein.	♂ hatszegű-fényben.	

CV.

Phases Lunæ. Des Mondes Gestalten.

A' Hóldnak jelenési, (rűnési.)

<i>Luna f 1</i>	Der Mond	A' Hóld
<i>lucet,</i>	schemet/	fénlik, (világos)
<i>non suâ propriâ ;</i>	nicht mit eigenem	nem a' maga,
<i>sed à sole mutuâtâ</i>	sondern von der	hanem a' Naptól
<i>ut, a. um.</i>	Sonne entlehntem	költsen-veve
<i>lucet f 3,</i>	Licht.	világossággal.
<i>Nam</i>	Senn/	Mert
<i>altera ejus medietas</i>	dessen eine Hälfte	annak egyik fele
<i>semper illuminatur ;</i>	ist allemal helle ;	mindenkör meg-vi-
		lágosítatik ;
<i>altera manet caligi-</i>	die andere bleibt	a' másika homályo-
<i>nosa,</i>	finster.	scs marad.

Hinc

Hinc videmus eam Daher sehe wir ihn *Adert* kájnak azt.
in conjunctione Solis, in Zusammenkunft *tra* Nappal-való egy-
 mit der Sonne be. foglaltatásban
obscuram, imò nullam duncel/ ja gar homályosnak, sde
 nicht; semminek;
in oppositione im Gegenschein/ az ellenbe vetésben,
totam & lucidam, ganz und helle/ egészenk és világos.
(& vocamus [und nennen es (és hívjuk (nak
plenilunium): den Vollmond; (te/Höld töltének;)
aliás, dimidiam, andersmal die Hälffegyékör felét,
(& dicimus (und heißen es és mondjuk
primam das erste első
& ultimam quadrantem und letzte Viertel.) és utolsó negyednek.
Ceteroqui Sonstken Azon-kivül
erescit nimmt er zu vagy nevekedik,
aut decrescit, oder ab/ vagy fogy,
& vocatur, und wird genennet és hívattatik (nak)
falcata, (gibbosa) der gehörnte Mondfärlósnak. (szarvas-

CVI.

Eclipsis. Sonn- und Mond- Finsternisse.
A' Napban és Höldban-való fogyatkozások.
Sol m 3 Die Sonne A' Nap
est fons m 3 lucis f 3 ist die Quelle des a' világozágnak
 Lichts/ kút-feje
illuminans o 3 omnia od a alles erleucht/ meg-világosítván
 mindenekezt
sed non aber es werden de által nem harrat-
penetrantur nicht durchdrungen nak (meg nem jár-
 tatnak)
radiis m 2 ejus von ihren Strahlensugáritól (fényéről)
Corpora opaca, die dunkle Körper / a' tetét (homályos)
 ut: als: testek, egyminc:

Terra f 1 die Erde a' Föld
& Luna, und der Mond. és a' Höld,
Nam jacunt Denn sie werffen mert árnyékok vetnek
umbram f 1 Schatten
in locum oppositum. auff den ihnen ent- az ellenek- vetett
 gegenstehende Ort. helyre,
Ideo. Derhalben Azért,
cum Luna incidit wenn der Mond midőn az Höld belé
 kömmt talál menni
in umbram terra, in den Schatten deraz földnek árnyékába
 Erde/
obscuratur: wird er verfinstert: meg- homályosodik:
quod vocamus welches wir nennen mellyer hívunk
eclipsin f 3 (deliqui, eine Mondfinsternis- Höld-fogyatkozása-
 um Luna). niß. nak,
Cum verò Wenn aber Mikoron penig
Luna currit der Mond lauffet az Höld jár
inter Solem zwischen die Sonne a' Nap
& Terram, und die Erde/ és Föld között,
obregit illum verdecket er jene bé-fedi amaze
umbrâ suâ mit seinem Schatté árnyékával:
& hoc vocamus und diese neken wir esz hívjuk [nak,
eclipsin Solis m 3 eine Sonnfinsternis/ Nap-fogyatkozása-
quia nobis adimie weil er uns benimmt mert el-fogja (veszi)
 elötteünk
prospectum Solis das Untlitz der a' Napnak szinét,
 Sonne/
& lucem ejus: und deren Licht: és annak világozágnak
nec tamen Sol und doch die Sonne mind aző által a' nap
aliquid patitur; leidet nit darunter/ semmit sem szenved,
sed terra, sondern die Erde. hanem a' föld.
 K 3

CVII.

Globi terrestris Hemisphaerium superius.

Der Erdkugel Oberflache.

A' Földi-golyóbisnak felső-fele.

Terra	Die Erde	A' Föld
est rotunda :	ist rund/	gömbölyű
propterea	derhalben	azért
figenda est	ist sie zu bilden	ábrázolni kell azt.
duobus	in zweyen	két
Hemisphaeris n 2	Halbkugeln.	két golyóbisokkal.
Ambitus ejus	Ihr Umfang	Annak környéke
est trecentorum	hält dreyhundert	tart három-száz hat
sexaginta	und sechzig	van
graduum m 4	Grade/ (Stufen)	darabot.
Iguorum quisque	(deren ieder	(melynek mindenike
facit quindecim	machet fünfzehn	tészen tizen-öt
milliaria n 2	Germanische Meilen)	Német mil-földet
nica,		
seu quinque millium	oder fünfftausend	avagy öt-ezer s' négy
quadringentorum	und vierhundert	száz
milliarum :	Meilen :	mil-földet :
& tamen	und dennoch	s' mind-azon által
est punctum n 2	ist sie nur ein Puncttsak egy pont az	
& conferatur	wenn man sie ver-	hogy-ha az-egész vi-
	gleicht	lághoz
etiam orbe m 3	wie dem ganzen	hásonlittatik,
universa	Weltrund	
eius	dessen	mellynek
centrum n 2 est	Mittelduff sie ist.	ő a' kellő-közepé.
Longitudine ejus	Ihr Länge	Annak hosszúságát
dimetiuntur	messen	meg-mérk

Geo.

Geometria m 1
climatum n 3
latitudinem f 3
parallelis m 2

die Erdmesser
mit Gleichstrichen;
die Breite/
mit Quärstrichen.
a' föld-mérők
egyes vonásokkal
a' szélességet,
keresztül vont voná-
sokkal.

Eam ambit
Oceanus, m 2

Sie umfließet
der Ocean (das
Welt-Meer)

& perfundunt
quinque maria
Mediterraneum,

und durchgessen
fünf Meere/
das Mittel-Meer/
a' belsek/ föld-köze-
pin-való) tenger

n 2
Balticum,

der Belt/
a' Daniai (Balticum)
tenger,

Erythraum,
Persicum,
Caspium.

das rothe Meer/
das Persische/
das Caspische.
a' Veres-tenger,
a' Persiai,
a' Caspium-béli.

CVIII.

Globi terrestris Hemisphaerium inferius.

Der Erdkugel Untere Fläche.

A' Föld-golyóbisnak alsó fele.

Terra f 1 globus m 2	Die Erdkugel	A' földnek golyó- bisa
distribuitur	wird getheilet	fel-osztatik
in Zonas quinque :	in fünf Erdstreiche:	öt szakasztekakra :
quarum	deren	mellyeknek
duae frigidae	zween Kalte	a' két hidegje,
sunt inhabitabiles.	sind unbewohnbar;	lakhatatlan :
duae temperatae	zween gemäßigte/	a' két mértékletes,
& torrida,	und der hitzige/	és a' hev (sütő) me-
habitantur.	werden bewohnet,	laksák (leger,

Cate.

<i>Ceterum</i>	<i>Sonsten</i>	<i>Egyébaráne</i>
<i>divisa est,</i>	<i>in sie getheilet</i>	<i>el-vagyon osztva,</i>
<i>in tres continentes:</i>	<i>in drey feste Lande:</i>	<i>három tér (öszve-fogódarab) földekre.</i>
<i>Nostram</i>	<i>Unsero/</i>	<i>a' miénkre,</i>
<i>que</i>	<i>welches</i>	<i>(wird)melly</i>
<i>subdividitur</i>	<i>wieder getheilet</i>	<i>fel osztatik</i>
<i>in Europam, f 1</i>	<i>in Europa/</i>	<i>Europára,</i>
<i>Asiam</i>	<i>Asia</i>	<i>Afiára</i>
<i>& Africam;</i>	<i>und Africa;</i>	<i>és Africára;</i>
<i>in Americam</i>	<i>in America/</i>	<i>a' déli</i>
<i>Meridionalem</i>	<i>das Mittagige</i>	<i>és északi</i>
<i>& Septentrionalem,</i>	<i>un' Miternächtsche</i>	<i>Americára,</i>
<i>cujus Incola m i</i>	<i>dessen Inwohner</i>	<i>mellynek lakosai</i>
<i>nobis</i>	<i>uns</i>	<i>lábokkal. (pek;</i>
<i>sunt Antipodes</i>	<i>die Füße zutehren:</i>	<i>nékünk fordület né-</i>
<i>& in</i>	<i>und in</i>	<i>és a' (országára)</i>
<i>terram Australem</i>	<i>das Mittagland/</i>	<i>dél-felé- való földre</i>
<i>adhuc</i>	<i>so noch</i>	<i>melly még</i>
<i>incognitam.</i>	<i>unbekant ist.</i>	<i>esméretlen.</i>
<i>Habitantes</i>	<i>Sie da wohnen</i>	<i>A' kik laknak</i>
<i>sub arcto, f 2.</i>	<i>unter dem Nordpol/</i>	<i>az északi tengely</i>
		<i>alat,</i>
<i>semestrales habent</i>	<i>haben ein halb Jahreszoknak</i>	<i>vagyon fél</i>
		<i>esztendeig tartó</i>
<i>noctes diesque.</i>	<i>Nacht und Tag.</i>	<i>éjtszakájok és napjok.</i>
<i>In maribus</i>	<i>In den Meeren</i>	<i>A' tengerekben</i>
<i>natant</i>	<i>(schwimmen</i>	<i>úszikálnak</i>
<i>infinita Insula.</i>	<i>unzählich viel Inseln</i>	<i>szántalan sok szigetek</i>

CXI.

Europa.

Europa.

Európa.

Ja

<i>In nostra Europa</i>	<i>In unserm Europa</i>	<i>A' mi Európánkhán</i>
<i>sunt regna n. 2.</i>	<i>sind die vornemstena' leg-fövebb orszá-</i>	<i>gok;</i>
<i>primaria:</i>	<i>Reiche:</i>	
<i>Hispania, f 1</i>	<i>Hispanien/</i>	<i>Spanyol-ország,</i>
<i>Gallia, f 1</i>	<i>Frankreich/</i>	<i>Francia-ország,</i>
<i>Italia,</i>	<i>Wälschland/</i>	<i>Olasz-ország,</i>
<i>Anglia, [Britannia)</i>	<i>Engelland/</i>	<i>Anglia-ország,</i>
<i>Scotia,</i>	<i>Schottland/</i>	<i>Skotia-ország,</i>
<i>Hybernia,</i>	<i>Irland/</i>	<i>Irland-Ország,</i>
<i>Germania,</i>	<i>Teutschland/</i>	<i>Német-Ország,</i>
<i>Bohemia,</i>	<i>Böhheim/</i>	<i>Cséh-Ország,</i>
<i>Hungaria,</i>	<i>Hungarn/</i>	<i>Magyar-Ország,</i>
<i>Croatia,</i>	<i>Croatien/</i>	<i>Horvát-Ország,</i>
<i>Dacia,</i>	<i>Dacien (Walachey)</i>	<i>Erdély, [Oláh-ország</i>
<i>Slavonia,</i>	<i>Slavonien/</i>	<i>Tót-Ország,</i>
<i>Gracia,</i>	<i>Griechenland/</i>	<i>Görög-Ország,</i>
<i>Thracia,</i>	<i>Thracien/</i>	<i>Rátz-Ország,</i>
<i>Podolia,</i>	<i>Podolien/</i>	<i>Podölya,</i>
<i>Tartaria,</i>	<i>Tartarey/</i>	<i>Tatár-Ország,</i>
<i>Litvania,</i>	<i>Litau/</i>	<i>Litva-Ország,</i>
<i>Polonia,</i>	<i>Polen/</i>	<i>Lengyel-Ország,</i>
<i>Belgium, n 2</i>	<i>Niederland/</i>	<i>alsó- Német-Ország,</i>
<i>Dania, f 1</i>	<i>Dennemarck/</i>	<i>Dán-Ország,</i>
<i>Norvegia,</i>	<i>Norwegen/</i>	<i>Norvég-Ország,</i>
<i>Svecia,</i>	<i>Schweden/</i>	<i>Svecia-Ország,</i>
<i>Lappia,</i>	<i>Lappland/</i>	<i>Lapp-Ország,</i>
<i>Finnia,</i>	<i>Finnland/</i>	<i>Finn-Ország,</i>
<i>Livonia,</i>	<i>Lifland/</i>	<i>Livony-Ország,</i>
<i>Borussia,</i>	<i>Preussen/</i>	<i>Prusz-Ország,</i>
<i>Moscovia,</i>	<i>Moskau/</i>	<i>Muszka-Ország,</i>
<i>Russia,</i>	<i>Reussen.</i>	<i>Rusz-Ország.</i>

Ethica,

Ethica.

Die Sittenlehre.

Az erköltsokról tanító tudomány.

Vita haec est via;

Dieses Leben ist Ez az élet út,
f i ein Weg/

five bivium, n 2

oder ein Schiedweg vagy kettős-út,

simile n 3

gleich hasonló

litera Pythagorica Y.

dem Buchstaben des a' Pythagoras bötü-
Pythagoras Y. jéhez az Y-hoz,

enjus sinister trames

dessen lincker Fuß- mellynek bal-kéz-fe-
m 3 steig lél-való ösvényén

est latus; a, um.

breit;

dexter a, um.

der rechte

izéles;

a' jobb-kéz felől való

angustus

eng ist:

keskeny:

(nak,

ille vitii n 2 est

Jener ist des Lasters amaz a' gonofság.

hic virtutis, f i

dieser der Tugend-és a' jóságának útja.

Steig.

Adverte juvenis,

Mercke auff Jüng

Figyelmezzél reá,

c 3

ling/

iffiú!

Herculem imitare.

ahmé nach dem

azHerculest kövessed

m 3

Herculeb.

Sinistram linque,

Verlass den zur

Hadd-el a' bal-kéz-

vitium averfare,

hasse das Laster;

utáljad a' vétkeket:

speciosus additus

es ist ein schöner

Tekéntetes(gyönyör-
rű) a' bé-méneterel

sed turpis

aber ein schändlicherde

gyalázatos(rúe)

& praeceps exitus.

und gáher Ausgangés

nyakra-főre-vető

m 4

a' ki-méneterél.

Ingre

Ingrederet dextera Wandle zur Rech-

Meny-el jobb kéz-
felé,

muti spinosa:

ob er schon dornichtha szinten-tövises-is,
ist:

nulla via

kein Weg

akar melly út sem

est in via virtutis, f 3

ist der Tugend un-
útatlan a' jóságok,

wegsam:

sequere,

folge/

menny-el (utánna)

quò virtus ducit.

wohin dich die Tu-

valamelly-felé a' jó

gend führet/

indulat viszen,

per angusta

durch die Enge

a' szorosságon

ad angusta, n 3

zum Gepränge/

a' méltóságra,

ad arcem f 3 honoris,

zum Schloß der

a' betűletnek (tisz-

m 3

Ehren.

rességnek)várába.

Medium n 2 tene,

Halte die Mittela

Maradj-meg a' kő-

Bahn/

zép-úton

& rectum tramitem, und den geraden

és az egyenes ösvé-

Steig:

nyen:

sic turisimus ibis.

so wirst du am st-

ekképen igen biz-

chersten gehen.

vást(bátarán) fogsz

el-menni.

Cave, excedas

Siehe zu/ daß du

Meg-lásd, hogy ki

nicht austreteft

(el) ne térj

à dextera:

von der Rechten:

a' jobb-kézről:

affectus m 4

die Gemüths Nei-
az indulatokat,

gungen/

equum m 2 ferocem,

das unbändige

a' délezeg (támitat-

o. 3.

Pferd/

lan, vad-természertű)

lovat,

compesce freno,

zähme/

meg-zabolázzad,

ne praeceps fias,

daß du nicht stürz-

hogy ayakra főre ne

best.

essél.

Cave,

Cave, deficias Siehe daß du nicht Meg laß, hogy el
abtretenst ne hajolj
ad sinistram, zur Linken/ bal-kézre,
asnuina segnitie: f 3 in fesselhafter faul-izamári - reisségböl:
heit:
sed progredere sonderh rucke fort hanem meny-elő
constanter, beharrlich/ állhatatosan,
pertende ad finem dringe zum Ende: erőlködél a' végre,
sic coronaberis. so wirst du gekrönetekképen meg-koro-
werden. nártatol.

CXI.

Prudentia. Die Klugheit. Az Okosság.
Prudentia, f 1 Die Klugheit Az eszesség.
omnia circumspicitur. sihet umher auff mindenekre körös-
alle Sachen/ környül tekint,
ut serpens, c. 3. wie eine Schlange mint-egy kigyó,
agitque, und thut/ nem-is tselekszik
loquitur, vel cogitat redet/ oder dencket/ szól, vagy gondol
nihil incasum nichts vergebens. semmit-is héában.
Respicit, Sie sihet zurücke/ Vissza tekint,
tanquam in speculum als in einen Spigelmint egy tükörbe,
n 2
ad praterita: auff das vergangneaz el-múlt dolgokra
& prospicit, und sihet vor sich/ előre-is tékin,
tanquam telescopio, als durch ein Per- mint egy perspecti-
n 2 spectiw/ vum által,
futura, us, a, um. auff das Künftige/a' jövendőkre,
sen finem: oder auff das Ende:avagy végre:
atque ita perficit, und also ersihet sie/ és ekképen által látja
quid egerit: was sie gethan habemie tselekedet légyé:
& quid

Quid agendum und was noch zu és mit kellessék meg-
restet? thun ist. tselekedni?
Altionibus suis Zhren Verrich- Az ő tselekederiben
perficit stecket sie (tungen fel-tészen
honestum, us, a, um. einen ehrbaren tisztoséges,
utilem, is, e. c. 3. nugsbahren/ hasznos,
simulque, und zugleich/ 's mind pedig,
si fieri potest. so es seyn kan/ ha lehetséges,
Iucundum scopum. belustbabren Sweet, gyönyörű (kedves)
(finem] czélt. (végét)
Scopo (fine) prospe- Nach aussersche- El gondolván a'
cto, m 2, nem Sweet/ véget,
difficili sihet sie sich um fel-kerefi
media, n 2 nach Mitteln/ az eszközöket
ceu viam, als den Weg/ mint olly útat,
qua ducit ad scopum, der zum Ziel führet/ melly a' czélhoz
(finem) (véghez) viszen;
sed certa & facilia, aber gewisse und de bizonyosokat és
leicht/ könnyüeket,
potius pauciora, und lieber wenige/ inkább keveseket,
quam plura: als viele/ hogy nem mind so-
kakak:
ne quid impediatur. damit nichts hinde=hogy valami meg ne
re. akadályoztasson.
Occasioni f 3 Auf die Gelegen- Az alkalmatosságra,
[qua, (welche/ (heit)az melly,
fronte capillata, an der Stirne baas elől(a' homlokán)
f 3 richt/ üstökös,
sed vertice calva, aber am Scheitel hátul pedig kopasz,
m 3 fahl/
L

ad hac

<i>ad hac alata,</i>	über das beflügelt/ e' selet (ezen kivül)	szárnyas lévén
<i>facile elabitur]</i>	leichtlich entwischt/	könnyen el-szalad)
<i>attendit,</i>	gibt sie Achtung/	reá vigyáz,
<i>capitque cam.</i>	und greift darnach és azt meg-fogja.	
<i>In via</i>	Auff dem Weg	Az úton
<i>pergit</i>	fähret sie fort	el-mégýen
<i>cautè (providet:)]</i>	vorsichtig:	akoslan: (észessen)
<i>ne impingat,</i>	daß sie nicht anstos-	hogy meg-ne ütköz-
	se/	zón,
<i>aut aberrat,</i>	oder irr geht.	avagy el ne téved-
		gyen.

CXII.

Sedulitas. Die Fleißigkeit. A' szorgalmatoság.

<i>Sedulitas f 3</i>	Die Fleißigkeit	A' szorgalmatoság
<i>amat labores,</i>	liebet die Arbeit/	'szereti a' munkát,
<i>fugit ignaviam,</i>	hasset die Faulheit/	távoztatja a' rehsé-
		get,
<i>Semper est in opere,</i>	ist immer beschäff-	mindenkor foglala-
	tigt/	toskodik, (dolgozik)
<i>ut formica, f 1</i>	wie die Ameise:	mint a' hangya:
<i>& comportat sibi,</i>	und trägt ihr zu-	és takar (öszve-hord]
	sammen/	mágnak,
<i>ut illa,</i>	wie diese/	valamint amaz,
<i>copiam omnium re-</i>	einen guten Vorrath	minden-féle bűséget
<i>rum,</i>	aller Dinge.	
<i>Non dormis semper,</i>	Sie schläffet nicht	Nem alszik min-
	immer/	denkoron,
<i>aut se vias agit,</i>	oder seyrret/(faulenzavagy innépel,	
	get/)	ut ignavum

<i>ut ignavus,</i>	wie der Faulste	mint a' túnya, (rest)
<i>& cicada,</i>	und die Heuschrecke,	és a' sáska;
<i>quos tandem</i>	welche endlich	kiket végre
<i>premit inopia,</i>	drückt die Armuth/	szegénység szorog-
		at, (hánt]
<i>Inceptum, a. um,</i>	Was sie angefan-	A' mihez kezdette
	gen/	
<i>alacriter urget,</i>	dem setzt sie fleißig	azt serényen üzi,
	nach/	
<i>usque ad finem m 3</i>	biß zum Ende/	mind végig;
<i>nihil procrastinat,</i>	sparet nichts auff	femmit holnapra
	Morgen/	nem halaszt,
<i>nec cantat</i>	und singet nicht	nem-is éneklí
<i>cantilenam</i>	den Gesang des	az holló énekét,
<i>corvi, m 2</i>	Raben/	
<i>qui ingeminat</i>	welcher immer ruft:	a' ki mindenkor tsak
		azt kiáltja
<i>cras, cras.</i>	cras/ cras/ das ist/	cras, crás, az, az, hol-
	morgen/ morgen.	nap, holnap.
<i>Post exantilatos labores,</i>	Nach vollendeter	A' véghez vit mui-
	Arbeit/	ka után,
<i>& lassata m, a, um,</i>	und ermüdet/	és el fáradván,
<i>quiescit:</i>	ruhet sie:	nyugszik:
<i>sed quiete recreata,</i>	aber/ wenn sie ausgeleget	nyugodván,
	geruhet/	pedig,
<i>ne otio n 2 advescat,</i>	daß sie nit des Nis-hogy	az hivalkadás-
	figgangs gewöhne/	hoz ne szokjon,
<i>redit ad negotia, n 2</i>	fehret sie wieder	vissza tér a' dologra
	zu den Geschäften.	(munkára)
<i>Diligens o 3 discipu-</i>	Ein fleißiger	A' szorgalmas ta-
<i>lus m 2</i>	Lehrschüler/	nítvány,
<i>similis est apibus,</i>	ist gleich den Bienen/	asonló a' méhekhéz
	L 2	qua

qua ex variis floribus welche aus vielerley mellyek sok féle vi-
m 3 Blumen rágokból
mel congerunt Honig einsammilen mézet gyűjtenek
in alveare n 3 faum. in ihren Stock. az ő kaptárakba.

XXIII.

Temperantia. Die Mäßigkeit. A' Mértékletesség.

Temperantia, Die Mäßigkeit / A' mértékletesség,
praescribit modum m 2 schreibt Masse für módor szab
cibo m 2 ac potui m 4 dem Essen und az ételben és italban,
Trincken/

& continet und hält an és meg tartóztatja
cupidinem, f 3 die Begierde/ a' kívánságot,
cum freno: n 2 als mit einem Zaum mint egy zabolával,
& sic moderatur und also és ekképen
omnia, mäßiger sie alles/ meg-mértékel min-
deneket,
ne quid nimis fiat, damit nicht zu viel hogy mod-nélkül ne
geschehe. légyen valami.

Heliones m 3 Die Schlemmer A' robzódok (része-
(gancones m 3) (Säufer) gesek)

inebriantur, sauffen sich voll und reszegeskednek,
tiubant, raumeln/ Troll/tántorognak,
ructant [vomunt] speyen/ (forzen) ikölsödnek (hánnak)
& rixantur. und hadern. és garázdálkodnak.

E crapula Aus der Schlem= A részegségből
miereny/ (robzódásból)

oritur entsteher származik
lascivia: Geilheit: a' fajtalanság;
ex hac, aus dieser ebből,
vita libidinosa, ein unzücht Leben/ a' bűja élet

inter

inter fornicatores, unter Hurern a' kurvások
& scorta. n 2 und Schiepsäckchen / és kurvák között,
osculando, (basando) mit Küssen/ tsókolgatással,
palpando, Berasten/ tapogatással,
amplexando, Umarmen (Herz) ölelgetéssel,
& tripudiando. und Tanzen (hüpf) sétánczólással.

CXIV.

Fortitudo. Die Starckmüchigkeit oder Tapferkeit
A' Bátorság, [Az elmének erősege]

Fortitudo f 3 Die Starckmüchigkeit/ A' bátorság

est impavida. ist unerschrocken. nem félénk [rettegő]
in adversis, in Ungemach/ a' szerentsétlenségbe
ut leo, m 3 wie ein Löw. mint egy oroszlán,
& confidens, und getrost; és bizakodó;
at non timida, aber nicht trotzig/ de nem fél-suvolko-
dott. (maga-hitt)

in secundis: im Wohlwesen: a' jó állapotban:
innixa sich stehend támaszkodván
suo columini n 3 auff ihren vesteren erős oszlopjára,

Grund/
constantia; der Beständigkeit; az állhatatosságra,
& eadem und eines Sinnes és azon elmével
in omnibus; in allem; mindenekben;
parata us, a, um. fertig/ kész
ad utramq; fortunam beyderley Glück mind a' két. felé sze-
(műts) rentsét
a quo animo m 2 mit gleichem Ge= egyenlő el-mével
serendam us, a, um. zu ertragen. el-szenvedni. (tűrni)

L 3

Clypeo

<i>Clypeo m 2</i>	Mit dem Schilde	A' türhetésnek
<i>tolerancia f 1</i>	der Duldmütigkeit/	pálsával,
<i>excepit</i>	versetzt sie	ki-fogja (üti)
<i>ictus m 4</i>	die Streiche	a' szereztséklenség-
<i>infortunii; n 2</i>	des Unglücks;	tsapásit; (nek)
<i>& gladio m 2</i>	und mit dē Schwerdē	a' hátorságnak
<i>virtutis f 3</i>	der Tapfferkeit/	kardjával,
<i>propellit</i>	treibet sie ab	el-kergeti (üzi).
<i>hostis c 3</i>	die Feinde	az elme tsendeségé-
		(nek,
<i>euthymia,</i>	der Gemütsruhe	ellenségit,
<i>nempe affectus. m 4</i>	nemlich/die Be-	tudatlik az indúl-
	gierden (Affecten)	tokot.

CXV.

Die Gedult. A' békeség szenvedés.

<i>Patientia f 1</i>	Die Gedule	A' békeséges-tűrés.
<i>tolerat</i>	erduldet	el-szenvedi,
<i>calamitates</i>	die Vnfälle	a' nyomorúságokat,
<i>& injurias f 1</i>	und das Vnrecht	és bocszúságokat,
<i>humiliter,</i>	demüthiglich	álázatosson,
<i>ut agam,</i>	wie ein Schaaff;	mint a' bárány;
<i>sauquam paternam.</i>	als eine Väterliche	ugy-mint atyai
<i>us, a. um,</i>		
<i>ferulam Dei,</i>	Zücherte Gottes.	tsapását (veszfejét).
		az Istennek,
<i>Interim inuitur.</i>	Unter dessen	Azomban ragasz-
	ret sie sich	codik (bízik).
<i>spei f 3 anchora,</i>	auff den Anker dera'	reménységnek vas-
	hoffnung /	matkájához,
<i>ut navis f 3</i>	(wie ein Schiff/	(mint egy hajó,
		in ma-

<i>in mari 3 fluctuans</i>	das auff dem Meeremelly a' tengeren ha-	boz)
	(schwebt)	
<i>DEO supplicat.</i>	flehet Gott an	az Istennek könyörög
		(esedez]
<i>illachrymando;</i>	mit Thränen;	könyhállatással;
<i>& expectat</i>	und wartet	és várja
<i>post nubila n 2</i>	nach dem Regen	a' felyhő után
<i>phaebum; m 2</i>	den Sonnenschein:	a' napot;
<i>ferens mala.</i>	erträgt das Böse/el-tűrvén a'	gonoszt.
<i>sperans meliora.</i>	hoffend das Bessere.	remélvén jobbat,
<i>Contra,</i>	Dargegen	Ellenben
<i>impatiens o 3</i>	ein Ungeduldiger	a' türhetetlen
<i>plorat, lamentatur.</i>	heulet/ wehklaget/	fr. jajgat,
<i>debacchatur in se-</i>	wütet wider sich	dühösködik (dúl-fúl)
<i>ipsum.</i>	selbst/	magára.
<i>obmurmurat</i>	widerbellet	ellene morog
<i>ut canis, c 3</i>	wie ein Hund/	mint az eb,
<i>& tamen nil proficit.</i>	und gewinnt doch	és mindazonáltal
	nichts damit;	semmit sem hasz-
		nál véle;
<i>tandem desperat.</i>	endlich verzweifelt	végtere kétségbe
	er/	esik,
<i>& fit avocbir</i>	und wird sein selbstes	maga gyilkossa lé-
<i>(propicidam 1)</i>	Mörder:	szén:
<i>injurias</i>	das Vnrecht	a' bocszúságokére
<i>vindicare cupit.</i>	suchet er zu rächen/	bocszút allanni igye-
<i>furibundus.</i>	wütend.	dühösön. (kezik.

CXVI.

<i>Humanitas.</i>	Die Leutseligkeit.	Az Emberség.
<i>Hominis m 3</i>	Die Menschen	Az emberek terem-
<i>facti sunt,</i>	sind geschaffen/	tertenek.
	L 4	ad mutu-

ad mutua commoda: einer dem andern
zum bnsten: egy-más hasznára
(javára)
ergo sint humani. darumb sollen sie
seyn leutselig. azért legyenek em-
berségesek.
Sis suavis c 3 Sey annemlich Légy-kedves
& *amabilis, vultu* und holdselig von és édes (szerelme-
m 4 Gesichte; tekintetű,
comis & urbanus, höflich/ (discret] nyájás és betsületes,
(tisztességes]
gestu m 4 von Sitten magad tartásában
(viselésben)
ac moriaus: m 3 und Gebärden; és erköltsidben;
affabilis c, 3 e, n. 3 wolsprächig/ jó beszédű,
& *verax o 3* und warhafft és igaz,
ore; von Mund (Wor- szavaidban:
ten :)
candons o. 3. & brünstig und treu búzgó szeretettű, és
cand'idus a, um. hűséges
sorde. n 3 von Herzen. szived-szerint.
Ama, Liebe/ Serefs,
& *amaberis:* und also wirst du és eképen szerettetel:
lieb seyn:
& *siet* und es wird werdenés leszen
mutua amicitia, eine Wechselfreund- az egymás-között
schafft/ való barátság.
cem surturum m 3 wie der Turteltau= valaminémű a' gerli-
ben czéké,
concor. o 3 einträchtig/ egyező,
mansuetus, a, um. sanftmüthig/ szelid,
& *utrinque* und beyderseits és mind a' két rész-
röl (félről)
bene-

benevolus, a, um. wolgeneigt. jót kívánó, (jóra
igyekező.)
Morosi us, a, um. Unfreundliche A' barátságtalan
homines, Leute/ [kedvetlen] emberek,
sunt odiosi, sind feindselig/ gyűlölségesek,
torvi, us, a, um, scheelsichtig/ komor-tekinetűek,
ilopidi, us, a, um. unhöflich/ parasztok [éktelenek]
contentiosi, zänckisch/ vetzekedők,
iracundi, us, a, um, zornstichtig/ haragosok,
crudelis, grausam kegyetlenek (nek,
ac implacabiles, und unversöhnlich/ és engesztelhetetle-
(*magis lupi m 2* (mehr Wölffe (iakáb farkasok
& *leones, m 3* und Löwen/ és orofzlánok,
quam homines,] als Menschen/) hogy-nem mint em-
berek)
& *inter se* und unter sich selbst és magok között
discordes, uneinig/ vízfizza-vonók: (há-
borgók)
hinc confligunt duella. daher sie sich balgen. azért bajt vának.
Invidia. f I Der Neid/ Az irigység
alii male cupit, mißgünstet andern másoknak gonosz-
kiván,
& *conficit seipsum,* und verzehret sich és önnön magát e-
selber. méfzti-meg.

CXVII.

Justitia.

Die Gerechtigkeit. Az Igaság.

Justitia f I
pingitur, sedens

Die Gerechtigkeit Az Igaság
wird gemahlt/ sitzend irattatik, ülven

L 5

in la.

<i>in lapide quadrato</i>	auff einem Viereck	egy négy-szegű kö-
	stein:	vőn:
<i>nam debet esse</i>	denn ſie ſol ſeyn	mert mozdithattat-
<i>immobilis:</i>	unbeweglich:	kell lanni. (lanna)
<i>obvelatus m. a. um.</i>	mit verbundenen	bé kötött szemekkel
<i>oculis, m. 2.</i>	Zugen/	
<i>ad non respiciendum</i>	nicht anzusehen	hogy meg-ne tekin-
		tse (válogassa)
<i>personas: f. 1</i>	die Personen:	a' személlyeket;
<i>alandus</i>	zubaltend	bé-dugván.
<i>sinistram aurem,</i>	das lincke Ohr/	a' bal-fület,
<i>reſervandam</i>	vorzubehalten	hogy azt tartsa
<i>alteri parti:</i>	dem andern Theil	a' másik résznek;
<i>dexterâ tenens</i>	in der Rechten hal-	job-kézben tartván.
	tend	
<i>gladium m. 2</i>	ein Schwert/	egy kardot.
<i>& franum: n. 2.</i>	und einen Saum:	és egy féket:
<i>ad puniendum</i>	abzuſtraffen	hogy megbüntesse
<i>& coercendum</i>	und anzuhalten/	és zabolázza a' gono-
<i>malos. m. a. um.</i>	die Böſen:	szokat;
<i>Præterea ſtateram.</i>	Über das eine	Azon-kivül egy
	Wage/	font-mértéket.
<i>cujus dextra lanci</i>	in dern rechte	Schalmellynek jobbik ſer-
		penyőjébe
<i>merita, n. 2</i>	die Verdienſte/	az érdemek.
<i>ſiniſtra</i>	in die lincke/	a' bal-felől-valóba.
<i>præmia n. a. poſita.</i>	die Belohnungen	a' jutalmok bé-veret-
	gelegt/	vén.
<i>ſibi invicem.</i>	gegen einander	egymás között
<i>ex æquantur</i>	abgegleicht/	egyenlökké tételnek
<i>atque ita boni</i>	und alſo die fromi	és ekképen a' jámbor-
	men	rok

ad

<i>ad virtutem, f. 3</i>	zur Tugend/	a' jóſágra,
<i>cum calcariibus, m. 3.</i>	gleich als mit	mintegy, ſarkantyúk-
	Sporren/	kal.
<i>incitantur.</i>	angetrieben werdē	felindittarnak.
<i>In contractibus,</i>	In abhandlungen	Az alkuvásokban,
<i>candide agatur.</i>	ſol man redlich ver-	híven légyen-meg a'
	fabren;	dolog.
<i>pactis & promiſſis n. 2</i>	die Verträge und	a' fogadások és ígé-
	Zuſagen.	retek
<i>ſteur:</i>	halten:	meg tartaffanak e
<i>depoſitum & mutuum</i>	das Hinterlegte	a' le-tett marha és
	und Geliehene	adóſság
<i>reddantur:</i>	wieder geben:	viſſza adattaffanak:
<i>nemo c. 3 expiletur</i>	niemand ſol beſto-	senki meg ne ſoſztat-
	len,	taſsék,
<i>aut ledatur;</i>	oder verletzet;	avagy ſértetteſsék,
<i>ſuum cuique tribua-</i>	icdem das ſeine	kinék kinék az övéje
<i>tur:</i>	werden:	meg-légyen:
<i>hac ſunt præcepta</i>	diß ſind Geſetze	eze az igáſságna
<i>Juſtiæ.</i>	der Gerechtigkei.	törvényi
<i>Italia prohibentur</i>	Solche Sachen	Illyetén dólgo
	werden verboten	tiltatnak-meg
<i>quinto & ſeptimo.</i>	im fünften und ſie-	az ſtönnek
	benden	ötödik és hetedik
<i>præcepto, DEI.</i>	Gebot Gottes /	parantsalagában,
<i>& merito.</i>	und billig	és méltán
<i>cruce f. 3 ac rotâ.</i>	mit Galgen und	akafzfával s' kerék-
	Kad	kel
<i>ponuntur.</i>	abgeſtraffet.	büntetteſnek-meg.

CXVIII.

Liberalitas. Die Mildigkeit. Az Adakozás. Libe-

Liberalitas, f 3

Die Mildigkeit/

Az adakozás,
(gazdálkodás)

modum servat hält Masse módott tart
circa divitias, f 1 pl. in dem Reichthum/a' gazdagság körül,
quas honeste quarit: welchen sie ehrlich mellyet emberül
 erwirbt: (betsületesen) keres:
ut habeat, quod lar- damit sie habe zu
gitur geben
egewis; m, a, um. den Fürstigen; a' szükölködőknek;
Hos vestit, Diese kleidet/ Ezeket meg-ruházza.
nutrit, nehret/ táplálja.
& dicit, unb begabet sie/ és meg-ajándékozza,
hilari c. 3 vultu m 4 mit fröhlichem Ge- víg orczával, [jó ked-
 sikt/ vel,)
& alata manu f 4. und fliegender Hand. és szárnyas kézzel.
Opes f 3 pl. Die Güter Javait (értékit)
subjicit sibi: unterwirft sie ihr /maga alá veti,
non se illis: und nicht sich ihnen;nem magát azok alá,
ut avarus, m 2 als der Barge/ mint a' fösvény:
qui habet, ut habeat, der da hat das/ a' kinek vagyon,
 daß er habe/ hogy legyen
& bonorum suorum und seines Guts és a' maga javainak
non possessor m. 3. kein Besitzer ist/ nem ura,
 est,
sed custos, sondern ein Hüter/ hanem erzője,
& insatiabilis, und ganz unersätt- és telhetetlen lévén,
 lich/
semper corradit stets eintrazet mindenkör öszve-va-
 kar [kapar)
ingvibus suis, mit seinen Blauen. körmeivel.

Sed

Sed parcat etiam,

Doch sie spare
auchMind-azon-által
megkéméli mégis

& asseruat suas res und verwahret ihre's el-teszi hol-va-lo-
 Sachen
occludendo: sie verschliessend: bészárván (rekeszt-
 vén) azt;
ut semper habeat. damit sie allzeit ha=hogy legyen minden-
 be (der kor néki.
At prodigus m 2 Aber ein Verschwen De a' tékozló
male disperdit verthut übel/ gonoszúl elvesztegeti
bene parit, was wohl gewoñenaz igaz keresményt,
ac tandem eget. und muß endlich és végtére szükséget
 darben. lát. (el-nyomorodik)

CXIX.

(fáság.

Societas conjugalis. Der Ehestand. Az házastár-

Matrimonium n 2 Der Ehestand Az házasság
& DEO m 2 est insti- ist von Gott einge=az Istentől rendelce-
 rutum, setz ter,
in Paradiso, m 2 im Paradeis / a' Paraditsomban,
ad mutuum adjuto- zur Gehülffschafft egymás segitségére
 rium, n 2
& propagationem f 3 und Fortpflanzung és az emberi nemzet-
humani generis n 3 des Menschlichen sègnek
 Geschlechts. szaporítására.
Vir m 2 juvenis c. 3 Ein Jungmann/ Az ifjú legeny,
 [coelebs) (Junggesell)
conjugium initurus, so heurathen wil/ megakarván ház-
instructus sit sol begabet seyn birjon [fodni,
aut opibus, entweder mit Reich=vagy gazdagsággal.
aut arte f 3 & scien- tium/oder mit Kunst=vagy mesterséggel
 tiâ f 1 und Wissenschaft/ és tudománnyal,

que

quæ sit welche dienen a' melly arra való
 legyen,
de pane lucrando: das tägliche Brödt hogy mindennapi
 m 3 erwerben: kenyere. kereseshell
 (ten könné véle:
ut sustentare possit damit er unterhal- hogy el-tarthassa
familiam. ein Hauswesen tselédjét. [háát)
Deinde eligit sibi Darnach sihet er Annak utánna
 ihm aus elválaszt magának
unblem virginem eine mannbare egy férhez-mehető
 Jungfrau/ léány,
(aut viduam) (oder ein Wittib) (vagy özvegyet)
quam amat: die er lieber: a' kit meg-szeret:
ubi tamen magis da aber mehr zu az holott pedig inkább
spectanda sehen ist tekinteni kell
virius f 3 & *honestas* auff Tugend und a' jóindulatra és en-
 f 3 Ehrbarkeit/ berségre,
quam formâ, f 1 als auff Schönheit hogy mint a' szépsé-
 gre,
aut dos. f 3 und auff das Heu- vagy a' menasz-
 rat Gut. szonnyal adadni szo-
 kott gazdagságra.
Post hac Nach diesem/ Ezek után
non despondet clam verlobt er sich nicht nem alatomban je-
sibi eam, heimlich mit ihr/ gyezi-el magának
sed ambis, sondern wirbt umb hanem megkéreri,
ut procus m 2 sie/ als ein Freyer/ mint nőző. személy,
apud patrem m 3 bey Vater az atyától
& matrem, f 3 und Mutter: és anyától;
vel apud suores, oder bey den Vors- vagy a' gondviselő-
 mündern/ tól, (tutoroktól)
 & cogni-

& cognatos, und Befreundten/ és atyafiaktól,
 per pronubos. durch die Freywer- a' leány-kérők által.
 ber.
Ea sibi desponsa, m 3 Wenn sie ihm zu- Mikoron néki oda
 m 3 gesagt ist/ igértetett,
sit sponsus, m 2 wird er Bräutigam-ö- legennye leszén.
& ipsa sponsa: f 1 und sie Braut: és amaz, menyasz-
suntque sponsalia n 3 und wird Verlobnisszonná; és meg lé-
 pl. gehalten/ tzen a' két fogás,
& instrumentum ond der Heurats- és a' jegyruháról va-
dotale scribitur. Brieff geschrieben. lö levél megirattatik
 Tandem Endlich Végezetre
fiunt nuptia, f 1 pl. hält man Hochzeit/ menyegzőt tartanak
ubi copulantur da sie getrauet wer- a' holott ösze-adat-
a sacerdote, de von dem Priestereatnak a' Pap által,
dantes ultro citroque gebend einander adván egymásnak
 manus, f 4 die Hände kezeket
& annulos nuptiales und Trau- Ringe: és hites-gyűrűket;
um epulantur alsdann halten sie akkor asztán vendé-
 Mahlzeit mit den geskednek az hivata-
um invitatis testibus eingeladenen Zeu- los tanúkkal (bizon-
 gen. ságokal) egyetemben
Abhinc dicuntur Von da an nennt Ettől az időtől-fogva
 man sie hivattatnak
maritus & uxor f 3 Mann und Weib: férjnek és feleségnek:
hac mortuâ, wenn diese stirbt/ ez mikoron meg-hal,
sit ille viduus, m 2 wird jener ein Wit- amaz özvegy-ember-
 wer. ré leszén,

Arbor consanguinitatis. Der Sippschaft Baum.
 Az Atyafiságnak (rokonságnak) ágazatja.
 Ho-

Hominem m 3. Dem Menschen Az embert
attingunt consanguinitate f 3 sind verwandt mit vérséggel illetik
in linea ascendente in der auffsteigen= Sippschafft/
 den Linie) a' fel-menő ágban,
pater m 3 (*virricus*) der Vater (Stiff= az atya (mostoha-
 vater) atya)
& mater f 3 (*noverca*) und die Mutter/ és az anya, (mostoha-
 (Stiffmutter) anya)
avus, m 2 der Großvater az öreg-
 [Anherr] atya (ösöd)
& avia, f 1 und die Großmutter és az öreg (job, déd
 (Anfrau) nagy) anya, (üköd)
proavus, der Eltern Vater az ösöd atya
& proavia, und die Elternmutter/ és üköd annya,
abavus der Voreltern Vater az ösöd öreg-
& abavia und die Vorelternmutter/ és üköd öreg-
 ter) annya,
atavus der Großaltvater az ösöd-
& atavia, f 1 und die Großaltmutter/ és üköd apjának-
 üki, öfi
tritavus m 2 der Vrelter=Vater/ az ösöd ösének öfi
& tritavia: f 1 und die Vreltermutter és üköd ükinek üki,
ulteriores die noch darüber a' kik ezeken fellyül
 hinaus sind/ vannak
dicuntur werden genennet hivattatnak
maiores m 3 die Voreltern (Alt=eleinknek.
 vordern)
In linea descendente, In der absteigen= Az olá-
 den Linie/ olá-
filius m 2 (*privignus*) der Sohn (Stiff= a' fiú (mostoha-
 Sohn) fiú)
& filia

& filia [*privigna*] f 1 und die Tochter/ és a' leány. (mostoha-
 (Stifftochter) ha leány,
nepos m 3 der Nefte [Enkel] az unoka-
& neptis f 3 und die Niffel/ és unoka-leány,
pronepos m 3 der Klein Sohn az unokád fia
& proneptis, f 3 und die Kleintoch= és unokád leánya,
abnepos m 3 der Kleinneffe (teraz unokádnak unoka-
 ka-fia
& abneptis, und die Kleinniff= és unokádnak unoka-
 tel/ ka leánya,
atnepos m 3 der Vrsohn az unokád unokájá-
 nak fia,
& atneptis, und die Vrtochter / és unokád unokájá-
 nak leánya,
vinepos der Vrneffe (Vrene az unokád unokájá-
 cfel) nak unoka fia
& trineptis: und die Vrniffel: és unokád unokájá-
 nak unoko-leánya:
ulteriores welche darüber a' kik ezeken alól
 sind/ vannak,
dicuntur posteri m. 2, werden genenne mára dékoknak mon-
 pl, Nachkommen. datnak.
In linea collateralis In der Seitenlinie Az old aláslag ágba
sunt patrum m 2 sind der Väter vannak az atyád
 (Vatersbruder) bátyya (öste atya-fia)
& amita, und die Base (Va= és az atyád nénnye,
 tereschwester) (huga)
avunculus m 2 der Oheim (Mut=az anyád bátyya (ö-
 ter=Bruder) tse)
& matertera, und die Nuhme/ és annyád nénnye,
frater m 3 der Bruder a' bátyád (ötsed)
& soror, und die Schwester/ és a' nénéd (hugod)
 M patrue-

patruius c. 3, des Vettern Sohn/ az atyád bátyjának fia
sobrinus, der Muhmen Sohna; anyád nényének fia,
& amicus m. 2 und des Oheims és az anyád bátyjának, vagy az atyád nényének fia.

CXXI.

Societas Patruelis. Der Eltern Stand.

A' szüléknek állapatai.

Coniuges c. 3 Die Eheleute bes. Az házasságok-
suscipiunt kommen nak lépzen
(ex benedictione Dei) (durch Gottes Segen) (az Istennek áldásából)
soboles, Binder/ magzatok
& sunt parentes und werden Eltern. és szülékké lépzenek
Pater generat, Der Vater zeuget Az atya nemzi,
& mater f. 3 parit und die Mutter geb. és az anya szül
 bieret
filios m. 2 *& filias* f. 1 Söhne und Töchter/ fiakat és leányokat,
(aliquando gemellos) (zuweilen auch) (néha kettőöket,
 m, a, um. Zwillinge) kettősével)
Infans c. 3 Das kleine Kind/ A' tsetsemő-gyer-
involuitur fasciis, wird gewickelt in mek be-takarittatik
 f. 1 Windeln/ pótlakba,
reponitur in cunas gelegt in die Wiege/ belé-tekertetik a'
 böltsübe,
a matre von der Mutter az anyától
lactatur uberibus, n. 2 gesäugt mit den szoptatik emlőivel.
 Brüsten/
& nutritur pappis und ernähret mit és tápláltatik péppel.
 f. 1 Brey. (Muc) Deinde

Deinde incedere Darnach kommet
discit es gehen
serperastro, n. 2 im Gängel wagen/ a' járásra-foktatás
 f. 2 szekeretskében,
ludic crepundia, spielet mit Spiel- jádzik gyermek-játé-
 n. 2 pl. gezeug/ kokkal,
& fari incipit und fangt anzuredē. és szólani kezd.
Crescente aetate, f. 3 Bey wachsendem Idő-jártával, (midőn
 Alter/ nevelkedni kezd)
pietati, f. 3 wird es zur Gottes- kegyességre
 fürcht
& labori m. 3 *usuefit* und Arbeit ange- és munkára szoktat-
 wöhnet/ tatik,
& castigatur, und gezüchtiget/ meg-is büntetetik,
si non sit morigerus, wenn es nicht fol- hogy ha nem szó-fo-
 gen wil. gadó (engedelmes)
Liberi m. 2 pl. Die Kinder sind A' magzatok tar-
debent parentibus schuldig den Eltern toznak a' szüléknek
cultum & officium Ehre und Dienst. betsülettel és szolgál-
Pater Der Vater Az atya [lattel].
sustentat liberos, ernehret die Kinder el-tartja a' gyerme-
 keket,
laborando mit Arbeiten. munkájával.

CXXII.

Societas Herilis. Die Herrschaft. Az Uraság.

Herm m. 2 (pater- Der Herr (Haus- A' gazdának
familias m. 3] vater) (úrnak)
habet famulos, hat Knechte; vannak szolgái;
hera f. 1 (materfami- die Frau (Hausmutter a' gazdaszónyak
 lias f. 3)
ancillas f. 3. Mägde. szolgáló-leányi.
 M. 2

Urbs	Die Stadt.	A' Város.
<i>illi</i>	<i>Zene</i>	<i>Amazek,</i>
<i>mandant his</i>	befehlen diesen	meg-hadyák (paran- tsallyák) ezeknek
<i>opera, n 3</i>	die Arbeit/	a' munkát,
<i>& distribuunt</i>	und theilen aus	és fel-osztják,
<i>laborum pensa;</i>	die Verrichtungen/a' dolgot;	(szakmányt)
<i>que ab his</i>	welche von diesen	mellyet ezeknek
<i>fideliter sunt exse-</i>	treulich sollen voll-	hiven véghez kell
<i>guenda,</i>	zogen werden/	vinni,
<i>sine murmure n 3</i>	ohne Widerbellen	zugolódás,
<i>& dispendio, n 2</i>	und Nachtheil;	és károftás nélkül;
<i>pro quo</i>	wovor	a' mellyért
<i>præbetur ipsis,</i>	ihne gereicht wird	adatik nékiek
<i>merces f 3</i>	der Liedlohn	a' jutalom (fizetés)
<i>& alimaonia,</i>	und Unterhalt.	és az eledel.
<i>Servus</i>	Ein Knecht	A' szolga
<i>olim erat</i>	ware vorzeiten	régenten
<i>mancipium, n 2</i>	Leibeigen/	örökös-szolga vala
<i>in quem</i>	über welchen	a' kinek
<i>domino potestas fuit</i>	ein Herr Gewalt	hatalma volt az úr-
	hatte	nak
<i>vita f 1 & necis, f 3</i>	des Lebens und	mind életen's mind
	des Todes:	halálán,
<i>Hodie</i>	Heute zutag	Ez mai nap,
<i>serviunt libere</i>	dienen freywillig	szabadon szolgálnak
<i>pauperiores,</i>	die Armere/	a' kik szegényebbek,
<i>mercede conducti.</i>	um den Lohn ge-	fizetéssel meg-fogad-
	dinget.	tatván.

CXXIII.

Die Stadt.

A' Város.

Ex

Urbs	Die Stadt.	A' Város.
<i>Ex multis domibus</i>	Aus vielen Hän-	A' sok házokból
<i>f 2 & 4</i>	sern/	
<i>fit pagus, m 2</i>	wird ein Dorff/	salu léfzen,
<i>vel oppidum, n 2</i>	oder Städtlein/	vagy városotska,
<i>vel urbs f 3</i>	oder eine Stadt.	vagy város.
<i>Istud & hac</i>	Jenes und diese	Amaz és emez,
<i>munantur</i>	werden befestigen	meg-erősítetnek
<i>& cinguntur</i>	und umfängen	és környül véte tnek
<i>moxibus [muro]</i>	mit einer Mauer/	kerítéssel, (köfallal)
<i>valla n 2</i>	mit dem Wall/	örléssel,
<i>aggeribus m 3</i>	mit Schanzen	sánczokkal.
<i>& vallu m 2 pl. à sing</i>	und Pfalwerck	és palánkokkal.
<i>us, m. 2.</i>	(Palisaden)	
<i>Intra muros,</i>	Innerhalb der	A' kö-falak között,
	Mauer	
<i>est pomerium;</i>	ist der Zwinger;	vagyon a' kerítés-
		közi;
<i>extra,</i>	ausserhalb/	kivül,
<i>fossa, f 1</i>	der Stadt-Graben, az árok.	
<i>In moenibus,</i>	Auff der Mauer/	A' kö-falokan
<i>sunt propugnacula</i>	sind die Pasteyen	vannak a' bástják
<i>& turres f 3</i>	und Thürne:	és toronyok:
<i>specula f 1</i>	die Warten	az ör álló (vigyázó-) helyek
<i>exstant</i>	stehen	fen vannak
<i>in editoribus locis.</i>	an erhabnen Orten.	a' magos helyeken,
<i>In urbem</i>	In die Stadt	A' Városba
<i>ingressus m 4 fit,</i>	gehet man/	bé mennék,
<i>ex suburbio, n 2</i>	aus der Vorstadt/	a' kölsé-városból
<i>per portam f 1</i>	durch das Thor/	a' kapun,
<i>super pontem.</i>	über die Brücke.	a' hidon által.
<i>Porta habet</i>	Das Thor hat	A' kapunak vannak
	M 3	ajátai

<i>cataractas, f 1</i>	seine Fallgattern/	emeltsős rostélyi (ellenség-rontó)
<i>pontem versatilem, valvas,</i>	Zubrücke/ flügeln/	emeltsős hidgya, kér-felényilő szar- nyai, (ajtai)
<i>claustra, n 2</i>	Schlösser	szegedzi
<i>& repagula, n 2</i>	und Rigel/	és zárjai,
<i>ut &</i>	wie auch	a' mint
<i>vestra m 3</i>	die Schlagbäume.	le-tsaptato fája-is,
<i>In suburbia</i>	In den Vorstädten	A hostátokou
<i>sunt hortii, m 2</i>	sind Gärten	vannak a' kertek,
<i>& suburbana, n 2</i>	und Lusthäuser/	és műlakó-házak,
<i>ut &</i>	wie auch	a' mint
<i>cimiteria. n 2</i>	die Kirchhöfe.	a' temető helyek-is.
	[das Gotteslager]	

CXXIV.

Interiora Urbis. Das Innwendige der Stadt.
Belső részei a' Városnak

<i>Intra Urbem</i>	In der Stadt	Belső a' Városban
<i>sunt plateae (vici)</i>	sind Gassen	vannak az útzák
<i>lapidibus strata,</i>	die gepflastert/	kövekkel meg padi- mentomozva,
<i>fora n 3</i>	Markte/	a' piacok,
<i>(alicubi</i>	an etlichen Orten	(néhol boltos-
<i>cum porticibus)</i>	mit bedektē Gänge	(cornázokkal)
<i>& angiporis.</i>	und Gäßlein.	és a' szoros közők.
<i>Publica aedificia</i>	Gemeine Häuser	A' közönséges
<i>sunt</i>	sind/	házak,
<i>in medio urbis</i>	mitten in der Stadt	a' város közepin,
<i>Templum,</i>	die Kirche/	a' szentegyház,
<i>Schola,</i>	die Schul/	az Iskola,

Curia

<i>Curia,</i>	das Rathhaus/	a' tanács-ház,
<i>domus (Mercatura)</i>	das Bauffhaus;	az áru-ház (kalmár- ház)
<i>Circa mania.</i>	An der Mauer	A' kenítés (kő-fal)
<i>& portas.</i>	und an den Thoren	és kapuk meller,
<i>armamentarium,</i>	das Zeughaus/	a' fegyvertartó-ház,
<i>granarium, n 2</i>	das Kornhaus/	a' gabonás-ház.
<i>diversoria, n 2</i>	die Gasthöfe/	a' vendég-fogadók,
	(Wirthshäuser)	
<i>popina, f 1</i>	die Schenken	és kortsmák,
<i>& canpona f 1</i>	und Garfküchen/	a' köz-konyhák,
<i>theatrum, n 2</i>	das Spielhaus/	a' játéknéző-ház,
<i>nosodochium;</i>	das Spital/ (Sies a' Isptály; (betegek chenhaus;))	háza)
<i>in recessibus m 4</i>	an abgelegenen Ora- ten/	A' félre-való hel- lyeken.
<i>forica (cloaca)</i>	die Cloack/	a' perváták, (ház
<i>& custodia [carcer]</i>	und das Gefängnis	és a' römlöcz (fog-
<i>In turre primaria</i>	Auff dem höchsten Thurn.	A' leg-magassab coronyban,
<i>est Horologium.</i>	ist die Uhr/	vagyon az óra,
<i>& habitatio f 3</i>	und die Wohnung	és a' vigyázóknak
<i>vigilum m 3</i>	der Wächter.	lakó helyek.
<i>In plateis</i>	Auff den Plätzen	Az útzákon,
<i>sunt putei, m 2</i>	sind Brunen.	vannak a' merítő- kútak.
<i>Fluvius</i>	Der fluß	A' folyó-víz
<i>vel rivus m 2</i>	oder Bach/	vagy patak,
<i>urbem interficiens;</i>	so durch die Stadt	melly a' Városon
<i>inservit</i>	fließet/	áthal-foly.
	dienet	szolgál (használ).
	M 4	fora

sordibus f 3 pl. eluen-den Unflat auszu-
dis. führen.
Arx f 3 Das Schloß
exstat raget hervor
in summo orbis. am höchsten Ort
 der Stadt.

CXXV.

Judicium. Das Gericht. Az Itélet (törvény-rétel)
Optimum jus n 3 Das beste Recht
est. ist/
placida conventio, der gütliche Vers
 gleich/
facta, ange stellt/
vel ab ipfis, entweder durch die
 jenigen selber/
inter quos lis f 3 est; unter welchen der
 Streit ist/
vel ab arbitro m 2; oder von einem
 Schiedsmann.
Hac si non procedit Wenn dieser nicht
 fortgeht;
venitur in forum, n 2 kömmt man vor
 Gericht/
(olim judicabant [vorzeit hielten man
in foro, Gericht auff dem
 Markt/
hodie in pratorio, n 2) heut zutag in der
 Gerichtstube.
oni praefidet iudex deme vorstehet der
c 3 (prator m 3] Richter/
cum assessoribus; mit den Beysitzern;
 a' gaznak (rútságok-
 nak) ki-tisztítására.
 A' Vár
 ki látzik [tetszik]
 a' városnak leg-ma-
 gassab helyen

diographus, m 2 der Gerichtschreiber az esküt Iró,
calamo excipit vota schreibt die Stim-
 men auff.
Actor, m 3 Der Kläger
accusat klagt an
reum, m 2 den Beklagten/
& producit testes und führet Zeugen
contra illum. wider ihn.
Reus excusat se. Der Beklagte ver-
 antwortet sich/
per advocatum. durch den Anwalt
cui contradicit deme widerspricht
actoris procurator, des Klägers An-
 walt.
Tum Iudex Als denn der
 Richter/
pronunciat sententi- spricht das Urtheil/
am, f 1 ki mondgya az itile-
absolvens o 3 inson-
tem, o. 3. löß zehnd den Un-
 schuldigen/
& damnans o 3 son-
tem, o 3 und verdammend
 den Schuldigen
ad poenam & mul- zur Straffe und
ctam f 1 Geldstraffe/
vel ad supplicium, oder auch zur Leib-
 straffe:
 n 2
 az al-peres
 vádolja
 az al-perest, (bünds-
 embert)
 és bizonyságokat
 állit-elő
 am az ellen,
 Az al-peres menté
 magát
 szószólja embere,
 prókátora által
 kinek ellene mond
 a' fel peresnek próká-
 tora
 Azután a' bíró,

CXXVI.

M 5

Suplici-

Supplicia Maleficorum.

Die Leibesstraff der Vebelthäter.

A' gonofsáság-tévőknek testekben- való meg-
büntetések.

<i>Malefici,</i> <i>per licetum</i>	Die Vbelthäter werden von den Schergen.	A' gonofs-tévök, a' poroszlók által.
<i>è carcere m 3</i> (<i>ubi torquere solent</i>)	aus dem Bercker (worin man sie zu foltern pflegt)	a' römlöczből (az holott meg-tsi- gáztatni szoktanak)
<i>produuntur,</i> <i>vel equo raptantur,</i>	geführt/ oder geschleiffet/	ki-hozattatnak, vagy löval hurezol- tatnak,
<i>ad locum supplicii.</i>	zur Richtstadt [Ka- benstein)	a' büntetésnek-hel- lyére.
<i>Fures m 3:</i> <i>suspenduntur</i> <i>in patibulo n 2,</i> <i>à carnifice ;</i>	Die Diebe/ werden gehängt an den Galgen von dem Scharff- richter	A' lopók (orvok) fel-akasztatnak az akasztó fára a' hohértől.
<i>Mæchi m 2,</i> <i>decollantur,</i>	Die Ehebrecher werden geköpffet (enthauptet)	a' paráznák le-nyakaztatnak.
<i>Homicida m 1</i> <i>ac latrones m 3</i> (<i>pirata m 1</i>) <i>vel crucifragio plexi</i> <i>rota imponuntur,</i>	Die Mörder und Rauber (See- rauber) entweder gerad- brecht auffs Rad gelege-	A' gyilkosok és a' tolvajok (tenge- ri tolvajok) vagy kerekben töret- tetvén a' kerékre fel-téte- nek,
<i>vel palo m 2</i> <i>infiguntur ;</i>	oder an einen Pfal gespisset ;	vagy karóba vonat- tatnak,

<i>stipes f 3</i> [<i>lamia</i>]	die Hexen (Unhol- den)	Az éjjel-járó bo- szorkányok
<i>super rogam m 2</i> <i>cremantur.</i>	auff den Scheiter- hauffen verbrennet, meg égettetnek.	a' fa-rakáson Némellyeknek,
<i>Quidam,</i> <i>antequam supplicio</i> <i>afficiantur ;</i> <i>elinguantur,</i>	Ellichen/ ebe sie gerichtet werden/ wird die Zunge ab- geschnitten/ oder auf dem Bloß- die Hand abgehaue/kezek el-vágattatik, oder sie werden ge- brennet	minek elötte halál- meg-büntettetnének nyelvek ki-met- zetik, a' törökök el-vágattatik, avagy süttetnek fogókkal.
<i>forcipibm. f 3</i> <i>Vitâ donati.</i>	mit Zangen. Denen man das Leben schenkt/ die werden an Prangel gestellet/ geprellt/(gewippt) auf den Fels gesetzt/a' fa-szamára ültet- beraubt)	A' kiknek meg-en- gedik életeket, a' pelengérbe tétel- nek, a' kezek ki-tekertetik a' fa-szamára ültet- tetnek,
<i>auribus truncantur,</i> <i>virgis caduntur,</i>	gestutzt Eder Ohrenfüßök el-mettzetik, ausgestäupf/	veszfűökel megveret- tetnek,
<i>stigmatè notantur,</i> <i>relegantur,</i>	gebrandmählet/ verwiesen/	meg-bélyegeztetnek a' hátából ki üze- tetnek,
<i>damnantur</i> <i>ad irremes f 3</i> <i>vel ad carcerem per-</i> <i>petuum.</i>	und verurtheilt auff die Galgen oder zu ewiger Gefängniß.	és ítéltetnek a' gallyakra, vagy öröké- fogságra.
<i>Perduellos, m 3</i>	Die Feinde des Vaterlands	A' hazájoknak nyil- ván ellenségi.

discerpuntur quadrigis. werden gewiecht und in vier Theile getheilt.
let. tatnak.

CXXVII.

Mercatura.

Die Kaufmannschaft.

A' Kereskedés. Kalmárság.

Merces f 3 Die Waaren Az áruk,
aliunde allata, us, a, um von andern Orten másunnan el-hozat-
um zugeführt/ tarván,
in domo commercio- werden im Bauff a' kalmár-házban,
rum haus
vel commutantur. entweder verstoßen vagy el-tseréltetnek
vel venum exponantur oder feilgelegt vagy el-adni ki-té-
in tabernis mercimo- in den Krämen/ a' kalmár-boltokban
niorum, n 2 (sátorokban)
& venduntur und verkaufft és el-adattnak
pro pecunia, (moneta)um Geld (Münze)penzen,
fen

vel mensurata entweder abgemessen vagy le-mérettetvén
ulná, mit der Elle/ réffel (singgel)
vel ponderata oder abgewogen vagy meg-fontolotat-
ván

librá, f. 1. auff der Wage. fonttal (mértékkel)
Tabernarii, Die Bodensitzer A' sátorosokában
áruló kalmárok,

circumforanei, die Quackfalter/ a' kuritolók
& scriptarii, m 2 und Trödler/ és a' sb. vásárosok is
volunt etiam wollen auch akarnak
dici mercatores. Bauffleute genen- kereskedőknek mon-
m 3 net seyn. datni.

Venditor m 3 Der Verkaufser Az el-adó (áros)
ostendit

stentat bietet aus
rem promercalem die Waare/
& indicat precium, und benennet den
Preis/
quanti liceat, was sie koste.
Emtor m 3 Der Käufer
licitatur, feilschet/
& precium offers. und legt ein Bot.
Si quis So einer
contra licetur: gegenfeilschet:
addicitur rei ei, wird die Waar demannak hagyattnik
überlassen/
qui plurimum der am meisten
pollicetur. bietet.

mutogatja (hát
az el-adni-való mar-
és meg-mondja az
árrát,
hogy ádatik.
A' vevő, (vásárló)
árrán kéri,
és árrát igéri,
Ha valaki
az árrát fel-veri:
(adatik,) az áru,
a' ki leg-többet
igér érette.

CXXVIII.

Mensura & Pondera. Maß und Gewichte.

A' Mértékek és Fontok.

Res continuas, In einem Stück= Egy végben lévő
us, a, um. hangende Sachen/ dolgokat,
metimur ulná; messen wir mit der singgel mérünk;
Elle;

liquida us, a, um, flüssige mit der az folyókat, (hiakat)
congio m 2 Maß/ kondérral;
aridas, us, a, um, durre Sachen/ a' szárazokat
medinno. m 2, mit dem Schäffel. köböllel, (szapuyal)

Gravitatem f 3 Die Schwere der A' dolgoknak
rerum, f 5 Dinge nehézségeket
experimur ponderi- prüfen wir mit Ge-meg-probállyuk
bus, n 3 wichten nehézségekkel

& librá. und mit der Wage. és fonttal.
In hac primo est In dieser ist erslich Ezen vagyon leg-
ingum, (scapm) der Wagbalcke/ először a' rúdgya

in cuius medio n 2 in dessen Mitte die mellenek közepin
 axiculus, m 2. 2f: / a' tengelyetske,
 superius oben darüber fellyül
 rutina [agina] das Waggericht/ a' mérték istája,
 in qua examen n 3 worin das Züglein melleben a' mérték
 próba-űrő nyelve
 sese agitat: gehet: sich beweget magát mozgatta;
 utrinque zu beyden Seiten mind a' két felől
 sunt lancea, f 3 sind die Wagscha= vanna a' mérő ser-
 len/ pennyök,
 pendent o 3 hangend an den fűgven
 funiculis m 2 Wagsträngen. modzakokon.
 Statera Die Schnellwage A' serpenyőtlen font
 ponderat res, wäget ab die Sa= meg-fontollya a'
 den dolgokat,
 suspendendo illas dieselben hangend belé-akasztván azo-
 anco: m 2 an den Hacken: a' hörögba: (kat
 pondus das Gewichte a' font (nehézek)
 ex opposito, gegen über/ ellenben
 indicat, zeigt an/ meg-mutatja;
 utrum sit ob an beyden seiten hogy-ha
 aequilibrium: n 2 eine Gleichmässigkeit egy-aránt nyomóké-
 zeit sey?
 nec ne? oder nicht? avagy nem?

CXXIX.

Ars Medica.

Die Arzneykunst.

A' Orvosi-tudomány.

Agrotans, n 3 Wer tranck liget/ A' beteges
 cecessit medicum, lässt holen den Arztel hivatta az Orvost
 qui tangit der fühlet a' ki meg-tapasztalta
 arteriam, f 1 den Pulse/ a' szökő-eret.

& in-

inspicit und beschauet és meg-nézi
 urinam; den Harn (Urin) a' vizelletet;
 praescribit alodén schreibt er azután rendeli
 medicamentum die Arzney (orvoságot
 in schedula. f 1 auf einem Zettlein egy czédulán.)
 Istud paratur Dieselbe wird zu Az el-készítetik
 bereitet
 a pharmacopoea von dem Apotheker a' patikáristól
 in pharmacopolis in der Apotheke/ a' patikában,
 ubi pharmaca n 2 da die Arzney= az hol patika-szer-
 Sachen számok

in capsulis, f 1 in Bästlein/
 pyxidibus, f 3 Büchselein/
 & lagenis, f 1 und flaschen
 adservantur. aufbehalten werden. meg. tartatnak.
 Estque vel Und ist ent weder Es ugyan
 potio, f 3 ein Tranck/ vagy ital,
 vel pulvis, m 3 oder ein Pulver/ vagy por.
 vel pilula, oder Pillelein/ vagy pilulák,
 vel pastilli, m 2 oder Büchlein/ vagy apró pogácsák,
 vel elixarium, oder ein Saft. vagy licetarium.

Diata

Eine gute Speiß= Az érelben italban-
 Ordnung való jórend-tartás
 & oratio, f 3 und das Gebet/ és az imádság
 sunt optima medicina. sind die beste Arz= a' leg-jobb orvosá-
 ney.

Chirurgus m 2

Der Wundarzt A' seb-gyógyító
 orvos

curat vulnera n 3 heilet die Wunden orvosollya [gyógyít-
 ja] a' sebeket

& ulcera, n 3 und Schaden/ és fekélyeket
 Plenis [emplastris] mit Pflastern, falastromokkal.

Sepulch-

CXXX.

Sepultura.

Die Begräbnis.

A' Temetés.

Defuncti;

Die Todten

A' meg-hóltak

olim cremabantur,

wurden vorzeiten

régénten meg - éget-

verbrennt/

tettenek,

& cineres m 3

und die Asche

és a' hamvok

in urna

in einem Brüglein

egy bögröcskében

recondabantur,

auffgehalten.

el-téetnek vala.

Nos includimus

Wir legen

Mi bé-teszszük

nostros demortuos

unsere Verstorbene

a' mi halottainkat

loculo. (capulo)

in einen Sarg/

a' koporsóba,

imponimus feretro,

azbaaren sie auff/ legéfel-teszszük a' ko-

sie auff die Baar/

porsó-saraglyára,

& efferrí curamus

und lassen sie tragenés vitterjük

pompá funebri

mit Leichgepränge halotti-pompával

versus cæmeterium,

nach dem Kirchhoff/ a' temető-hely felé,

ubi

alwo sie

az hol

à vespillonibus m 3

von den Todten

az halott-temetőktől

Gräbern

sepulchro inferuntur

ins Grab gelegt/

a' sírba bé-téetnek,

& humanur:

und eingescharrt

és a' földbe takartat-

werden:

nak,

hoc cippo m 2

diß wird mit dem ez a' koporsó-kövel

regitur,

bedeckt (Grabsteinbé-fedetik,

& monumentis n 3

und mit dem Grab és emlekezető dol-

gokkal

& epithaphiis n 2

und deGrabschrift=és koporsói versekkel

ornatur.

gezieret. (mahl meg égesztetik.

Cum funus n 3

Wenn die Leiche Mikoron az halottat

procedit,

fortgetragen wird/viszik,

cantantur hymni,

werden Lieder

énekek énekelternek,

m 2

gesungen/

& cam-

CXXXI.

& campana
pulsantur.

und die Glocken
gelauret.

és a' harangok
kongattatnak.

Ludus scenicus. Das Schauspiel. Komédiás játék

In theatro n 2

Auff dem Schau-

A' játék-néző-hely-

platz/

ben:

(quod vestitur

(welcher bekleidet

(a' melly meg-ruház-

atik (ékesztetik)

tapedibus, m 3

mit Teppigen/

szőnyegekkel,

& sipariis n 2

und mit furbhängenés elöl fűgesztő kár-

pitokkal

regitur,)

verzogen wird)

bé-fedeztetik)

aguntur

werden gesoletet

tarttatnak

comedia

Freudenspiel

öröm játékok

& tragedia f 1

und Trauerspiel/

és szomorú-játékok,

quibus representan-

in welchen vorge-

mellyekben

tur,

stellt werden

res memorabiles;

denckwürdige Sa=emlekezetre méltó

chen/

dolgok hozattatnak

ut hic

als hier

valamint itten (elö;

historia

die Geschichte

a' historia

de filio prodigo us, a,

vom ungerathenen

a' tékozló fiúról,

um.

Sohn/

& Patre ipsius,

und seinem Vater/

és annak atyáról,

à quo

von dem

a' kitől

recipitur,

er wieder aufge-

ismét bé-fogadtatik,

nommen wird/

domum redux o 3

als er nach Haus

midőn haza visszaz-

widerkehret.

tért.

Actores (histriones)

Die Spielpersonen A' jádzó személyek

agunt

agiren [spielen]

jádzanak

N

per-

<i>personati;</i>	verkleidet;	más ruában fel öltöz-
	hering)	tetvén,
<i>morio m 3</i>	der Narr [Püffel=a]	bolond,
<i>dat jocos.</i>	macher Poffen-	tréfát üz.
<i>Spectatorum</i>	Unter den Zu-	A' nézők közül
	schauern	
<i>primarii,</i>	die Vornemsten/	a' leg-fővöbkek
<i>sedent</i>	sitzen	ülnek
<i>in orchestra;</i>	im Herrensitz;	a' fő-hellyen,
<i>plebs f 3 stat</i>	der Pöbel stehet	az köz nép áll
<i>in cavea,</i>	auff dem Platz/	a' közönséges helyen,
<i>& plaudit,</i>	und plaudirt mit	és tapsfal kezeivel,
	den Händen/	
<i>si quid arridet.</i>	wenn ihm et was	hogy ha valami neki
	wohlgefällt	tetszik.

CXXXII.

Præstigiæ. Die Gaukeley. A' Szemfény-vesztés.

<i>Præstigator</i>	Der Gaukler	A' szemfény-vesztő
<i>facit</i>	macher	tsinál
<i>varia spectacula, n 2</i>	mancherley Schau-	külfömb-féle nézni-
	spiele/	való játékokat,
<i>volubilitate f 3</i>	durch Geschwindigkeit	a' testének
<i>corporis n 3</i>	Feit des Leibes/	gyorfasága által,
<i>deambulando</i>	gehend	járkálván
<i>manibus f 4</i>	auff den Händen/	a' kezein,
<i>aut saliendo</i>	oder springend	avagy ugrándozván
<i>per circulum &c.</i>	durch den Reif u. f. az	abrontson által,
<i>Interdum etiam</i>	Zuweilen auch	Néha (s' a' c)
<i>tripudiat</i>	danzet er	tánczol is
<i>larvat.</i>	vermummt (ver-	ál-ortzáson. (ala-
	mascaradet)	kossan)
		agyt.

<i>Agyrt m 1</i>	Der Taschenspieler	A' táska-játékos
<i>præstigias facit</i>	spiele aus der	szemfény-vesztést
		tsinál [jádzik]
<i>emarsupio. n 2</i>	Ganckelrasche.	a' táskából.
<i>Funambulus m 3</i>	Der Seiltänzer	A' kötélen-járó
<i>graditur,</i>	gehet	jár
<i>& saltat</i>	und hüpfet	és ugrál (szököllik)
<i>super funem,</i>	auff dem Seil/	a' kötélen
<i>tenens o 3 manu f 4</i>	haltend in der Hand	artván közében
<i>halteram;</i>	die Gewichtstange/	az igazgató rudat;
<i>aut suspendit se</i>	oder hänger sich	avagy fel-akasztja
<i>manu</i>	an eine Hand	magát fél-kezével
<i>vel pede, &c. m 3</i>	oder Fuß. u. a. m.	vagy lábával, s' a' c.

CXXXII.

Palæstra. Die Fechtschul. A' köszködő játék. hely.

<i>Pugiles m 3</i>	Die Fechter/	A' bajnakok.
<i>congregiuntur duello,</i>	balgen sich	szembe mennek ker-
		ten-ketten,
<i>in palæstra,</i>	auff dem Fechtplan	a' küszködő helyben,
<i>decertantes o 3</i>	kämpfend	meg harczolván
<i>vel gladiis, m 2</i>	entweder mit	vagy kardokkal,
	Schwerdern	(pallossokkal)
<i>vel hastilibus n 3</i>	oder mit Stangen/	vagy kopjakkal,
<i>& bipennibus, f 3</i>	und Partisanen/	és két-élő dárdákkal,
		(halabárdokkal)
<i>vel semispathis,</i>	oder mit Dusecken/	vagy fa-dákosokkal,
<i>vel ensibus, m 3</i>	oder mit Degen/	vagy kőszperdekkal,
<i>mucronem obligatis:</i>	so an der Spitzen	mellyeknek a' hegyek
	Ballen haben/	bé vagon kötve;
<i>ne lethalius cadant:</i>	daß sie nicht tödlich	hogy haláloson
	verwunden; meg ne sértsenek:	
	N 2	vel

vel frameis f 1 & pugione simul, Luctatores m 2	oder mit Rappier und Dolch zugleich. Die Ringer	vagy hegyes-törökkel és handsárral egyszersmind, A' baylódók (tusa- kodók)
(apud Romanos olim nudi & inuncti oleo)	(bey den Römern vorzeiten nackt und mit Oel bestrich- ten)	(a' Romaiaknál régente meztelenül és bé-kenetettvén olajjal)
prehendunt se invi- cem	fassen einander an/	meg-ragadják (fog- ják) egymást
& amittuntur, uter alterum profermere possit,	und bemühen sich/ welcher den andern mellyike könn zu Boden bringen/	és azon erőskednek, mellyike tsaphassa-le a' mási- kat.
praprimis supplantando,	sonderlich mit Bein unter- schlagen.	kiváltképpen penig kajmots. (láb [veres- sel.
Andabata m 1	Die Fäusttkämpf- fer	Az ökölkel viasko- dók
pugnabant pugnis	Fochten mit Fäu- sten/	viaskodnak vala ökölkel.
ridiculo certamine nimis obvelatis oculis.	ein lächerliches Ge- fechten (fechterudnillik mit verbundenen Augen.	nevetéses viadalal als nemilik bé-ködött szemekkel.

CXXXIV.

Ludus pilæ.	Das Ballspiel.	A' Lapta-játék.
In sphaisterio n 2	Im Ballhaus/	A' lapta-verő ház- ban, (helyben)
luditur pilæ: f 1	schlägt man den Ballen:	jádzanak lapták: (laptával)

quam: alter mittit. alter excipit & remittit reticulo;	welchen der eine zuschläget/ der andere empfähet und zuschläget mit dem Racket;	a' mellyet egyik el-üt, a' másik el-fog és visszáz-üt az háló-formán tsi- nált lapoczkával;
nobilis iussum m 4	und dieses ist eine Adeliche Spiel- bung/	és ez a' nemessek játékja,
ad commotionem corporis n 3	zu Bewegung des Leibes.	a' testnek mozgatására.
Follis m 3 (pila magna)	Der Ballen/	A' nagy lapta,
aëre m 3 distensus ope epistomii m 2	auffgeblasen vermittelst des Ventils	fel-fujtatván a' szél-erésző tsüv- által,
sub dio n 2	wird unter freyen Himmel	a' szabad ég alatt,
pugno reverberatur.	mit der Faust geschlagen.	ökölkel ide s' tova veretetik.

CXXXV.

Ludus aleæ. Das Bretspiel.

A' kortska-játék. (ostábla-játék.)

Tesseræ (talis)	Mit den Würffeln	A' kortszákkal
ludimus,	spielen wir/	jádzunk,
vel plisibolindam;	entweder der meis- ten Augen;	vagy leg-több szem- kre;
vel immittimus illas per fristulum m 2	oder wir werffen sie durch den Trichter	vagy verjük azokat tölséren által
	N 3	in 12-

<i>in tabellam,</i> <i>numerus notatum,</i>	auff ein Bret/ so mit Zahlen be- zeichnet:	valam táblára a' mely számokkal meg- vagyon jegyezve:
<i>idque est</i> <i>ludus sortilegii</i> <i>aleatorum,</i> Sorte & arto, f 3	und dieses ist ein Glückspiel der Spitzbuben. Mit Glück und Kunst	és ez szerentsén for- gó(álló) játékok a' kockásoknak, Szerentsével és mesterséggel
<i>luditur</i> <i>calculis,</i> <i>in alvea aleatorio,</i> & <i>chartis lusoriis</i> <i>Abaculis m 2</i> <i>ludimus</i> <i>in abaco, m 2</i>	spielt man mit den Steinen im Spielbret/ und mit der Karte. Mit Schiebsteinen spielen wir auff der Schiefertafel/ fel/	jádzanak ravátolt-fakkal az os-táblán, és jádzó kártyákkal. Verő-kövekkel jádzunk a' verő-táblán, (mesterség)
<i>ubi sola ars</i> <i>regnat.</i> <i>Ingeniosissimus</i>	da allein die Kunst regieret. Das sinnreichste A'	a' holtsak maga a' uralkodik. leg-több gonddal (mesterséggel) jár
<i>ludus est,</i> <i>ludus m 2 latrunculorum,</i> <i>quo veluti</i> <i>duo exercitus</i> <i>pralio configunt.</i>	Spiel ist/ das Schachspiel/ in welche gleichsamer zwey Heere gegeneinander ziehen.	játék, a' vitéz játék, mellyben mint- zwey Heere egy mással meg-üt- köznek. (hartzolniak)

CXXXVI.

<i>Curfus certamina</i> <i>Pueri m 2</i> <i>exercent se cursu m 4</i>	Laufspiele. Die Knaben üben sich mit Lauf-	A' Pállya futás. A' gyermekkek gyakorolják mago- kat a' futásban, f
---	--	--

<i>five super glaciem,</i> <i>diabathru, f 1</i>	entweder auf'de Eißvagy a' mit Schlitten=schu=skamló tzipellösök. hen/ kel,
<i>ubi etiam vebuntur</i> <i>trahis: f 1</i> <i>five in campo,</i> <i>designantes o 3:</i> <i>lineam f 1.</i> <i>quam.</i> <i>qui vincere cupit,</i> <i>attingere,</i> <i>atque ultra</i> <i>percurrere debet.</i>	da sie auff fahren mit Schlitten: oder im feld/ machend(zeichnend) einen Strich/ welchen/ wer gewinnen wil/a' erreichen/ aber nicht darüber hinaus lauffen mußfuti.
<i>Olim decurrebant</i> <i>cursores m 3:</i> <i>inter cancellos</i> <i>ad metam;</i> <i>& qui primum</i> <i>contingebat eam,</i> <i>accipiebat</i> <i>brabeum (premium)</i> <i>a' brabeum m 1</i>	Vorzeiten lieffen die Wettläuffer in den Schrancken nach dem Ziel; (sie a' und welcher am er- dasselbe erreichte/ der beäme den Danck (das Bleinod). von dem Kampff- richter.
<i>Hodie</i> <i>habentur hastiludia</i> <i>n 2</i> <i>(ubi lancea f 1</i> <i>petiour circulus) m 2</i> <i>loco equiriorum</i> <i>n 2 pl.</i>	Heut zutag werden gehalten Kennispiele/ (da man mit der Lanze rennet nach dem Ring) anstat der Turniere/a' nyargyló; áitékok helyet, qu

qua in defuetudine abierunt f 1
so abkommen sind a' mellvekrül el-szoktanak.

CXXXVII.

Ludi puerilis.

Pueri
ludere solent,
vel globis m 2
fistilibus, c 3
vel iactantes o 3
globum m 2
ad conos;
vel sphaerulam
clava
mittentes
per annulum, m 3
vel turbinem m 3
flagello n 2
versantes
vel sclopo n 2

Et arcu m 4
jaculantes; o 2
vel grallis f 1
incedentes, o 3
vel super petaurum
n 2

se agitates
et oseeilantes.

Bänderspiele. Gyermeki-játékok.

Die Bnaben A' gyermekek
pflegen zu spielen jádzani szoktanak
entweder mit Schussvagy földből tsinálk
fern (Schnecken) golyóbiókka;
oder schießend avagy hajtván
die Kugel a' tekét (görgetőt)
nach den Regeln; a' tsürkők kézzé;
oder das Kuglein avagy a' bötkötskét
mit der Beule a' bottal
schlagend haltván
durch den Ring: a' karikán áttal;
oder den Kreisel avagy a' pergettyűt
mit der Peitsche a' karbátszal
treibend: forgatván (hajtván)
oder mit dem Blasvagy fuvalló-tsövel,
rohr

und Umbrust/ és kéz ijjal
schießend lövöldödvén;
oder auff Stelzen avagy fa-lábokon
einhergehend/ járkálván;
oder auff dem avagy a' lógatón

Knebel
sichbewegend/ magokat lógatván,
und reißend. és rendetvén.

CXXXVII.

Regnum & Regio. Das Reich und Landschaften
Az Ország és a' Tartomány. Mul-

Multa urbes f 2

Et pagi
faciunt
regionem f 3
Et regnum, n 2
Rex m 3

aut Princeps c 3
sedet
in metropoli: f 3
Nobiles
Barones.
Et Comites c 3
habitant
in circumjacentibus

arcibus: f 3
rustici
in pagis. m 2
Juxta

flumina n 3 naviga-
bilis
Et vias regias, f 1

habet princeps
sua telonia: n 2
ubi,
à navigantibus
Et iter facientibus,
portarium n 2
Et vestigal n 3
evigilatur.

Viel Städte

und Dörffer
machen
ein Land
und ein Reich.
Ein König/
oder Fürst/
hat seinen Sitz
in der Hauptstadt: a' derég (fő) városban
die Edelleute/
Freyherrn/
und Grafen/
wohnen

auff den umliegenden
den
Schlössern:
die Bauren/
auff den Dörffern.

In
den Schiffreichen
flüssen
und Landstrassen/

hat ein Fürst
seine Zöllhäuser:
woselbst
von dem Schiffendea' hajokázóktól
und Reisenden/
die Maut
und der Zoll
gefordert wird.

N 5

Sok városok

és faluk,
tsinálnak
tartományt
és országot.
A' Király,
vagy a' Fejedelem,
lakik
a' derég (fő) városban
a' Nemessek,
Zászlós-urak,
és Gróffok,
lagnak
a' környül-való szomszéd

várakban:
a' parasztok,
a' falukon.
Mellek

az hajóval meg-já-
ható folyó vizeknek,
és az ország-úttayai-
nak,

vannak a' fejedelem-
vámjai
az hol,
és útakon járóktól,
a' rév-bért
és a' vámot
meg kérik. (kiványák)
Regia

Regia Majestas.

Die Königliche Majestät.

A' Király-Felség.

Rex	Der König/	A' Király,
<i>in splendore</i> m 3.	im Königlichen	a' királyi-méltóság-
<i>regia sedet</i>	Pracht/sizet	ban ül-
<i>in suo solio</i> , n 2	auff seinem Thron/	az ő királyi székeiben.
<i>magnifico habitu</i> m 4.	im herrlichen Habit/	jeles (méltóságos)
		öltözetben
<i>redimitus</i>	gezieret	fel-ékesítettvén
<i>diademate</i> n 3	mit einer Krone/	koronával,
<i>tenens manu</i> f 4.	in der Hand führend	artván kezében
<i>sceptrum</i> , n 3	den Zepter (Reichs-)	a' királyi pálczát,
	Stab)	
<i>stipatus</i> u, a, um.	umgeben	környül vétettetvén
<i>aulicis</i> m 2.	mit der Hoffstatt.	udvar néppel.
<i>Inter hos</i>	Unter diesen	Ezek között
<i>primarii sunt</i> :	sind die vornemsten	a' leg-fövebbek
<i>Cancellarius</i>	der Canzler (Erz-)	a' Kancellarius,
	sigelhalter)	
<i>cum Consiliariis</i> ,	mit den Rätchen	a' Tanácsokkal,
<i>& Secretariis</i> , m 2	und Secretarien	és Secretáriussokkal
	(Geheimschrei-	[titok író déákokkal])
	bern)	együtt;
<i>Prætorii</i> n 2 <i>Præse-</i>	der Marschalck/	az udvari Hadnagy,
<i>Ans,</i>		[biró)
<i>Aula Magister,</i>	der Hoffmeister/	a' Hop-Mester,
<i>Pocillator, (Pincerna)</i>	der Mundschenck/	a' Pohárnak,
		nok)
<i>Dapifer</i> , m 2	der Truchses/	az Asztalnok, (tal-
<i>Thesaurarius,</i>	der Schatzmeister/	a' kints-tartó,
<i>Archi-Cubicularius,</i>	der obrist Kämmerer/	a' fő komornyk,

& Scabuli n 2 Ma- und der Stallmeis- és a' Lovaltz-Mester.
gister, fier.

His	Auff diese	Ezekután
<i>superordinantur</i>	folgen	következnek
<i>Nobiles aulici,</i>	die Hoffjunker/	az udvari fő-emberek
		[nemessék)
<i>Nobile</i> n 3 <i>famuli-</i>	die Edelknaben/	a' Nemes-Inatok,
<i>tium</i> n 2	(Pagen)	
<i>cum cubiculariis</i>	mit den Kammers-	a' komornyikkal
	dienern	
<i>& cursoribus</i> , m 3	und Lakayen/	és futó inasokkal,
	(Läuffern)	
<i>stipatores,</i>	die Trabanten	a' darabantok
<i>cum satellitiis</i> , n 3	mit der Leibwacht.	a' testet (életet) őrző
	(Leibquardi)	fereggel együtt.
<i>Exteriorum</i>	Den fremdden	A' künvaló (idegen)
<i>Legatis</i> m 2.	Abgesandten	követeket
<i>præbe-</i>	ertheilet	meg-
<i>aures</i>	Verhör (Audientz)	halgatja
<i>solenniter,</i>	öffentlich.	nyilván (pompáson)
<i>Alior sum</i>	Anders wohin	Máshová
<i>ablegat</i>	schicket er	el-küldi
<i>Vicarios</i> m 2 <i>suos,</i>	seine Stellwarter/	a' vicéjit,
<i>u, a, um,</i>		
<i>Administratores,</i>	Stadthalter/	helyete országlóit,
<i>Præfectos</i> , m 2	Amteleute/	Tiszt-tartóit.
<i>Quæstros,</i>	Kenntmeister/	szám-tartóit,
<i>& Legatos;</i>	und Gesandten/	és követit;
<i>quibus</i>	denen	a' kiknek
<i>subinde mittit</i>	er nachsender	ottan-ottan küld
<i>mandata</i> n 2 <i>nova</i>	neue Befehle	új parantsolatokat

per uerodarios, Durch Postboten. a' száguldó posták
(Postilionen.) által.
Mario m 3 Der Hoffnarr A' bolond (úr-bo-
(kurzweilige Rath) londgya)
moventisum macht ein Gelächter nevet ségit indie
ludicris actionibus. mit läppischen tsúfos. tréfaival.
Poffen.
In Romano us, a, um. Im Rómischen A' Romai orszá-
Imperia n 3 Reich ban
rerum petitur ist Oberherrscherr mindeneckel bir
Imperator, (Casar) der Käyser/ a' Császár,
qui in Comitibus n 2 pl. welcher auff dem a' ki a' gyűléskor
Reichstag
eligitur erwählt wird választatik
ab VII. Electoribus, von den acht Chur- a' nyolcz, Császár-
m 3 Fürsten/ választó Hercze-
gekől,
ut sunt als da sind : ugy-mint, a' kik
III Ecclesiastica m 2 drey Geistliche hármán Egyházi-sze-
mélyek
& Archiepiscopi, und Erz-Bischoffe/és Ersegek,
Moguntinus, zu Mainz/ a' Moguntiai
Treuerensis m 3 zu Trier/ a' Tréviri,
Coloniensis, zu Cölln/ a' Koloniai,
& V. Seculares und fünff Weltliche/és ötön világiak,
Rex m 3 Bohemia. der König in Böh- a' Cséh-Orszagi Ki-
heim rály
Archipincerna Erz-Schencf/ a' fő-pohárnok,
Dux c 3 Cavaria der Herzog in Beyrna' Bavariai Herczeg,
Archi-Dapifer, Erz-Truchses/ a' fő-rátnok
Dux Saxonia der Herzog in a' Saxoniai Herczeg
Sachsen

Archi

Archi-Marescallus, Erz-Marschall/ a' fő-Hadnagy.
m 2
Marchio Branden- der Margraff von a' Brandenburgumi
burgensis m 3. Brandenburg határos Herczeg,
Archi-Camerarius, Erz-Camerer/ a' fő-Kamarás,
& Comes Palatinus, und der Pfaltzgraff és a' Palatinus
c 3 m 2
Archi-Thesaurarius, Erz-Schatzmeister a' fő-Kints-tartó!
CXL.
Miles. Der Kriegermann. A' Vitéz (fegyveres-katona.
Si bellandum est, Wenn man frigen Hogy-ha hadakozni
kell,
Scribuntur milites c 3 werden geworben katonákat [hadat]
Soldaten. fogadnak.
Horum arma n, 2 Deren Waffen Ezeknek fegyverek
sunt, pl, sind/
galea, (casus) f 2 der Helm (Büffel=a' sisak (vas-süveg)
Haube)
(qua ornatur [welcher gezieret a' melly fel-ékesitte-
wird tik
crissa) f 1 mit dē federbusch) czimmerel, tollal)
armatura, der Harnisch (Kü=a' a' vas fegyver-derék
stung)
cujus partes sunt: dessen Stücke sind : mellynek részei,
torquis ferreus, der Bragen/ a' vas-gallér.
thorax, m 3 der Brustharnisch/ a' melly- (derék-)vas
brachialia, n 3 die Armschienen/ a' kar-vasok,
ocrea ferrea, die Beinschienen/ a' vas-saruk,
manica f 3 die Blechhandschuhe a' pléhes kesztyűk,
cum lorica f 1 samt dem Panzer a' pánczéllal,
& scuto clypeo) und Schild : és paisásl együtt :
hac sunt

haec sunt arma defensionis - dieses sind Schutz-ezek az oltolomra-
fiva n 2 Waffnen. való fegyverek,

Offensiva sunt, Gewehre sind: ütőzetre való,
gladius, m 2 das Schwert/ a' pallos, (kard]
framea, f 1 der Degen a' hegyes - tör,
& acinaces m 3 und Sebel/ és a' szabályák,
qui vaginā f 1 welche in die Scheide mellyek az h'velybe
reconduntur, de gesteckt/ tétetnek,
& cingulo m 2 und an den Gürtel és az övvel
vel balteo m 2 oder im Gehäng vagy szabla-szíjjal
accinguntur; umgelegt werden; fel-kötetnek;
fascia f 1 militaris (die Feldbinde (a' fegyveresnek va-
 ló. futo. öv

insevit ornatu) diener zur Zierde) ékeségre szolgál)
rhomphaa das Schlacht- a' két-élű hofszú tör
 schwerd
& pugio. m 3 und der Dolch. és a' handsár.

In his est An diesen ist Ezeken vagon
manubrium, n 2 das Heft/ a' maroklat,
eum pomo m 2 mit dem Knopff/ mind gombosól,
& verutum und die Klinge és a' vas
cuspdatum, mit einer Spitze/ meg hegyesítve,
in medio in der Mute a' közepin
dorsum n 2 der Rücken a' háta,
& acies. f 5 und die Schneide. és az éle.

Reliqua arma sunt Die übrigen A' töb fegyverek
 Waffnen sind/
hasta, der Spies/ a' lánssa, (dárda)
bipennis f 3 die Partisan/ a' halabárd
[in quibus (voran [a' mellyéken vagon
hostile n 3 der Schafft/ a' nyel (a' lánzt-fa)
& mucro m 3 und das Eisen) és a' hegyes vas)

clava

clava f 1 der Streitkolb a' furkó (buzgány)
& castus m 4 und Häuflein. és a' balta, (tsákány)
Eminus pugnatur In der ferne Távolról (mefszün-
 streitet man nen) harczoznak
bombardis f 1 mit Büchsen puskákkal
 (sclopetis n 2)
& sclopis, und Pistolen (faust-és pistolyokkal,
 röhren/
qua onerantur globis, welche geladen wer-melley meg töltet-
 den mit Kugeln/ nek glyöbisokkal
et theca bombardaria, aus der Patrone a' loding-tartóból,
 Tasche
& pulvere m 3 und mit dem Schiess-és puska-porral,
 rrato m 2 Pulver
et pyxide pulveraria. aus dem Pulver- a' puska-por tartó-
 Horn. palackból.

CXLI.

Castra. Das Feldlager. A' Tábor.
Expeditione susce- Wenn man zu Mikoron ki-száló-
pta feld gezogen/ tanak
castra n 2 pl, wird ein Lager rábort
locantur, geschlagen/ tsinálnak,
& tentoria n 2 und werden Gezelte és a' sátorok
paxillis m 2 figuntur, mit Pföcken auff- czövekekkel fel-vo-
 gespannt/ nattratnak,
vel e linteis n 2 entweder von vagy vászonyból
 Leinwand
vel e stramentis, oder von Stroh/ vagy szalmából;
et aque circumdant und dasselbe umgibt és ezt környül vészik
 man/
securitatis gratia, Sicherheit halber sátorságnak kedvé-
 ért,

agge-

<i>aggeribus m 3</i>	mit Schanzen	sánczokkal
<i>& fossis f 1</i>	und Gräbern:	és árkokkal:
<i>constituuntur etiam</i>	es werden auch	rendeltesnek
	aufgestellt	
<i>excubia, f 1 pl.</i>	Schildwachen/	őr-álló strásák-is,
<i>& emittuntur</i>	und ausgesendet	és ki-botsáttatnak
<i>exploratores.</i>	Bundschaftler.	kémek.
<i>Pabulationis</i>	Der fürterung	Az abrakolásnak
<i>& prada causa,</i>	und Beuten halber	és prédának kedvéért
<i>fiunt</i>	gehen ans	lesznek
<i>excursiones: f 3</i>	Parteyen. (Streiff-	ki-sutamások:
	rotten)	
<i>ubi sapius</i>	da offemals	az hol sokszor
<i>cum hostibus</i>	mit dem Feind	az ellenséggel
<i>velitendo confliuntur.</i>	Scharmüziert wird.	tsata vagon.
<i>Tentorium</i>	Das Gezelt	A' satora
<i>summi us, a, um.</i>	des Generals/	fő hadi fejedelemnek
<i>Imperatoris m 3</i>	oder höchsten Bries	
	ges-Haupts)	
<i>est in medio</i>	ist mitten	a' közepin vagon
<i>castrorum.</i>	in dem Läger.	a' tábornak.

CXLII.

Acies & prælium.

Die Schlachtordnung und Feldschlacht

A' hadi rend és az harc.

<i>Quando pugna</i>	Wenn eine Schlacht	Mikoron harcznak
<i>committenda est;</i>	zu halten ist;	kell lenni;
<i>acies & instruitur</i>	wird eine Schlacht	hadi rend tsináltatik
	ordnung gestellet/	
<i>& dividitur</i>	und eingetheilet	és elosztatik

in fron-

<i>in frontem, f 3</i>	In den Vortrab/	elől-járó sereg,
<i>tergum, n 2</i>	Nachtrab/	kátul-járó sereg
<i>& alas (cornua)</i>	und in die flügeln.	és szárnyakra,
<i>Peditatus m 4</i>	Das Fußvolck/	A' gyalogság
	(Infanterie)	
<i>intermiscetur</i>	wird untermischet	egyelitterik
<i>equitatus m 4</i>	der Reuterey [Ca-	a' lovag-sereg közé
	vallerie.]	
<i>Ille distinguitur,</i>	Jenes wird ge-	Amaz el-rendeltesik
	theilet	
<i>in centurias;</i>	in Compagnien;	százanként; (had-
	(fähnlein)	nagyságokra)
<i>hic in turmas; f 1</i>	dieses in Schwa-	ez dandárookra: (raj-
	dern (Truppen)	seregekre)
<i>Illa in medio</i>	Jene führen in der	amazok közepben
<i>ferunt</i>	Mitte	vizfik,
<i>vexilla; n 2</i>	die Fahnen;	a' zászlókat;
<i>ha, labara. n 2</i>	diese Standarten/	ezen a' kornétákat.
	(Reuterfahnen.)	
<i>Eorum præfelli</i>	Ihre Befehls-	Ezeknek elől-járó
<i>sunt,</i>	haber sind/	
<i>Decuriones, m 3</i>	die Corporale/	a' tizedesek,
	[Rottmeister)	
<i>Signiferi,</i>	fähnriche/	a' zászló-cartók,
<i>Vicarii,</i>	Leutnante/	a' vice-hadnagyok,
<i>Centuriones, m 2</i>	Hauptleute (Capit-	a' századosok,
	teine)	
<i>Magistriequitum,</i>	Rittmeister/	a' lovagos kapitá-
		nyok,
<i>Tribuni, m 3</i>	Obrist-Leutnante/	a' fő-hadnagyok,
<i>Chiliarcha, m 1</i>	Obristen/	ezer lovas kapitá-
	O	nyok,

& omnino

<i>Omnia summus</i>	und ihrer aller	és ezeknek mindnyá-
	Haupt/	joknak fejek
<i>Imperator.</i>	der General	az hadi fejedelem.
	(feld-Herr.)	[generalis]
<i>Tympanista m 1</i>	Die Trumels	A' dobosok
	Schläger	
<i>et tympanotribam 1</i>	und Pauker/	és a' réz dobosok,
<i>ut et tubicines.</i>	wie auch die Trom-	a' mint a' trombita-
	peter/	sok-is.
<i>ad arma vocant,</i>	blasen Lärmen/	lärmát fújnak,
<i>et militem inflam-</i>	und machen den	és a' vitézt (katonát)
<i>mant.</i>	Soldaten mutzig.	néki bátoritják,
<i>Primo conflictu</i>	Im Anfang des	Az ütközetnek
<i>m 4</i>	Treffens	eloin.
<i>exploduntur</i>	wird Salve gegeben/ki-sürtetnek	
	(geschossen)	
<i>bombardae</i>	mit Musqueten	a' pusák
<i>et tormenta : n 2</i>	und selbststücken :	és a' taraczkok :
<i>Postea</i>	Darnach	Azurán
<i>cominus pugnatur</i>	wird in der Nähe	közérlől harczolnak.
	gefochten	meg
<i>bastis f 1 et gladiis</i>	mit Spießen und	kopiákkal és kardok-
	Degen,	kal.
<i>Victi, ut, a, um.</i>	Die überwundene	A' meg-győzöttet-
	(hauen	tek,
<i>trucidantur,</i>	werden niederge-	meg-ölettetnek,
<i>vel capiuntur,</i>	oder gefangen/	vagy el-fogattatnak
<i>vel aufugiunt.</i>	oder nehmen die	vagy hogy el-fu-za-
	flucht.	nak.
<i>Succenturiati</i>	Der Zusatz	A' segítő sereg
<i>superveniunt</i>	Kömmi herzu	érkezik
<i>ex insidiis f 1 pl.</i>	aus dem Hinterhalte	les-helyből

<i>Impedimenta</i>	Die Pagagen	A' rábori eszköz
	Wägen	hordozó szekerek
<i>spoliantur.</i>	werden geplündert.	sakmánya hányat-
		tarnak.

CXLIII.

Pugna Navalis. Das See-Treffen.

A' Tengeren való harcz.

<i>Navale praelium</i>	Der Schiffstreit	A' tengeren való
<i>terribile est.</i>	ist erschrocklich/	harcz rettenetes,
<i>cum</i>	wenn	midőn
<i>ingentes Naves,</i>	die grossen Schiffe/	az igen-nagy hajók,
<i>veluti arcus</i>	als Vestungen	valamint a' várak
<i>concurrunt</i>	zusammenlauffen/	meg-ütköznek
<i>vestra, n 2</i>	mit den vördern	az orrokkal ;
	Spizen (Schnäbeln)	
<i>aut tormentis.</i>	oder mit Stücken	avagy ágyúkkal
<i>se invicem quassant,</i>	auffeinander spielenegymást rontják :	
<i>atque ita perforata</i>	und also durchlö-	és ekképen által lyu-
	chert/	kasztatván,
<i>perniciem suam</i>	thr Verderben	saját veszedelmeket
<i>imbibunt,</i>	in sich trincfen/	magokba iszszák,
<i>et submerguntur,</i>	und versinken ;	és el merülnek ;
<i>aut, cum</i>	oder wenn sie in	avagy, midőn
<i>igne corripiuntur,</i>	Brandt gerathen	meg-találnak égni,
<i>et vel</i>	und entweder	és vagy
<i>ex incendio n 2</i>	durch Anzündung	a' puska-pornak
<i>pulveris tormentarii</i>	des Stückpulvers/	meg-gyúladásából
<i>homines in</i>	die Menschen in	az emberek
<i>aerem ejiciuntur.</i>	die Luft gesprengt/a' levegő-égbe há-	
	(Wasser	nyattatnak,
<i>vel in modis aquis</i>	oder mitten im	vagy a' vizben
	O 2	exu-

exuruntur: verbrennet werden/meg-égettetnek;
vel etiam oder aber avagy Sugordván
in mare n 3 deslientes in das Meer sprin=a'tengerbe-is
suffocantur. ertrinken. (gend/belé hálak.
Navis fugitiva Ein flüchtiges Schiff Az el-szalade-hajó,
ab insequentibus wird von den ver=a' kergetőktől
 folgenden
intercipitur, aufgefangen/ el fogattatik,
& capitur. und gefangen ge= és fogságba élik.
 nominen

CXLIV.

Obsidium Urbis. Die Stadt-Belagerung.

A' Városnak meg-szállása

Urbis, t 3 Eine Stadt/ A' Város
obsidionem passura so sol belagert mellyet meg-fognak
 werden/ szállani,
primum provocatur wird erstlich auff= elébb fel-kérteek
 gefordert
per tubicinem, m 3 durch einen Trom= egy trombitás által,
 peter/
& invitatur und vermahnet és meg-intetik
ad deditionem. zur Aufgabe. a' fel-adásra.
Quod facere Welches zu thun/ Ezt meg tselekedni
q abnuat, so sie sich weigert; ha ellenzi;
oppugnatur wird sie gestürmet meg-ostromoltatik
ab obsidentibus, von de Belägrenden az alája szállottaktól,
& occupatur: und eingenommen. és meg-véitetetik:
Vel muros Indeme entweder Vagy a' kö-falokat
 die Mauren
per scalas auff Sturmleitern a' lajcarjakkon
transcendendo, überstiegen/ meg-hágván,
 aut

agraribus m 3: oder mit Böcken. vagy fal-törő kofok-
diruendo, gefällt/ kal le-rontván,
aut tormentis oder mit Stücken. vagy ágyukkal
denuciando 3: zerschossen/ őszve löveldőzvé;
Vel perca- oder die Thore: avagy a' kapukat
extru- mit einer Pedarten pedárdával
dirumpendo 3: zersprenget; bé-törvé;
Vel Oder: (rontván)
globes tormentarios: Feuerkugeln: tűzes láptakat
& tormentaria n 2: aus den Mörsern a' mosárokból
per calistarios: durch die Büchsen=a' pattantyúsok által,
 Meister.

(qui post gerras h t pl) (welche hinter den) (a' kik a' sánz. kosá-
 Schanzkörben: rok megett

latitant) sich verbergen) lappangnak)
in urbem ejaculando: in die Stadt ge=a' városba hányván;
 worffen;

Vel eam Oder dieselbe: avagy azt
per fossore durch Schatzgräber a' sánz. áfok által.
annalis m 2 sub- untergraben (mit meg-ásván, (ál-lyu-
vertendo. niert) wird. kakon fel-hányván)

Obsessi Die Belagerten: A' meg-szállottak
defendant se wehren sich
de muris, von der Mauer/
ignibus, m 3 pl. mit Feuerwerck/ kat a' kö-falaktól,
lapidibus, &c. Stenen/ u. d. g. tűz-szerkezémmal.
aut erumpunt. oder thun einen kövekkel, s' a' t.
 avagy ki-tünek.

Anssfall.

Urbis, t 3 Eine Stadt A' Város,
vi expugnata, mit Sturm erobert ostrommal meg-vé-
 tetetvén,
diripitur; wird geplündert/ fel-dulattatik;
 O 3

exci-

<i>exciditur,</i>	zerstört/	elpusztítatik.
<i>& interdum sola n. 2.</i>	und zuzeiten ges-	és néha földig le-
<i>aquatur.</i>	schleiffet.	rontatik.

CXLV.

Religio. Der Gottesdienst. Az Isteni-tisztelet.

<i>Pietas, f. 3.</i>	Die Gottseligkeit/	A' kegyesség.
<i>Regina f. 1. vixitum.</i>	die Königin aller	a' jó-indulatoknak,
	Eugenden/	királynéjok,
<i>hausla. m. a. um.</i>	nach geschöpfter	meg-ismervén,
<i>notitia. DEI,</i>	Erkántis Gottes/	az Istent,
<i>vel</i>	entweder	akár
<i>ex libro. Natura.</i>	aus dem Buch der	a' természetnek
	Natur/	könyvéből,
<i>[nam opus</i>	Gemdas Werk/	(mert a' munka mű,
<i>commendat artiff.</i>	lobet den Meister)	dicséri a' mesterét.)
<i>cem. m. 3. vel.</i>	oder	akár
<i>ex libro. Scriptura.</i>	aus dem B. Schrift/	a' szent Irásnak
	Buch (Bibel)	könyvéből,
<i>colit. DEUM.</i>	ehret Gott	az Istent tisztelet,
<i>humiliter.</i>	demütiglich:	alázatosan;
<i>recolite mandata ejus,</i>	dencket an seine	meg-emlekezik pa-
	Gebote/	rantsolatiról,
<i>comprehensa.</i>	enthalten	mellyek bé vannak
		foglalva
<i>Decalogo.</i>	in der Gesetz-Tafel/	tíz igékben;
<i>& oblatrantem</i>	und die widerbellä	és az ellene-mondó
<i>rationem.</i>	de Vernunft	okosságot
<i>conculcans.</i>	unterdrückend/	le-tiporván,
<i>prabet fidem</i>	gibet sie Glauben	el-hízi
<i>& assensum m. 4.</i>	und Beyfall	és jóvá-hagya
<i>verbo DEI.</i>	dem Wort Gottes/	az Istennek igéjét,
		cum-

<i>cumque invocat,</i>	und ruffet ihn an/	és segítségül hiva azt,
<i>ut opitulatorem,</i>	als einen Helffer	mint segedelem nyúj-
<i>in adversis,</i>	in Ungemach.	tót az inségben.
<i>Divina officia</i>	Der Gottesdienst	Az Isteni szolgálat
<i>sunt:</i>	widre verrichtet	léssen (végebe viretik)
<i>in templo:</i>	in der Kirche/	a' templomban:
<i>in quo est</i>	in welcher ist	a' mellyben vagyon
<i>penetrans [adytum]</i>	der Chor	az éneklő-kar
<i>cum altari, n. 3.</i>	mit dem Altar/	az oltárrak,
<i>sacrarium.</i>	die Sacristey/	a' secrete,
<i>suggestus. m. 4.</i>	der Predigstul/	a' prédikáló-szék,
<i>subsellia, n. 3. pl.</i>	die Gestühle/	a' székek,
<i>ambona m. 3.</i>	die Pfortchen/	a' karok,
<i>& baptisterium.</i>	und der Tauffstein	és a' keresztelő-kő.
<i>Deum esse;</i>	Daß ein Gott sey/	Hogy légyen Isten,
<i>sentiunt omnes</i>	empfinden alle	az minden emberek
<i>homines.</i>	Menschen:	meg-érzik:
<i>sed non omnes</i>	abernicht alle er-	de nem mindnyájan
<i>norunt Deum recte.</i>	fennen Gott recht.	ismérik-meg az Istent
		igazán
<i>Hinc oriuntur</i>	Daher entspringen	Innéte támadnak
<i>diversae religiones.</i>	die ungleichen	az külömböző vallá-
	Gottes-Lehren:	sok:
<i>quarum primaria</i>	deren fürnemlich	mellyek kiváltképpen
<i>quatuor</i>	vier	négyen
<i>adhuc numerantur.</i>	annoch gezehlet	számláltnak mo-
	werden.	lann. is.

CXLVI.

<i>Gentilismus.</i>	Das Heidenthum.	A' Pogány-Hit.
<i>Gentils, c. 3.</i>	Die Heyden haben	A' pogányok ki-gon-
<i>fixerunt sibi</i>	ihnen erdichtea	doknak megotnak
	O 4	pro-

prope duodecies millia in die zwölftausendközel tizenkét-szer
Numina. Götter. Istenek.
Eorum principia Deren vornehmste Azok között a' leg-
erant, waren: főbbek valának.
Jupiter m 3 caeli; Jupiter des Himmels a' Jupiter az égnek;
Neptunus maris n 3 Neptunus des a' Neptunus a' tea-
Meeres/ gernek.
Pluto m 3 inferni; Pluto/ der Hölle/ a' Pluto, a' pokolnak,
Mars m 3 belli, Mars/ des Kriegs a' Márs, a' hadako-
zának,
Apollo, m 3 artium Apollo der Künste/ az Apollo, a' tudo-
mányoknak,
Mercurius, furum, Mercurius/ der a' Mercurius, a' kal-
mercatorum & Diebe/ Bauffleute/ mároknak az ékesen
eloquentia, uñ der beredsamkeit/ szólásnak és lelképőknak
Vulcanus, ignis & Vulcanus/ des Feu/ a' Vulcánus, a' tűz-
fabrorum, ers uñ der Schmide/ nek és kovácsoknak,
Aeolus, ventorum: Aeolus/ der Winde: a' Aeolus a' szeleknek;
Prasides m 3 & De- Vorsteher/ und Götztalmazói és hamis
astri: m 2, zen/ (lichte Istenek.
& obscenis simus und der allerschänd- és a' leg-otsmányabb
Priapus. m 2 Priapus. Priapus.
Habuerunt etiam Sie hatten auch Voltan/ nekiek
muliebria Numina: weibliche Göttrinen: Isten- asszonyok- is:
qualia fuerunt dergleichen gewesen/ a' minéműek voltanak
Venus, f 3 Venus/ die Göttin a' Vénus,
Dea, f 1 amorum der Liebe a' szerelemnek és bu-
& voluptatum m 3 und Wollüste/ jaságnak Isten asz-
cum filiolo Cupidine; mit ihrem Sohn/ leinszonya a' fiával Kupi-
Cupido/ doval együtt;
Minerva Pallas Pallas/ a' Pallás,
cum novem Musis, samt den 9. Musen/ a' kilencz Musákkal.
artium

artium, der Künsten. a' tudományoknak.
Juno, f 3 divitia- Juno des Reichs a' Juno, a' gazdag-
rum, thums und Reichs ságnak és menyeg-
zeiten/ zőknek,
Vesta, castitatis, Vesta/ der Keusch- a' Vesta, a' szűzesség-
heit/ nek,
Ceres, f 3 frumento. Ceres/ des Geträts a' Céres, a' gabonák-
rum; deo/ nak;
Diana venationum, Diana/ der Jägers a' Diána, a' vadzat-
rey nak.
& fortuna, und das Glück: és a' Szerentse. (is
Quin & morhana, Ja die Branccheitsör még a' beregség-
ac febris f 3 ipsa und das Fieber és maga- is a' hideg-
erant deae, waren Göttinnen. Isten asszonyok va-
lának.
Aegyptii m 2 Die Egypter Az Egyptombéliek
colabant pro Deo ehreten für einen az Isten helyet tisz-
Gott telnek vala
omne genus n 3 alle geschlecht/ arten/ mindennémű
animalium, n 3 der Thiere und állatokat és palántá-
& plantarum, f 1 Pflanzen/ kat,
& quicquid manet und alles was sie és valamit reggel
morgens
primum conspicaban- am ersten sehen. leg-először meg-lá-
tur, tanak.
Philistaei m 2 Die Philister A' Filistufok
offerrebant opfferten fel- áldozák vala
Moloch (Saturno) dem Moloch (Sa- a' Molochnak
m 2. turnus) (Saturnusnak)
suos infantes, c 3 ihre Kinder/ kisded gyermektsé-
vivos jeket,

<i>vivos cremandos.</i>	lebendig zuver-	hogy elevenen meg-
	brennen.	égettetének.
<i>Indi m 2.</i>	Die Indianer.	Az Indiaiak.
<i>etiamnum venerau-</i>	beten noch heut zu-	még ez mai nap-is
<i>tur.</i>	tag an.	imádgják.
<i>cacodamena.</i>	den Teufel.	az ördögöt.

EXLVII.

Judaismus. Das Judenthum. A' Sidó. Hít. (Vallás)

<i>Rectus tamen:</i>	Doch ist der rechtelgaz tiszteletli mind	
<i>cultus</i>	Sienst	azonáltat
<i>veri Dei m 2 reman-</i>	des wahren Gottes az igaz Istennek meg-	
<i>fit.</i>	verblieben.	maradott.
<i>apud Patriarchas:</i>	bey den Erzpátern/a' régi Atyáknál:	
<i>qui vixerunt</i>	die gelebet haben.	a' kik éltenek,
<i>ante & post diluvium</i>	vor/und nach der	a' viz özön előtt és
	Sündflut.	azután.
<i>Inser hos:</i>	Unter diesen	Ezek között:
<i>est Abrahamo.</i>	ist dem Abraham/	az Abrahámnak
<i>conditori m 3</i>	dem Urheber der	a' Sidóknak szerzőjé-
<i>Judeorum</i>	Jüden/	nek,
<i>& patri credentium</i>	und Vater aller	és az hiveknek attya-
	Gläubigen/	nak,
<i>promissum</i>	verheissen worden	amaz meg-ígértetett
<i>semen n 3 illud</i>	des Weibes Saamea/szonyi-állatnak	
<i>Mulieris.</i>		magva,
<i>mundi Messias, m 1.</i>	der Welt Heiland/a' világnak Idvezítője	
<i>& ipse,</i>	und Er/	és az,
<i>avocatus a gentilibus,</i>	abgefordert von	el-hivattatván a'
	den Heiden/	pogányoktól,
<i>cum posteris, m 2 pl.</i>	samite seinen Nach-	maradékival egyo-
	kommen/	remben,
		Sacra

<i>Sacramenta n 2</i>	miádem Sacra-	a' környül metelke-
<i>Circumcisionis</i>	ment der Beschneidésnek	Sacramento-
	dung	mával
<i>natus, a. um.</i>	bezeichnet/	meg-béllyegeztetvén
<i>singularem populum.</i>	hat ein sonderba-	egy különb népet
<i>m 2.</i>	res Volk	
<i>& Ecclesiam.</i>	und Kirche Gottes	és az Istennek Anya-
<i>Dei constituit.</i>	gestiftet.	szent-egyházát
		szerzette.
<i>Huic populo,</i>	Diesem Volk	Ennek a' népnek
<i>postea Deus</i>	hat nachmals Gott	az Isten,
<i>per Moysen m 3</i>	durch Moysen	a' Moyses által,
<i>in monte Sinai,</i>	auffin Berg Sinait	Sinai hegyén,
<i>suam legem, f 3</i>	sein Gesetz/	törvényét,
<i>scriptam digito suo,</i>	geschrieben mit	maga ujjával írva,
	seinem Finger/	
<i>in tabulis lapideis</i>	auf steinern Taffeln	kö-táblákon,
<i>exhibuit.</i>	gegeben.	ki-adta.
<i>Porro ordinavit</i>	ferner hat er	Továbbá rendelt
	verordnet	
<i>manducationem</i>	das Essen des	az hús véci-bárány-
<i>Agni Paschalis;</i>	Herlams;	nak meg-évesét;
<i>& Sacrificia n 2</i>	und die Opfer/	és az áldozatokat,
<i>in altari n 3</i>	auff dem Altar	hogy az oltáron
<i>offerenda</i>	zu opfern/	fel-áldoztatának
<i>per Sacerdotes c 3</i>	durch die Priester/	a' Papok által,
<i>& fuffus, c 3</i>	und Rauchwerke/	és a' tömjénezéseket
<i>& iussu fieri</i>	und hat heissen ma-	as tsináltatta
<i>tabernaculum n 2</i>	chē/die Stiftshütte	szövétségnek haj-
		lécák
<i>cum Arca Fœderis</i>	mit der Bundes-	a' frigy-ládájával
	Lade	együtt;
		pra-

<i>præterea erigi</i>	über das anfrich-	azon-fellyül fel-c-
	ten	mellette
<i>aucum serpentem</i>	die ehne Schlange az éczből csinált	kigyót,
<i>m 3</i>		
<i>contra morsum</i>	wider den Biß	a' kigyóknak
<i>serpentum in deserto.</i>	der Schlangen in	mardosások-ellen
<i>n 2</i>	der Wüsten.	a' pusztában
<i>Qua omnia</i>	Welches alles	A' melly dolgok
		mindnyájan.
<i>typi m 2 erant</i>	Vorbilder waren	ábrázolási voltanak
<i>venturi Messia, m 1</i>	des künftigen	az el-jöendő Mes-
	Messias/	siának,
<i>quem Judei m 2</i>	auff welchen die	kire a' Sidók
	Jüden	
<i>adhuc expectant.</i>	annoeh warten.	mégis várnaki

CXLVIII.

Christianismus. Das Christenthum.

A' Keresztyén. Vallás.

<i>Unigenitus</i>	Der eingeborne	Az egyetlen
<i>æternus a, n.</i>	ewige	örökkén-való
<i>Filius DEI, m 2</i>	Sohne Gottes/	Fia az Istennek
<i>promissus</i>	protoplastis versprochen den er-	meg-igirtetvén az
<i>m 2</i>	sten Menschen	első embereknek
<i>in Paradiso</i>	im Paradies/	a' paraditsomban,
<i>tandem impleto tem-</i>	ward endlich bey	végigere bé-teljesed-
<i>pore n 3</i>	erfüllter Zeit	vén az idő,
<i>conceptus per S. Spi-</i>	empfangen vom S.	fogantatván a' Szent
<i>ritum, m 2</i>	Geist/	Lélek által,
<i>in sanctissimo utero</i>	in dem heiligsten	szentséges méhében
	Leib	
<i>Virginis f 3</i>	Maria, der Jungfrauen	Szüz Máriának,
	Maria/	de Re-

de Regia domo f 2 & 4 Vom Königlischen Davidnak Haus

<i>Davidis, m 3</i>	David's/	királyi házából-való,
<i>Et indatus a, um.</i>	und angezogen	és fel-öltözvén
<i>humana f 1 carne.</i>	mit der Menschheit embri testben,	
<i>f 3</i>		
<i>Bethlehem n 2</i>	zu Bethlehem in	Bethlehemben Sidó-
<i>Judæa.</i>	Judæa/	országban,
<i>in summa paupertate, in höchster Armuth</i>	nagy szegénységben	
<i>stabuli, n 2</i>	eines Stalles/	egy istállóban,
<i>anno mundi, m 2</i>	im Jahre der Welt/a'	világ teremtetése
<i>ter melle simo, us, a, um</i>	dreytausend/	után három.ezer
<i>nongentesimo.</i>	neunhundert und	kilencz-száz hetvene-
<i>septuagesimo.</i>	sibenzig	dik esztendőben
<i>in mundum prodit:</i>	zur Welt geboren:	ez világra született:
<i>sed mundus a, um,</i>	aber rein	de tisztán
<i>ab omni peccato, n 2</i>	von aller Sünde/	minden bűntől meg-
		válva,
<i>eique impositum</i>	und ihme gegeben	és adatott neki
<i>fnit</i>		
<i>nomen n 3</i>	JESVS, der Name Iesus/	a' Jésus-i-név.
<i>m 4</i>		
<i>quod significat</i>	welches heisset	a' melly Idvezítő
<i>Salvatorem. m 3</i>	einen Heiland.	tészen,
<i>Hic, cum imbue-</i>	Dieser/ als er em-	Ez, midőn el-venné
<i>retur</i>	pfienge	
<i>sacrd Baptisma</i>	die heilige Tauff/	a' szent keresztséget,
<i>[Sacramento,</i>	(das Sacrament	(az új-testamentom-
<i>novi foederis n 3)</i>	des neuen Bundes	nak Sacramentomár)
<i>a Johanne m 3</i>	vom Johannes/	a' Jánosól,

pre.

praecursore in 3 suo seinem Vorläuffer az elől-járójától,
in Jordane, in 3 im Jordan: a' Jordán-vízében;
apparuit da ist erschienen akkor meg-jelent
sacratissimum das allerheiligste az Ikenységben való
mysterium n 2 Geheimniß
Divina, us, a, um. der Göttlichen Háromságnak
Trinitatis, f 3 Dreieinigkeit/ tirkos szentsége,
Patris in 3 voce. f 3 indem die Stimme midőn az Atyának
 des Vaters szózatja,
(quā testatur. (womit er bezeugt- (mellyel meg-bizo-
 te/ nitja vala,
hunc esse Filium in daß dieser sein hogy ez legyen ő fia)
sum Sohn sey/)
& Spiritu Sancto und der H. Geist és a' Szent Lélek,
in specie columbae in Gestalt einer galamb képében,
 Taube
caelestis delabente, vom Himmel herabaz égből le-szállana.
 fame.
Ab eo tempore Von der Zeitan / Azon időtől fogva
trigesimo etatis sua da er 30. Jahr alt harminez esztendőss-
anno, in 2 ware/ korában
verbis n 2 hat er mit Worten szókkal
& operibus, n 3 und Wercken/ és tselekedetekkel,
praeferentibus die da lieffen spühremelleyek Ikenséget
divinitatem, f 3 eine Gottheit/ jelentettének
declaravit quis esset erwiesen/ wer er meg-bizonyította,
 wäre: ki legyen;
in annum usque 4. biß in das 4. Jahr / négy esztendeiglen:
a' Judaeis von den Jüden a' Sidáktól
nec agnitus, weder erkant sem bé nem fogatta-
nec excipitus, noch angenommen/ tot, sem meg nem
 ismértettet,

ob voluntariam wegen seiner frey- kész-akaratból való
paupertatem, f 3 willigen Armuth. szegenysége miatt.
Ab his Von diesen/ Ezektől
(cum prius instituit. (als er vor-einges (midőn az előt szet-
 setz hatte zette volna
secum mysticam, das heilige Nacht-reklének és vérenek
 mahl
corporis n 3 & san- seines Leibes und szent vög vatsoráján
guinis sui, Bluts/
in sigillum n 2 zu einem Siegel az uj szövetségnek
novi foederis, n 3 des neuen Bundes/ meg-petsérlésére
& sui recordationem) und zu seiner Ge- és maga emlékeze-
 dächtniß/ rire)
captus tandem, ward er endlich végtére meg-foga-
 gefangen/ tarott,
ad tribunal n 3 Pilati vor den Richtstuhl és a' Pilátusnak a'
 Pilati/ Tsálfár tiszt-tartójá-
Praefecti Caesarei, des Bayserslichen nak itélő-széki eleibe
 Landpflegers/
vaptus, accusatus, gerissen/ angeklag- tagadtarott, vádoltá-
 get/ tott,
& damnatus, und verdammet/ és el kárhoztattarott,
agnus innocentissimus das unschuldigste az ártatlan bárány;
 Lamm/
affluque in crucem da es gekreuziget és a' kereszt-fára fe-
 szítettetvén
in ara f 1 auff selbtigem Altarazon az oltáron
pro peccatis mundi vor der Welt Sünd- a' világnak, büneiére,
 den
immolatus, geschlachtet/ fel áldoztatván.
mortem f 3 subiit; den Tod erlitten. halála szenvedett.
Sed tertiā die, Ober am dritten De harmad napon
 Tag/ ann

cum revixisset, als er wieder leben midon meg-elevene-
 dig worden/ dett volna,
divina sua virtute durch seine Göttlich-Itteni erejéből,
 de Brafft/
resurrexit ist er wieder erstanz fel támadott
ex sepulchro, n 2 den aus dem Grab/ a' koporsóból,
& post quadraginta und nach 40. Tagen és negyven nappal
o, ind. dies azután
de monte olivet vom Olberg a' olai fáknak hegyé-
 rül
sublatu a, um. in auffgenommen in fel-vitettetvén az
calum n 2 Himmel/ égbe,
& eorediens, o 3 und dahin wieder és visszátérvén oda
 kehrend/
unde venerat woher er kommen az honnan jött vala,
 ware/
quasi disparuit, gleichsam vers mint egy el-tűnt,
 schwunden/
in conspectu m 4 im Angesicht az Apostolok láttára,
Apostolorum, seiner Jünger/
quibus welchen er kiknek tiz nappal
decima die am zehnten Tag
post suum ascensum nach seiner Auffahrta' fel-menetele után,
Spiritum Sanctum den Heiligen Geist a' Szent Leiket
de caelo, vom Himmel herab/ menybül,
ipsos vero sie aber öket pedig,
hac virtute impletos, mit dieser Brafft illyen erővel tellye-
 erfüllet/ feket,
de se predicaturos, daß sie von Ihm hogy hirdetnék ötet
 predigten/
in mundum misit: in die Welt gesendeta' világra el-küldötte
obito wird dermaleins valaha
 redi-

rediturus wieder kommen el-jövendő lésteli
ad extremum judi- zum Jüngsten Ges az utolsó ítéletre,
cium, richt/
interea sedens unterdessen sitzend azomban ülven
ad dextram Patris, zur Rechten des az Atyának jobbjára
 Patra/
& pro nobis und vor uns és mi éretünk
intercedens. bittend. esedezvén.
Ab hoc Christo Von diesem Christo Ettől a' Christustól
dicimur heißen wir mondatunk mi
Christiani: Christen: keresztyéneknek:
inque eo solo und in ihm allein és egyedül ő benne
salvamus. werden wir selig. idvezülünk.

CXLIX.

Mahometismus. Der Mahometische Glaube.

A' Mahomet Valassa.

Mahomet m 3 Mahomed A' Mahomet
homo bellator, ein Briegemann/ egy katona-legény
extogitabat sibi erdachte ihm ki-gondola magának
novam religionem eine neue Religion/ új vallást,
mixtam u, a, um. zusammen gemischta' melly ösze egy-
 litterett
ex Judaismo, aus dem Judent Sidó. hitből,
Christianismo, thum/ Christenthū/ keresztyén-hitből,
& Gentilismo, m 2 und Heidenthum/ és pogány-hitből
consilio n 2 mit Rath egy Sidónak
Judei eines Juden és egy Sergius nevű
& Arriani Manachi und Arrianischen Arriánus Barátnak
 Mönchen
nomine Sergii; Namens Sergius tanácsából;
singens, o 3 vorgehend/ azt költvén,
 P

dum laboraret epile. wenn er die fallendemidön ki-verné a'
pfä, f 1 Sucht hatte/ nehézség
Archangelum Gabri. der Erz=Engel hogy a' Gabriel fö-
elem m 3 Gabriel/ Angyal
& Spiritum Sanctum und der H. Gest és a' Szent Lélek
secum colloqui: rede mit ihm: szolana véle:
affvesaciens indem er gewöhnteszkotatvá
columbam, eine Taube/ egy galambot
ut exiret 3 sua daß sie aus seinem hogy a' föléből
escam peteret. Ohr Speis holte. eledelt hordona

Affecta m 1 ejus Seine Nachfolger Ennek követői,
abstinent enthalten sich meg-tartóztatják
à vino; n 2 des Weins; magokat a' bortól
circumciduntur, werden beschnitten: környül meréltetnek
sunt polygami: haben viel Weiber: sok feleségeket vesz-
extruunt bauen nek; építnek
facella: n 2 Kirchlein: kápolnákat; (tem-
 plomotskákát)

de quorum turriculis von deren Thürnleinmellyeknek tornyos-
 kákról,

non à campanis, f 1 sie nicht durch die nem az harangok,
 Glocken/
sed à sacerdote, sondern durch die hanem a' Pap által,
 Priester/
ad sacra zum Gottesdienst az isteni tiszteletre
convocantur. berufen werden. hivattatnak.

Sapientia abluit: Sie waschen sich oft Sokszor mosódnak
negant verläugnen meg tagadyák
Sacro Sanctam die Hochheilige: a' Szent Háromságot:
Trinitatem: Dreyeinigkeit:
Christum honorant, ehren Christum/ a' Christust tisztelek.

non

non ut Filium Dei, nicht als einen nem mind Istennek
 Sohn Gottes/ Fiát,
sed ut magnum sondern als einen hanem mint nagy
us, a, um, grossen
Prophetam, m 1 Propheten/ Profétát,
minorem tamen doch kleiner mind azon által a' ki
 kisseb légyen
Mahomede. als Mahomed. a' Makomernél.
Suam legem f 3 Ihr Gesezte Az ő törvényeket
vocant Alcoranum, nennen sie Alcoran. Alkoránnak hiják

CL.

Providentia Dei. Die Vorsehung Gottes.

Az Istennek gondviselése.

Humana sortis f 3 Das menschliche Az emberi forsokat,
 Glückwesen/

non tribuenda sunt ist nicht zuzuschreibenem kel tulajdonita-
 ben ni

fortuna, dem Glück/ a' szerentsének,
aut casui, m 4 oder dem Zufall/ avagy esetnek,
aut syderum n 3 oder den Stern vagy tsillagok erei-
influxui m 4 Einflüssen/ nek,
(cometa m 2 quidem zwar die Schwanze: (az üstökös-tsillagok
 stern (Cometen) ugyan
solent nihil boni pflegen nichts gute semmi jót nem szok-
 tanak

protendere] anzudeuten) jóvendölnoi (jegyezni)
sed provido Dei sondern Gottes hanem az isten min-
oculo m 2 allsehendem Aug/ denekre tekintő
 szemének;

& ejusdem und dessen allreglesés annak
rectrici manni, f 4 render Hand. mindenenek igazgá-
 P 2 zó kezének Esiam

Etiam nostra pruden- Auch unsere és a' mi eszeségünk-
 dentia, Vorsichtigkeit/ nek,
 vel imprudentia, oder Unbedacht- vagy elszelenségünk-
 samkeit/ nek,
 vel etiam noxa. oder auch Sünde. vagy vétkünknek-is.
 DEVS GOTT Az Istennek
 habet ministros suos hat seine Diener vannak szolgálai
 & Angelos, und Engel/ és Angyalai,
 qui homini welche dem menschökik az emberhez
 a natiuitate eius, von seiner Geburt születéséről fogva
 se associant, an sich zugesellen/ adgyák magokat.
 ut custodes, c3 ala Beschützer/ mind örökök,
 contra malignos Spi- wider die bösen a gonosz lelkek,
 ritus m 4 Geister/
 sen Diabolum, oder den Teuffel/ avagy ördög ellen,
 qui quovis ictu oculi der da all Augen= a' ki minden szempil-
 blick/ látásban
 ei insidias struit, ihme nachstellet/ annak lest vét.
 ad tentandum, ihn zu versuchen/ hogy vagy kísértse.
 vel vexandum. oder zu plagen. vagy háborgathassa
 ötet.

Va demmentibus Wehe den thö- Jaj! a' bolond (esz-
 o 3 richen telen)
 magis m 2 & lamiis Zaubern und Hexenbűvös. bájosoknak
 f 1 és boszorkányokaak,
 qui cacodemoni die dem Satan kik az ördögnek
 se dedunt, sich ergeben/ adgyák magokat,
 (inclusus, a, um. (verschlossen in eine (egy kerületbe szo-
 circulo m 2 Cirkel mit rulva
 in cantamentis Beschwerungen bűvös bájosággal
 cum advocatis] ihn herzubannend) el-hiván ötet)

cum

cum eo colludant, mit ihm zu thun véle bagzanak,, (véle
 haben egyet értnek)
 & a Deo deficiunt und von GOTT ab- és az Istenről el-sza-
 fallen/ kadnak,
 nam cum illo deam mit ihme mert ö véle egygyüte
 mercedem werden sie den Lohnfizetésekert
 accipient, empfangen. meg-vefzik.

CLI

Judicium extremum. Das Jüngste Gericht.

Az utolsó ítélet.

Nam adveniet Des es wird kommen Mert el-jön
 novissima dies, c 3 der Jüngste (legzte) az utolsó nap
 Tag/

qua welcher mit der a' melly
 voce f 3 tuba f 1 Posaunen=Stimme a' trombita szó által,
 mortuos us. a, um. die Todten a' meg holtakat
 resuscitabit, wieder erwecken/ ismét fel-támasztja.
 & cum illis und mit ihnen és azokkal egygyüte
 vivos us, a, um. die Lebendigen az eleveneket
 citabit berufen wird idézni fogja
 ad tribunal n 3 vor den Richterstuhl a' felyhöben
 apparentia c 3 des erscheinenden. meg-jelenő,
 Jesu Christi m 2 Jesu Christi/ Jéhus Christusnak
 in nubibus f 3 in den Wolcken/ törvény-széki eleibe,
 ad rationem f 3 red- Rechenschaft zu hogy számot adgya-
 dendam, geben nak
 omnium actionum. aller Handlungen. minden tselekedet-
 tekről

Ubi pii (justi) Da die frommen Az hol a' jámborok
 (Gerechten) [igazak]
 und Auserwehltén és a' válaltattak,

in

in aeternam vitam, in das ewige Leben/ az örök életre.
in locum beatitudinis, in den Ort der Seeso' boldogságnak
 ligkeit/ helyébe,
& novam Hierosoly- und in das neue Jes az új Jerusalemben
mam rusalem
introbunt: werden eingehen: bé-fognak menni:
Impii vero Die Gottlosen aber az Istentelenek pedig
& damnati und die Verdammten és az el-kárhoztatottak
cum cecidemonibus mit den Teufeln az ördögökkel
in gehennam, f. i. in das höllische Feuer' pokolbéli tűzre,
destruentur, werden verstorben verteretnek,
 werden
ubi aeternum allda ewiglich hogy ottan örökkén
cruciandi. gemartert zu werde. kintartassanak.

Clausula. Der Beschluß. Bé-rekesztés.

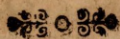
Ita vidisti Also hast du gesehe Ekképpen látál
summam in einem kurzen rövideden
 begrieff
omnes res, alle Dinge/ mindeneke,
qua possunt ostendi, die gezeigt werden valamellyeket meg-
 können/ mutathatni,
& didicisti, und hast gelernt és meg-tanultad
primarias us, a. um. die vornehmsten a' leg- fővebb szokat,
voces, f. 3 Wörter
Latina, Germanica der Lateinischen a' Deák, Szász és
& Hungarica lingua, Teutschen und Un-Magyar nyelvnek,
 gerische Sprache.
Pergo nunc Fahre nun fort/ Meny-el mostan
 dolgodban,
& lege diligenter und liese fleißig és olvassad szorgal-
 matosan *alios*

alios bonos libros: andere gute Bücher/a' több jó könyveket.
ut fias doctus, a. um. daß du werdest ge- hogy tudós, (bölts)
 lehrst/
sapiens & pius. weis und fromm. és kegyes lehets.
Memento horum: Gedencke hieran/ Emlkezzél-meg
 ezekről:
Deum time: fürchte Gott/ az Istent féljed,
& invoca eum: und ruffe Ihn an: és azt segítségül
 hijad:
ut largiamur tibi daßer dir verleihe hogy meg-adgya re-
 néked
Spiritu m & sapi- den Geist der War a' böltseségnek
entia. f. i. heit. lelked.
Vale! Gehabe dich Légy jó egészég-
 wohl! bena.

INDEX TITULORUM

Tit.	A.	Pag.		
142	A	242	91 Ars scriptoria	162
5	A	13	99 Artes sermonis	174
45	Agricoltura	101	51 Aucupium	109
32	Amphibia	48	23 Aves aquatica	39
42	Anima hominis	96	21 Aves campestras & sylva-	
18	Animalia & primum		fixes	37
	Aves.	29	19 Aves domestica	30
6	Aqua	15	22 Aves rapaces.	38
12	Arbor	20	B.	
120	Arbor confanguinitat.	209	74 Balneum	140
129	Ars medica	224	95 Bibliotheca	168
			Bibli-	

94 Bibliopolium.	168	17 Frutices.	27.
C.		G.	
40 Canales & ossa.	61	146 Gentilismus.	248.
38 Caput & manus.	57	102 Geometria.	179.
29 Caro & viscera.	59	107 Globi terrestris Hemispha-	
141 Castra.	250.	rium superius.	188.
3 Caelum.	10	108 Globi terrestris Hemispha-	
57 Convivium.	118	rium inferius.	189.
185 Christianismus.	252	H.	
54 Coquinaria.	113	35 Homo.	53.
36 Cursus certamina.	331	77 Horologia.	144.
D.		44 Hortorum cultura.	99.
43 Deformes & monstrofi.	98	116 Humanitas.	201.
1 DEUS.	7	72 Hypocaustum cum dor-	
E.		mitorio.	138.
106 Eclipsis.	186.	I.	
83 Eques.	152	4 Ignis.	11.
76 Equile.	143	31 Insecta repentina.	47.
110 Ethica.	193	24 Insecta volantia.	39.
109 Europa.	190.	100 Instrumenta Musica.	176.
F.		124 Interiora urbis.	216.
68 Faber ferrarius.	1138	147 Judaismus.	151.
63 Faber lignarius.	126	125 Judicium.	218.
64 Faber murarius.	128	151 Judicium extremum.	239.
29 Fera bestia.	43	27 Jumenta.	42.
28 Fera pecudes.	43	117 Justitia.	203.
72 Figulus.	135	L.	
14 Flores.	24	11 Lapides.	19.
114 Fortitudo.	199	53 Laniena.	112.
13 Fructus arborum.	22	96 Liber.	169.
16 Fruges.	26		Liberali-

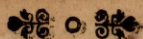
118 Liberalitas.	205	133 Palestra.	228.
60 Lintea.	123	49 Panificium.	107.
145 Ludus aleæ.	330	92 Papyrus.	164.
127 Ludi pueriles.	233	71 Partes domus.	136.
134 Ludus pile.	229	115 Patientia.	200.
131 Ludus scenicus.	226	26 Pecora.	41.
M.		48 Pecuaria.	103.
65 Machina.	129	105 Phases Lune.	183.
149 Mahometismus.	257	101 Philosophia.	178.
34 Marini pisces & concha.	51	78 Picura.	145.
47 Mellificium.	105	50 Piscatio.	108.
37 Membrabominis externas.	51	33 Pisces fluviatiles & lac-	
128 Mensura & pondera.	223	custres.	49.
127 Mercatura.	222	104 Planetarum aspectus.	184.
67 Metallum fodina.	132	132 Prestigie.	227.
10 Metalla.	18	150 Providentia Dei.	237.
140 Miles.	238	111 Prudentia.	199.
48 Molitura.	106	143 Pugna navalis.	244.
2 Mundus.	9	73 Futei.	139.
98 Museum.	172	Q.	
N.		Quadrupedia, & primum	
87 Natatus.	158	domestica.	40.
90 Naufragium.	161	R.	
88 Navis actuaria.	159	139 Regia Majestas.	245.
89 Navis oneraria.	160	138 Regnum & Regio.	233.
7 Nubes.	15	145 Religio.	247.
O.		81 Restio & lorarius.	149.
144 Obsidium Urbis.	245	S.	
15 Olera.	25	61 Sartor.	124.
20 Osciens.	31.	97 Schola.	170.
P.		P5	Scrin.

69	Scrinarium & tornator	133	9	Terra & Fœtus	17
112	Sedulitas	169	59	Textura	122
41	Sensus externi & interni	93	75	Tonstrina	142
36	Septem etates hominis	54	58	Tractatio lini	121
130	Sepultura	225	86	Transitus aquarum	155
30	Serpentes & reptili	46	93	Typographia.	166
119	Societas conjugalis	207			
122	Societas herilis	213	85	Veſtura	155
111	Societas parentalis	212	84	Vehicula	153
79	Specularia	147	53	Venatus	111
103	Sphæra cœlestis	110	82	Viator	159
126	Supplicia malefactorum	220	80	Vietor	125
62	Sutor.	125	55	Vindemia	116
	T.		123	Urbs	214
143	Temperantia	198			
8	Terra	16	46	Zythopœia	117

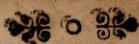
Titel Register.

	A.		13	Baumfrüchte	22
112	Die Aemſigkeit	196	130	Begräbnis	225
37	Die äußerlichen Glieder des Menschen	55	32	Beuſlebigte Thiere	48
41	Die äußerliche und inner		56	der Bierbrau	117
119	die Arzney-Kunſt.	224	14	die Blumen	24
	B.		80	der Böttcher	125
74	das Bad	109	135	das Brettſpiel	330
134	das Ballſpiel	229	49	die Brodback	107
75	die Barbierſtub	142	96	das Buch	179
12	der Baum	20	95	der Buchbinder	168
					der

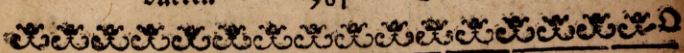
93	der Buchdrucker	166	44	die Gärtneren	97
94	der Buchladen	168	132	die Gauckelen	227
	C.		40	das Gadder und Geheine.	61
148	das Chriſtenthum	253	115	die Gedult	100
70	der Döſſer	104	117	die Gerechlichkeit	203
119	der Eheſtand	207	125	das Gerichte	28
	Einleitung	6	20	Gefange-Vögel	31
12	der Elſten Stand	12	79	Geficht, Gläſſer	225
8	die Erd	16	6	Geträd und Feldfrüchte	26
9	Erdgewächſe	17	59	das Gewebe	112
107	der Erdkugel Oberfläche.	182	65	Gewerkzeug	129
108	der Erdkugel Unterfläche.	189	1	ODER	7
102	die Erdmäſſkunſt	169	145	der Gottesdienſt	247
67	die Erkrugrube	132			
209	Europa	190	38	Haupt und Hände	57
	F.		66	das Hauß	130
133	die Fechtſchul	228	39	Haus, Geflügel	30
45	der Feldbau	101	71	die Haus Gemächer	164
141	das Feldlager	249	146	das Heidenthum	248
21	Feld- und Wald-Geflügel	37	26	Heerd-Vieh	41
		11	122	die Herrſchafft	213
4	das Feuer	108	3	der Himmel	10
50	die Fiſcherey	121	101	die Himmelskugel	108
58	Glachs- Arbeit	112	47	der Honigbau	105
39	Fleiſch und Ingeweid	59			
53	die Fleiſchhack	112	52	die Jagt	111
24	Fliegend Ungeziſſer	39	124	das Inwendige der Stadt	216
33	Fluß- und Weiherfiſche	49	147	das Judenthum	251
85	das Fuhrwerck.	155	151	das Jüngſte Gerichte	261
	G.				
15	Gartenfrüchte	25	127	die Kauffmannſchafft	222
			117	Kinderſpiele	233
					Klang

100 Klangspiele	176	N	
111 die Klugheit	167	22 Raubbögel	58
54 das Kochwerk	112	99 Red-Künste	174
139 die Königl. Majestät	235	138 das Reich und Land-	
31 Kriechend Ungezeffert	47	schafft	233
140 der Kriegsmann	238	83 der Reuter	152
98 das Kunstzimmer	172	88 das Ruder Schiff.	150
L.		S.	
27 Last-Vieh	42	131 das Schauspiel	226
89 das Lastschiff	130	90 die Schiffbrück	151
136 Lauffspiele	311	30 die Schlangen und Ge-	
126 die Leibsstraffe der Ue-		würme	46
belthäter	220	142 die Schlacht-Ordnung	
69 die Leinwand	123	und Feldschlacht	241
116 die Leutseeligkeit	201	68 der Schmied	533
5 die Luft.	13	51 der Schneider	124
M.		73 der Schöpffbrunnen	139
149 der Mahomettsche		91 die Schreibkunst	163
Glaube	257	69 der Schreiner und	
78 die Mahleren	145	Drechsler	133
57 die Mahlzeit	118	97 die Schul	170
128 Maß und Gewichte	223	62 der Schuster	125
113 die Mäßigkeit	198	87 das Schwimmen	158
64 der Maurer	128	42 die Seele des Menschen	96
34 Meerfische und Muscheln	131	143 das See-Treffen	244
35 der Mensch	53	81 der Sellen und Klemmer	119
10 die Metalle	18	36 die Sieben Alter des	
118 die Mildigkeit	205	Menschen	54
105 des Monds Gestalten	183	120 der Sippschaftbaum	183
48 das Müllwerk	166	110 die Sittenlehre	193
P.		106 Sonn- und Mond-Fin-	
91 das Papier	164	sternisse	186
76 der Pferdgaß	143	123 die Stadt	214
194 Planeten Stellungen	184	144 die Stadtbeförderung	245
		die	

114 die Starckmüthigkeit	199	51 der Vogelfang	109
11 die Sterne	18	150 die Vorsehung Gottes	259
17 die Sträuche oder Stau-		W.	
den	27	84 die Wagen	153
72 Stube und Kammer	139	82 der Wandersmann	150
T.		6 das Wasser	13
18 Thiere/und erstlich die		23 Wasser-Geflügel	39
Vögel.	29	55 die Weinlese	116
U.		2 die Welt	9
86 die Ueberfuhr	256	10 die Weltweisheit	173
77 Uhrwerke	144	29 Wilde Thiere	41
46 die Viehzucht	103	28 Wild-Vieh	34
25 Vierfüßige Thiere/und		7 die Wolcken.	15
erstlich die Haus- Thiere	40	Z.	
43 Ungestalten und Mißge-		63 der Zimmermann.	126
burten	98	E N D E.	

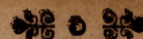

A' Réfzecknek MUTATO TABLAJA

Rész	A	Levél.	C.
93 A Cs mesterség	126	17 Csemerék	27
118 Adakozás	205	105 Csilagok bujdosáinak	
102 Attyafuságnak ágazat-		helyhezterések	184
tya	185	30 Csuszó-mászó-állatok	46
B.		E.	
10 Bányászát	18	3 Eg	10
26 Barmok	42	5 levegő. Eg	17
46 Barommal való bánás	103	106 Egi. golyobis	180
114 Bátorság	199	41 Ekelecnak és tsuda ter-	
115 Békeséges türes	200	merüek	98
31 Mászó-Bogarak	47	18 Elő. állatok és elsőben	
75 Borbély mőhely	142	a Madarak	29

12	Föld-fa	20	71	Háznak részei	136
35	Embernek lelke	96	119	Házasság	207
36	Embernek hét ideje	32	50	Halálzás	167
37	Embernek külső tagjai	55	65	Ház	130
116	Emberség	201	146	Pogány-Hit	248
67	Ercz-bánya	132	147	Sidó-Hit	251
40	Erek és tsontok	61	105	Möldnak jelenéfi	183
110	Erkölcstőlkrül tanító-tu- domány	193	39	Hús és belső részek	59
109	Európa	190	117	Igasság	203
	F		91	Író deáki mesterség	153
13	Fáknak gyümöltsei	22	1	ISTEN	6
70	Fazekas	135	150	Istennek gondviseleése	239
38	Fey és Kezek	33	145	Istenni tisztetlet	247
7	Felhők	15	125	Itillet	218
33	Follyó és álló-vizbéli halak	49	151	utolsó-Itillet.	261
8	Föld	15	80	Kádár	125
9	Föld-fajzati	17	40	Kenyér-sütés	107
107	Földi-golyobisnak felső fele	188	78	Kép-írás	145
108	Földi golyobisnak alsó- fele	189	127	Kereskedés	222
74	Förödő.	140	44	Kertnek művelése	99
	G.		139	Királyi-felség	235
126	Gonoszság tévőknek testek ben való meg-büntetések	220	135	Koczka-játék	330
137	Gyermekei járékok	233	131	Komédiás-játék	226
	H.		68	Kovács	133
115	Hadi rend és harc	241	64	Kő-míves	128
90	Hajó-törés	151	96	Könyv	169
88	Evezős hajó	159	34	Könyv árós bolt	168
89	Terh-hordozó-Hajó	130	93	Könyv nyomtatás	166
			95	Könyv-kötő	138
			81	Kötél-jártó és Szi-jártó	
				119	Kő.

11	Kövek	19		O és ő	
73	Kúta	139	111	Okosság	169
41	Külső és belső érzéken- ségek	93	77	Ora mutatók	144
133	Küzködő játék hely.	228	138	Ország és Tartomány	235
	L.		129	Orvosi tudomány	224
134	Lapra játék	229	97	Oskola	170
38	Len művelés	121	48	Örlés (molnárság)	106
76	Ló Istálló	143		P.	
83	Lovasz.	152	136	Pállya futás	331
	M		92	Papiros	164
31	Madarászás	109	15	Paréjok	25
20	Eneklő Madarak	31		R.	
19	házi Madarak	30	24	Repdező apró állatok	39
21	mezei és erdei Madarak	37		S.	
22	ragadozó Madarak	38	56	Ser-főzés	119
23	vizi Madarak	39	61	Szabó	124
26	Marhák	41	54	Szakátság	113
128	Mértékek és fontok	223	45	Szántás-vetés	101
113	Mértékletesség	107	84	Szekerek	153
65	Mesterséges emelő szer- számok	176	85	Szekerezés	155
53	Mészárosaság	112	69	Szekrényes és elztergáros	133
100	Musikáló szer-számok	176	132	Szem-fény vesztés	228
47	Méz-gyűjtés	105	72	Szoba az ágyas házzal	138
	N		121	Szorgalmatasság	196
106	Napban és holdban való fogyatkozások	186	59	Szövés (takátság)	122
25	Négy lábú állatok és először a háziak	41	121	Szüléknek alapátjok	112
79	Nézésre szolgáló üvegek	117	55	Szüret	116
			99	Szólásnak mestersége	174
				T.	
			141	Tábor	240
			95	Tanuló-ház	172

130 Temetés	199	123 Város	114
143 Tengeren való harez	244	124 Városnak belső része	126
34 Tengeri halak és tsigák	57	143 Városnak meg szállása	245
4 Tűz	11	60 Váznak	123
u.		57 Vendégség	118
122 Uraság	213	16 Vereményes magok	16
87 Ufzás	158	2 Világ	9
82 Utton-járó	120	105 Világi böltsesség	178
v.		14. Virágok	23
28 Vad-állatok	43	140 Vitéz	238
52 Vadászás	111	6 Víz	13
29 fene-Vadak	45	32 Vízben és szárazon egy-	
148 keresztény-Vallás	253	aránt élő-állatok	48
149 Mahomet Vallása	257	86 Vizeken való és által	
62 Várja	125	menés	157

V E G E

Soli Deo Gloria, Laus &
Honor.

